

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

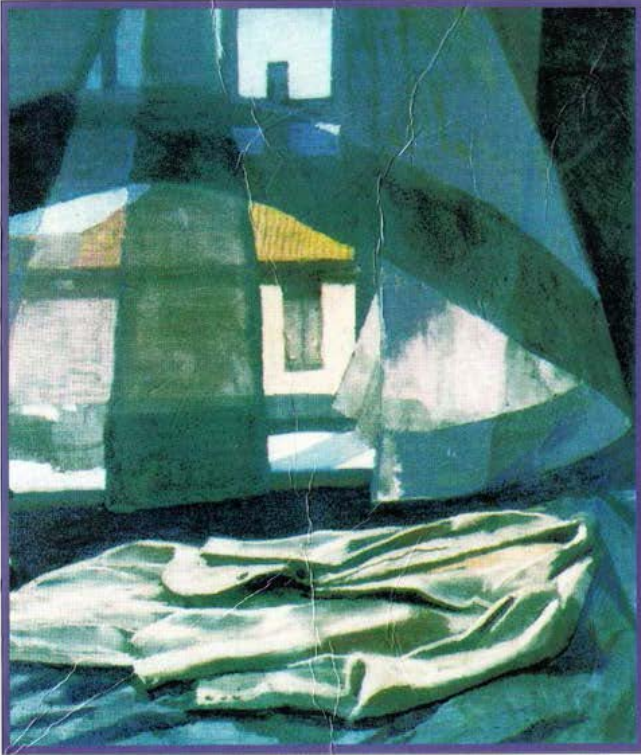
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

J. M. Coetzee

2003 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

PETERSBURG'LU USTA

2. BASIM
roman

İngilizce aslından çeviren

İLKUNUR ÖZDEMİR

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

J.M. Coetzee
PETERSBURG'LU
USTA

2003 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

RANİ

ÇAĞDAŞ DÜNYA YAZARLARI

Yayın Yönetmeni
İlknur Özdemir

Dizgi
Serap Bertay

Düzeltili
Fulya Tükel

Montaj
Mine Sarıkaya

Kapak Düzeni
Semih Özcan

İç Baskı
Özal Basımevi

Kapak Baskı
Çetin Ofset

Cilt
ZE Ciltevi

1. basım : **Ekim, 2003**
2. basım : **Kasım, 2003**

ISBN 975-07-0347-2

© by J.M. Coetzee, 1994 / Kesim Telif Hakları Ajansı /
Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://tanitey.org>
Can Yayınları Ltd. Şti. (2001)

J.M. Coetzee
PETERSBURG'LU
USTA

2003 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

ROMAN

İngilizce aslından çeviren
İLKNUR ÖZDEMİR

CAN YAYINLARI LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No. 2, 80060 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33

<http://www.canyayinlari.com>

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://ranney.org>

e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

Özgün adı
The Master of Petersburg

J. M. Coetzee, 9 Şubat 1940'ta Cape Town, Güney Afrika'da doğdu. Babası avukat, annesi öğretmendi. Akrabalarıyla Güney Afrika dilinde konuşmasına rağmen İngilizce konuşulan bir evde büyüdü ve İngilizce eğitim veren bir okula gitti. 1961'de edebiyat ve matematik dallarında derece alarak Cape Town Üniversitesi'nden mezun oldu. 1962 yılında Güney Afrika'dan ayrılarak İngiltere'ye gitti ve bilgisayar programcısı olarak çalıştı. 1965'te Amerika'ya geçerek Teksas Üniversitesi'nde yardımcı profesör olarak çalışmaya başladı. 1971'de Güney Afrika'ya geri döndü. 1972'de Cape Town Üniversitesi'nde ders vermeye başladı, 1980'de yardımcı profesörlüğe, 1984'te de edebiyat profesörlüğüne yükseldi. Güney Afrika'ya dönünce daha önce yazmaya başlamış olduğu iki uzun öyküsünü tamamladı ve 1974'de *Dusklands* adıyla yayınlattı. *Dusklands*'i *In the Heart of the Country* izledi (1977). 1980'de yazdığı *Barbarları Beklerken*, 1980'de Güney Afrika'nın edebiyat dalında en büyük ödülü olan The Central News Agency Edebiyat Ödülü'nü kazandı. Aynı ödülü 1983 yılında alan *Michael K. Nasıl Yaşadı*, Coetzee'ye Booker Ödülü'nü de kazandı. Coetzee, 1999 yılında Booker Ödülü'nü ikinci kez *Utanç* adlı romanıyla alarak, bu ödülü iki kez alan ilk yazar oldu. Bu kitaplarının dışında *Foe* (1986), *Age of Iron* (1990) ve *Petersburg'lu Usta* (1994) adlı romanları, pek çok deneme kitabı vardır. Coetzee aynı zamanda Hollandaca, Almanca, Fransızca ve Güney Afrika dilinden çeviriler de yapmıştır. Coetzee, 2003 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü almıştır.

Petersburg

Ekim, 1869. St. Petersburg'un Saman Pazarı semtinde, bir atlı araba ağır ağır bir sokaktan geçiyor. Yüksek bir binanın önünde sürücü atın dizginlerini çekiyor.

Arabadaki yolcu binayı kuşkulu gözlerle süzüyor. "Burası olduğundan emin misin?" diye soruyor sürücüye.

"Sveçnoy Sokağı, 63 numara, dediğiniz yer burası."

Yolcu arabadan iniyor. Orta yaşın sonlarında bir adam, sakallı, hafif kambur, yüksek bir alnı, kalın kaşları var, bu da görünümüne ciddi, bencil bir hava katıyor. Modası geçmeye yüz tutmuş koyu renk bir takım elbise var üzerinde.

"Bekle beni," diyor sürücüye.

Pek çoğu artık memurlara, öğrencilere ve işçilere oda oda kiraya veriliyor olsa da Saman Pazarı'ndaki eskice evler, geçmişteki zarafetlerini bir ölçüde

hâlâ koruyorlar. Aralarındaki boşluklara, kimi zaman onların duvarlarını paylaşan, iki, hatta üç katlı, sallantılı ahşap yapılar dikilmiş: en yoksulların oturduğu, bir odalar ve bölmeler kalabalığı.

En eski evlerden biri olan 63 numaranın her iki yanında da bu türden birer yapı var. Gerçekten de, kirişlerden ve direklerden oluşan bir ağ binanın önyüzünü kucaklıyor, ona kuşatılmış bir görüntü veriyor. Payandaların girintilerine kuşlar yuva yapmış, pislikleri binanın önyüzünü kirletiyor.

Direklere tırmanıp sokaktaki su birikintilerine taş fırlatan, sonra inip onları alan bir çocuk güruhu yabancıyı incelemek üzere oyununa ara veriyor. En küçük üç tanesi, oğlan; liderleri olduğu anlaşılan dördüncüsü sarışın bir kız, delici koyu renk gözleri var.

“İyi günler,” diye sesleniyor yabancı. “Anna Sergeyevna Kolenkina’nın nerede oturduğunu bilen var mı aranızda?”

Oğlanlar yanıt vermiyor yabancıya, gözlerini kırpmadan bakıyorlar ona. Ama kız, bir an düşünüp elindeki taşları yere bırakıyor. “Gelin,” diyor.

63 numaranın üçüncü katı, merdiven başındaki sahanlıktan başlayarak birbirine geçmeli bir sürü odadan oluşuyor. Yabancı, kızın peşinden kabak ve haşlanmış sığır eti kokan karanlık, kanca gibi kıvrık bir koridora adım atıyor, kapısı açık duran bir banyonun önünden geçiyor, kurşuni boyalı bir kapıya ulaşıyor. Kız kapıyı açıyor.

Baş yüksekliğindeki tek bir pencereden giren ışığın aydınlattığı uzun, alçak tavanlı bir odadalar. En uzun duvarı süsleyen ağır bir işlemeli kumaş odanın loşluğunu yoğunlaştırıyor. Siyahlar giyinmiş bir kadın, yabancıyı karşılamak üzere ayağa kalkı-

yor. Otuzlu yaşlarının ortasında; yabancıyı getiren kızinki gibi koyu renk gözleri ve kavisli kaşları var, ancak saçları siyah.

“Habersiz geldiğim için bağışlayın,” diyor adam. “Adım...” Duraksıyor. “Oğlum sizin kiracılarınızdan biriydi sanırım.”

Bavulundan bir şey çıkartıp üzerindeki beyaz örtüyü açıyor. Bir erkek çocuğun resmi bu, gümüş bir çerçeve içinde eski bir fotoğraf. “Belki onu hatırlarsınız,” diyor. Resmi kadına vermiyor.

“Bu, Pavel Aleksandroviç, anne,” diye fısıldıyor küçük kız.

“Evet, evimizde kaldı,” diyor kadın. “Çok üzgünüm.” Sıkıntılı bir sessizlik oluyor. “Nisandan beri kiracımızdı,” diye devam ediyor kadın. “Odası bıraktığı gibi duruyor, polisin el koyduğu birkaç şey dışında eşyaları da. Görmek ister misiniz?”

“Evet,” diyor yabancı, boğuk bir sesle. “Size kira borcu kaldıysa onu da öderim.”

Aslında, evin bir parçası olan oğlunun odasının kapısı ayrı, penceresi de sokağa bakıyor. Yatak derli toplu, odada ayrıca bir şifoniyer, üzerinde lamba duran bir sehpa ve bir iskemle var. Yatağın ayakucunda, üzerinde P.A.I. harfleri okunan bir bavul duruyor. Yabancı hemen tanıyor bavulu: Pavel’e kendisi hediye etmişti.

Pencereye gidip sokağa bakıyor. Atlı araba sokakta hâlâ bekliyor. “Benim için bir şey yapar mısın?” diye soruyor küçük kıza. “Arabacıya artık gidebileceğini söyleyip parasını da öder misin?”

Çocuk, adamın verdiği parayı alıp odadan çıkıyor.

“İzin verirsiniz bir süre yalnız kalmak istiyorum,” diyor kadına, yabancı.

Kadın odadan çıkar çıkmaz ilk yaptığı şey, yatağın örtüsünü açmak oluyor. Çarşaflar temiz. Çömelip yüzünü yastığa gömüyor; ancak burnuna sabun ve güneş kokusundan başka koku gelmiyor. Çekmeceleri çekiyor. Boşaltılmışlar.

Bavulu kaldırıp yatağın üzerine koyuyor. En üstte özenle katlanmış beyaz bir keten gömlek duruyor. Alnını gömleğe bastırıyor. Oğlunun kokusunu belli belirsiz duyuyor. Derin derin soluyor onu, tekrar tekrar soluyor ve oğlunun hayaleti içime giriyor, diye düşünüyor.

İskemleyi pencerenin yanına çekip oturuyor, gözlerini dışarı dikeyor. Akşam karanlığı çöküyor, yoğunlaşıyor. Sokak boş. Dakikalar ilerliyor, düşünceleri kıpırdamıyor. *Derin derin düşünmek*, diyor, işte dünya bu. Başım ağırlaşıyor, göz kapaklarım da: Ruhum kurşun gibi.

Anna Sergeyevna ile kızı akşam yemeği yiyorlar, masanın iki başına oturmuşlar, aralarında bir lamba duruyor. Yabancı odaya girince konuşmalarını kesiyorlar.

“Kim olduğumu biliyor musunuz?” diyor yabancı.

Kadın gözlerini ona dikip bekliyor.

“İsaev olmadığımı biliyor musunuz?”

“Evet, biliyoruz. Pavel’in hikâyesini biliyoruz.”

“Yemeğinizi bölmeyeyim. Bavulu bir süre burada bırakabilir miyim? Ay sonuna kadar olan kirayı ödeyeceğim. Aslında kasım ayının kirasını da ödemek isterim. Bir başkasına söz vermediyseniz odayı tutmak istiyorum.”

Kadına parayı uzatıyor, yirmi ruble.

“Öğle sonraları ara sıra gelmemin bir sakıncası var mı? Gündüzleri evde kimse oluyor mu?”

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rante.org>

Kadın duraksıyor. Çocukla bakışıyorlar. Kuşku-
lanmaya başladı bile, diye düşünüyor yabancı. En
iyisi bavulu alıp gideyim buradan, böylece ölmüş ki-
racının hikâyesi kapanır ve oda boşalır. Bu kadın
çevresine karanlık saçan bu kederli adamı evinde is-
temiyor. Ama artık çok geç, para önerilmiş ve kabul
edilmiş.

“Öğleden sonraları Matriyoşa evde olur,” diyor
kadın sakince. “Size anahtar vereyim. Kendi giriş
kapınızı kullanmanızı rica edebilir miyim? Kiracı-
mızla bu odanın arasındaki kapı kilitlenmiyor ama
biz normal olarak kullanmayız onu.”

“Özür dilerim, farkına varmamıştım.”

Matriyona.

Saman Pazarı Mahallesi’nin tanıdık sokakların-
da dolaşıyor bir saat. Sonra Kokuşkin Köprüsü’nden
geçip o sabah İsaev adı altında bir oda tuttuğu hana
gidiyor.

Karnı aç değil. Elbiselerini çıkarmadan yatağa
uzanıyor, kollarını kavuşturup uyumaya çalışıyor.
Ama akıllı oğlunun 63 numaradaki odasına gidiyor:
Perdeler açık. Ay ışığı yatağın üzerine vuruyor. Ya-
bancı orada, kapının yanında, neredeyse soluk al-
madan duruyor, gözleri köşede duran iskemleye di-
kili, karanlığın iyice çökmesini, başka türden bir ka-
ranlığa dönüşmesini bekliyor, mevcudiyetin karan-
lığına. Sessizce dudaklarını kıpırdatıp oğlunun adı-
nı söylüyor, üç kez, dört kez.

Büyü yapmaya çalışıyor. Ama kime: Bir hayale-
te mi, kendine mi? Ölmüş kadının adını fısıldaya-
rak, onu kandırıp cehennemin derinliklerinden çı-
karmaya çalışarak adım adım geri giden Orpheus’u
düşünüyor. Uyurgezer gibi, mecalsiz ellerini öne
uzatarak, görmeyen, ölü gözleriyle kendisini izle-

yen, kefene sarılı kadını düşünüyor. Ne flüt, ne lir, yalnızca sözcük, üst üste o bir tek sözcük. Ölüm bütün bağlantıları kesse de geriye ad kalır. Vaftiz: Bir ruhun bir adla birleşmesi, sonsuza kadar taşıyacağı bir adla. Neredeyse soluk almadan, o iki heceyi yeniden söylüyor: *Pavel*.

Başı dönmeye başlıyor. “Artık gitmeliyim,” diye fısıldıyor ya da fısıldadığını sanıyor; “geri geleceğim.”

Geri geleceğim: Oğlu birinci sınıfa başladığı gün onu okula götürdüğünde de aynı sözü vermişti. *Terk edilmeyeceksin.* Ama terk etmişti onu.

Uykusu geliyor. Yüksek bir çağlayandan bir havuza atladığını hayal ediyor ve kendini bu dalışa bırakıyor.

Mezarlık

Feribotta buluşuyorlar. Matriyona'nın elindeki çiçekleri görünce kızıyor. Küçük, beyaz ve basit çiçekler. Pavel'in sevdiği bir çiçek olup olmadığını bilmiyor, ama en azından gülleri hak ediyor, kan kırmızı gülleri, ekim ayında fiyatları ne olursa olsun.

"Toprağa dikebiliriz, diye düşündüm," diyor kadın, onun düşüncelerini okuyarak. "Mala da getirdim. Tırıl bu: Geç çiçek açar." O zaman görüyor: Çiçeğin kökleri gerçekten de nemli bir beze sarılı.

Yıllardır gitmediği Yelagin Adası'na kalkan küçük feribota biniyorlar. Karalar giyinmiş iki yaşlı kadın ve onların dışında feribotta başka yolcu yok. Soğuk, puslu bir gün. Adaya yaklaşırlarken, sıska, kül rengi bir köpek, kesik kesik havlayarak iskelenin üzerinde bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başlıyor. Feribotçu köpeğe bir kanca fırlatınca köpek güvence de olacağı bir mesafeye geriliyor. Köpekler adası, diye düşünüyor yabancı; toprağı kazmaya başlamak

için ağaçların arasına sinip cenazeye gelenlerin adadan ayrılmasını bekleyen köpek sürüleri var mı burada?

Hâlâ *pansiyoncu kadın* olarak gördüğü Anna Sergeyevna giriş kapısındaki bekçi kulübesine gidip yolu sorarken, kendisi dışarıda bekliyor. Sonra ölülerin sokaklarında yürüyorlar. Adam ağlamaya başlıyor. *Neden şimdi*, diye düşünüyor, kendine kızarak. Yine de bu gözyaşlarını hoş karşılıyor, kendisiyle dünya arasına incecik bir körlük perdesi çekiyorlar.

“Burası, anne!” diye sesleniyor Matriyona.

İçlerine haç biçiminde kazıklar saplanmış pek çok toprak yığınının birinin önünde duruyorlar, haçların üzerinde renkli boyayla yazılmış rakamlar taşıyan küçük levhalar var. Bir numaraya, *o'nun* numarasına zihnini kapamaya çalışıyor, ama kapamadan önce 7'leri ve 4'leri görüyor; bir daha 7 numara üzerine bahis oynayamayacağım, diye düşünüyor.

Mezarın üzerine kapanması gereken an bu. Ama her şey çok ani, bu toprak yığını çok yabancı ona, yüreğinde o yığına karşı hiçbir duygu kabarmıyor. Kendisi henüz Dresden'de, dünyadan habersizken, oğlunun bedeninin her parçasını ellemiş olması gereken bir dizi kayıtsız ele de hiç güvenmiyor. Belleğinde hâlâ yaşayan oğlandan ölüm belgesinin üzerindeki ada ve tahta haçta yazılı numaraya kadar bu felaket zincirini kabullenmeye henüz hazır değil. *Geçici*, diye düşünüyor: Kesin rakam yok, hepsi geçici, yoksa oyun sona ererdi. Az sonra tekerlek dönecek, rakamlar harekete geçecek ve her şey düzelecek.

Toprak yığını hacim olarak da biçim olarak da yere uzanmış bir bedeni andırıyor. Aslında gördüğü

şey, içinde uzun boylu genç bir adamın yattığı tahta bir kutunun gömülebileceği taze toprak kadar ancak. Üzerinde düşünmeye katlanamadığı, kendinden hemen uzaklaştırdığı bir şey var bunda. Bu düşüncenin yerini, burada Petersburg'da depolama, numaralama, örtme, taşıma, gömme işleri rutin yolunu izlerken, kendisinin Dresden'de onca zaman neler yaptığının rahatsız edici anısı alıyor. Dresden'in havasında bunları sezdiren en ufak bir şey neden yoktu? Semanın tepki vermesi için kitlelerin mi yok olması gerekiyor?

Aklına gelen imgelerden biri, Lärchenstrasse'deki evin banyosunda sakalını kırparken olanı. Lavabonun pirinç muslukları parlıyor; yaptığı işe dalmış aynadaki yüz, geçmişte kalmış bir yabancıнын yüzü. Çoktan yaşlanmıştım, diye düşünüyor. Hüküm verilmişti; hükmü bildiren ve bana hitaben yazılmış mektup yoldaydı, elden ele geçiyordu, ancak ben bunu bilmiyordum. *Hayatının neşesi söndü*; hükümde böyle yazıyordu.

Pansiyoncu kadın, toprak yığınının alt ucunda küçük bir çukur kazıyor. "Lütfen," diyor adam, eliyle işaret edince kadın yana çekiliyor.

Adam, paltosunun düğmelerini açıyor, ceketinin de, sonra yere diz çöküyor, yavaş yavaş öne eğilip tümseğin üzerinde dümdüz yatıyor, kolları başının üzerinden yukarı uzatılmış. Hıçkırığa hıçkırığa ağlıyor, burnu akıyor. Yüzünü nemli toprağa sürüyor, yüzünü toprağa gömüyor.

Ayağa kalktığı anda sakalı toprak içinde, saçları ve kaşları da. O âna kadar dikkat etmediği çocuk ona hayret dolu gözlerle bakıyor. Yüzünü siliyor adam, burnunu temizliyor, düğmelerini ilikliyor. Yahudiler gibiydim, diye düşünüyor. Ama görsün ba-

kalım! Görsün, insanların taştan olmadığını! Görsün sınır filan olmadığını!

Adamın gözlerinden kızın gözlerine şimşek gibi bir şey çakıyor; kız şaşkınlık içinde arkasını dönüyor, annesine sarılıyor. Yuvaya dönüş! Adamdan canlılara, özellikle de canlı çocuklara doğru korkunç bir kötülük akıyor. Eğer orada o saniyede yeni doğmuş bir bebek olsaydı adam onu annesinin kollarından çekip alır, bir kayaya fırlatırdı.

Herodes,¹ diye düşünüyor, şimdi anlıyorum Herodes'i! Şu çoğalmanın sonu gelsin!

O iki kişiye sırtını dönüyor ve yürüyüp gidiyor. Mezarlığın görece yeni açılmış olan bölümü çok geçmeden arkasında kalıyor, adam eski taşların, bu dünyadan çoktan ayrılmışların arasında dolaşıyor.

Geri döndüğünde tırfıl toprağa dikilmiş.

“Kim ilgilenecek bu çiçekle?” diye soruyor, huysuz huysuz.

Kadın omuzlarını silkiyor. Bu sorunun yanıtını verecek kişi o değil. Her gün gelip çiçeğe bakarım, ya da Allah baksın ona, ya da kimse bakmaz ona, kuruyup gider, bırakalım kurusun, demek sırası, demek görevi artık adamın.

Küçük beyaz çiçekler tatlı tatlı esen rüzgârda keyifle sağa sola savruluyorlar.

Adam, Anna'nın kolunu yakalıyor. “Burada değil o,” diyor, “ölmedi o.” Sesi çatal çatal.

“Yo, elbette ölmedi, Fyodor Mihayloviç.” Kadının sesi heyecansız, yatıştırıcı. Daha da ötesi: Şu anda o, bir anne gibi, yalnızca kızına karşı değil, Pavel'e karşı da öyle.

¹ Herodes: İsrail Kralı. İsa doğduğunda müneccimler krala İsa'nın Yahudilerin kralı olduğunu söylerler. O da Beytlehem'de iki yaşın altındaki erkek çocukların tümünü öldürtür. (Matta, 2:1-18.)

Kadının elleri küçük, parmakları ince, hatta çocuksu, ama bedeni dolgun. Tuhaf ama adam, başını onun göğsüne koymak, o parmakların saçlarını okşadığını hissetmek istiyor.

Ellerin masumiyeti, hep yenilenir. Bir anı düşünüyor zihnine: bir elin dokunuşu, karanlıkta, mahrem bir biçimde. Ama kimin eli? Hayvanlar gibi, utanmadan, belleksiz, gün ışığına çıkan eller.

“Şu rakamı bir yere yazmalıyım,” diyor yabancı, gözlerini kadının gözlerinden kaçırarak.

“Rakam bende var.”

Erkeğin arzusu nereden kaynaklanıyor? Keskin ve alev alev bir arzu: Kadını kolundan yakalamak, bekçi kulübesinin arkasına sürüklemek, elbisesini sıyrıp ona sahip olmak istiyor.

Ölünün başında bekleyenlerin sofradaki yiyeceklerle içeceklere saldırışını düşünüyor. Bunda bir tür şenlik havası var, ölüme karşı bir meydan okuma: Bizi ele geçiremeyeceksin!

Yeniden iskeledeler. Kül rengi köpek ihtiyatla yaklaşıyor onlara. Matriyona köpeği okşamak istiyor ama annesi izin vermiyor. Köpekte bir tuhafılık var: Kuyruğunun başladığı yerden çıkan açık, iltihaplı bir yara sırtına uzanıyor. Köpek durmadan alçak sesle uluyor ya da arka bacaklarının üzerine oturup yaraya dişleriyle saldırıyor.

Yarın gene gelirim, diye söz veriyor adam. Yalnız geleceğim, seninle ben konuşacağız. Geri dönme, ırmağı geçme, oğlunun yatağına ulaşma, pusun içinde onunla birlikte olma düşüncesinde gizli bir serüven vaadi var.

Pavel

Oğlunun odasında oturuyor, beyaz elbise kucağında, ağır ağır soluk alıyor, gevşemeye, bu mekânı henüz terk etmemiş olması gereken bir ruhu yanına çağırmaya çalışıyor.

Zaman geçiyor. Yandaki odadan, ara bölmenin arkasından kadınla çocuğun kısık sesleri ve kurulan bir sofranın tıkırtıları geliyor. Adam, elbiseyi bir kenara bırakıp kapıyı tıklatıyor. Sesler ansızın kesiliyor. Adam onların yanına geçiyor. “Ben artık gidiyorum,” diyor.

“Gördüğünüz gibi yemeğe oturmak üzereyiz. Bize katılmaz mısınız?”

Kadının sunduğu yemek çok sade: çorba ve tuzlu, tereyağlı patates.

“Oğlum buraya kiracı olarak nasıl geldi?” diye soruyor adam bir ara. Ondan hâlâ *oğlum* diye söz etmeye dikkat ediyor: Adını söylerse titremeye başlayacak.

Anna duraksıyor, bunun nedenini biliyor adam. Kadın, 'Çok hoş bir gençti, biz de kabul ettik,' diye bilirdi. Ama *idi* eki kadının önünde bir engel, koca bir kaya parçası. Bu katı eki kullanmamanın bir yolunu bulmadıkça kadın aklından geçeni dile getirmeyecek.

"Eski bir kiracımız tavsiye etti," diyor sonunda. Başka da bir şey eklemiyor.

Kadını kuru buluyor adam, bir kelebek kanadı kadar kuru. Teniyle kombinezonu arasında, teniyle -kuşkusuz- giydiği siyah çoraplar arasında beyaz külden incecik bir tabaka varmış gibi, giysileri sırtından kurtulsa uğraşmaya gerek kalmadan yere kayıverirlerdi, diye düşünüyor.

Gençliğinin son demlerini yaşayan bu kadını çıplak görmek istiyor.

Eğitimli bir kadın denemez ona, ama Rusça bundan daha güzel konuşulabilir mi? Dili, ağzının içinde çırpınan bir kuş gibi: yumuşacık tüyler, yumuşacık kanat çırpışları.

Annesinin yumuşacık kuruluğu kızında yok. Tam tersine kızda bir akışkanlık var, dişi bir geyiği andırıyor, güvence de huzursuz, yabancının elini koklamak üzere boynunu uzatsa da, her an geri sıçrayabilir. Bu esmer kadından bu sarışın çocuk nasıl doğmuş olabilir? Ama ele veren işaretlerin hepsi mevcut: küçük, neredeyse biçimsiz parmaklar; Bizans azizlerinininki gibi parlak, koyu renkli gözler; kaşların zarif, kavisli çizgisi; hatta değişken havası bile aynı.

Yüzdeki bir çizginin, annesinde kopyaya benzerken çocukta kusursuz biçimini alması ne tuhaf!

Kız, bir an gözlerini kaldırıyor, yabancının inceleyen bakışlarıyla karşılaşılıyor ve akli karışarak ba-

şını çeviriyor. Adam içinden öfkeleniyor ansızın. Kızın kolunu yakalayıp sarsmak, 'Baksana bana çocuk!' demek istiyor: 'Bana bak da öğren!'

Adamın elindeki bıçak yere düşüyor. Bunu fırsat bilip eğilip arıyor onu. Sanki yüzünün derisi yüzülmüş, sanki elinde olmadan o iki kişinin üzerine sürekli olarak çirkin, kanayan bir maske fırlatıyor.

Kadın yine konuşuyor. "Matriyona ile Pavel Aleksandroviç arkadaş olmuşlardı," diyor, titremeyen bir sesle, sözcükleri özenle seçerek. Çocuğa dönüp, "Sana ders verirdi, değil mi?" diye ekliyor.

"Bana Fransızca ve Almanca öğretti, ama en çok Fransızca."

Matriyona adı kıza pek uygun düşmüyor. Yaşlı kadın adı, suratı kuru eriğe benzeyen ufak tefek, yaşlı bir kadının adı.

"Ona ait bir şeyi almanı isterim," diyor adam, "onu anımsaman için."

Çocuk yine o şaşkın bakışlı gözlerini kaldırıyor, bir köpeğin bir yabancıyı incelediği gibi inceliyor adamı, söylediklerini neredeyse duymuyor. Neler oluyor acaba? Yanıtı buluyor: Beni Pavel'in babası olarak canlandıramıyor gözünde. Bende Pavel'i görmeye çabılıyor ama göremiyor. Ve düşünmeye devam ediyor yabancı: Pavel bu kızın gözünde ölmemiş. Kızın içinde bir yerde Pavel hâlâ yaşıyor, gençliğin o sıcak, tatlı soluğunu soluyarak. Öte yandan benim bu karalığım, bu sakallı halim, bu kemiklerim, ölüm meleği kadar itici geliyordur kıza. Kemikli kalçaları, upuzun dişleri ve yürürken tıkırdayan ayak bilekleriyle ölüm.

Oğlundan söz etmek istemiyor adam. Ondan söz edildiğini duymak istiyor, evet istiyor, ama kendisi konuşmak istemiyor. Sayacak olursa, Pavel'in ölü-

münün onuncu günündeler. Her geçen gün, sonbahar yaprakları gibi hâlâ havada uçuşmakta olabilecek ona ait anılar ayaklar altında ezilip çamura bula- nıyor ya da rüzgâra kapılıp bakanın gözünü alan se- maya savruluyor. Ama adam, bu anıları toplayıp bi- riktirmek istiyor. İnsanlar ölümü kabullenir, yas tu- tar, daha sonra da unutar. Unutmazsak, derler, dün- ya çok geçmeden kocaman bir kitaplığa dönüşür. Ama Pavel'in unutulması düşüncesi bile adamı hid- detlendirmeye yetiyor, onu huysuz, öfkeli, tehlikeli bir yaşlı boğaya dönüştürüyor.

Hikâyeler dinlemek istiyor adam. Ve çocuk, mu- cizevi bir biçimde, bir hikâye anlatmak üzere. "Pa- vel Aleksandroviç," diye söze başlamışken, ölünün adını ağzına almasında bir sakınca olup olmadığını anlamak üzere annesine bir göz atıyor, "Petersburg'- da biraz daha kalıp sonra Fransa'ya gideceğini söyle- mişti."

Duruyor kız. Yabancı sabırsızlıkla devam etme- sini bekliyor.

"Neden Fransa'ya gitmek istiyordu?" diye soru- yor kız, yabancıya dönüp. "Fransa'da ne vardı ki?"

Fransa mı? "Fransa'ya gitmek istemiyordu," di- yor adam, "Rusya'dan ayrılmak istiyordu. İnsan gençken çevresindeki hiçbir şeye tahammül ede- mez. Vatanına tahammül edemez, çünkü vatani onun gözüne eski ve köhnemiş gözükür. Yeni yerler görmek, yeni fikirlerle tanışmak ister. Kendi vatanı- nın çok sıkıcı olduğu için sunamayacağına inandığı geleceği Fransa'da, Almanya'da ya da İngiltere'de bulacağına inanır."

Çocuk kaşlarını çatıyor. Adam, *Fransa* diyor, *va- tan* diyor, ama çocuk başka bir şey duyuyor, sözcük- lerin altında gizli başka bir şey: hınç.

“Oğlumun eğitimi düzensiz oldu,” diyor adam, artık çocuğa değil de annesine sözleri. “Çok okul de-ğiştirttim ona. Nedeni basitti: Sabahları kalkamıyor-
du. Top patlasa uyanmazdı. Belki de fazla önem ve-riyorum buna. Ama okula gitmeden mezun olamaz ki insan.”

Böyle bir zamanda söylenecek şey miydi bu! Bununla birlikte, kıza dönerek devam ediyor sözü-
ne: “Fransızcası hiç iyi değildi, sen de anlamışsındır. Belki de bu yüzden gitmek istiyordu Fransa’ya, Fransızca’sını ilerletmek için.”

“Çok okurdu,” diyor kızın annesi. “Bazen ışığı sabaha kadar yanardı.” Sesi yükselmiyor, titremiyor. “Rahatsız olmazdık. Çok düşünceli biriydi. Pavel Aleksandroviç’ten çok hoşlanırdık biz, öyle değil mi?” Çocuğu okşarcasına gülümsediğini düşünüyor adam.

Düşünceliydi. Sonunda söyledi.

Kadın kaşlarını çatıyor. “Hâlâ anlayamadığım bir şey var...”

Sıkıntılı bir sessizlik çöküyor. Adam, bunu gi-dermek için hiçbir şey yapmıyor. Tam tersine, yav-rusunu koruyan bir kurt gibi kabarıyor. Sakın ha, di-ye düşünüyor: Onun aleyhinde bir tek sözcük söy-lersen mahvolursun! Ben onun hem annesiyim hem babası, ben onun her şeyiyim, daha da fazlasıyım! Onun da ayağa kalkıp haykırmak istediğı bir şey var. Ama ne? Hem meydan okuduğı düşman kim?

Gırtlığının dibinden, artık bastıramadığı bir ses, bir hırıltı yükseliyor. Elleriyle yüzünü kapatıyor, gözyaşları parmaklarından aşağı akıyor.

Kadının masadan kalktığını duyuyor. Çocuğun da odadan çıkmasını bekliyor, ama çocuk çıkmıyor.

Bir süre sonra adam gözlerini kurularayıp burnu-

nu siliyor. “Bağışla,” diye fısıldıyor başını önündeki boş tabağa eğmiş, orada oturmayı sürdüren çocuğa.

Pavel’in odasına geçip kapısını kapatıyor. ‘Bağışla’ mı? Yo, işin doğrusu üzgün filan değil. Hiç değil: Kendi çocuğu ölmüşken hayatta kalan herkese karşı öfke dolu. Özellikle de kıza karşı, halim selim tavrı yüzünden parça parça etmek istediği kıza.

Yatağa uzanıyor, kollarını göğsünün üzerinde kavuşturuyor, hızlı hızlı soluk alıyor, kendisini ele geçirmekte olan iblisi bedeninden çıkarmaya çalışıyor. Yatağa uzatılmış bir cesede benzediğini biliyor, iblis dediği şey de kanatlarını çırpıp kendi ruhundan başka bir şey değil. Ama hayatta olmak, şu anda bir mide bulantısı yalnızca. Ölmek istiyor. Daha da ötesi: Ortadan kaldırılmak, yok edilmek istiyor.

Öteki dünyaya gelince: Ona inanmıyor. Ebediyeti, bir ırmak kıyısında, hiçbir zaman gelmeyecek bir mavnayı bekleyerek başka ölümlerle birlikte geçireceğine inanıyor. Hava soğuk ve nemli olacak, kapkara sular kıyıya vuracak, giysileri sırtında çürüyüp ayaklarına düşecek, oğlunu bir daha asla görmeyecek.

Göğsünün üzerinde kavuşturduğu soğuk parmaklarıyla günleri sayıyor yeniden. On. On gün sonra böyle hissediliyor demek ki.

Şiir, oğlunu geri getirebilir. Bunu sağlayacak şiirin, o şiirin müziğinin nasıl olması gerektiğini hissedebiliyor. Ama o bir şair değil, daha çok kaybettiği kemiğini bulmak için orayı burayı ayaklarıyla kazanan bir köpek.

Kapının altından sızan ışığın sönmesini bekliyor, sonra sessizce evden çıkıp kendi kaldığı yere dönüyor.

Gece bir dūş görüyor. Suyun altında yüzmekte. Hafif mavi bir ışık var. Yan dönüp kolayca, zarif bir hareketle kayıyor; şapkası ortada yok, ama siyah elbisesi içinde kendini bir kaplumbağa gibi hissediyor, doğal kabuğu içinde kocaman, yaşlı bir kaplumbağa. Tepesinde bir kıpırtı var, ama derinlerde su durgun. Öbek öbek otların arasından yüzüyor; su bitkilerinin tembel parmakları yüzgeçlerine sürtünüyor, eğer onlar yüzgeçse.

Neyi aramakta olduğunu biliyor. Yüzerken ara sıra ağzını açıyor ve bir çığlık ya da sesleniş olduğunu sandığı şey çıkıyor dudaklarının arasından. Her çığlık atışta ya da seslenişte ağzına su doluyor; her hecenin yerini suyun bir hecesi alıyor. Hantallaşıyor, sonunda göğüs kafesi ırmak yatağının kum ve çamuruna sürtünüyor.

Pavel sırtüstü yatıyor. Gözleri kapalı. Akıntının oynattığı saçları, bebek saçı kadar yumuşak.

Adamın kaplumbağa gırtlğından son bir çığlık yükseliyor, çığıktan çok havlamaya benzetiyor bunu, sonra çocuğa doğru atılıyor. Onun yüzünü öpmek istiyor; ama kaskatı dudaklarını onun yüzüne değdirdiğinde Pavel'i öpmek yerine ısırp ısırmadığından emin olamıyor.

Tam o sırada uyanıyor.

Alışkanlığını bozmayarak o sabahı odasındaki küçük çalışma masasının başında geçiriyor. Hizmetçi odayı temizlemeye geldiğinde savıyor onu. Ama bir tek sözcük bile yazmıyor. Tutulup kaldığından değil. Kalp atışları düzenli, zihni berrak. Her an kalemını eline alıp yazmaya başlayabilir. Ama bu yazının bir delinin yazısı olmasından korkuyor, sayfalar dolusu alabildiğine kötölük, müstehcenlik. Delili-

ğın, sağ kolunun damarlarından parmak uçlarına aktığını, sonra kaleme ve kâğıda geçtiğini düşünüyor. Oluk oluk akıyor, kalemını mürekkebe batırmasına gerek yok, bir kez bile. Kâğıda akan ne kan ne de mürekkep, asit bu, kapkara, üzerinde ışık yansıdığında hoş olmayan yeşil bir pırıltısı var. Kâğıdın üzerinde kurumuyor, parmağınızı üzerinden geçirseniz hem sıvı hem de hareketli olduğu duygusuna kapılırsınız. Körlerin bile okuyabileceği bir yazı.

Öğleden sonra Sveçnoy Sokağı'na, Pavel'in odasına dönüyor. Kapıyı kapayıp arkasına bir iskemle dayıyor. Sonra beyaz elbiseyi yatağın üzerine seriyor. Kol ağızlarının ne kadar kirli olduğu gün ışığında görülüyor. Koltuk altlarını kokluyor, belirgin bir koku duyuluyor: Bir çocuğun değil, bir erkeğin kokusu bu, yetişkin bir erkeğin. Üst üste içine çekiyor kokuyu. Kaç kez içine çekerse silinir koku acaba? Elbise cam bir kutuya konulsa kokusu da uçmadan kalır mı?

Soyunup beyaz elbiseyi giyiyor. Ceketin bol, pantolonun da uzun gelmesine rağmen kendini o elbisenin içinde gülünç hissetmiyor.

Yatağa uzanıp kollarını kavuşturuyor. Teatral bir poz, ama içgüdülerinin peşinden gitmeye hazır. Aynı zamanda içgüdülere hiç mi hiç inanmıyor.

Acımasız yıldızların altında uçsuz bucaksız, alçacık yayılan Petersburg geliyor gözlerinin önüne. Gökyüzüne kıvrımlı harflerle, İbranice bir sözcük yazılmış. Sözcüğü okuyamıyor ama onun bir lanet, bir sövgü olduğunu biliyor.

Oğlunun arkasından bir kapı kapanmış, üzerine demir kuşaklarla yedi düğüm atılmış. Kendisine verilen görev, bu kapıyı açmak.

Düşünceler, duygu, ar, görüntüler. Bunlara güve-

niyor mu? Yüreğinin ta içinden geliyorlar, mantığına güvenemediği gibi yüreğine güvenmesi için de neden yok.

Bir yerden bir yere çekiliyorum, diye düşünüyor; bu çekiliş tamamlandığında benden geriye ne kalacak?

Ana rahmindeki yumurtanın içine geri döndüğünü düşünüyor ya da en azından pürüzsüz, serin ve gri bir şeyin içine. Belki yalnızca bir yumurta değildir bu, belki ruhtur, belki ruh böyle görünüyordur.

Yatağın altında bir hışırtı oluyor. Fare mi acaba? Umurunda değil. Yan dönüyor, beyaz ceketi suratına kapatıyor, kokusunu içine çekiyor.

Oğlunun ölüm haberini aldığından beri içinden bir şey dışarı akıyor, bunun sağlamlık olduğunu düşünüyor. Ölen benim, diye düşünüyor; daha doğrusu ben öldüm ama ölümüm bana gelemedi. Kendi bedeninin sağlam, güçlü olduğunu hissediyor, kendi isteğiyle pes etmeyeceğini düşünüyor. Göğsü, tahtaları sağlam bir fiçi gibi. Kalbi uzun zaman çarpmaya devam edecek. Bununla birlikte insanlara ait zamandan çekilip alınmış. Onu taşıyan ırmak hâlâ akıyor, hâlâ yönü var, hatta amacı da; ama bu amaç artık hayat değil. Ölü sular taşıyor onu, ölü bir ırmak.

Uyuyakalıyor. Uyandığında hava kararmış, ortalık sessiz. Bir kibrit çakıyor, zihnini toplamaya çalışıyor. Vakit gece yarısını geçmiş. Nerelerdeydi?

Örtünün altına girip bölük pörçük bir uykuya dalıyor. Sabah, pis kokarak, saç başı darmadağın banyoya giderken Anna Sergejevna'yla karşılaşıyor. Başında örtüsü, ayaklarında kocaman botlarıyla sıradan bir pazarcı kadın gibi. Şaşırarak bakıyor ka-

din ona. "Uyuyakalmışım, çok yorgundum," diye açıklama yapıyor adam. Ama kadını şaşırtan o değil. Hâlâ adamın üzerinde olan beyaz elbise.

"Sizce bir sakınca yoksa, kentten ayrılana kadar burada, Pavel'in odasında kalmak istiyorum," diye devam ediyor adam. "Birkaç günlüğüne."

"Şimdi bunu konuşamayız, acelem var," diyor kadın. Bu fıkirden hoşlanmadığı belli. Kabul ettiğini söylemiyor. Ama adam odanın parasını ödemiş, bu yüzden kadının elinden bir şey gelmez.

Bütün sabah oğlunun odasında, masanın başında, başını ellerinin arasına alıp oturuyor. Yazı yazar-mış gibi yapmak gelmiyor elinden. Akli sürekli Pa-vel'in ölüm ânına gidiyor. Katlanamadığı düşünce şu: Düşüşünün son ânının son zaman parçasında, Pavel kendisini hiçbir şeyin kurtaramayacağını, öldüğünü biliyordu. Ölümün kendisinden bile daha korkunç bir şey bu; düşmenin telaşı ve karmaşası içinde, katlanamayacağı kadar ağır olan şeylere karşı zihnini kendini uyuşturması sayesinde Pavel'in bundan emin olmadığına inanmak istiyor. Bütün kalbiyle inanmak istiyor buna. Pavel'in düşerken her şeyi bildiğini aklından uzak tutmak amacıyla buna inanmak istediğini de biliyor.

Böylesi anlarda kendisi mi yoksa Pavel mi olduğunu bilemiyor. İkisi de aynı kişi; ve bu kişi bir düşünceden başka bir şey değil, aynı düşünceyi Pavel onun içinde, o da Pavel'in içinde düşünüyor. Bu düşünce Pavel'i hayatta tutuyor, düşerken havada asılı kalıyor oğlu.

Oğlunun, ölmüş olduğunu bilmesini istemiyor. Ben yaşadıkça, diye düşünüyor, bunu bilen ben olayım. Hangi irade gücüyle olacaksa olsun, havayı delip geçen düşünen hayvan ben olayım.

Gözlerini kapayıp yumruklarını sıkarak masanın başında otururken Pavel'in, ölmüş olduğunu bilmesini engellemeye çalışıyor. Kendisinin, Roma'daki Piazza Barberini'de, dudaklarına götürdüğü bir deniz kabuğundan sürekli kristal sular fışkırtan Triton olduğunu düşünüyor. Bütün gün ve gece suya hayat üflüyor Triton. Tunçtan boynundaki kaslar harcadığı çabadan geriliyor.

Beyaz elbise

Kasım geldi ve ilk kar yağdı. Güneye göç eden bataklık kuşları gökyüzünü doldurdu.

Yabancı, Pavel'in odasına taşınmış ve daha birkaç gün geçmeden o binanın içindeki yaşamın bir parçası olmuştu. Artık o geçerken çocuklar, hâlâ seslerini alçaltsalar da, oyunlarını kesip gözlerini ona dikmiyorlar. Onun kim olduğunu biliyorlar. O kim? Talihsizlik o, talihsizliğin babası.

Yelagin Adası'na, mezarın başına dönmesi gerektiğini her gün kendine anımsatıyor. Ama gitmiyor.

Dresden'deki karısına mektup yazıyor. Mektupları güven verici ama duygudan yoksun.

Sabahları odasında geçiriyor, kendi sinsi ve ölümcül zevklerini almak için gelen bomboş sabahlar bunlar. Öğleden sonraları sokaklarda dolaşiyor, tanınması olasılığı olan Meşçanskaya ve Voznesenski sokaklarından uzak duruyor, bir saatliğine bir

ayevine uğruyor, hep aynısına.

Dresden'deyken Rus gazetelerini okurdu. Ama artık dış dünyaya ilgi duymuyor. Dünyası küçüldü, dünyası göğsünün içinde.

Anna Sergeyevna'yı rahatsız etmemek için eve ancak hava karardıktan sonra dönüyor. Akşam yemeğine çağrılana kadar kendisinin olan ve olmayan odada sessizce bekliyor.

Beyaz elbiseyi kucağına alıp yatağının üzerine oturuyor. Onu görecek kimse yok. Hiçbir şey değişmemiş. Kendi yüreğinden oğlununkine uzanan sevgi bağını hissediyor, bir halat kadar somut bir bağ bu. Sesli sesli inliyor. "Evet!" diye fısıldıyor, acıdan hoşnut; elini uzatıp halatı bir daha buruyor.

Arkasındaki kapı açılınca irkilerek geri dönüyor: Kamburu çıkmış, çirkin, gözlerinde yaşlar, elbise ellerinin arasında buruşmuş.

"Yemek yemek ister misiniz?" diye soruyor ocuk.

"Sağ ol, ama bu gece yalnız kalmak istiyorum."

Daha sonra yine geliyor ocuk. "ay ister misiniz? Buraya getirebilirim."

Gidip elinde bir çaydanlık, şekerlik ve fincanla geri geliyor, yüzünde ciddi bir ifadeyle taşıyor bunları koyduğu tepsiyi.

"Pavel Aleksandroviç'in elbisesi mi bu?"

Adam elbiseyi kenara bırakıp başını evet anlamında sallıyor.

Çayını içerken ocuk bir kol boyu uzakta durup onu izliyor. Kızın şakaklarının ve elmacık kemiklerinin zarıflığı, koyu renkli, berrak gözleri, kahverengi kaşları, mısır püskülü gibi sarı saçları adamı bir kez daha etkiliyor. İçine duygular doluyor, karşıt duygular, birbirine çarpan iki dalga gibi. Hem kızı

koruma hem de hayatta olduğu için onu tersleme dürtüsü yükseliyor içinden.

İyi ki ortalıkta dolaşmıyorum, diye düşünüyor. Şu halimle insanların arasına karışamam.

Kızın konuşmasını bekliyor. Onun konuşmasını istiyor. Bir çocuğa yöneltilmeyecek kadar acımasızca bir dilek bu ama yine de dile getiriyor isteğini. Gözlerini kaldırıp kıza bakıyor. Gizlediği bir şey yok. Gözlerinde, ancak çıplaklık denebilecek bir ifade var.

Bir an göz göze geliyorlar, sonra kız bakışlarını kaçırıyor, şaşkınca bir adım geriliyor, tuhaf, mahcup bir tavırla eğilip selam verir gibi oluyor, fırlayıp gidiyor.

Adam bunun unutulmayacak bir sahne olduğunun farkında, hatta günün birinde yazdıklarında bu sahneyi kullanabileceğinin de. Utanç duyar gibi oluyor, ama yüzeysel ve geçici bir utanç bu. Önce yazdıklarında, sonra da hayatında utanç duygusu eskisi kadar güçlü değil, utancın yerini aşırı uçlara gitmekten çekinmeyen anlamsız ve ahlakdışı bir kayıtsızlık almış. Göz ucuyla üzerine müthiş bir hızla gelen bulutları görüyor gibi, fırtına bulutlarını. Yollarına çıkan her şeyi süpürüp atacaklar. Korkuyla, ama aynı zamanda heyecanla fırtınanın patlamasını bekliyor adam.

Saat on birde, önceden haber vermeden odasından çıkıyor. Matriyona ile annesinin uyudukları bölümü kapatan perde çekili, ama Anna Sergejevna henüz yatmamış, masanın başına oturmuş, lambanın ışığında dikiş dikiyor. Adam odaya girip kadının karşısına oturuyor.

Kadının parmakları becerikli, hareketleri kararlı. Sibirya'dayken, zorda kalınca dikiş dikmeyi öğ-

renmişti adam, ama böylesine katıksız bir zarafetle dikmeyi beceremez. İğne, onun eline hiç yakışmıyor, Liliput'tan gelme bir ok gibi duruyor.

“Böyle ince iş için ışık yetersiz,” diye mırıldanıyor.

Seni duyuyorum, dercesine başını yana eğiyor kadın ama aynı zamanda bu konuda ne yapmamı bekliyorsun, der gibi.

“Matriyona senin tek çocuğun mu?”

Anna onun gözlerinin içine bakıyor. Bu doğruluk hoşuna gidiyor adamın. Kadının hiç de yumuşak bakmayan gözlerinden hoşlanıyor.

“Bir erkek kardeşi vardı ama çok küçükken öldü.”

“Öyleyse bilirsin.”

“Hayır, bilmem.”

Ne demek istiyor Anna? Bir bebeğin ölümüne katlanmanın daha kolay olduğunu mu? Açıklamıyor.

“İzin verirsen sana daha iyi bir lamba alayım. Bu genç yaşta gözlerini bu kadar yorman yazık.”

Düşündüğün için sağ ol, bu sözünü tutmanı istemeyeceğim senden, dercesine başını öne eğiyor Anna.

Bu genç yaşta: *Adam* ne demek istedi?

Şimdi söyleyeceği sözler dilinin ucuna geldiğinde onları durdurmaya çalışmayacağını bir süredir biliyordu adam. “Oğlumdan söz etmek için büyük bir istek duyuyorum,” diyor, “ama başkalarının ondan söz ettiğini duymaya daha büyük bir istek duyuyorum.”

“Çok hoş bir delikanlıydı,” diyor Anna. “Ne yazık ki onunla kısa bir süre birlikte olduk ancak.” Sonra, sanki bu söylediklerinin yetmeyeceğinin far-

kına varmışçasına, “Geceleri Matriyona yatarken ona kitap okurdu,” diyor. “Matriyona bütün gün o ânı beklerdi. Birbirlerinden gerçekten hoşlanıyorlardı.”

“Ne okurlardı?”

“Aklıma *Altın Horoz* ve *Krylov* geliyor. Kızıma birkaç Fransızca şiir de öğretmişti. Bir-ikisini hâlâ ezbere okuyabiliyor.”

“Evinizde kitap bulunması güzel.” Üzerinde yirmi-otuz kadar kitabın durduğu bir rafı işaret ediyor adam. “Yani çocuk büyürken demek istiyorum.”

“Kocam matbaacıydı. Bir matbaada çalışırdı. Çok okurdu, böyle dinlenirdi. Bunlar kitaplarından bazıları. Hayattayken bazen evimiz kitapla dolup taşardı. Hepsini koyacak yerimiz olmazdı.” Duraksıyor. “Sizin bir kitabınız da var. *Ezilenler*. Kocamın en sevdiği kitaplardan biriydi.”

Sessizlik oluyor. Lambanın alevi titremeye başlıyor. Anna lambayı kısıp elindeki dikişi bir kenara bırakıyor. Odanın kuytu köşeleri karanlığa boğuluyor.

“Akşamları odasına arkadaş davet etmemesini istemek zorunda kalmıştım Pavel Aleksandroviç’ten,” diyor kadın. “Şimdi çok pişmanlık duyuyorum bunun için. Bizi uyutmamışlardı, gece geç saatlere kadar konuşup içki içmişlerdi de ondan. Birkaç tane kaba arkadaş vardı.”

“Evet, arkadaş konusunda çok demokratikti. Sıradan insanlarla konuşurken onların gönüllerini almayı bilirdi. Sıradan insanlar fikirlere açlık duyarlar. Pavel, onlara asla tepeden bakmazdı.”

“Matriyoşa’ya da tepeden bakmazdı.”

Işık azalıyor, lambanın fitili tütmeye başlıyor. Acıyan yerlere sürülen bir merhem bu sözcükler, di-

ye düşünüyor adam. Ama ben iyileşmek istiyor muyum?

“Genç olmasına karşın ağırbaşlıydı,” diye devam ediyor adam. “Rusya’yı düşünürdü, buradaki yaşam koşullarımızı düşünürdü. Sıradan insanlar için önemli olan konularda kaygılanırdı.”

Uzun bir sessizlik oluyor. Saygı, diye düşünüyor adam: Saygımı gösteriyorum, ne kadar cılız, ne kadar gecikmiş olsa da, ve kadının da saygı göstermesini sağlamaya çalışıyorum. Neden olmasın!

“Geçen gün söylemiş olduğunuz bir şey aklıma takıldı,” diyor Anna düşünceli düşünceli. “Pavel’in fazla uyuması hakkındaki o hikâyeyi neden anlattınız bana?”

“Neden mi? Çünkü şimdi ne kadar önemsiz görünürse görünsün, onun hayatını mahvetti. Geç saatlere kadar uyuduğu için onu okuldan almak zorunda kaldım, birinden alıp ötekine verdim. Bu yüzden mezun olamadı. Sonunda kendini Petersburg’da öğrenci toplumunun kıyısında buldu, onlarla ilişkisi olamadı, tam olarak onların arasına karışamadı. Onunkisi yalnızca miskinlik değildi. Ne yapsak uyanmıyordu: ne bağırmak ne sarsmak, ne tehditler ne de ricalar. Bir ayıyı, kış uykusuna yatmış bir ayıyı uyandırmak gibiydi.”

“Bunu anlıyorum. Bazı çocuklar okula alışamazlar. Ama ben başka bir şey demek istemiştım. Bağışlayın ama siz bana bu hikâyeyi anlatırken Pavel’e hâlâ bu kadar öfke duymanız beni çok şaşırtmıştı.”

“Elbette ki öfkeliydim! Hatırlarsan annesi öldüğünde Pavel on beş yaşındaydı. Onu bir başıma büyütmek kolay olmadı. O yaştaki bir oğlanı yataktan çıkartmaya çalışmaktan daha önemli işlerim vardı. Pavel de herkes gibi eğitimini tamamlasaydı bütün

bunların hiçbirisi olmazdı.”

“Bunlar mı?”

Adam sabırsızca kolunu sallıyor, evi, Petersburg kentini, hatta başlarının üstündeki gecenin büyük karanlık gök kubbesini bile bir kenara atmak istercesine.

Anna ona sessizce, gözlerini kırpmadan bakıyor; ve bu bakış, ne söylemiş olduğunu adamın kafasına vuruyor. Sağ elinden başlayarak bir titreme sarıyor bedenini. Ayağa kalkıyor, ellerini arkasında kavuşturup odayı adımlıyor. Bir şeyler olmak üzere, adını anmaktan kaçındığı bir şeyler. Konuşmaya çaballıyor, ama boğuk bir ses çıkarabiliyor. Bir roman kahramanı gibi davranıyorum, diye düşünüyor. Ama kendisiyle dalga geçmesi bile işe yaramıyor. Omuzları kalkıp iniyor. Sessizce ağlamaya başlıyor.

Bir kitapta olsaydı kadının içinden adamın kederine acımayla yaklaşmak gelirdi. Bu kadın öyle yapmıyor. Titreyen ışığın önünde masada oturuyor, başı yana çevrilmiş, dikişi kucığında. Saat çok geç, onları görececek kimse yok, çocuk uyuyor.

Yüreğime lanet olsun, diyor kendi kendine adam. Bu duygusallığa lanet olsun. Ölçü, yürek ve yüreğin neler hissettiği değil; ölçü, ölüm ve ölmüş oğlanın ne hissettiği!

Tam o anda berrak bir imge geliyor gözlerinin önüne, Pavel’in kendisine, kendisinin densizliğine, gözyaşlarına, teatral tavırlarına, bu teatral tavırların gerisinde yatana gülümseyen yüzünü görür gibi oluyor. Alaycı bir gülümseme değil bu, tam tersine dostça, bağışlayıcı. *Biliyor*, diye düşünüyor adam; *biliyor ve umursamıyor!* Bir minnet, neşe ve sevgi dalgası yalıyor bedenini. *Şimdi mutlaka bir kriz gelecek*, diye de düşünüyor ama aldırmıyor. Artık göz-

yaşlarını tutmaya çabalamıyor, el yordamıyla masaya ulaşıyor, başını kollarının arasına gömüp hıçkıra hıçkıra kederini döküyor.

Hiç kimse başını okşamıyor, hiç kimse kulağına avutucu bir sözcük fısıldamıyor. Ama sonunda, mendilini ararken başını kaldırdığında Matriyona'yı karşısında durmuş dikkatle kendisini gözler buluyor. Kızın üzerinde beyaz bir gecelik var; açılıp fırçalanmış saçları omuzlarına dökülmüş. Tomurcuklanan göğüslerini görmemek olanaksız. Kıza gülümsemeye çalışıyor, ama kızın yüz ifadesi değişmiyor. *O da biliyor*, diye düşünüyor adam. Neyin sahte, neyin gerçek olduğunu biliyor; ya da böyle derinden bakarak öğrenmeye çalışıyor.

Kendini toparlıyor. Döktüğü son gözyaşlarının arasından bakışları kızın kilitleniyor. O anda aralarında öyle bir şey geçiyor ki, kızgın demirle dağlanmış çasma titriyor adam. Sonra annesinin kolları kızını sarıyor; bir sözcük fısıldanıyor; kız yatağına dönüyor.

Maksimov

“Günaydın. Oğluma ait (sesinin titrememesine şaşıyor) bazı eşyaları almaya geldim. Oğlum geçen ay bir kaza geçirdi, polis bazı eşyalarına el koydu.”

Makbuzu açıp tezgâhın öte tarafına uzatıyor. Pavel’in ruhunu gece yarısından önce mi sonra mı teslim ettiğine bağlı olarak makbuzun tarihi ya Pavel’in öldüğü günün tarihini taşıyor ya da bir gün sonrasının; kâğıdın üzerinde yalnızca ‘mektuplar ve başka kâğıtlar’ yazıyor.

Memur makbuza kuşkulu gözlerle bakıyor. “12 Ekim. Bir ay bile olmamış. İnceleme henüz tamamlanmamıştır.”

“Tamamlanması ne kadar sürer?”

“İki ay da olabilir, üç ay da, hatta bir yıl da. Koşullara bağlı.”

“Koşul yok. Cinayet söz konusu değil.”

Memur kâğıdı kendinden uzakta tutarak odadan çıkıyor. Geri döndüğünde tavrı belirgin biçimde

daha hırçın. “Adınız, efendim?..”

“İsaev. Babasıyım.”

“Evet, Bay İsaev. Biraz oturursanız az sonra sizinle ilgilenecekler.”

Yüreği daralıyor. Pavel’in eşyalarını alıp buradan çıkıp gidebilmeyi ummuştu. Hiç katlanamayacağı şey, polisin onunla ilgilenmesi.

“Fazla bekleyemem,” diyor sertçe.

“Evet, efendim, görevli müfettişin sizinle hemen görüşeceğine eminim. Oturun ve rahatınıza bakın efendim.”

Adam saatine göz atıyor, sıraya oturuyor, sabırsız görünmeye çalışarak çevresine bakınıyor. Vakit erken; bekleme odasında kendisinden başka bir kişi daha var, boyacı tulumu lekeli genç bir adam. Dimdik oturuyor ve uyur gibi duruyor. Gözleri kapalı, çenesi aşağı sarkmış, gırtlığının gerisinden hafif bir hırıltı duyuluyor.

İsaev. İçindeki huzursuzluk durulmamış. Şu İsaev hikâyesinden bir an önce vazgeçmeli mi, çok geç olmadan? Ama nasıl açıklayabilir? ‘Memur Bey, küçük bir yanlışlık oldu. Her şey tam olarak göründüğü gibi değil. Aslında ben İsaev sayılmam. Özel nedenlerle, şimdi açıklamak istemediğim ama geçerli olduğunu söyleyebileceğim nedenlerle adını kullanmakta olduğum İsaev birkaç yıldır hayatta değil. Bununla birlikte Pavel İsaev’i kendi oğlum gibi büyüttüm, kendi kanımdanmış gibi sevdim. Bu anlamda onunla aynı adı taşıyorum ya da taşımam gerekir. Ondan geriye kalan o birkaç kâğıt benim için çok değerli. Bu yüzden buradayım.’ Ya bu itirafı boşu boşuna yapıyorsa ve onca zaman hiç kimse bir şeyden kuşkulandıysa? Ya tam kâğıtları vermek üzereyseler ve şimdi vazgeçerlerse? ‘Ya, ne demek

bu? Bu olayda bizim bilmediğimiz bir şeyler mi var?’ derlerse.

Orada oturup itirafta bulunmakla sahtekârlık yapmak arasında kararsızlık yaşarken, saatini cebinden çıkarıp ona aksice göz atarken, bir köşesinde soba yanmakta olan bu ıkiş tikiş odada sabırsız bir işadamı gibi görünmeye çabalarken bir krizin yaklaşmakta olduğunu seziyor, aynı anda da böyle bir krizin bir araç olacağını fark ediyor, hem de araçların en çocukçası, kendini güç bir durumdan kurtarmak için başvuracağı bir araç; bir anının gölgesi düşüyor üzerine: Daha önce burada, burada ya da buna benzer bir bekleme odasında bulunmuş olduğunu düşünüyor; orada bir kriz ya da baygınlık geçirmiş olmalı! Ama bu olay neden bu kadar bulanık belleğinde? Ve bu anımsayışın taze boya kokusuyla ne ilgisi var?

“Artık yeter!”

Haykırışı odanın içinde yankılanıyor. Uyuklamakta olan boyacı irkiliyor; görevli memur hayretle bakıyor. Adam, şaşkınlığını gizlemeye çabalıyor. “Yani,” diyor, sesini alçaltarak, “daha fazla bekleyemeyeceğim, bir randevum var. Söylemiştim.”

Memur ona seslendiğinde ayağa kalkıp paltosunu sırtına geçirmiş bile. “Müfettiş Maksimov sizi bekliyor efendim.”

Götürüldüğü odada kürsü yok. Suni deriden kocaman bir kanepenin dışında tam anlamıyla bir devlet bürosu. Müfettiş Maksimov, Pavel’in vakasına bakan adli soruşturma görevlisi, köylü kadınlar gibi tostoparlak, kel kafalı biri, yerine rahatça oturana kadar homurdanıp duruyor, masanın üzerinde duran kalın dosyayı açıyor, kendi kendine mırıldanarak, ara sıra başını sallayarak uzun uzun okuyor.

“Üzücü bir konu... Üzücü...”

Sonunda başını kaldırıyor. “Başınız sağ olsun Bay İsaev.”

İsaev. Karar verme zamanı geldi!

“Sağ olun. Oğlumun kâğıtlarını geri istemek üzere geldim. Dosyanın kapatılmadığının farkındayım, ancak kişisel kâğıtların sizin ne işinize yarayacağını ya da yürüttüğünüz işlemle ne gibi bir ilgisi olduğunu anlayamıyorum.”

“Evet, elbette, elbette! Dediğiniz gibi, kişisel kâğıtlar. Ama söyleyin bana: Kâğıtlar derken tam olarak neyi kastediyorsunuz? Bu kâğıtlarda neler var?”

Adamın gözleri ıslak ıslak parlıyor; kirpikleri açık renk, kedilerinki gibi.

“Nereden bileyim? Oğlumun odasından almışlar onları. Ben görmedim bile. Mektuplar, kâğıtlar...”

“Kâğıtları görmediniz, yine de bizi ilgilendirmeyeceklerini düşünüyorsunuz. Anlıyorum bunu. Bir babanın, oğlunun kâğıtlarının kişisel bir şey olduğuna, en azından aileye ait bir şey olduğuna inanmasını anlıyorum. Haklısınız. Yine de bir soruşturma yürütülüyor; belki de bir formaliteden ibaret, ama yasa böyle, bu yüzden önemsizmiş gibi geçiştiremem bu konuyu, bu kâğıtlar da bu soruşturmanın bir parçası. Demek ki...”

Parmak uçlarını birbirine dayıyor, başını öne eğiyor, derin düşüncelere dalmış gibi duruyor. Başını yeniden kaldırdığında artık gülümsemiyor, yüzünde son derece kararlı bir ifade var. “Sanırım,” diyor, “evet sanırım her iki tarafı da tatmin edecek bir çözüm yolu buldum. Dosya henüz kapanmadığı için –aslında daha yeni açıldı– kâğıtları size geri veremem. Ama onları görmenize izin vereceğim. Çünkü böylesine trajik bir anda onlara el koyup aileye

göstermemenin haksızlık, büyük bir haksızlık olduğunu kabul ediyorum.”

Bir tek, irkiltici bir el hareketiyle, oyunu kazandıracak kâğıdı ortaya koyan bir iskambil oyuncusu gibi, dosyanın içinden tek bir yaprak çıkartıp adamın önüne koyuyor.

Bir isim listesi bu, Latin harfleriyle yazılmış ve hepsi de A ile başlayan Rusça isimler var üzerinde.

“Bir yanlışlık olmalı. Bu, oğlumun el yazısı değil.”

“Oğlunuzun el yazısı değil mi? Hımm.” Maksimov kâğıdı geri alıp inceliyor. “O zaman bunun kimin el yazısı olabileceği hakkında bir fikriniz var mı Bay İsaev?”

“Kimin olduğunu bilemeyeceğim, ama oğlumunki değil.”

Dosyanın en altından bir başka kâğıt daha çıkaran Maksimov onu masanın üzerine koyuyor. “Ya bu?”

Kâğıdı okumasına gerek yok. Ne budalalık, diye düşünüyor. Başı döner gibi oluyor. Sesi çok uzaklardan gelir gibi. “Benim yazdığım bir mektup. Ben İsaev değilim. Bu adı aldım...”

Maksimov sinek kovalar gibi sallıyor elini, adamın sözlerini geçiriyor, sessizlik istiyor sanki; ama adam baş dönmesini bastırıyor, açıklamasını tamamlıyor.

“İşler karışmasın diye aldım bu adı; başka bir nedeni yok. Pavel Aleksandroviç İsaev benim üvey oğlumdur, ölen karımın tek çocuğu. Ama benim öz oğlum gibidir. Dünyada benden başka kimsesi yok.”

Maksimov mektubu yabancının gevşek parmaklarının arasından alıp yeniden göz gezdiriyor. Dresden’den gönderdiği son mektup bu, çok para

harcadığı için Pavel'i azarladığı bir mektup. Bir yabancı onu okurken böyle karşısında oturmak çok alçaltıcı. O mektubu yazmış olmak çok alçaltıcı! Ama hangi günün son gün olacağını insan nasıl bilebilir, nasıl bilebilir?

“Seni seven baban Fyodor Mihayloviç Dostoyevski,” diye mırıldanıyor müfettiş, sonra başını kaldırıp bakıyor. “Şimdi şunu açığa çıkaralım, siz İsaev değil, Dostoyevski’siniz.”

“Evet. Bir kandırmacaydı, bir hataydı, budalaca ama zararsızdı, pişmanım.”

“Anlıyorum. Bununla birlikte buraya gelip iddia ettiniz ki... neyse, o çirkin sözcüğü ağzımıza almamıza gerek yok. İsterseniz şimdilik, yerine daha iyi bir şey bulana kadar diyelim, ihtiyatlı kullanalım onu... merhum Pavel Aleksandroviç İsaev’in babası olduğunuzu iddia ettiniz ve eşyalarının size verilmesini istediniz, aslında siz iddia ettiğiniz kişi değilsiniz. Pek hoş görünmüyor, öyle değil mi?”

“Dediğim gibi bir hataydı, çok pişmanım. Ama ölen kişi benim oğlum, ben de onun yasal vasisiyim, resmen tayin edildim.”

“Hmm. Burada okuduğuma göre öldüğü sırada yirmi bir yaşındaymış, yirmi ikiye basmak üzereymiş. Demek ki aslında vesayet süresi bitmiş. Yirmi bir yaşındaki bir erkek reşittir, değil mi? Yasa önünde özgür biridir.”

Dostoyevski’yi çileden çıkartan, bu alaycı konuşma oluyor. Ayağa kalkıyor. “Buraya oğlumu yabancılarla tartışmaya gelmedim,” diyor, sesini yükselterek. “Bu kâğıtları bana vermemekte ısrar ediyorsanız açıkça söyleyin, ben de başka yollar dene-yeyim.”

“Kâğıtları vermemekte ısrar etmek mi? Yok

böyle bir şey! Aman efendim, lütfen oturun. Yok böyle bir şey! Tam tersine, hem kendiniz hem de bizim iyiliğimiz için bu kâğıtları incelemenizi isteyeceğim sizden. Bize yol gösterebilerseniz çok makbule geçer, hem de çok. Şundan başlayalım isterseniz.” Dostoyevski’nin önüne yarım düzine, her iki yüzü yazılı kâğıt koyuyor, A’ların yer aldığı ilk sayfasını daha önce gördüğü isim listesinin tamamı bu. “Oğlunuzun el yazısı değil bu, öyle değil mi?”

“Değil.”

“Bunu biliyoruz. Kimin el yazısı olduğu hakkından bir fikriniz var mı?”

“Tanıyamadım.”

“Şu sırada yurtdışında oturan genç bir hanıma ait. Adı önemli değil, ama söyleseydim eminim ki şaşırdınız. Neçayev,¹ Sergey Gennadeviç Neçayev adında bir adamın hem arkadaşı hem de ortağı bu hanım. Bu ad sizin için bir şey ifade ediyor mu?”

“Neçayev’i şahsen tanımam, oğlumun tanıdığını da sanmam. Neçayev bir suikastçi ve bir asidir, onun planlarını asla benimsemiyorum.”

“Demek onu şahsen tanıımıyorsunuz. Ama onunla bağlantınız vardı.”

“Hayır, onunla bağlantım yoktu. İsviçre’de, Cenevre’de halka açık bir toplantıya katılmıştım; orada, aralarında Neçayev’in de olduğu pek çok kişi konuşma yaptı. Onunla aynı çatı altında bulunduk, onunla bütün tanışıklığım bu kadar.”

“Peki bu dediğiniz ne zaman oldu?”

“1867’nin sonbaharında. Toplantıyı, Barış ve Özgürlük Cemiyeti adını kullanan bir grup örgütle-

---

¹ Rus devrimcisi (1847-1882): Toplumun yıkılmasını amaçlayan ve her türlü araçtan yararlanmaktan çekinmeyen Halkın Adaleti adlı örgütü kurdu, sonra tutuklandı ve hapisteyken öldü.

mişti. Ben açıkça, yurtsever bir Rus olarak katıldım o toplantıya, Rusya hakkında neler söyleneceğini duymak istiyordum. Neçayev adındaki bu genç adamın konuşmasını dinlemem, onun arkasında olduğum anlamına gelmez. Tam tersine, tekrar ediyorum, onun temsil ettiği her şeyi reddediyorum, bunu defalarca söyledim, hem herkesin yanında hem de yalnızken.”

“Halkın refahı konusundaki düşüncelerini de mi? Neçayev halkın refahını savunmuyor mu? Amacı bu değil mi?”

“Bu sorularınızın amacını anlamıyorum. Neçayev’in savunduğu ilk ve en önemli şey, eşitlik ilkesi gereği, bütün toplumsal kuruluşların, kesinlikle ortadan kaldırılmasıdır. Herkese eşit mutluluk, bu olmazsa herkese eşit sefalet. Haklı çıkarmaya çalıştığı bir ilke değil bu. Aslında genel olarak, böyle bir çabayı zaman kaybı, yararsız zekâ oyunu olarak görüyor ve bundan nefret ediyor sanırım. Lütfen Neçayev ile beni bir araya koymayın.”

“Pekâlâ, siteminizi kabul ediyorum. Ama şaşırdığımı belirtmeliyim; ilkelerinize bu kadar bağlı olacağınızı düşünemezdim. İşimize dönelim. Önünüzde gördüğünüz isim listesi... içlerinden tanıdığınız var mı?”

“Bazılarını tanıyorum, pek azını.”

“Bu listede, işaret verilir verilmez, Halkın İntikamı adına suikast düzenlenecek insanların adları var; bildiğiniz gibi bu, Neçayev’in kurduğu gizli örgütün adı. Cinayetlerin amacı halkı ayaklandırmak ve bu yolla devleti devirmek. En sonuna bakarsanız bir ek göreceksiniz, orada darbe sırasında, devletin devrilmesinin arifesinde, kitle kıyımına uğrayacak koca koca kategoriler göreceksiniz. İçlerinde üst

yargı organındaki herkes, bütün emniyet teşkilatı, Üçüncü Bölük'ten binbaşı ve daha üst rütbedekiler var. Bu liste oğlunuzun kâğıtları arasında bulundu."

Bu bilgiyi sunan Maksimov, koltuğunda geriye yaslanıp dostça gülümsedi.

"Yani benim oğlum bir katil mi?"

"Elbette değil! Hiç kimse öldürülmediyse oğlunuz nasıl katil olabilir? Burada gördüğünüz, deyim yerindeyse bir taslak, teorik bir taslak. Aslında benim düşüncem –kişisel düşüncem– topluma dış bile-yen bir delikanlının böyle bir listeyi birkaç saat içinde düzenleyebileceği; belki de bu listeyi dikte ettiği genç hanıma gösteriş yapmak istemiştir, hayat ve ölüm üzerindeki gücüyle, tam anlamıyla hayali olan gücüyle gösteriş yapmak. Bununla birlikte cinayet, cinayeti planlamak, devlete yöneltilmiş bir tehdittir; bunlar sizce de ciddi konular değil mi?"

"Çok ciddi. Göreviniz belli, benim öğüdüme ihtiyacınız yok. Neçayev anavatanına dönerse ya da döndüğünde onu tutuklamanız gerekir. Oğluma gelince, ne yapacaksınız? Onu da mı tutuklayacaksınız?"

"Hah ha! Ne kadar şakacısınız, Fyodor Mihaylo-viç! Yo, istesek de tutuklayamayız onu, çünkü o da ha iyi bir yere gitti. Ama geride bazı şeyler bıraktı. Kâğıtlar bıraktı, aklı başında herhangi bir işbirlikçinin bırakacağından çok daha fazlasını. Geride sorular da bıraktı. Örneğin: Neden canına kıydı? Şunu sorabilir miyim size: Siz neden onun canına kıydığını düşünüyorsunuz?"

Oda gözlerinin önünde bulanıyor. Müfettişin yüzü kocaman pembe bir balon gibi hayal meyal seçiliyor.

"Oğlum canına kıymadı," diye fısıldıyor. "Onu

hiç anlamıyorsunuz.”

“Elbette anlamıyorum. Oğlunuzu da, onun yaşamının inişleriyle çıkışlarını da anlamıyorum, anlamış gibi yapmıyorum da. Ama benim somut anlamda, araştırma açısından kavramayı umduğum şey, onu ölüme neyin götürdüğü. Örneğin tehdit mi ediliyordu? Arkadaşlarından biri onu ihbar etmekle mi tehdit etti? Yaptığı işin getireceği sonuçlar onu çok mu tedirgin etti de canına kıydı? Yoksa canına kıymadı mı? Henüz bilmediğimiz nedenlerden ötürü Halkın İntikamı Örgütü’ne ihanet ettiği ortaya çıkmış ve hiç de hoş olmayan bir biçimde öldürülmüş olması mümkün mü? Bunlar aklımdan geçen sorulardan birkaçı. İşte bu yüzden fırsat çıkınca sizinle konuşmak istedim Fyodor Mihayloviç. Çünkü eğer onun üvey babası olarak, annesiyle babasının yokluğunda bunca yıldır ona hamilik etmiş biri olarak siz onu tanı mıyorsanız, kim tanır?

“Sonra ortada şu içki sorunu da var. Çok mu içerdi yoksa buna yeni mi başladı, gizli örgüt üyesi olmanın verdiği sıkıntıyla?”

“Anlamıyorum. İçki de nereden çıktı?”

“Çünkü öldüğü gece çok içkiliydi. Bunu bilmiyor muydunuz?”

Fyodor Mihayloviç konuşmadan başını iki yana sallıyor.

“Belli ki, Fyodor Mihayloviç, bilmediğiniz pek çok şey var. Sizinle açık konuşacağım. Oğlunuzun belgelerini istemek üzere buraya geldiğinizi, deyim yerindeyse, aslanın inine adım attığınızı duyar duymaz, ters giden bir şeyler olduğundan hiç kuşkulandırdığınıza emin oldum ya da hemen hemen emin oldum. Çünkü oğlunuzla Neçayev’in suç çetesi arasında bir bağ olduğunu bilseydiniz elbette ki bu-

raya gelmezsiniz. Ya da en azından üvey oğlunuzla birbirinize yazdığınız mektuplar dışında bir şey istemediğinizi ilk gelişinizde belirtirdiniz. Anlatabiliyor muyum?”

“Evet...”

“Üvey oğlunuzun size yazmış olduğu mektuplar elinizde bulunduğuna göre siz yalnızca sizin ona yazdığınız mektupları istiyorsunuz herhalde. Ama neden...”

“Mektuplar, evet, ve kişisel sayılabilecek her şey. Oğlumun peşini bırakmamanızın ne gibi bir nedeni olabilir?”

“Ne mi olabilir!.. Öyle trajik ki... Şu kâğıt meselesine dönelim yine: ‘Kişisel sayılabilecek’ deyimini kullanıyorsunuz. Günümüzün koşullarında bu sözü bilmenin artık güç olduğunu düşünüyorum. Elbette ölüye saygı göstermeliyiz, oğlunuzun artık savunamayacağı haklarını korumalıyız, yani bazı şeyler mahrem kalmalı. Biz öldükten sonra bir yabancı gelip özel eşyamızı karıştırmaması, çekmecelerimizi açması, mühürleri sökmesi, özel mektuplarımızı okuması olasılığı... eminim ki böyle bir olasılık hepimize acı verir. Öte yandan, bazı durumlarda, bu çirkin ama zorunlu işi bir yabancı yerine getirmesini gerçekten de tercih edebiliriz. Duygular henüz tazeyken, en gizli şeylerimizin bir eşin, bir oğlun ya da kız evladın kuşkudan uzak bakışları altında açılması düşüncesi bizi daha mı çok rahatlatır? Bazı açılardan bu işin bir yabancı tarafından yapılması daha iyidir, kendisi için bir şey ifade etmediğimiz ve mesleğinin doğası gereği incinmeye karşı kabuk bağlamış olduğu için incinmeyecek biri tarafından.

“Elbette bir açıdan boş konuşuyoruz, geçerli olan yasadır, veraset yasası: Ölenin vârisleri, hem ki-

şisel kâğıtlara hem de her şeye sahip olurlar. Bir kimse vâris tayin etmeden ölürse de kan karabeti kuralları geçerli olur ve neye karar verilmesi gerekiyorsa ona karar verilir.

“Aile bireyleri arasındaki mektupların kişisel kâğıtlar olduğunu kabul ediyoruz, gizlilik koşuluna uyularak ele alınmalıdırlar. Yurtdışından gelen mektuplar, başkaldırıya teşvik eden türden –örneğin öldürülmesi gereken insanların listesi– olanlar, kesinlikle kişisel belge sayılmaz. Ama bu, bu çok tuhaf bir vaka.”

Dosyadaki kâğıtları karıştırırken parmaklarıyla masada trampet çalması sinir bozucu. “Tuhaf bir vaka bu, *tuhaf* bir vaka bu,” diye mırıldanıp duruyor. “Bir hikâye,” diyor ansızın. “Bir hikâyeye ne diyeceğiz, bir kurmaca yapıta? Bir hikâye sizce kişisel bir şey sayılır mı?”

“Özel sayılır, baştan sona özel sayılır, yazarın özelidir dünyaya sunulana kadar.”

Maksimov ona şaşkın bir bakış fırlatıyor, sonra okumakta olduğu şeyi masanın üzerinde ona doğru itiyor. Bir çocuğa ait çizgili bir okul defteri. Harfleri kıvrımlı, yatık yazıyı hemen tanıyor Fyodor Mihayloviç. Yetim yazısı, diye düşünüyor. Onu sevmeyi öğrenmem gerek. Elini korurcasına sayfanın üzerine koyuyor.

“Okuyun,” diyor karşısındaki, yumuşak bir sesle.

Okumaya çalışıyor, ama dikkatini okuduğu şey üzerinde toplayamıyor; kendini zorladıkça yalnızca yazının biçimine ilişkin ayrıntılar görmeye başlıyor. Gözyaşları görmesini engelliyor; akıp sayfayı lekelemesinler diye kolunun yenini gözlerine bastırıyor. ‘Kuş uçmaz kervan geçmez karlı topraklar,’ diye

okuyor ve bu basmakalıp sözü düzeltmek istiyor. Açık arazideki bir adamdan, soğuktan söz eden bir şeyler. Başını sallayıp defteri kapatıyor.

Maksimov uzanıp defteri yavaşça onun elinden alıyor. Aradığı yeri bulana kadar sayfaları çeviriyor, sonra defteri yeniden ona uzatıyor. “Şurayı okuyun,” diyor, “bir-iki sayfa kadar. Kahramanımız gizli örgüte katılıp devlete ihanette bulunmaktan mahkûm olup Sibirya’ya gönderilmiş. Hapisten kaçıyor, bir çiftlik sahibinin evine ulaşıyor, orada aşçının yamağı onu gizleyip karnını doyuruyor, bir köylü kızı bu. İkisi de genç, aralarında romantik duygular gelişiyor filan. Bir gece, şehvet düşkünü olarak betimlenen çiftlik sahibi, kıza sarkıntılık yapıyor. Okumanızı istediğim bölüm bu.”

Fyodor Mihayloviç yine başını iki yana sallıyor.

Maksimov defteri geri alıyor. “Genç adam gördüğü manzaraya daha fazla dayanamıyor. Gizlendiği yerden çıkıp müdahale ediyor.” Sonra yüksek sesle okumaya başlıyor: “‘Karamzin’ –çiftlik sahibinin adı bu– ‘genç adama dönüp ‘Kimsin sen?’ diye tısladı. ‘Burada işin ne?’ Sonra yırtık pırtık gri üniformanın ve kırık pranganın farkına vardı. ‘Ha, şunlardan biri!’ diye bağırdı. ‘Şimdi senin hesabını görürüm!’ Dönüp hantal adımlarla dışarı yöneldi.’ Kullandığı sözcük bu: hantal; hoşuma gitti. Çiftlik sahibini, buldok suratlı, kulakları kıllı, kısa, güdük bacaklı bir canavar olarak tanıtıyor. Genç kahramanımızın öfkelenmesine şaşmamak gerek: Yaşlı ve çirkin biri, o genç ve güzel kıza pençesini geçiriyor! Genç adam, ocağın yanında bulduğu küçük bir baltayı eline alıyor. ‘Olanca gücüyle, ürpererek, baltayı adamın kafasına indirdi. Karamzin’in dizleri büküldü. Hayvanlar gibi burnundan soluyarak mutfağın tertemiz

zeminine serildi, kolları iki yana açılmıştı, parmakları seğirdi, sonra hareketsiz kaldı. Sergey –kahramanımızın adı bu– kanlı balta elinde kalakaldı, yaptığına inanamıyordu. Ama Marfa’ –genç kızın adı da bu– ‘delikanlının beklediği kadar akli başında davrandı ve ıslak bir paçavra bulup kanın sağa sola dağılmaması için ölünün başının altına soktu.’ Bir tutam gerçekçilik, ne dersiniz?

“Hikâyenin bundan sonrası baştan savma, devam etmeyeceğim. Belki de ahlaksız Karamzin ortadan kalkınca yazarın esini azalmaya başlamıştır. Sergey ile Marfa cesedi sürükleyip kullanılmayan bir kuyuya atarlar. Sonra ‘kararın karar deyip’ –bu cümleyi kullanmış– birlikte gecenin içine karşırlar. Nereye kaçacakları açık olarak belirtilmemiş. Ama son bir ayrıntıyı daha ekleyeyim. Sergey suç aletini orada bırakmaz. Yanma alır. Neden alıyorsun, diye sorar Marfa. Sergey’in yanıtını aktarayım size: ‘Çünkü bu Rus halkının silahıdır, kendimizi savunma ve intikam alma aracımızdır.’ Kanlı balta, halkın intikamı; daha açık ima edilemezdi, değil mi?”

Fyodor Mihayloviç, inanmaz gözlerle Maksimov’a bakıyor. “Kulaklarıma inanamıyorum,” diye fısıldıyor. “Gerçekten de bunu oğluma karşı kanıt olarak mı kullanmak niyetindesiniz, dört duvar arasında yazdığı bir hikâyeyi, bir fanteziyi?”

“Yok canım, Fyodor Mihayloviç, beni yanlış anlıyorsunuz!” Maksimov koltuğunda geriye atıyor kendini, başını sıkıntıyla iki yana sallıyor. “Sizin sözcüklerinizle, üvey oğlunuzun peşini bırakmamamız söz konusu değil. Konu kapandı, en önemli açıdan kapandı. Dedğiniz gibi fantezisini okudum size, amacım size onun, özellikle de burada, Petersburg’da, Neçayevcilerin etkisine ne kadar girdiğini gös-

termekti; Tanrı bilir ona buna kolay kapılan, akli bir karış havada kimbilir kaç gencimizi yolundan sap-tırdı bunlar, pek çoğu da iyi aile çocuklarıydı. Tam bir salgın diyebilirim, şu Neçayevizm için. Bir salgın ya da bir moda.”

“Moda değil. Sizin Neçayevizm dediğiniz şey Rusya’da hep vardı, başka adlar altında olsa da. Neçayevizm en az eşkıyalık kadar Rus’tur. Ama ben buraya Neçayevcileri konuşmaya gelmedim. Gelişimin basit bir nedeni var: oğlumun belgelerini almak. Alabilir miyim? Alamazsam, izninizle gidebilir miyim?”

“Gidebilirsiniz, gitmekte özgürsünüz. Yurtdışındaydınız ve Rusya’ya sahte bir adla döndünüz. Hangi pasaportu kullandığınızı sormayacağım size. Ama gidebilirsiniz. Alacaklılarınız sizin Petersburg’da olduğunuzu keşfederlerse onlar da elbette istedikleri adımı atmakta sizin kadar özgürdürler. Ama bu beni ilgilendirmez, bu sizinle onlar arasında. Tekrarlıyorum: Bu bürodan çıkıp gitmekte özgürsünüz. Bununla birlikte sizi uyarıyorum, sahtekârlığınızı sürdürmeniz için sizinle işbirliği yapamam... Anladığınızı umuyorum.”

“Şu anda benim gözümde para kadar önemsiz bir şey olamaz. Eski borçlarım için beni rahatsız edeceklerse etsinler.”

“Birini kaybettiniz, kederlisiniz, bu yüzden böyle davranıyorsunuz. Sizi çok iyi anlıyorum. Ama unutmayın, size güvenen bir eşiniz ve bir çocuğunuz var. Sırf onların hatırı için bile olsa, alnımda ne yazılıysa o olsun diyemezsiniz. Kâğıtlarla ilgili talebinize gelince; ne yazık ki bunu kabul edemeyeceğim, onları henüz size teslim edemem. Oğlunuzun Neçayevcilerle olan bağı hakkında polisin yürüttü-

ğü araştırmanın bir parçası onlar.”

“Pekâlâ. Ama gitmeden önce fikrimi değiştirip şu Neçayevcilerle ilgili son bir şey söyleyebilir miyim? Ne de olsa Neçayev’i canlı olarak görmüş ve dinlemiş biriyim, haksızsam söyleyin ama sizden bir adım öndeyim.”

Maksimov merakla başını dikleştiriyor. “Konuşun lütfen.”

“Neçayev, polisin konusu değil. Aslında Neçayev resmi makamların konusu da değil, en azından seküler makamların.”

“Devam edin.”

“Sergey Neçayev’in izini bulup onu hapse atabilirsiniz ama bu Neçayevizm’in yok edileceği anlamına gelmez.”

“Doğru söylüyorsunuz. Size hak veriyorum. Neçayevizm ülkemizin her yerinde olan bir düşünce; Neçayev’in kendisi bu düşüncenin cisimleşmiş hali. Bu nedenle hedeflerimiz daha sınırlı, daha pratik olmalı: onun düşüncesinin yayılmasını önlemek, yayıldığı yerlerde eyleme dönüşmesini önlemek.”

“Hâlâ yanlış anlıyorsunuz beni. Neçayevizm bir düşünce değildir. Düşüncelerden nefret eder o, düşünce dışı bir şeydir. Bir ruhtur, Neçayev’in kendisi de onun somutlaşmış hali değil onun barındığı yerdir; ya da onun hükmü altındadır.”

Maksimov’un yüzünde anlaşılma bir ifade var. Fyodor Mihayloviç yeniden söze başlıyor:

“Sergey Neçayev’le Cenevre’de ilk karşılaşmamda bana gösterişsiz, yüzü gülmez, entelektüel açıdan bir özelliği olmayan ve tam anlamıyla sıradan bir genç adam gibi gelmişti. İlk izleniminin yanlış olduğunu sanmıyorum. Ancak bu kimseye benzemeyen aracın içine bir ruh girmiş. Bu ruhun

bir özelliği yok. Yavan, öfkeli ve ölümcül. Neden özellikle bu genç adamın içine yerleşmeyi seçti? Bilmiyorum. Belki de rahatlıkla girip çıkabileceği bir ev sahibi olarak görmüştür onu. Ama Neçayev'in mürit bulabilmesinin nedeni, içindeki bu ruhtur. Onlar ruhu izlerler, adamı değil."

"Peki bu ruhun adı ne, Fyodor Mihayloviç?"

Fyodor Mihayloviç, Sergey Neçayev'i gözünde canlandırmaya çalışıyor ama bütün gördüğü, cam gözlü, dili ağzından sarkan, kaşap baltasıyla kafatası yarılmış bir öküz kafası. Kafanın çevresinde sinekler kaynaşmaktadır. Aklına bir ad geliyor, gelir gelmez de söylüyor onu: "Baal."¹

"İlginç. Bir metafor belki, ne olduğu tam olarak anlaşılmıyor, ama akılda tutmaya değer. Baal. Ancak ruhlardan ve ruhların eline düşmekten söz etmek ne kadar pratik diye sormam gerek kendime. Aynı zamanda ülkemizin her yerinde dolaşan düşüncelerden söz etmek ne kadar pratik, sanki bu düşüncelerin kolları bacakları varmış gibi? Bu konuşmaların işimize bir yararı olacak mı? Rusya'ya bir yararı olacak mı? Neçayev bir iblisin etkisi altında olduğu için onu hapsetmememizi söylüyorsunuz (ona iblis diyelim mi; çünkü ruh yanlış bir izlenim uyandırıyor, bence). Eğer böyleyse *ne* yapmamız *gerek*? Ne de olsa biz soruşturmacılar düşünen takımından değiliz."

Bir sessizlik oluyor.

"Söylediklerinizin hiçbir noktasını kulak arkası etmek niyetinde değilim," diye ekliyor Maksimov sonra. "Siz yetenekli, her şeyin derinini görebilen

---

¹ Nuh Peygamber'in oğlu Sam'dan türediklerine inanılan ve İ.Ö. 14 yy.'da yaşayan beyaz ırkın tanrısı. Sözcük anlamı, ustaya da sahip. Tanrı anlamına da gelir. İncil'de Beelzebut olarak yer alır, cinlerin reisi olarak anılır.

bir adamsınız, sizinle tanışmadan önce biliyordum bunu. Ve bu gizli örgütteki suikastçı çocuklar kesinlikle kendilerinden önce gelenlerden çok farklılar. Ölümsüz olduklarına inanıyorlar. Bu anlamda gerçekten iblislerle savaşıyor gibi oluyor insan. Pek de yavuzlar. Adeta bize, bizim kuşağımıza sövmek onların kanında var. Bununla doğmuşlar. Baba olmak kolay değil, değil mi? Ben de babayım, ama çok şükür ki kız babasıyım. Zamanımızda oğlan babası olmak istemezdim. Ama sizin kendi babanız... sizin de babanızla aranızda bir tatsızlık yok muydu, yanlış mı hatırlıyorum?”

Maksimov beyaz kirpiklerinin gerisinden keskin bir bakış fırlatıyor, sonra da yanıt beklemeden devam ediyor konuşmasına.

“Sonunda merak ettiğim şu: Bu Neçayev fenomeni sizin söylediğiniz ölçüde bir ruh sapıtması mı gerçekten? Belki de sadece babalarla oğullar arasındaki şu eski hikâyedir, hep yaşadığımız; tek farkı bu kuşakta bunun daha amansız, daha acımasız olması. Bu durumda, en akıllıca yol belki de en basiti: siper kazıp onlardan daha fazla dayanmak; onların büyümesini beklemek. Ne de olsa Aralıkçıları gördük biz, sonra da '49'luları. Aralıkçılar artık yaşlandılar, içlerinden hayatta kalan olduysa tabii; hangi iblisler onları hükümleri altına almışsa eminim ki yıllar önce çekip gitmişlerdir. Petraşevski ile arkadaşları konusunda ne düşünüyorsunuz? Petraşevski ile arkadaşlarını da iblisler ele geçirmişler miydi?”

Petraşevski! Neden Petraşevski'yi ortaya atıyor bu adam?

“Aynı görüşte değilim. Sizin Neçayev fenomeni dediğiniz şeyin kendine özgü bir görünüşü var. Neçayev kana susamıştı. Sizin adlarını anarak onur-

landırdığınız adamlar ise idealistti. Başarısız oldular çünkü –bereket– yeterince entrikacı değildiler, kana susamış hiç değildiler. Petraşevski –Petraşevski diyorum onu örnek verdiğiniz için– amaç araçları mu- bah kılar diyen türden bir Cizvitizm’i ta başından reddetmişti. Neçayev bir Cizvit’tir, seküler bir Ciz- vit; müritlerinin enerjisini en sinik biçimde sömür- mesini haklı çıkarmak için amaç-arac doktrininini açıkça benimsemiştir o.”

“Öyleyse benim anlamadığım bir şey var. Bir kez daha anlatın bana: Hayalperestler, şairler, üvey oğlunuz gibi zeki gençler neden Neçayev gibi hay- dutlara hayranlık duyarlar? Çünkü söylediğinize gö- re Neçayev yarım yamalak eğitim görmüş bir hay- duttan başka bir şey değil.”

“Bilmiyorum. Belki de gençlerin içinde henüz uykuya dalmamış bir şey olduğu içindir, Neçayev’in içindeki ruh da ona sesleniyordur. Belki hepimizin içinde vardır bu: Yıllardır ölü sandığımız ama aslın- da yalnızca uyumakta olan bir şey. Tekrar ediyorum, bilmiyorum. Oğlumla Neçayev arasında ne gibi bir bağlantı olduğunu açıklayamıyorum. Beni şaşırttı. Ben buraya yalnızca Pavel’in kâğıtlarını almaya gel- miştim, o kâğıtlar benim için sizin anlayamayacağı- nız kadar değerli. Ben kâğıtları istiyorum, başka bir şeyi değil. Bir kez daha soruyorum: Onları bana ve- recek misiniz? Sizin işinize yaramaz. Zeki gençlerin neden kötü insanların etkisi altında kaldığını”o kâ- ğıtlar söylemez size. Okumayı bilmediğiniz açıkça belli olduğuna göre size hiç söylemez. Siz oğlumun hikâyesini okurken –izninizle söyleyeceğim bunu– kendinizi hikâyeden nasıl da uzakta tuttuğunuzu, sanki sözcükler o sayfadan fırlayıp sizi boğacakmış gibi onlarla aranıza bir alaycılık engeli koyduğunu-

zu fark ettim.”

Konuşurken içinde bir şey tutuşmaya başlamıştı, minnetle karşılıyor bunu. Oturduğu koltuğun kollarını kavrayarak öne eğiliyor.

“Sizi korkutan ne, Müfettiş Maksimov? Karamzin ya da Karamzov ya da adı her neyse onu okuduğunuzda, Karamzin'in kafatası yumurta gibi parçalanıp açıldığında, onunla birlikte acı mı çekiyorsunuz yoksa baltayı savuran kolun arkasında onun sahibiyle birlikte gizlice coşuyor musunuz? Gerçek hangisi? Yanıtlamıyor musunuz beni? O zaman dinleyin: Okumak, o kol olmaktır, balta olmaktır ve kafatası olmaktır; okumak, teslim olmaktır, kendini uzak tutup yazıları alaya almak değildir. Size soracak olsaydım, eminim ki Neçayev'in izini sürmenizin nedeninin, gerekli işlemlerle, savunma avukatlarıyla, savcıyla filan onu mahkemeye çıkarabilmek, sonra da hayatının sonuna kadar kalması için temiz, aydınlık bir hücreye tıkmak olduğunu söylediniz. Ama yüreğinize bir sorun bakalım: Gerçekten bunu mu arzu ediyorsunuz? Asıl istediğiniz onun kafasını kesip kanının üzerinde tepinmek değil mi?”

Arkasına yaslanıyor, yüzü kıpkırmızı.

“Çok akıllı bir adamsınız Fyodor Mihayloviç. Ama okumaktan öyle bir söz ediyorsunuz ki sanki iblisin malı. Bu açıdan sanırım ben kötü bir okurum, yavan ve dünyevi. Ama ben sizin tam şu anda ateşinizin çıkıp çıkmadığını merak ediyorum. Kendinizi aynada görebilseydiniz, eminim ki ne demek istediğimi anlayabilirdiniz. Çok uzun konuştuk sizinle, ilginç ama çok uzun bir konuşma oldu, yapacak çok işim var.”

“Ben de size şunu söylüyorum ki, elinizden çıkarmak istemediğiniz kâğıtların size hiçbir yararı

olmaz, Aramca'dan farkı yok sizin için. Onları bana geri verin.”

Maksimov kıkır kıkır gülüyor. “İsteğinizi yerine getirmemem için en sağlam, en iyi nedeni veriyorsunuz elime Fyodor Mihayloviç, şu içinde bulunduğunuz havada Neçayev’in ruhu sayfadan fırlayıp sizi eline geçirebilir. Ciddi olalım: Okumayı bildiğinizi söylüyorsunuz. İlerde bir gün bu kâğıtları benim için okur musunuz, hepsini, Neçayev kâğıtlarını? Bu elimizdeki pek çok dosyadan yalnızca biri.”

“Sizin için okumak mı?”

“Evet. Onları benim için okuyun.”

“Neden?”

“Çünkü benim okuyamadığımı söylüyorsunuz. Nasıl okunduğunu gösterin bana. Öğretin. Düşünce olmayan şu düşünceleri açıklayın bana.”

Telgraf Dresden’e geldiğinden bu yana ilk kez gülümsüyor Fyodor Mihayloviç. Yanaklarının gergin çizgilerinin yumuşadığını hissediyor. Katı ve neşesiz bir kahkaha çıkıyor ağzından. “Bana her zaman,” diyor, “polisın toplumun gözü ve kulağı olduğunu söylemişlerdir. Şimdi kalkmış benden yardım istiyorsunuz! Hayır, sizin için hiçbir şey okumam.”

Ellerini kucağında kavuşturan, gözlerini kapayan, her zamankinden daha da çok Buddha’ya benzeyen, yaşsız, cinsiyetsiz Maksimov başını sallıyor. “Teşekkürler,” diye mırıldanıyor. “Artık gitmelisiniz.”

Fyodor Mihayloviç kalabalık bir bekleme salonuna çıkıyor. Maksimov’la içeride ne kadar baş başa kalmıştı? Bir saat mi? Daha mı uzun? Oturulan bank dolu, duvarlara dayanmış insanlar var, taze boyanın insanın nefesini kestiği koridorlarda da insanlar birikmiş. Sesler kesiliyor, ona dönen bakışlarda

sempati yok. Ne kadar çok insan adalet arıyor, hepsinin de anlatacak bir hikâyesi var!

Öğlen olmak üzere. Odasına dönme düşüncesi katlanılmaz. Sadovaya Sokağı boyunca doğu yönünde yürüyor. Bulutlar alçak, gökyüzü kurşuni, soğuk bir rüzgâr esiyor; yer buz tutmuş, yürürken ayakları kayıyor. Kasvetli bir gün, baş önde, yorgun argın yürünecek bir gün. Yine de elinde olmadan gözleri durmadan sokakta yürüyen insanlar üzerinde geziyor, kaybettiği oğlunun omuzlarını, kıvrak yürüyüşünü arıyor. Onu yürüyüşünden tanıyacak: önce yürüyüşü, sonra bedeni.

Pavel'in yüzünü hatırlamaya çalışıyor. Ama gözlerinin önüne, hem de şaşırtıcı bir canlılıkla gelen yüz, kalın kaşlı, seyrek sakallı, ince dudakları sımsıkı kapalı bir genç erkeğin yüzü, iki yıl önceki Barış Kongresi'nde sahnede Bakunin'in arkasında oturan genç adamın yüzü. Soğukta iyice belirginleşen yara izleri var cildinde. "Çekil git!" diyor Fyodor Mihayloviç, bu imgeyi uzaklaştırmaya çalışarak. Ama gitmiyor imge. "Pavel!" diye fısıldıyor, oğlunun görüntüsünü boşu boşuna çağırıyor.

Anna Sergeyevna

O dükkâna ilk kez gidiyor. Tahmin ettiğinden daha ufak, karanlık ve basık, bir yarı bodrum. Kapıdaki tabelada YAKOVLEV BAKKAL VE TÛCCAR yazıyor. Kapıyı açarken bir çan çingırdıyor. Gözlerinin içerinin karanlığına alışması zaman alıyor.

Tek müşteri o. Tezgâhın arkasında, kirli beyaz bir önlük takmış olan yaşlı bir adam duruyor. Fyodor Mihayloviç dükkândaki malları inceler gibi yapıyor, ağzı açık çuvallarda kara buğday, un, kurutulmuş fasulye, at yemi var. Sonra tezgâha yaklaşıyor. “Biraz şeker lütfen!” diyor.

“Ne?” diyor yaşlı adam, boğazını temizleyerek. Gözlüğü gözlerini düğme kadar küçük gösteriyor.

“Biraz şeker istemiştım.”

Dükkânın arka tarafındaki perdeyle bölünmüş bir kapı aralığından çıkıyor kadın. Fyodor Mihayloviç'i gördüğüne şaşırdıysa da bunu belli etmiyor. “Müşteriyle ben ilgilenirim Avram Davidoviç,” diyor

sesini yükseltmeden, yaşlı adam kenara çekiliyor.

“Şeker almaya gelmiştim,” diyor yine Fyodor Mihayloviç.

“Şeker mi?” Kadının dudaklarında belli belirsiz bir gülümseme var.

“Beş kopeklik.”

Kadın becerikli ellerle bir kâğıt külâh yapıyor, dip tarafını buruyor, içine beyaz şeker koyuyor, tartıyor, külâhın ağzını kapatıyor. Usta eller.

“Az önce karakoldaydım. Pavel’in kâğıtlarını bana geri vermelerini istedim.”

“Evet?”

“Önceden tahmin etmediğim sorunlar çıktı.”

“Geri verirler. Zaman alır. Her şey zaman alır.”

Aslında bunun için bir neden olmasa da bu sözde ikinci bir anlam arıyor adam. Yaşlı bakkal, kadının tepesinde dikilmeseydi tezgâhın üstünden uzanıp onun elini tutardı.

“Kaç para?” diyor.

“Beş kopek.”

Külâhı alırken parmaklarını kadının parmaklarına dokunduruyor. “Günümü aydınlattın,” diyor fısıltıyla, sesi o kadar alçak çıkıyor ki belki kadın bile duymuyor söylediğini. Eğilip selam veriyor, Avram Davidoviç’e de selam veriyor.

Ona mı öyle geliyor, yoksa işçilerin tuğlaları boşaltmasını izleyerek sokağın karşı tarafında oyala-
nan ve şimdi kendisi gibi Sveçnoy Sokağı yönüne sapan bu deri ceketli ve kasketli adamı daha önce de gördü mü?

Ve şeker. Şeker istemek de nereden geldi aklı-
na?

Apollon Maykov’a bir not yazıyor. ‘Petersburg’-

dayım ve mezarı ziyaret ettim,' diyor. 'Her şeyi hal-
lettiğin için teşekkür ederim sana. Yıllardır P'e gös-
termiş olduğun yakınlık için de teşekkür ederim.
Sana minnettarım...' Notun altını D. diye imzalıyor.

Onunla bir buluşma ayarlayabilirdi. Ama her za-
man eliaçık davranmış olan eski dostu Maykov'un
adını tehlikeye sokmak istemiyor, anlayacaktır diye
düşünüyor. Yastayım ve yas tutan insanlar da yalnız
kalmak isterler.

İyi bir bahane ama yalan. Yas tutmuyor. Oğluyla
vedalaşmamış, ondan henüz vazgeçmemiş. Tam ter-
sine, oğlunun hayata geri dönmesini istiyor.

Karısına mektup yazıyor: 'Hâlâ bu odada. Ürk-
müş. Bu dünyada kalma hakkını yitirmiş, ama öteki
dünya soğuk, yıldızların arasındaki boşluklar kadar
soğuk ve uzak ona.' Mektubu bitirir bitirmez yırtıp
atıyor. Saçmalık bu; ayrıca kendisiyle oğlu arasında
ne kalmışsa ona da ihanet.

Oğlu onun içinde, donmuş topraktaki demir bir
kutunun içinde ölü bir bebek. Bebeği yeniden nasıl
yaşama döndüreceğini bilemiyor ya da -aynı kapıya
çıkır- bunu yapmak için yeterince iradesi yok. Felç
olmuş gibi. Sokakta yürürken bile felç geçirdiğini
düşünüyor. Ellerinin her hareketi donmuş bir ada-
mın hareketleri kadar ağır. İradesi sıfır; ya da irade-
si katı bir kütleye dönüşmüş, olanca sessiz ağırlığıy-
la onu durgunluğa ve sessizliğe çekmeye çalışan bir
taşa.

Kederin ne olduğunu biliyor. Bu, keder değil.
Bu ölüm, vakitsiz gelen ölüm, onu ezmek ya da yi-
yip bitirmek için gelmemiş, yalnızca onun yanında
olmak için gelmiş. Yanına sığınan bir köpek gibi, ko-
caman gri bir köpek, kör ve sağır ve aptal ve hare-
ketsiz. O uyuduğunda köpek de uyuyor; uyandığın-

da köpek de uyanıyor; evden çıkarken köpek de arkasından geliyor ayaklarını sürüye sürüye.

Uyuşuk olsa da aklı sürekli Anna Sergeyevna'ya gidiyor. Onu düşündüğünde aklına metal paraları sayan çevik parmaklar geliyor. Metal paralar, ilmekler - bunların anlamı ne? Bir zamanlar Tver'de Azize Anna Manastırı'nın kapısında görmüş olduğu bir köylü kızını hatırlıyor. Kucağında ölü bir bebekle oturuyordu, o küçük cesedi elinden almak isteyenleri yüzünde bir azize gülümsemesiyle kendinden uzaklaştırıyordu, aslında Azize Anna gibi gülümseyordu.

Duman serpintileri gibi anılar. Boşluğun ortasında kamıştan bir çit, gri ve gevrek, ve sazlıkların arasından kayan hayal gibi bir figür, yassı, ağırlıksız, beyazlar giymiş bir oğlan çocuğu. Bir ırmakla iki-üç ağacın görüldüğü, boynunda çingırağıyla bir ineğin dolaştığı, gökyüzüne kıvrıla kıvrıla duman yükselen bozkırda bir hayalet. Uzakların arkası, dünyanın sonu. Sazlıkların arasında durmadan gidip gelen bir oğlan, dönüşüm geçiremiyor, arafta gibi.

Görüntüler gelip gidiyor, hızla, uçucu. Kendini kontrol edemiyor adam. Kâğıtla kalemi yavaşça masanın öte ucuna itiyor ve başını ellerine dayıyor. Eğer bayılacaksam, diyor, kendi yerimde bayılayım.

Bir başka görüntü. Bir kuyunun başında duran bir adam, bir kabı dudaklarına götürüyor, yola çıkmak üzere olan bir yolcu bu; kabın kenarından bakan gözleri dalgın, etrafta geziniyor. Birbirine sürtünen eller. Hoş bir dokunuş. 'Hoşçakal dostum!' Ve gidiyor.

Bir hayalet söylentisinin peşinden, bir söylentinin hayaletinin peşinden neden böyle bomboş top-

raklarda bitkinlik içinde iz sürüyor?

Çünkü ben o'yum. Çünkü o, ben. Kavramak istediğim bir şey var orada. Yok olmadan önceki o an: kan hâlâ damarlarda dolaşırken, kalp hâlâ atarken. Kalp, değirmenin çarkını durmadan döndüren sadık öküz, balta havaya kaldırıldığında en ufak bir şaşkın bakış fırlatmayan, ama darbeyi yiyen ve dizleri bükülüp son nefesini veren. Unutulma değil, unutulmadan önceki an; soluk soluğa sana, pınarın kıyısına geldiğimde, yaşadığımızı ve bu hayatı, tek hayatımızı paylaştığımızı bilerek birbirimize son bir kez baktığımızda. Bana bırakılan bunca şeyi elimi uzatıp tutmam gerekiyor: Hem selamlama hem vedalaşma olan, bakiştığımız o an, bütün tartışmalardan, bütün yalvarışlardan öte: 'Merhaba dostum. Hoşça kal dostum.' Kuru gözler. Kristale dönüşmüş gözyaşları.

Başını ellerimin arasında tutuyorum. Alnını öpüyorum. Dudaklarını öpüyorum.

Kural şu: bir bakış, bir tek bakış. Arkana bakmak yok. Ama arkama bakıyorum.

Pınarın kıyısında duruyorsun, saçlarında rüzgâr, ruh değil ama hafıflemiş bir beden, birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci özüne yükseltilmiş bir beden, kristal gözlerle bana bakıyor, altın dudaklarla gülümsüyor.

Sonsuza kadar bakıyorum arkama. Senin bakışlarına sonuna kadar tutsak oluyorum. Oynaşan, yanıp sönen kristal beneklerden oluşan bir tarla, ben de o beneklerden biriyim. Gökyüzünde yıldızlar ve ovalarda onlara yanıt veren ateşler. Birbirine işaret veren iki alan.

Masanın başında uyuyakalıyor ve öğle sonrasının geri kalan kısmında uyuyor. Akşam yemeği za-

manı geldiğinde Matriyona kapıyı tıklatıyor ama Fyodor Mihayloviç uyanmıyor. Yemeğe onsuz oturuyorlar.

Çok sonra, çocuk yatağına yattıktan sonra Fyodor Mihayloviç sokağa çıkmak üzere giyinmiş olarak geliyor. Sırtı dönük oturan Anna Sergeyevna ona bakıyor. "Dışarı mı çıkıyorsunuz?" diye soruyor. "Gitmeden önce çay içer miydiniz?"

Sinirli bir hali var kadının. Ama adama fincanı uzatan eli titremiyor.

Oturun, demiyor ona. Fyodor Mihayloviç kadının önünde ayakta dikilerek çayını sessizce içiyor.

Söylemek istediği bir şey var, ama bunu ifade edememekten korkuyor, hatta kadının önünde çököp kalmaktan. Kendini denetleyecek durumda değil.

Boşalan fincanını bırakıp elini kadının omzuna koyuyor. "Hayır," diyor kadın, başını iki yana sallayıp adamın elini iterek, "ben böyle yapmam."

Ağır, emaye bir tokayla saçlarını geriye toplamış. Fyodor Mihayloviç, tokayı açıyor ve masanın üzerine bırakıyor. Kadın artık itiraz etmiyor, saçları serbestçe dökülene kadar başını iki yana sallıyor.

"Her şey arkadan gelecek, söz veriyorum," diyor adam. Yaşının bilincinde; sesinde, kadınların eskiden karşılık verdiği o erotik tınıyı duyamıyor. Bunun yerine, adlandırmaya kalkışmadığı bir başka şey var. Çatlak bir alet, ikinci kez çatlayıp kalınlaşmış bir ses. "Her şey," diye yineliyor.

Adamın yanlış anlamasına yer bırakmayan bir ciddiyetle ve kasıtlı gözlüyor onun yüzünü, kadın. Sonra elindeki dikişi bir yana koyuyor. Adamın ellerine sürtünerek geçip perdenin arkasında gözden kayboluyor.

Fyodor Mihayloviç emin olamadan bekliyor. Hiçbir şey olmuyor. Kadının peşinden gidip perdeyi aralıyor.

Matriyona derin uykuda, dudakları aralık, sarı saçları bir hale gibi yayılmış yastığın üzerine. Anna Sergeyevna elbisesinin düğmelerini yarıya kadar açmış. Aksi ama yine de hafifçe eğlendiğini belli eden bir bakışla dışarı çıkmasını işaret ediyor ona eliyle.

Fyodor Mihayloviç oturup bekliyor. Anna iç gömleğiyle dışarı çıkıyor, ayakları çıplak. Damarları mavi mavi görünüyor. Genç bir kadın değil; kendini teslim eden masum biri de değil. Yine de adamın tuttuğu elleri soğuk, titriyor. Onun gözlerine bakamıyor. "Fyodor Mihayloviç," diye fısıldıyor, "daha önce böyle bir şey yapmadığımı bilmenizi istiyorum."

Boynunda gümüş bir zincir var. Fyodor Mihayloviç, küçük haça ulaşana kadar parmağını zincirin üzerinde kaydırıyor. Haçı tutup Anna'nın dudaklarına götürünce, hiç tereddüt etmeden, içinden gelerek öpüyor onu kadın. Ama adam kendisini öpmeye kalktığında başını yana çeviriyor. "Şimdi olmaz," diye fısıldıyor.

Geceyi birlikte, oğlunun odasında geçiriyorlar. Aralarında ne geçiyorsa baştan sona karanlıkta geçiyor. Sevişirlerken, adamı en çok kadının bedeninin sıcaklığı şaşırtıyor. Hiç de umduğu gibi çıkmıyor Anna. Sanki için için yanıyor. Fyodor Mihayloviç çok heyecanlanıyor, yan odada çocuk uyurken böylesine ateşli, tehlikeli bir işe kalkışmak da heyecanlandırıyor onu.

Uyuyor. Gecenin bir yerinde uyandığında kadın hâlâ yanında, daracık yatakta. Yorgun olmasına rağmen

men kadını uyarmaya çalışıyor. Anna karşılık vermiyor ona; üzerine abandığında kollarının arasında cansız gibi yatıyor.

Yaptığı işin zevk, hatta şehvet diyebileceği bir yanı yok. Sanki bir çarşafın üzerinden sevişiyor kadınla, kendi kederinin gri, lekeli çarşafının üzerinden. Tam boşalırken bir göle dalar gibi uykuya dalıyor Fyodor Mihayloviç yeniden. O dalarken Pavel ayağa kalkıp onu karşılıyor. Oğlunun yüzü çaresizlikle büzülmüş: Ciğerleri patlıyor, ölmekte olduğunu biliyor, umutsuz durumda olduğunu biliyor, yapabileceği başka hiçbir şey olmadığı için babasına sesleniyor, dünyada yapabileceği başka hiçbir şey yok. Boğuk, telaşlı sözcükler çıkararak sesleniyor ona. Anna'nın bedeninin içinde inmekte olduğu karanlık burgacın dibinden çıkıp üzerine gelen, inanılmaz derecede çirkin bir görüntü bu. Bu görüntü Fyodor Mihayloviç'e çarpıyor, onu ele geçiriyor, hızlanıyor.

Yeniden uyandığında ortalık aydınlık. Ev boş.

Günü sabırsızlıktan alev alev yanarak geçiriyor. Anna'yı düşünürken genç bir erkek gibi arzuyla ürperiyor. Ama kapıldığı şey, yirmi yıl öncesinin boğazını sıkan zevki değil. Daha ziyade bir yaprak gibi ya da azgın bir gücün eline düşmüş bir tohum gibi hissediyor kendini, tepelerde esen bir fırtınaya kapılmış, okyanusların üstünde hedefsizce dolaşan kanatlı bir tohum gibi.

Akşam yemeğinde Anna Sergejevna kendine hâkim ve mesafeli duruyor, gözleri çocuğun üzerinde, okulda gününü nasıl geçirdiğini bölük pörçük anlatmasına vermiş bütün dikkatini. Fyodor Mihayloviç'le konuşması gerektiğinde kibar ama soğuk davranıyor. Soğukluğu adamın ateşini körüklemek-

ten başka işe yaramıyor. Annesinin boynuna, dudaklarına, kollarına gönderdiği arzulu bakışlar ço-
cuğun dikkatinden kaçıyor olabilir mi?

Matriyona'nın yattığını belli edecek sessizliği bekliyor Fyodor Mihayloviç. Ama saat dokuzda yan odadaki ışık sönüyor. Yarım saat bekliyor, bir yarım saat daha. Elini alevine siper ettiği bir mumla ve çoraplı ayaklarıyla odasından dışarı süzülüyor sonra. Mum, devasa, kıpırtılı gölgeler veriyor. Mumu yere bırakıp yan odaya geçiyor.

Loş ışıkta Anna Sergeyevna'nın yatağın öte ucunda yattığını görüyor; sırtı kendisine dönük, kollarını bir dansçı kadar zarif bir biçimde başının üzerinde kavuşturmuş, kahverengi saçları dağılmış. Yatağın bu tarafında ise başparmağı ağzında, bir kolunu gevşekçe annesinin üzerine atmış, kıvrılıp yatmış Matriyona var. İlk bakışta onun uyanık olduğunu düşünüyor adam, gözlerini kendisine dikmiş olduğunu, annesini koruduğunu; ama kızın üzerine eğildiğinde derin ve düzenli soluklar aldığını duyuyor.

Kadının adını fısıldıyor: "Anna!" Kadın kımıldamıyor.

Fyodor Mihayloviç sükûnetini korumaya çalışarak odasına dönüyor. Bu gece yalnız kalmak istemesi için elbette geçerli nedenleri vardır, diye düşünüyor. Ama kendini inandırmaya çalışsa da beceremiyor bunu.

Bir kez daha ayak parmaklarının ucuna basarak öbür odaya geçiyor. Her iki kadın da yerlerinden kıpırdamamışlar. Bir kez daha Matriyona'nın kendisini gözlediği duygusuna kapılıp ürperiyor. Kızın üzerine eğiliyor.

Yanılmamış: Kızın gözlerini kırpmadan kendisi-

ne bakmakta olduğunu görüyor. Tüyleri diken diken oluyor. Gözleri açık uyuyor, diye düşünüyor. Ama bu doğru değil. Kız uyanık, başından beri uyanıktı; başparmağı ağzında, onun her hareketini pürdikkat izlemişti. Soluğunu tutup kıza bakarken kızın dudaklarının kıyılarının muzaffer, yarasa gibi bir sırtışıla hafifçe yukarı kıvrıldığını görür gibi oluyor. Serbestçe annesinin üzerine attığı kolu da bir kanada benziyor.

Bir gece daha birlikte oluyorlar, sonra kapı kapanıyor. Anna onun odasına geç saatte ve haber vermeden geliyor. Bir kez daha kadının içinden geçerek karanlığa düşüyor Fyodor Mihayloviç ve oğlunun, öteki boğulanlarla birlikte yüzdüğü sulara. 'Korkma,' diye fısıldamak istiyor ona, 'senin yanında olacağım, bu acını paylaşacağım.'

Anna'nın üzerine serilmiş yatar durumda uyanıyor, dudakları kadının kulağının üzerinde.

"Neredeydim, biliyor musun?" diye fısıldıyor.

Anna adamın altından çekiliyor.

"Beni nereye götürdüğünü biliyor musun?" diye fısıldıyor Fyodor Mihayloviç.

Oğluyla kadına gösteriş yapmak dürtüsü kabarıyor içinde, onu gücünün doruğunda göstermek, gözlerinin ıslıl ıslıl parlamasını, çenesinin keskin hattını, biçimli ağzını göstermek geliyor içinden. O beyaz elbiseyi yine giydirmek istiyor oğluna, göğsünden yine o berrak, derin sesin çıkmasını istiyor. 'Bak, dünyadan nasıl bir hazine eksildi!' diye bağırarak istiyor. 'Bak biz ne kaybettik!'

Anna ona sırtını dönmüş. Adamın eli onun uzun bacağıının üzerinde hızla gidip geliyor. Kadın onu durduruyor. "Gitmem gerek," deyip ayağa kalkıyor.

Ertesi gece gelmiyor, kızının yanında kalıyor. Fyodor Mihayloviç ona bir mektup yazıp masanın üzerine bırakıyor. Sabah kalktığında evi boş, mektubu masanın üzerinde buluyor, açılmamış olarak.

Dükkâna gidiyor. Kadın tezgâhın arkasında; ama Fyodor Mihayloviç'i görür görmez dipteki odaya çekiliyor, yaşlı Yakovlev ilgileniyor onunla.

Akşam kadını sokakta bekliyor, serseri gibi eve kadar peşinden gidiyor. Girişte yakalıyor onu.

"Neden kaçıyorsun benden?"

"Sizden kaçmıyorum."

Kadının kolunu tutuyor. Bulundukları yer karanlık, kadının elinde bir sepet var, kolunu kurtarmıyor. Fyodor Mihayloviç bedenini kadına dayıyor, saçlarının kestane kokusunu içine çekiyor. Onu öpmeye çalışıyor, ama kadın başını çevirince dudakları kulağına değiyor. Kadının bedeninde adama karşılık veren hiçbir şey yok. Utanç, diye düşünüyor adam; işte insan böyle düşer utanç verici bir duruma.

Yana çekiliyor, ama merdivenin başında yine yetişiyor kadına. "Son bir soru," diyor. "Neden?"

Kadın ona dönüyor. "Belli değil mi? İlle de söylemeli miyim?"

"Belli olan ne? Hiçbir şey belli değil."

"Acı çekiyordunuz. Yalvarıyordunuz."

Adam geri çekiliyor. "Doğru değil bu!"

"Muhtaç durumdaydınız. Utanılacak bir şey değil ki. Ama artık bitti. Devam etmenizin size bir yararı olmaz, bu şekilde kullanılmamın da bana yararı olmaz."

"Kullanılmak mı? Ben seni kullanmıyorum! Aklimın ucundan bile geçmedi!"

"Bir başkasına ulaşmak için beni kullanıyorsu-

nuz. Rahatsız olmayın. Ben düşüncemi açıklıyorum size, sizi suçlamıyorum. Ama bu işe daha fazla bu-
laşmak istemiyorum. Sizin bir karınız var. Onunla
yeniden birlikte oluncaya kadar beklemelisiniz.”

Sizin bir karınız var. Karısını neden işe karıştır-
ıyor? *Karım çok genç-* demek istiyor-, *benim şimdi-*
ki halime göre çok genç! Ama nasıl söyleyebilir bu-
nu?

Yine de kadının dediği doğru, ne kadar doğru ol-
duğunun kendisi bile farkında değil. Dresden’e dön-
düğünde farklı bir kadını kucaklayacak, karısı bu
ince fikirli, şehvetli dul kadından alıp götürdüğü iz-
le damgalanacak. Karısı kanalıyla bu kadına ulaş-
acak Fyodor Mihayloviç, tıpkı bu kadın kanalıyla ona
ulaştığı gibi... kime?

Düşüncelerini belli mi ediyor acaba? Anna, ani-
den, öfkeyle yüzü kızararak kolunun üzerindeki
adamın elini silkeliyor, onu orada bırakarak merdi-
veni tırmanıyor.

Fyodor Mihayloviç de peşinden gidiyor, odasına
kapanıyor, sakinleşmeye çalışıyor. Kalbinin atışları
yavaşlıyor, *Pavel*, diye fısıldıyor üst üste, büyü yapar
gibi kullanıyor o adı. Ama gözünün önüne Pavel’in
değil, ötekinin, Sergey Neçayev’in görüntüsü geli-
yor sürekli.

Artık yadsıyamıyor: Kendisiyle o ölü çocuk ara-
sında bir uçurum açılmakta. Pavel’e kızıyor, kendisi-
ni kandırdığı için kızıyor. Pavel’in radikal çevrelere
sokulmuş olması ya da mektuplarında bundan tek
kelimeyle söz etmemiş olması onu şaşırtmıyor. Oysa
Neçayev farklı bir konu. Neçayev ateşli bir öğrenci
değil, genç bir nihilist de değil. En büyük nihilist
Asya’nın uçsuz bucaksız topraklarına çekildikten
sonra Rusların ruhunda kalan Moğol o. Ve Pavel, on-

ca insan içinde Pavel, Neçayev'in ordusunda bir piyade eri!

✓Cenevre'de elden ele dolaşan ve Bakunin'in yazdığı söylense de gerek ruhu gerekse ifade biçimiyle Neçayev'in elinden çıktığı belli olan 'Devrimcinin Elkitabı' başlıklı kitapçık geliyor aklına. 'Devrimci, lanetlenmiş bir adamdır,' diye başlıyordu kitapçık. 'Merakları, duyguları, bağları, hatta bir adı bile yoktur. İçinde ne varsa bir tek ve mutlak tutkuda toplanmıştır: devrim. Varlığının özünde düzenle, yasalarla ve ahlakla tüm bağlarını koparmıştır. Toplum içinde varlığını sürdürmesinin tek nedeni, o toplumu yıkmaktır.' Şu da yazıyordu: 'En ufak bir merhamet beklemez. Ölmeye her an hazırdır.'

Ölmeye hazırdır, merhamet beklemez; söylemek kolay, ama bu sözlerin tam anlamını hangi çocuk bilebilir? Pavel değil; belki Neçayev bile değil, o sevilmemiş ve sevimsiz genç adam.

Neçayev'le ilgili bir anı geliyor aklıma: Cenevre'deki kabul salonunun bir köşesinde tek başına duruyor, çevresine ters ters bakıyor, yiyeceklere kurt gibi saldırıyor. Anıdan kurtulmak istercesine başını sallıyor Fyodor Mihayloviç. "Pavel, Pavel!" diye fısıldıyor, olmayan genci çağırarak.

Kapı vuruluyor. Matriyona'nın sesi: "Yemek hazır!"

Sofrada hoş davranmak için gayret sarf etmiyor. Ertesi gün pazar: Petrovski Adası'na gitmelerini öneriyor, öğleden sonra adada bir şenlik var, bando da. Matriyona gitmeye hevesli, Anna Sergeyevna'nın razı olması şaşırtıyor adamı. Sabah ayininden sonra buluşmayı kararlaştırıyorlar. Sabah, evden çıkarken apartmanın karanlık antresinde ayağı bir şeye takılınca tökezliyor Fyodor Mihayloviç; üstüne

çektığı küflü battaniyesiyle orada yatıp uyumuş bir serseri. Fyodor Mihayloviç küfrediyor, serseri homurdanıyor, doğrulup oturuyor.

Aziz Gregori Kilisesi'ne vardığında ayın henüz bitmemiş. Sütunlu girişte beklerken aynı serseri görünüyor, donuk gözleri, pis kokusuyla. Fyodor Mihayloviç üstüne yürüyor onun. "Beni mi izliyorsun?" diye soruyor.

Aralarında olsa olsa on beş santim var, ama serseri onu duymamış, görmemiş gibi yapıyor. Fyodor Mihayloviç öfkeyle yineliyor sorusunu, kiliseden çıkanlar merakla o ikisine bakıyorlar.

Serseri oradan uzaklaşıyor. Birkaç metre sonra duruyor, sırtını duvara dayayıp esner gibi yapıyor. Ellerinde eldiven yok, tostoparлак yaptığı battaniye-yi manşon yerine kullanıyor.

Anna Sergeyevna ile kızı dışarı çıkıyorlar. Parka kadar uzunca bir yol var, Voznesenski Kıyısı'ndan ve Vasilevski Adası'nın ucundan geçerek epeyce yürüyecekler. Daha parka varmadan, bir hata yapmış olduğunun farkına varıyor Fyodor Mihayloviç, budalaca bir hata. Bandonun yeri boş, salına salına yürüyen martılar dışında buz pateni yapılan gölün çevresinde de kimseler yok.

Anna Sergeyevna'dan özür diliyor. "Çok zamanımız var, daha öğlen bile olmadı," diyor Anna neşeyle. "Yürüyelim mi?"

Onun keyifli oluşu Fyodor Mihayloviç'i şaşırtıyor; Anna koluna girince şaşkınlığı artıyor. Matriyona kadının öbür yanına geçiyor, birlikte boş alanlarda geziniyorlar. Bir aile, diye düşünüyor Fyodor Mihayloviç; dördüncü bir kişi daha olsa tamam olacağız. Düşüncelerini okumuş gibi Anna Sergeyevna adamın kolunu sıkıyor.

Sazlıkların içine sokulmuş bir koyun sürüsünün yanından geçiyorlar. Matriyona bir avuç ot alıp koyunların yanına gidiyor, koyunlar birbirlerinden ayrılıp sağa sola dağılıyorlar. Sazlıkların arasından elinde sopayla çıkan bir köylü çocuk Matriyona'ya ters ters bakıyor. Bir an bir şey söyleyecek gibi olsa da vazgeçiyor, kız da onların yanına dönüyor.

Bu yürüyüş Matriyona'nın yanaklarına renk veriyor. Güzel bir kız olacak, diye düşünüyor Fyodor Mihayloviç, canlar yakacak.

Karım ne düşünürdü, diye merak ediyor. Bugüne kadarki ihanetlerinin arkasından hep pişmanlık duymuş ve pişmanlık duygusu peşini bırakmayınca da içinden gelen şehvani itiraf etme dürtüsüne karşı koyamamıştı. Ayrıntılara girmese de ifade ediliş biçimleriyle tam bir işkence olan bu itiraflar, karısını şaşırtıp öfkelenlendirmiş, evliliklerine, sadakatsizliklerin kendisinden daha çok zarar vermişti.

Ama şimdiki durumda suçluluk duymuyor. Tam tersine, haklı olduğu duygusunu taşıyor. Bu haklılık duygusunun gerisinde ne olduğunu merak etse de aslında gerçekten bilmek istemiyor. Şimdilik yüreğinde neşeye benzer bir şey var. *Bağışla beni Pavel*, diye fısıldıyor içinden. Oysa demek istediği bu değil.

Hayatımı baştan yaşayabilseydim keşke, diye düşünüyor; keşke genç olsaydım! Ve şöyle de düşünüyor: Keşke o hayatı, Pavel'in fırlatıp attığı o gençliği ben kullanabilseydim!

Ya yanı başındaki kadın? İçinden gelen dürtüye kapılıp kendini ona vermiş olan bu kadın pişmanlık duyuyor mu? Aralarında böyle bir şey geçmemiş olsaydı bugünkü gezinti doğru dürüst bir flörtün başlangıcı olabilirdi. Çünkü bir kadın gerçekten bunu

ister: Kendisine kur yapılmasını, çevresinde pervane olunmasını, ikna edilmeyi, fethedilmeyi! Kadın teslim olsa bile kendini içtenlikle vermek yerine, hem karşı koyarak hem de koymayarak, tatlı bir şaşkınlık sisi altında yapmak ister bunu. Düşmek, ama kurtulamayacak gibi değil. Hayır: düşmek ve sonra o düşüşten tazelenmiş, yenilenmiş, bakire gibi dönmek, yeniden etrafında pervane olunmaya, yeniden düşmeye hazır olarak. Ölümle oyun oynamak, yeniden diriliş oyunu oynamak.

Kafasından neler geçtiğini Anna bilseydi ne yapardı? Kendini öfkeyle geri mi çekerdi? Bu da oyunun bir parçası mı olurdu?

Kaçamak bir göz atıyor kadına ve o anda aklına geliyor: *Bu kadını sevebilirdim.* Bedenlerin birbirine sokulmasının ötesinde bir şey hissediyor ona karşı, olsa olsa hısımlık diye adlandırabileceği bir şey. Kadın ve o aynı türden, aynı kuşaktan. Ve ansızın kuşaklar yerini buluyor: Pavel, Matriyona ve kendi karısı Anna bir tarafta, Anna Sergeyevna ile kendisi öteki tarafta. Çocuklara karşı çocuk olmayanlar, sevişmelerinde ölümün tadını hissedecek kadar yaşlı olanlar. O gece bu yüzden öylesine telaşlı, öylesine ateşliydiler. Kollarındaki Anna Sergeyevna, alevler arasındaki Jeanne d'Arc gibiydi: Beden yanarken ruh zincirlerinden kurtulmaya çabalıyordu. Zamana karşı bir savaşım. Bir çocuğun asla anlayamayacağı bir şey.

“Pavel sizin Sibirya’da bulunduğunuzu söyledi.”

Anna’nın sözleri onu dalgınlığından çekip alıyor.

“On yıl. Pavel’in annesini de orada tanıdım. Semipalatinsk’te. Kocasını gümrükte çalışıyormuş. Pa-

vel yedi yaşındayken ölmüş. Birkaç yıl önce annesi de öldü; sana anlatmış olmalı.”

“Sonra siz yeniden evlendiniz.”

“Evet. Pavel bu konuda ne diyordu?”

“Karınızın genç olduğunu.”

“Karımla Pavel hemen hemen aynı yaşta. Bir süre birlikte oturduk, üçümüz, Meşçanskaya Sokağı’nda bir evde. Pavel mutlu değildi o günlerde. Karımla arasında rekabet olduğu duygusuna kapıldı nedense. Aslında, Pavel’e, karımla nişanlandığımızı bildirdiğimde ona gidip kendisi için çok yaşlı sayıldığımı söyledi. Sonraları kendisinden söz ederken *yetim* demeye başladı: ‘Yetim, bir dilim kızarmış ekmek daha istiyor’, ‘Yetimin parası kalmadı’ filan. Biz şaka yaptığına inanır gibi davrandık ama şaka değildi. Evin içinde sorun oldu.”

“Tahmin edebiliyorum. Ama insan onu anlayabilir elbette. Sizi kaybettiğini hissetmiş olmalı.”

“Beni nasıl kaybederdi ki? Babası olduğum günden başlayarak bir gün bile onu yüzüstü bırakmadım. Şimdi yüzüstü bırakıyor muyum?”

“Elbette bırakmıyorsunuz Fyodor Mihayloviç. Ama çocuklar sahiplenicidirler. Hepimiz gibi kıskançlık gösterdikleri dönemler olabilir. Ve biz kıskanç olduğumuzda kendimize karşı yalanlar uydururuz. Kendi duygularımızı üretir, kendimizi ürkütürüz.”

Anna’nın sözcükleri bir prizma gibi hafifçe kaydırılıp açısı değiştirilse bambaşka bir anlama gelebilirlerdi. Amacı bu muydu?

Fyodor Mihayloviç, Matriyona’ya göz atıyor. Kabarık koyun derisinden püskülleri olan yeni botlar var ayaklarında. Topuklarıyla nemli çimenlere vurarak oyuklar açıyor. Gösterdiği dikkatten alnı kırış-

miş.

“Haber taşımak için kendisini kullandığınızı söylerdi Pavel.”

İçine bir sancı saplanıyor. Demek Pavel bunu hatırlıyordu!

“Evet, doğru bu. Biz evlenmeden önce, karımın isim gününde, Pavel’den benim tarafımdan ona bir hediye götürmesini istemiştim. Bir hataydı bu, sonradan pişman olmuşum, hem de çok. Bağışlanmaz bir hataydı. Düşünememiştim. En kötüsü bu muydu?”

“En kötüsü mü?”

“Pavel sana bundan daha kötü şeylerden söz etti mi? Bunu bilmek istiyorum, çünkü bağışlanmak isterken suçumun ne olduğunu bilmek isterim.”

Kadın ona tuhaftuhaf bakıyor. “Bu adil bir soru değil, Fyodor Mihayloviç. Pavel yalnızlık nöbetleri geçiriyordu. O konuşurdu, ben dinlerdim. Hikâyeleri olurdu anlatacak, her zaman hoş hikâyeler değildi. Ama belki de böyle olması iyiydi. Geçmiş gün yüzüne çıkarınca belki de üzerinde düşünmekten vazgeçebiliyordu.”

“Matriyona!” Fyodor Mihayloviç çocuğa dönüyor. “Pavel sana bir şey söyledi mi...”

Ama Anna Sergeyevna onun sözünü kesiyor. “Pavel’in bir şey söylemediğine eminim,” diyor; sonra yumuşak ama öfkesini belli eden bir hareketle adama dönerek, “çocuğa sorulacak soru değil bu!” diye ekliyor.

Çıplak arazide durup birbirlerine bakıyorlar. Matriyona surat asıp başını çeviriyor; dudaklarını büzüyor; Anna Sergeyevna ters ters bakıyor.

“Hava soğuyor,” diyor. “Dönelim mi?”

Matriyona

Fyodor Mihayloviç onlarla birlikte eve dönmüyor, akşam yemeğini handa yiyor. Arka odalardan birinde bir iskambil partisi var. Bir süre oyunu seyrediyor, içkisini içiyor ama oyuna katılmıyor. Karanlık eve, boş odasına döndüğünde saat epeyce ilerlemiş.

Tek başınayken, yalnızken, kendi mahremiyetini kıskançlıkla koruyan ve ailenin günlük yaşamının alışkanlıklarına göre ayarlayan bir eşin bulunduğu Dresden'e ve oradaki yaşamın huzurlu düzenine hafif bir özlem duyuyor, bu hoşuna da gitmiyor değil.

63 numarada rahat etmiyor ve hiçbir zaman da etmeyecek. Kalıcı bir kiracı değil, orada kalmayı sürdürmesinin nedeni başkalarına olduğu kadar kendine de meçhul; bir ânı bir ânına uymayan bir kadınla ve kendisinin orada bulunmasından her an rahatsız olabilecek bir çocukla burun buruna yaşamının güçlüğü de hissediyor. Matriyona'nın

yanındayken, giysilerinin kokmaya, cildinin kuruyup pul pul soyulmaya başladığının, konuşurken ağzındaki takma dişlerin tıkırdadığının farkında. Hemoroidi de oldukça rahatsızlık veriyor. Sibirya'dan sağ çıkmasına yardımcı olan sağlam bünyesi çatlamaya başlıyor; hastalık derecesinde temiz olan bir çocuğa bütün bu döküntü manzarası oldukça itici gelmiş olmalı, üstelik onun gözünde tanrısal bir güce ve güzelliğe sahip olan bir başkasının yerini almışken. Arkadaşları kıza pılsını pırtısını toplayıp gitmek istemeyen o iç sıkıcı ziyaretçi hakkında sorular sorduğunda acaba nasıl bir yanıt veriyordur?

“Yalvarıyordunuz!": Anna Sergeyevna'nın sözleri aklına geldiğinde gözlerini kırıştırıyor. Bunca zaman acınası biri olmak! Dizlerinin üzerine çöküyor, alnını yatağa dayıyor, Yelagin Adası'na ve soğuk mezarının içindeki Pavel'e ulaşmaya çalışıyor. Hiç değilse Pavel ona saldırmayacak. Pavel'e güvenebilir, Pavel'e ve onun buz gibi sevgisine. Baba, oğlunun soluk bir kopyası. Oğlunu, yaşamının en güzel günlerinde görmüş olan bir kadının, onun babasına olumlu gözlerle bakmasını nasıl bekleyebilir?

Sibirya'da birlikte hapis yattığı birinin söylediklerini hatırlıyor: “Neden yaşıyoruz, kardeşler? Yeniden küçülebilmemiz için, iğne deliğinden geçecek kadar küçülebilmemiz için.” Köylü bilgeliği.

Dizlerinin üzerinde kalıyor, ama Pavel gelmiyor. İçini çekerek sonunda yatağına tırmanıyor.

Şaşkınlık içinde uyanıyor. Hava henüz aydınlanmamış olsa da sanki yedi gece uyumuş gibi hissediyor. Zinde ve yenilmez; beyin dokuları arınmış gibi. Kendini güç tutuyor. Ev halkı uyansın da neşemi onlarla paylaşayım diye can atan bayram çocuğuna benziyor. Anna'yı uyandırmak, onunla evin için-

de dans etmek istiyor: "İsa dirildi!" diye bağışlamak istiyor, kadın da "İsa dirildi!" diye karşılık vermeli ve yumurtalarını tokuşturmalılar. Boyanmış yumurtalarıyla daireler çizerek dans etmelerini, Mat-riyona'nın da onlara katılmasını, sırtında geceliğiyle, uykulu gözlerle, mutluluk içinde bacaklarının arasında düşe kalka dolaşmasını istiyor; dördüncü kişinin hayaleti de, hantalca, kocaman ayaklarıyla, gülümseyerek aralarında dolaşmalı: birlikte çocuk olsalar, yeni doğmuş, mezarından kalkmış çocuklar. Kentin üzerinde tan ağarmalı, avlulardaki horozlar öterek yeni günü selamlamalı.

Şafak gibi doğan neşe! Ama çok kısa sürüyor. Kısallığın nedeni bu yeni, pırıl pırıl gökyüzünden bulutların geçmeye başlaması değil yalnızca. Güneş bütün görkemiyle doğarken bir başka güneş daha doğduğu için, gölge bir güneş, ilk güneşin üzerinden kayarak geçen bir anti-güneş. Fyodor Mihaylo-viç'in zihninden bütün o karanlık, uğursuz ağırlığıyla *uyarı* sözcüğü geçiyor. Doğmakta olan güneş, doğmuş olmak için bulunmuyor orada, güneş tutulması için bulunuyor; neşe de, neşenin yok edilmesinin nasıl bir şey olacağını göstermek için parlıyor.

Telaşla fırlıyor yataktan. Önündeki ilk birkaç dakika, içinden koşarak geçeceği karanlık bir geçit gibi uzanıyor önünde. Geçireceği krizin utancı üzerine çökmeden giyinip çıkmalı evden; gözlerden, düzeyli insanların kulaklarından uzak bir yer bulup orada elinden geldiğince baş etmeye çalışmalı bu durumla.

Dışarı çıkıyor. Koridor kapkaranlık. Körler gibi ellerini öne uzatıp etrafını yoklayarak merdiven başına ulaşıyor ve tırabzana tutunarak, basamakları birer birer inmeye başlıyor. İkinci katın sahanlığın-

da bir dehşet dalgası geçiyor içinden, hedefi olmayan bir dehşet. Bir kenara oturup başını ellerinin arasına alıyor. Dokunduğu bir şey ellerini kokutmuş, ama silmiyor onları. Gelsin bakalım, diye düşünüyor umarsızca; elimden geleni yaptım ben.

Merdiven boşluğunda bir çığlık yankılanıyor, öylesine canhıraş, öylesine ürkütücü ki uykuda olanlar uyanıyor. Fyodor Mihayloviç ise hiçbir şey duymuyor, uçmuş o, zaman kavramını yitirmiş.

Kendine geldiğinde çevresi o kadar karanlık ki, bu karanlığın ağırlığını gözlerinin üzerinde hissediyor. Nerede olduğunu bilmiyor, hatta kim olduğunu da. Uyanık bir şey, bilinçli bir şey olduğunu biliyor, o kadar. Sanki bir dakika önce doğmuş, yavan bir gecenin dünyasına doğmuş.

Sakin ol, diyor bu bilinçli şey kendi kendine, kendi paniğini bastırmak istercesine: Daha önce de yaşadın bunu, bekle, bir şey geri gelecek.

İçindeki boşlukta bir beden dimdik aşağı düşüyor. Bu beden kendisi. Bir hava akımı oluyor. O akımı hisseden de kendisi. Dehşetten tıkanmış bir gırtlak var: kendi gırtlığı.

Bırak ölsün, diye düşünüyor. Bırak ölsün!

Kolunun birini hareket ettirmeye çabılıyor ama kolu gövdesinin altına sıkışmış. Budalaca kurtarmaya çalışıyor kolunu. Kötü bir koku duyuluyor, giysileri nemli. Suyun içinde oluşan buz gibi, anıları sonunda toparlanmaya başlıyor: kim olduğu, nerede olduğu; hatırlamasıyla birlikte, bu utanılacak durumda kimse onu bulmasın diye oradan hemen kaçma isteği uyanıyor içinde.

Geçirdiği bu krizler, yaşarken sırtında taşıdığı bir yük. Krizlerin yaklaştığına ilişkin önsezilere kulak vererek, işaretlerden anlam çıkarmaya çalışarak

ne çok zaman geçirdiğini şimdiye kadar kimseye itiraf etmedi. Neden lanetliyim ben, diye haykırıyor sessizce, toprağı değneğıyle döverek, kayalardan yanıt bekleyerek. Ama o Musa değil ki, kaya ikiye ayrılsın. Bu kendinden geçmeler de herhangi bir aydınlanma sağlamıyor ona. Bir kontrol değil onlar. Hiçbir şey değiller; arkasında karanlığa ait bir anı bile bırakmayan bir kasırga, sanki onun hayatını ağız dolusu emiyor.

Ayağı kalkıyor, duvara tutuna tutuna son katın merdivenini iniyor. Titriyor, bedeni buz gibi. Sokağı çıktığında tan ağarmakta. Kar yağmış. Yerdeki karnın üzerinde dalga dalga kızıl bir pus var. Kızılık karda değil, onun gözlerinde; bundan kurtulamıyor. Gözlerinden biri öylesine rahatsız edici biçimde seğiriyor ki soğuk elini üzerine kapatıyor. Baş, içinde bir yumruk sıkılıp açılırcasma ağrıyor. Şapkası merdivenden inerken başından düşmüş.

Şapkasız, nemli giysileriyle, Kameni Köprüsü yakınındaki küçük İsa Mesih Kilisesi'ne doğru sarsak adımlarla yürüyor, Matriyona ile annesinin evden çıkıp gittiklerine emin olana kadar orada gizleniyor. Sonra eve dönüyor, su ısıtıyor, soyunup yıkıyor. İç çamaşırlarını da yıkayıp çamaşırlığa asıyor. Bu hastalığı çekmediğı, benden doğmadığı için Pavel şanslı, diye düşünüyor. Sonra, bu sözlerdeki ironi kafasına dank ediyor, dişlerini sıkıyor. Baş zonk-luyor, o kızıl pus hâlâ her yeri boyuyor. Sabahlığını giyip yatağına uzanıyor, uykuya dalıyor.

Bir saat sonra uyanıyor, öfkeli ve huzursuz. Sancı okları sanki gözlerinden çıkıp başına saplanıyor. Cildi kâğıt gibi, ele yumuşacık geliyor.

Sabahlığının içine bir şey giymeden Anna Sergeyevna'nın evinde dolaşüyor, dolapları açıyor, çek-

mecelere göz atıyor. Her şey yerli yerinde, temiz ve düzenli.

Çekmecelerden birinde, kızıl bir kadifeye sarılı olarak Anna Sergeyevna'nın, ressam Kolenkin olduğunu tahmin ettiği bir adamla yan yana çekilmiş bir gençlik resmini buluyor. Bayramlık giysileri içinde Kolenkin zayıf ve yaşlı ve yorgun gözüküyor. Bu aşırı derecede ciddi, esmer güzeli genç kadın için nasıl bir evlilikti bu acaba? Ve bu fotoğraf neden bir çekmeceye gizlenmişti? Resmi yerine koyarken camını kasıtlı olarak kirletiyor, başparmağının izini ölmüş adamın yüzünde bırakıyor.

Çocukken, eve gelen konukları gözetler, gizlice mahremiyetlerine girerdi. Şimdiye kadar bu zaafının, bilmesine izin verilenin sınırlandırılmasını kabul etmemesiyle, yasak kitapları okumasıyla, dolaşısıyla da mesleğiyle bir ilintisi olduğunu düşünmüştü. Bugünse kendine acıma yanlısı değil. Ufak kötülükler yapmak için yanıp tutuşuyor ve bunu da biliyor. Aslında, Anna Sergeyevna evde yokken onun eşyalarını böyle karıştırırken zevkten ve şehvetten ürperiyor.

Sonuncu çekmeceyi kapatıp ne yapacağını bilemeden huzursuzca dolaşıyor.

Pavel'in bavulunu açıp beyaz elbiseyi giyiniyor. Şimdiye kadar o elbiseyi ölmüş oğlana bir jest olsun diye giymişti, bir cesaret ve sevgi gösterisi olarak. Ama şimdi, aynaya bakarken gördüğü yalnızca kılıksız bir sahtekâr, bunun da ötesinde gizli ve müstehcen bir şey, peruklu ve eteklikli erkeklerin kamçılarınsın diye kışkırtıcı açtıkları kapıları kilitli ve perdeleri kapalı odaların içinde kalması gereken bir şey.

Saat öğleni geçmiş ve başı hâlâ ağrıyor. Yatıyor ve bir darbeyi savuşturmak istercesine bir kolunu gözlerinin üzerine koyuyor. Her şey dönüyor; dipsiz bir karanlığa yuvarlandığını hissediyor. Kendine geldiğinde, kim olduğunu yine tümüyle unutmuş. Ben sözcüğünü biliyor, ama ona bakarken bu sözcük çöl ortasındaki bir kaya parçası kadar gizemli oluyor.

Bir rüya bu, diye düşünüyor; her an uyanabilirim ve her şey düzelebilir. Bir an inanıyor bu düşüncesine. Sonra gerçek üzerine çullanıp onu eziyor.

Kapı gıcırıyor, Matriyona başını içeri uzatıyor. Adamı gördüğüne gerçekten şaşırmış gibi. “Hastamısınız?” diye soruyor, alnını kırıştırmak.

Adam yanıt vermeye kalkışmıyor.

“O elbiseyi neden giydiniz?”

“Ben giymezssem kim giyer?”

Kızın suratından bir sabırsızlık gölgesi geçiyor. “Pavel’in elbisesinin öyküsünü biliyor musun?” diye soruyor Fyodor Mihayloviç.

Kız başını iki yana sallıyor. Adam yatakta doğrulup oturuyor ve kıza ayakucuna gelmesini işaret ediyor. “Gel buraya. Uzun bir öykü bu ama sana anlatacağım. Evvelki yıl, ben henüz yurtdışındayken Pavel, Tver’deki teyzesinin yanına kalmaya gitti. Yaz boyunca Tver’in nerede olduğunu biliyor musun?”

“Moskova yakınında.”

“Moskova yolu üzerinde. Oldukça büyük bir kasaba. Tver’de emekli bir memur yaşırdı, bir yüzbaşı, eviyle kız kardeşi meşgul olurdu. Kız kardeşinin adı Maria Timofeyevna’ydı. Sakat bir kadındı. Ayrıca kafadan da sakattı. İyi biriydi, ama kendine bakmayı beceremezdi.”

Öykü anlatmaya kendini ne kadar da çabuk

kaptırdığını fark ediyor. Başka bir hareket yapamayan pistonlu bir makine gibi.

“Maria’nın kardeşi olan yüzbaşı ne yazık ki ayyaşın biriydi. Sarhoşken kardeşine kötü davranırdı. Sonradan da hiçbir şey hatırlamazdı.”

“Ona ne yapardı?”

“Döverdi. Hepsi bu. Eski usul Rus dayağı. Belki Maria o kadar saftı ki dünyanın hep böyle olduğunu düşünürdü: dayak yenilen bir yer.”

Kızın ilgisini çekmişti. Artık derine inebilirdi.

“Köpekler de dünyayı böyle görüyordur, ne de olsa, ya da atlar. Maria neden farklı olsun ki? At, dünyaya araba çekmek üzere geldiğini bilmez. Sopa yemek üzere geldiğini sanır. Arabanın, sopa yerken kaçamasın diye bağlandığı kocaman bir nesne olduğunu düşünür.”

“Susun...” diye fısıldıyor kız.

Fyodor Mihayloviç biliyor: Ona sunduğu dünyanın görüntüsünü bütün ruhuyla reddediyor kız. İyiliğe inanmak istiyor. Ama onun inancı geçici, teslimiyet içermiyor. Adam kıza karşı en ufak bir acıma duymuyor. *Burası Rusya*, demek istiyor, bu sözleri ona zorla dinleterek, yüzünü o sözcüklere sürterek. Rusya’da nazlı bir çiçek olamazsın. Rusya’da dulavratotu ya da karahindiba olmak zorundasın.

“Günün birinde yüzbaşı, Pavel’in teyzesini ziyaret gelmiş. Onunla yakın arkadaş değilmiş, ama yine de gelmiş, kız kardeşini de getirmiş. Belki de içkiliydi. O geldiği sırada Pavel evde yokmuş.

“Moskova’dan gelen bir ziyaretçi, durumu bilmeyen bir genç adam, Maria’yla konuşmaya başlamış ve kız da ona içini dökmüş. Genç adam belki de yalnızca kibar davranmaya çalışıyordu. Öte yandan, kötülük etmek istemiş de olabilir. Maria heye-

canlanmış, hayal gücünü alabildiğine çalıştırmış. Ben nişanlıyım, demiş genç adama, daha doğrusu sözlü olduğunu söylemiş. ‘Nişanlınız bu yöreden mi?’ diye sormuş ziyaretçi. ‘Evet, yakınlarda oturuyor,’ demiş Maria, Pavel’in teyzesine mahcupça gülümserken (Maria’nın gencecik ya da güzel olduğunu filan sanmayasın, uzun boylu, uzun bacaklı, koca sesli biridir).

“Görünüşü kurtarmak amacıyla Pavel’in teyzesi Maria’yı tebrik eder gibi yapmış, yüzbaşıyı da tebrik eder gibi yapmak zorunda kalmış. Yüzbaşı elbette çok öfkelenmiş kız kardeşine, eve döner dönmez de onu acımasızca dövmüş.”

“Demek doğru değildi?”

“Elbette doğru değildi, kadının kafasındaydı her şey. Ve kendisiyle evleneceğine inandığı –ki bu sonradan ortaya çıktı– adam da Pavel’den başkası değildi. Bu fıkre nereden kapıldığını bilmiyorum. Belki Pavel bir gün ona gülümsemişti ya da başında ki şapkayı beğendiğini söylemişti; Pavel çok iyi kalpli biriydi, bu da onun en hoş yanlarındandı, öyle değil mi? Belki de Maria o eve onu hayal ederek gitmiş ve kendisinin ona, onun da kendisine âşık olduğunu kurmuştu kafasında.”

Konuşurken yan gözle çocuğa bakıyor. Kız kıvranıyor ve bir an başparmağını gerçekten de ağzına sokuyor.

“Tver halkının Maria’nın bu hikâyesiyle ve hayalet sevgilisiyle nasıl dalga geçtiğini tahmin edebilirsin. Ama ben sana Pavel’den söz edeyim. Pavel bu hikâyeyi duyar duymaz gidip kendine güzel beyaz bir elbise ısmarlamış. Hemen arkasından da Lebyatkinleri ziyarete gitmiş, üzerinde beyaz elbisesi ve ellerinde çiçekler –sanırım güller– varmış. Yüzbaşı

Lebyatkin başlangıçta bu durumdan hiç hoşlanmasa da Pavel onu ikna etmiş. Maria'ya karşı son derece düşünceli, son derece kibar davranmış, tam bir centilmen gibi, oysa daha yirmisinde bile yokmuş. Pavel Tver'den ayrılıp Petersburg'a dönene kadar bu ziyaretler yaz boyu sürmüştü. Bu herkese ders olmuş, bir centilmenlik dersi. Bana da ders oldu. İşte Pavel böyle biriydi. Beyaz elbisenin hikâyesi de bu."

"Ya Maria?"

"Maria mı? Bildiğim kadarıyla Maria hâlâ Tver'de."

"Ama biliyor mu?"

"Pavel'i mi? Herhalde bilmiyordur."

"Pavel neden kendini öldürdü?"

"Kendini öldürdüğünü mü düşünüyorsun?"

"Annem onun kendini öldürdüğünü söylüyor."

"Hiç kimse kendini öldürmez, Matriyoşa. Hayatını tehlikeye atabilirsin ama kendini gerçekten öldüremezsin. Pavel'in kendisini tehlikeye atmış olması olasılığı daha yüksek, Tanrı'nın kendisini kurtaracak kadar sevip sevmediğini öğrenmek istiyordu. Tanrı'ya bir soru sordu o – beni kurtarır mısın?–, Tanrı da ona bir yanıt verdi. Tanrı, 'Hayır' dedi. Tanrı, 'Öl' dedi ona."

"Tanrı mı öldürdü onu?"

"Tanrı, hayır, dedi. Tanrı evet, diyebilirdi, seni kurtarırım. Ama hayır demeyi yeğledi."

"Neden?" diye fısıldıyor kız.

"Pavel, Tanrı'ya, 'Beni seviyorsan kurtar,' dedi. 'Eğer oradaysan beni kurtar.' Ama sessizlikten başka bir şey yoktu. Sonra, 'Orada olduğunu biliyorum,' dedi, 'beni duyduğunu biliyorum. Hayatım üzerine bahse girerim ki beni kurtaracaksın.' Ama Tanrı hâlâ bir şey demiyordu. Sonra Pavel, 'Ne ka-

dar sessiz dursan da beni duyduğunu biliyorum,' dedi. 'Kumarımı oynuyorum, şimdi!' Ve kumarını oynadı. Ama Tanrı görünmedi. Tanrı Pavel'in işine karışmadı."

"Neden?" diye fısıldıyor yine kız.

Gülümsüyor Fyodor Mihayloviç, çirkin, çarpık, sakallı bir gülümseme. "Kimbilir. Belki de Tanrı kışkırtılmaktan hoşlanmıyordur. Belki de kışkırtılmamak ilkesi onun gözünde bir çocuğun hayatından daha önemlidir. Belki neden yalnızca Tanrı'nın kulaklarının iyi duymamasıdır. Tanrı herhalde iyice yaşlanmıştır artık, dünya kadar yaşlıdır, belki de daha yaşlı. Belki yaşlı bir adam gibi kulakları ağır işliyor, gözleri iyi görmüyordur."

Matriyona pes ediyor. Başka soru sormuyor. Artık hazır o, diye düşünüyor Fyodor Mihayloviç. Eliyle yatağın üzerine vuruyor.

Kız, başını öne sarkıtıp ona yaklaşıyor. Adam kızı kolunun altına alınca onun titrediğini hissediyor. Saçlarını, şakaklarını okşuyor. Sonunda kız kendini bırakıyor, adama yaslanıyor, yumruklarını çenesinin altına dayayıp hıçkıra hıçkıra ağlıyor.

"Anlamıyorum," diyor içini çeke çeke, "neden ölmesi gerekti onun?"

Pavel ölmedi, o burada, ben o'yum, demeyi çok isterdi Fyodor Mihayloviç, ama diyemez.

Can bedenden çıktıktan sonra, büyüymeyeceğini henüz bilmeden, bedeninin içinde, daha bir süre canlı kalan tohumu düşünüyor.

"Onu sevdiğini biliyorum," diyor adam boğuk bir sesle. "Bunu o da biliyor. Sen iyi bir kızsın."

O tohum, bir tek tohum, keşke o bedenden çıkarılabilse ve bir yuvaya kavuşturulabilse!

Berlin'deki Etnografya Müzesi'nde görmüş ol-

duğu pişmiş topraktan küçük bir heykelcik geliyor aklıma. Hint tanrısı Şiva sırtüstü yatmış, morarmış, ölü; bir korkunç tanrıça onun üzerine binmiş, çok kollu, kocaman ağızlı, donuk gözlü, vecit içinde; Şiva'nın üzerine abanmış, kutsal tohumu onun içinden çekip alıyor.

Bu çocuğu vecit içinde hayal etmekte zorlanmıyor. Fyodor Mihayloviç'in hayal gücü sınır tanımıyor gibi.

Ölmüş, donmuş, karlar altında demir bir tabutun içinde toprağa gömülmüş, kışın bitmesini, ilkbaharın gelmesini bekleyen bir bebeği düşünüyor.

Kızı ancak bu kadar taciz edebilir: Onu kolunun altına alabilir, beyaz ve sessiz elinin beş parmağıyla onun omzunu kavrayabilir. Ama kız çırılçıplak yatağa uzanmış olsa da farklı olmaz. Matriyona, içinden gelerek iyi davranan, baş eğen ve kendilerini veren kızlardan. Burada ve Almanya'da tanıdđı çocuk fahişeleri düşünüyor Fyodor Mihayloviç; abartılı makyajların ve kışkırtıcı kıyafetlerin altında kendilerini zorlayan bir şey, bir dokunulmazlık, bir bakirelik sezdikleri için böyle kızlar arayan erkekleri düşünüyor. Böyle erkeklerden biri, kızın göğüslerini avuçlayıp kendisine tutmasında, bacaklarını ayırışmda masumiyetin kokusunu sezdėđi için '*Bakire fukuş yapıyor*' demişti. Havası ağırlaşmış bu küçücük odada bu kız hafifçe, umarsızca ilkbahar kokuyor, çiçek kokuyor, ve adam buna katlanamıyor. Kasıtlı olarak, dişlerini sıkarak acıtıyor kızın canını, bir daha acıtıyor, bir daha, bunu yaparken gözlerini kızın yüzünden ayırmıyor, yüzünü acıyla buruşturmasının, acıya katlanmasının ötesinde bir şey görmek istiyor: Hayatının tehlikede olduğunu anlamaya başlayan bir yaratık gibi ansızın ürkmesini bekliyor.

Görüntü siliniyor, kriz geçiyor, hayal gücünün açılışı bitiyor. Son bir kez yatıştırıyor kızı, sonra kolunu çekiyor, daha önce olduğu gibi yanında oturuyor onun.

“Dua köşesi yapacak mısınız?” diye soruyor kız.

“Hiç düşünmemiştim bunu.”

“Köşede, mum koyarak yapabilirsiniz. Pavel’in fotoğrafını da oraya yerleştirirsiniz. İsterseniz siz burada yokken mumu ben yakarım.”

“Dua köşesi sonsuza kadar korunur Matriyona. Ben gittikten sonra annen bu odayı başkasına kiralamak ister.”

“Ne zaman gidiyorsunuz?”

“Henüz bilmiyorum,” diyor, tuzağa düşmeyecek. Sonra da: “İnsan ölmüş çocuğunun yasını hep tutar. Bunu söylememi mi istiyorsun? Söylüyorum işte, doğru bu.”

Ya adamın ses tonunda bir değişiklik sezdiğinden ya da adam hassas bir noktaya dokunduğundan kız belirgin biçimde gözlerini kırptırıyor.

“Sen ölecek olsaydın annen hayatının sonuna kadar senin yasını tutardı.” Ve söylediğine kendisi de şaşırarak ekliyor: “Ben de.”

Doğru mu bu? Yo, henüz değil; ama belki de doğru olmak üzere.

“Öyleyse ben Pavel için bir mum yakabilir miyim?”

“Evet, yakabilirsin.”

“Ve yanık tutabilir miyim mumu?”

“Evet ama bu mum senin için neden bu kadar önemli?”

Kız huzursuzca kıvranıyor. “Karanlıkta kalma-sın diye,” diyor sonunda.

Tuhaf ama, Fyodor Mihayloviç de bazen aynı şe-

yi hayal etmişti. Fırtınalı bir gece, denizde bir gemi, gemiden denize düşüp kaybolan bir çocuk. Dalgaların arasında kaybolmuş, her nasılsa batmamış, dehşetle haykıran bir çocuk; soluk alıyor ve haykırıyor, soluk alıyor ve kendisine yuva olan geminin arkasından bağılıyor, ama o gemi artık onun yuvası değil. Geminin kış tarafında bir fener var, gözlerini ona dikeyyor, gecenin ve suların çılgın karmaşasında bir ışık noktası. Bu ışığı görebildiğim sürece diyor kendi kendine, kaybolmuş sayılmam.

“Artık mumu yakabilir miyim?” diye soruyor kız.

“İstersen yak. Ama oraya resim koymayalım, henüz koymayalım.”

Kız bir mum yakıp aynanın altına yerleştiriyor. Sonra yatağa dönüyor, başını Fyodor Mihayloviç’in koluna dayıyor, kızın gösterdiği bu güven adamı şaşırtıyor. İkiisi birlikte titremeden yanan mumun alevini seyrediyorlar. Aşağıdaki sokakta oynayan çocukların sesleri duyuluyor. Adamın parmakları kızın omzunu kavıyor, onu sıkı sıkı kendine çekiyor. Bir kuşun kanadının kapanması gibi, kızın yumuşak, taze kemiklerinin, birbirinin üzerine katlandığını hissediyor.

İvanov

Uykuya dalıyor, her gece olduğu gibi dalıyor, amacı, Pavel'e ulaşmanın bir yolunu bulmak. Ama bu gece bir ses –neredeyse dalar dalmaz– uyandırıyor onu, aşağıdaki sokaktan gelen ve dağılıp gidecekmişçesine incecik bir ses. *İsaev*, diye sesleniyor, üst üste, sabırla.

Sazlıkların arasındaki rüzgâr bu, diye düşünüyor Fyodor Mihayloviç ve yeniden, minnetle uykuya dalıyor. Yaz zamanı, sazlıkların arasındaki rüzgâr, yükseklerdeki bulutların beneklediği mavi bir gökyüzü; kendisi bir ırmak boyunda ıslık çalarak geziyor, elindeki değneği sazlıklara tembel tembel çarpıyor. İspinozların kanat sesleri. Duruyor, onları duymak için sessiz kalıyor. Çekirgelerin ötüşleri de kesiliyor; duyulan tek ses kendi soluk alıp verişleri ve rüzgârda sallanan sazlıklar. *İsaev*, diye sesleniyor rüzgâr.

İrkiliyor ve birden ayılıyor. Gece yarısı, bütün

ev sessiz. Pencerenin yanına gidiyor, ay ışığına, gölgelere bakıyor, sesin yeniden duyulmasını bekliyor. Sonunda geliyor ses. Yankısı kulaklarından hâlâ gitmeyen o sözcükle aynı tınıya, aynı uzunluğa, aynı değişime sahip, ama insan sesi değil bu. Bir köpeğin acıklı inlemesi.

Öyleyse bu seslenen, gelip beni alın diyen Pavel değil; Fyodor Mihayloviç'i ilgilendirmeyen bir şey, uluyarak babasını çağıran bir köpek. Eh, öyleyse bırakalım baba köpek, ya da her kimse o, soğuğa, karanlığa çıksın ve o kaba, pis kokulu yavrusunu kucaklasın. O yavruyu sakinleştiren, onu şarkılar ve ninniler söyleyerek uyutan o olsun.

Köpek bir daha havlıyor. Bomboş düzlükleri ve gümüş ışıkları çağrıştıran hiçbir şey yok: Bir köpek o, kurt değil; bir köpek, oğlu değil. Öyleyse? Öyleyse bu uyuşukluktan kurtulmalı! Oğlu *olmadığı için* de yatağına dönmemeli, giyinip bu seslenişe yanıt vermeli. Oğlunun gece vakti bir hırsız gibi geleceğini umuyorsa ve yalnızca hırsızın seslenişine kulak veriyorsa onu asla göremez. Oğlunun beklenmeyenin sesiyle konuşmasını beklerse, onu asla göremez. Beklemediği şeyi beklediği sürece beklemediği şey gelmez. Öyleyse –paradoks içinde paradoks, karanlığa sarınıp sarmalanan karanlık– beklemediği şeye yanıt vermeli.

Üçüncü kattan bakınca köpeği bulmak kolay gözük müştü. Ama sokağa inince aklı karışıyor. O ağlama sesi sağdan mı gelmişti soldan mı, karşı kaldırımındaki bir binadan mı binaların arkasından mı, yoksa binaların içindeki avluların birinden mi? Hem hangi bina? Peki ya o ağlama sesleri, ki artık daha kısa ve daha alçak sesli olmakla kalmayıp tınıları da tümünden farklı; aslında neredeyse aynı sesler

değil bunlar.

Sağa sola bakındıktan sonra apteshane çukurlarından çıkarılan pislikleri taşıyanların kullandığı dar geçide ulaşıyor. Sonunda köpeği bu geçide açılan yan yollardan birinde buluyor. İnce bir zincirle bir su oluğuna bağlanmış; zincir köpeğin ön ayaklarından birine dolanmış, gerildikçe o bacağı tuhaf bir biçimde havaya kaldırıyor. Fyodor Mihayloviç yaklaşıırken köpek olabildiğince geriye kaçıyor, inliyor. Kulaklarını kafasına yapıştırıyor, yere uzanıyor, sırtüstü yuvarlanıyor. Dişi bir köpek. Adam köpeğin üzerine eğilip dolanmış zinciri çözüyor. Köpekler korkunun kokusunu alırlar, ama Fyodor Mihayloviç o soğukta bile bu köpeğin duyduğu dehşetin kokusunu alabiliyor. Kulaklarının arkasını gıdıklıyor. Hâlâ sırtüstü durumdaki köpek çekine çekine adamın bileklerini yalıyor.

Hayatının sonuna kadar böyle mi yapacağım, diye düşünüyor Fyodor Mihayloviç; köpeklerle dilencilerin gözlerinin içine mi bakacağım?

Köpek silkinip doğruluyor. Fyodor Mihayloviç köpeklerden hoşlanmasa da bundan kaçmıyor, köpek sıcak, nemli diliyle onun yüzünü, kulaklarını, sakalındaki tuzu yalarken çömeldiği yerde kalıyor.

Son bir kez okşuyor köpeği, sonra ayağa kalkıyor. Ay ışığında köpeğin yüzünü seçemiyor. Köpek zincirini çekiştiriyor, inliyor, kıpır kıpır. Böyle bir gecede köpeği kim böyle zincirleyebilir? Bununla birlikte Fyodor Mihayloviç onu serbest bırakmıyor. Tam tersine ansızın arkasını dönüp uzaklaşıyor oradan, peşinden umutsuz havlamalar duyuluyor.

Neden ben, diye düşünüyor aceleyle yürürken. Tüm dünyanın yükü neden benim sırtımda? Pavel'e gelince; elinde başka bir şey kalmayacaksa, en azın-

dan kendi ölümü kalsın, ölümü elinden alınmasın ve babasının ıslah olması için kullanılsın.

İşe yaramıyor. Mantık yürütmesi –aldatıcı, aşagılık– bir an bile kandırmıyor onu. Pavel’in ölümü Pavel’e ait değil, bu bir dil oyunundan başka bir şey değil. Kendisi burada bulunduğu sürece Pavel’in ölümü aynı zamanda onun da ölümü. Nereye giderse gitsin Pavel’i kendisiyle birlikte taşıyor, soğuktan morarmış bir bebek gibi (‘Mavi bebeği kim kurtaracak?’ dendiğini duyuyor içinden, nereden geldiğini bilmediği, bir köylünün monoton sesinden yankılanan sızlanışlar).

Pavel konuşmayacak, ne yapması gerektiğini ona söylemeyecek. ‘Şu küçücük şeyi al ve onu sev’; bu sözcüklerin Pavel’e ait olduğunu bilse hiç soru sormadan yerine getirirdi söylenen şeyi. Ama değiller. *O küçücük şey*: En küçük şey soğukta terk edilmiş o köpek mi? Kurtarması, yanına alması ve besleyip ilgilenmesi gereken köpek mi, yoksa köprünün altındaki partal kılıklı, pis, sarhoş dilenci mi? Korkunç bir umarsızlık çöküyor üstüne, bu umarsızlık saatin kaç olduğu hakkında hiçbir fikri olmamasına bağlı, neden bağlı olduğunu bilmese de; umarsızlığının özündeyse, bir daha asla geceleyin bir köpeğin çağrısını yanıtlamak için sokağa çıkmayacağına, şimdiki halinden çıkıp istediği kişi olma fırsatını kaçırdığına ilişkin inancının perçinlenmesi var. Ben ben’im diye düşünüyor umarsızca, ölene kadar kendime kelepçeliyim. Bana doğru çırpınan ne idiyse ben ona layık değildim ve şimdi de çekilip gitti o.

Kapıyı kendi üstüne kapattığı anda bile o dar sokağa dönme, köpeğin zincirini çözme, onu 63 numaranın girişine getirme, ona merdivenin dibinde yatağa benzer bir şey hazırlama fırsatının hâlâ bulundu-

ğunun farkında; aynı zamanda biliyor ki işi bu noktaya getirince köpek peşini bırakmayacak ve eğer onu yeniden zincirlerse bütün bina ayaklanana kadar sızlanıp havlayacak. *O benim oğlum değil ki, sadece bir köpek,* diye dikleniyor Fyodor Mihayloviç. *Benim için ne anlamı var?* Ama diklenirken bile yanıtın ne olduğunu biliyor: Köpeği serbest bırakana, onu, en küçük şeyi, bütün dilencileri ve henüz bilmediği daha pek çok şeyi de alıp kendi yatağına getirene kadar Pavel kurtulmuş olmayacak; o zaman bile bunun olacağı kuşkulu.

Çaresizlikle derin derin iç geçiriyor. *Ne yapacağım,* diye düşünüyor. Kalbimle bağlantım olsaydı, yanıtı bilir miydim? Ama o kalbiyle değil gerçekte bağlantısını koparmış. Ya da -aynı düşüncenin öteki tarafı- gerçekte bağlantısını koparmış değil: Tam tersine, gerçek onun üstüne çağlayan gibi, acımasızca dökülüyor, sonunda gerçeğin içinde boğuluyor. Sonra şöyle düşünüyor (düşünceyi tersine çevir, tersine çevirmeyi de tersine çevir: Günümüzde bu tür Cizvitçe numaralarla düşünmek gerek!): Çağlayanın altında boğulurken neye ihtiyaç duyarım? Daha çok su, daha çok sel, daha derin bir boğulma.

Karla kaplı sokağın ortasında durarak soğuk ellerini yüzüne götürüyor, köpeğin kokusu geliyor burnuna, yanaklarındaki soğuk gözyaşlarına dokunuyor, tadına bakıyor o yaşların. Tuz, kimin ihtiyacı varsa. Köpeği kurtaramayacağını tahmin ediyor, bu gece de, ertesi gece de, eğer ertesi gece olacaksa. Bir işaret bekliyor Fyodor Mihayloviç ve köpeğin bir işaret olmadığına, hiçbir işaret olmadığına, gece vakti havlayan herhangi bir köpek olduğuna bahse giriyor (bundan daha büyük bir sözcük kullanmaya cesaret edemiyor). Şey olan şeyleri, işaret olan şeyler-

den kurnazlıkla ayırmaya çalıştığı sürece kendisi için kurtuluş olmayacak. İşte onu mağlup edecek mantık bu; bu mantığın çelik gibi sertliğini hissederek aklını kaçırmak üzere, tıpkı kendisini kemiren dişleri kıran bir zincire bağlı köpek gibi. Ve sakın, sakın diye uyarıyor kendini: Zincire bağlı köpek, ikinci köpek, kendi başına hiçbir şey değil, bir aydınlanma değil, yalnızca bir hayvan benzerliği.

Yumruk yaptığı elleri ceplerinde, başı öne eğik, bacakları kazık gibi, sokağın ortasında duruyor, sakalındaki köpek tükürüğünün buza dönüştüğünü hissediyor.

Tam bu anda, 63 numaranın gölgeli kapı eşiğinde birinin gizlenip onu beklemesi mümkün mü? Gözetleyenin bedeni konusunda emin olamıyor; onun suratı olduğunu varsaydığı görece açık renkli leke duvardaki bir lekeden başka bir şey olmayabilir. Ama karşıya baktıkça oradan kendisine ısrarla bakanın bir surat olduğuna daha çok inanıyor. Gerçek bir surat mı? İmgelemi, karanlık geçitlerde gizlenen, gözleri parlayan, sakallı adamlarla dolu. Bununla birlikte, bina girişinin zifiri karanlığına adım atarken bir başka varlığı o kadar somut hissediyor ki tüyleri ürperiyor. Duruyor, soluğunu tutuyor, kulak kabartıyor. Sonra bir kibrit çıkıyor.

Bir köşede yere çömelmiş bir adam var, ışığı görünce gözlerini kırıştırıyor. Başına ve ağzına yün bir atkı dolamış, omuzlarında da bir battaniye var, ama kilisenin sütunlu avlusunda karşılaşmış olduğu dilenciye yine de tanıyor.

“Kimsin sen?” diye soruyor dilenciye, sesi titreyerek. “Beni rahat bıraksana.”

Kibrit sönüyor, yenisini yakıyor.

Adam başını sertçe iki yana sallıyor. Battaniye-

nin altından çıkan bir el örtüyü yana çekiyor. “Bana emir veremezsin,” diyor. Havada bayat balık kokusu var.

Kibrit sönüyor: Fyodor Mihayloviç basamakları çıkmaya başlıyor. Ama paradoks ağır ağır aklına geliyor yeniden: *Beklemediğin kişiyi bekle*. Pekâlâ, ama her dilenciye sefahat yaşamından sonra ailesine dönen müsrif oğul muamelesi mi yapılacak, kucak açılacak, eve alınacak, şenlik mi yapılacak? Evet, Pascal olsa böyle derdi; herkes, her dilenci, her uyuz köpek üzerine bahse gir; O’nun, gerçek oğulun, gece hırsızının ağdan kaçamayacağına ancak böyle emin olabilirsin. Herodes de böyle düşünürdü: İşini sağlama al, bir tekini bile ayırmadan bütün çocukları öldür.

Bütün numaralar üzerine bahse girmek hâlâ kumar sayılır mı? Risk olmazsa, zarlar düşerken bir başka yerden gelen sese itaat edilmezse kutsal olan ne kalır geriye? Tanrı mutlaka biliyordur bunu, yürekten kumar oynayanlara acıyacaktır! Önünde diz çöküp son parasını kumarda kaybettiğini itiraf ederek göğsünü yumruklayan, eteklerini öpen kocasını ayağa kaldıran, onun gözyaşlarını silen, kocası herkesi kurtaracak son parti kumarı oynamak üzere kumar salonuna gidebilsin diye tek kelime etmeden nikâh yüzüğünü rehine veren ve elinde parayla (Al işte!) gelen kadında mutlaka ilahi bir şey vardır; elinde bir şey kalmayan adam üzerine bahis oynayan, rehin verdiği nikâh yüzüğü bile kumarda kaybedildikten sonra ikinci bir kez gecenin içine dalıp kocasının yeniden kumar oynaması için elinde parayla dönen bir kadın kutsaldır.

Üst kattaki kadın, o an için adını bile unuttuğu, hatta Dresden’deki ev sahibesi *Gnädige Frau* ile ka-

riştirdiğı o kadın da böyle bir ilahi gücün izini taşıyor mu acaba? O kadın hakkında en ufak bir şey bilmiyor, bildiği tek şey, en son öğrenmesi gereken, en mahrem olanı: kendini nasıl verdiği. Bir kadının kendini nasıl verdiğine bakarak o kadının kendini tesadüf tanrısına nasıl vereceğini bilebilir mi bir erkek? Böyle bir kadının gözü kara davranması, zevke mi, acıya mı götürdüğüne bakmadan, kendini kaptırması mümkün mü? Bu gözü karalık, beden ruh-suz yaşayamayacağı için, duyusal bedeni ancak bir araç olarak kullansa bile? O kadının yeğlediği bir sevişme biçimi var mı? Bedenlerin birbirine bastırıldığı, birbirine geçtiği, birbirinin içinden geçerek kuş kanadı gibi çırpınan çarşafların sesi dışında hiçbir şeyin duyulamadığı bir karanlığın içine düştüğü bir sevişme biçimi?

Anna'yla geçirdiği gecelerin anıları birden zih-nine doluyor, içinde birbirine dolanmış ne varsa dü-zene giriyor, bir ok gibi kadını gösteriyor. Dopdolu bir arzu, adamı ele geçiriyor. O, diye düşünüyor Fyo-dor Mihayloviç, *okadın o, istediğim kadın o. Bu yüz-den...*

Bu yüzden, kendi kendine gülümseyerek mer-divenlerden aşağı koşuyor ve el yordamıyla o ada-mın, para ile tutulmuş o adamın, casusun yuvalandı-đı köşeye kadar gidiyor. "Gel," diyor, karanlığın içi-ne doğru, "sana verecek bir yatağım var."

"Burası benim görev yerim," diyor adam doku-naklı bir sesle, "yerimden ayrılamam."

Ama Fyodor Mihayloviç'in keyfini hiçbir şey ka-çıramaz artık. "Senin beklediğin kişi gelir, üçüncü kata bile gelir, merak etme. Kapıyı tıklatır, sabırla bekler ve gitmek istemez."

Karanlığın içinde yere sürtünen ayakların sesle-

ri, kâğıt hışırtıları duyuluyor. “Bir kibritin daha var mı?” diye soruyor karanlıktaki.

Fyodor Mihayloviç bir kibrit çakıyor. Öteki, birtakım şeyleri aceleyle bir torbaya tıktırıp ayağa kalkıyor.

Karanlıkta sarhoşlar gibi tökezleyerek merdivenleri çıkıyorlar. Odasının kapısına geldiğinde yanındakine sessiz olmasını söylüyor Fyodor Mihayloviç ve ona yol göstermek için elini tutuyor. Yabancıнын eli rahatsızlık verecek kadar küçük.

İçeri girince lambayı yakıyor. Yabancıнын yaşını tahmin etmek güç. Gözleri genç, ama seyrek kızıl saçları ve çilli cildi yaşlı ve yorgun görünüyor, duruşu da yılların ve aşağılanmışlığın yıprattığı birinin duruşu.

“İvanov, Pyotr Aleksandroviç,” diyor yabancı, topuklarını birbirine vurarak ve hafifçe eğilip selam vererek. “Devlet memuru, emekli.”

Fyodor Mihayloviç yatağı işaret ediyor. “Oraya yatabilirsin.”

“Benim gibi geçmişî olan birinin,” diyor yabancı, yatağı incelerken, “birini gözetlemesine (kendi aramızda böyle adlandırırız bu işi: gözetlemek) hayret ediyor olmalısınız.” Yatağa yatıyor, geriniyor.

Hokkabazlık yapamayan ya da keman çalamayan, bu yüzden de verilen sadakanın karşılığını hayat hikâyelerini anlatarak ödemeleri gerektiğine inanan dilencilerden birine çatmış olduğuna ilişkin nahoş bir önseziye kapılıyor Fyodor Mihayloviç. “Lütfen alçak sesle konuş,” diyor. “Hem ayakkabılarını da çıkart.”

“Oğlu öldürülen adamsınız siz, değil mi? Başınız sağ olsun. Neler hissettiğinizi biraz biliyorum. Tamamını değil ama birazını. Ben de iki çocuğumu

kaybettim. Öbür dünyaya göçüverdiler. Menenjit ateşi, tıbbi adı bu. Karım bu darbeyi kaldıramadı. İyi doktorlara verecek paramız olsaydı çocuklar kurtulabilirlerdi. Bir trajedi, ama kimin umurunda? Bugünlerde dört bir yanımızda trajedi var. Dünya trajedi dünyası oldu artık.” Doğrulup oturuyor, “Beni dinlerseniz Fyodor Mihayloviç (sakıncası yok, değil mi?), deyim yerindeyse feleğin sillesini yemiş birinin vereceği öğüde kulak verirsiniz, kederinizi koyuverin. Kadın gibi ağlayın. Kadınlığın büyük sırrı budur, onlar bu sayede bizim gibi erkeklerden üstün olurlar. Kendilerini ne zaman rahat bırakıp ağlayacaklarını bilirler. Biz ağlamayız, siz ve ben. Acımızı içimizde biriktiririz, sonunda şeytanın kendisi olur! Sonra da gidip budalaca bir şey yaparız, sırf bir-iki saatliğine o kederden kurtulmak için. Evet öyle budalaca bir şey yaparız ki sonradan ömür boyu pişman oluruz yaptığımıza. Kadınlar böyle değildir, çünkü onlar gözyaşlarının sırrına sahiptirler. O güzel cinsten öğreneceğimiz şeyler var, Fyodor Mihayloviç, ağlamasını öğrenmeliyiz! Bakın, ben ağlamaya utanmıyorum, gelecek ay tam üç yıl oluyor bu trajediyi yaşayalı ve ben ağlamaya utanmıyorum!”

Gerçekten de yanaklarından aşağı yaşlar yuvarlanıyor. Kolunun yeniyle siliyor onları ama yenileri geliyor. Ağlarken konuşmakta zorlanmıyor gibi. Aslında oldukça neşeli görünüyor. “Sanırım kaybettiğim bebeklerimin yasını ömrümün sonuna kadar tutacağım,” diyor. İvanov bebeklerini anlatıp gevezelik ederken Fyodor Mihayloviç’in dikkati dağılıyor. Acaba yazar olduğu bilindiği için mi insanlar ona hikâyelerini anlatıyorlar? Onun kendine ait hikâyeleri olmadığını mı düşünüyorlar? Bitkin durumda, baş ağrısı geçmemiş. Odadaki tek iskemlede

otururken, pencerenin dışında kuşlar cıvılamaya başlıyor; uyumak istiyor, aslında adama verdiği yatağa ihtiyacı var. “Sonra konuşuruz!” diye adamın sözünü kesiyor zemin yoklarcasına. “Haydi uyu, yoksa ne anlamı kalır ki...” Duraksıyor.

“Bu sadakanın mı?” diye onun yerine cümleyi tamamlıyor İvanov, sinsice. “Söylemek istediğiniz bu muydu?”

Fyodor Mihayloviç yanıt vermiyor.

“Çünkü, inanın bana, sadakanın utanılacak bir yanı yok,” diye devam ediyor adam alttan alan bir sesle, “gerçekten yok. Kederden utanılmayacağı gibi. Her ikisi de cömertçe dürtüler. İçimizden gelen bu cömert dürtüler bizi alçaltır görünse de aslında yüceltirler. Ve O bunları görür ve her birini kaydede, yüreklerimizdeki yarıkların içini görebilir O.”

Gözkapaklarını güçlkle aralıyor Fyodor Mihayloviç. İvanov yatağın ortasında bağdaş kurup oturmuş, bir put gibi. Şarlatan, diye düşünüyor. Gözlerini kapatıyor. Uyandığında İvanov hâlâ odada, yatağa serilmiş, ellerini yanağının altında kavuşturmuş uyuyor. Ağzı açık; bebeklerinki gibi ufak ve pembe dudaklarının arasından hafif bir horultu yükseliyor.

Sabahın geç saatlerine kadar İvanov’un yanında kalıyor. İvanov beklenmeyen başlangıcı, diye düşünüyor: Bakalım bu beklenmedik şey bizi nerelere götürecekt!

Zaman daha önce hiç bu kadar ağır ilerlememiş, hava hiç bu kadar ifadesiz olmamıştı.

Sonunda, can sıkıntısı içinde adamı uyandırıyor Fyodor Mihayloviç. “Gitme zamanı,” diyor, “vardıyan sona erdi.”

İvanov, bu sözlerdeki ironinin farkında değil gi-

bi. Terütaze, neşeli, dinlenmiş. “Uf!” diyerek esniyor. “Tıvalete gitmeliyim!” Sonra, geri geldiğinde, “Benimle paylaşacak bir lokma kahvaltın yok, değil mi?”

Fyodor Mihayloviç, İvanov’u alıp evin içine sokuyor. Kendi kahvaltısı masanın üzerinde hazır, ama iştahı yok. “Sen buyur!” diyor kısaca. İvanov’un gözleri parlıyor, tükürüğü çenesinden aşağı akıyor. Yine de terbiyeli bir biçimde yiyor, çayını içerken fincanı tutan elinin serçeparmağı havaya dikiliyor. Kahvaltıyı bitirince arkasına yaslanıp halinden hoşnut biçimde iç geçiriyor. “Yollarımız kesiştiği için ne kadar seviniyorum,” diyor. “Dünya çok soğuk bir yer olabilir, Fyodor Mihayloviç. Eminim ki siz de bilirsiniz bunu! Yakınmak istemiyorum. Bunu bilin. Neyi hak etmişsek onu alırız aslında. Bununla birlikte zaman zaman merak ediyorum, her birimizin sığınacak bir yere, bir limana hakkı yok mudur, adaletin bir süreliğine bir yana çekileceği, bize acınacağı bir yeri de hak etmiyor muyuz? Bunu bir soru olarak öne sürüyorum, felsefi bir soru olarak. Kutsal Kitap’ta olmasa da Kutsal Kitabın ruhunda olamaz mı: layık olmadığımıza layık olmamız? Ne dersiniz?”

“Kuşkusuz. Ne yazık ki bu ev bana ait değil. Artık senin de gitme zamanın geldi.”

“Biraz sonra. Bir gözlemimi daha söyleyeyim. Dün akşam Tanrı yüreklerimizdeki yarıkların içini görebiliyor derken laf olsun diye konuşmamıştım. Tam anlamıyla safdilin biri sayılmam ama bu beni gerçeği söylemekten alıkoyamaz. Bilirsiniz ki gerçek, dolambaçlı ve gizemli yollardan gelebilir.” Anlamlı anlamlı alnına dokunuyor. “Beni ilk gördüğünüzde günün birinde oturup birlikte uygar bir bi-

çimde çay içeceğimiz aklınızın köşesinden bile geçmemişti, değil mi? İşte içiyoruz ama!"

"Özür dilerim, sizi izleyemiyorum, kafam başka yerde. Artık gerçekten gitmeniz gerek."

"Evet, gitmem gerek, benim de yapacak işlerim var." Adam ayağa kalkıyor, battaniyeyi pelerin gibi omuzlarına atıyor, elini uzatıyor. "Hoşçakalın. Kültürlü biriyle konuşmak zevkti."

"Güle güle."

Ondan kurtulmak içini rahatlatıyor Fyodor Mihayloviç'in. Ama odada küfü, balığı andıran bir koku kalıyor. Soğuğa rağmen camı açıyor. Yarım saat sonra evin kapısı çalınıyor. Yine mi o adam, diye düşünüp kaşlarını çatarak kapıyı açıyor.

Karşısında tombul bir kız duruyor, rahibe adaylarının giydiğine benzer koyu renkli bir giysi var sırtında. Yüzü yuvarlak ve ifadesiz, elmacık kemikleri öyle çıkık ki küçük gözleri neredeyse görülemiyor, saçları sımsıkı arkaya toplanıp kısa bir atkuyruğu yapılmış.

"Pavel İsaev'in üvey babası siz misiniz?" diye soruyor kız, şaşırtıcı derecede boğuk sesiyle.

Fyodor Mihayloviç başıyla evet diyor.

Kız içeri girip kapıyı arkasından kapatıyor. "Pavel'in arkadaşydın," diyor. Fyodor Mihayloviç, başsağlığı sözcüklerinin gelmesini bekliyor. Ama gelmiyor. Bunun yerine kız tam karşısına dikiliyor, kolları iki yanında, adamı ölçüp biçiyor; duygusuz, dikkatli bir serinkanlılık havası var üzerinde, sırasının gelmesini bekleyen bir güreşçi gibi sakın. Düzenli soluk alıp veriyor.

"Pavel'den geriye kalanları görebilir miyim?" diyor sonunda.

"Pek az şey bıraktı geride. Adınızı öğrenebilir

miyim?"

"Katri. Az da olsa görebilir miyim? Üçüncü kez geliyorum buraya. İlk iki seferde o budala ev sahibesi beni içeriye sokmadı. Umarım siz aynı şeyi yapmazsınız."

Katri. Finlandiyalı adı. Zaten kız da Finliye benziyor.

"Ev sahibesinin haklı nedenleri olduğuna eminim. Oğlumu iyi tanır mıydınız?"

Kız bu soruyu yanıtlamıyor. "Üvey oğlunuzu polisin öldürdüğünü biliyorsunuzdur," diyor sıradan bir şey söyler gibi.

Zaman duruyor. Fyodor Mihayloviç, kalbinin batışını duyuyor.

"Onu öldürdüler ve intihar hikâyesi uydurdular. Bana inanmıyor musunuz? İnanmak istemiyorsanız inanmayın."

"Neden böyle söylüyorsunuz?" diyor adam kuru bir fısıltıyla.

"Neden mi? Doğru da ondan. Başka neden olsun?"

Yalnızca kavgacı değil bu kız; huzursuzlaşmaya da başlıyor. Ritmik bir hareketle ağırlığını bir ayağından ötekine veriyor, kollarını da aynı tempoda sallıyor. Bodur yapısına rağmen çevik görünüyor. Anna Sergeyevna'nın bu kızıdan uzak durmak istemesinde şaşılacak bir şey yok.

"Olmaz." Fyodor Mihayloviç başını iki yana sallıyor. "Oğlumdan kalanlar özel şeyler, aileye ait. Lütfen bana ziyaretinizin nedenini açıklayın."

"Kâğıtlar var mı?"

"Kâğıtlar vardı, ama artık burada değiller. Neden sordunuz?" Ve arkasından: "Neçayev'in adamlarından biri misiniz?"

Bu soru kızı gafıl avlamıyor. Tam tersine, gülümsüyor, kaşlarını kaldırıyor, ilk kez gözleri görünüyor, pırıltılı, muzaffer! Elbette Neçayev'in adamlarından biri o! Savaşçı bir kadın, sallanarak savaş dansını başlatıyor, savaşa girmek için içi içini yiyen birinin dansı bu.

“Öyle olsaydım size söyler miydim bunu?” diye yanıtlıyor adamı gülerek.

“Polisin bu evi gözetlediğini biliyor musunuz?”

Ayak parmaklarının ucunda yaylanarak gözlerini ona dikey kız, sanki bakışında adamın bir şey görmesini istiyor.

“Şu anda aşağıda bir adam var,” diyor Fyodor Mihayloviç ısrarla.

“Nerede?”

“Siz onu görmediniz ama emin olun o sizi görmüştür. Dilenci numarası yapıyor.”

Kızın yüzündeki gülümseme genişliyor, iyice eğlendiği belli. “Polisin casusunun beni tanıyacak kadar zeki olabileceğini mi düşünüyorsunuz?” diyor. Ve şaşırtıcı bir şey yapıyor. Elbisesinin ucunu kaldırıp iki kez sıçırıyor, ayağındaki basit siyah ayak-kabılar ve beyaz pamuklu çoraplar ortaya çıkıyor.

Haklı kız, diye düşünüyor Fyodor Mihayloviç; insan onu çocuk sanabilir; yine de şeytanın pençesindeki bir çocuk. İçindeki şeytan kıpırdıyor, sıçırıyor, rahat duramıyor.

“Kesin şunu!” diyor kıza, soğuk soğuk. “Oğlum sizin için bir şey bırakmamış.”

“Oğlunuzmuş! O oğlunuz değildi!”

“Oğlumdu ve her zaman da öyle kalacak. Şimdi gidin artık. Fazla bile konuştuk.”

Kapıyı açıp çıkmasını işaret ediyor kıza. Kız çıkarken ona kasten çarpıyor. Domuz çarpmış gibi

oluyor.

Öğleden sonra evden çıkarken İvanov'u göremiyor, daha sonra geri dönerken de ortalarda yok. Üzülmeli mi? Görülmeden görmek İvanov'un göreviyse İvanov'u görmek neden onun görevi olsun ki? Oynadıkları bulmacalı oyunda İvanov Tanrı'nın meleği rolündeyseniz –aslında melek olmadığı için bu rolü oynuyor– meleği bulma rolü neden kendisine düşsün ki? Bırakayım melek gelip kapımı çalsın, diye düşünüyor, o zaman üzerime düşeni yaparım, ona sığınacak bir yer veririm: Pazarlığın geçerli olması için bu yeter. Bunu söylerken bile kendine yalan söylediğinin, İvanov'u, gözetleme için sindiği o soğuk yerden çekip almanın kendi elinde olduğunun farkında.

Uzun uzun düşünüyor, sonunda aşağı inip adamı aramaktan başka yapacak bir şey bulamıyor. Ama adam aşağıda yok, sokakta da yok, hiçbir yerde yok. İçi rahatlıyor. Elimden geleni yaptım, diye düşünüyor.

Ama yapmadığını yüreğinin derininde biliyor. Yapabileceği daha fazla şeyler var, çok daha fazla.

Neçayev

Ertesi gün Saman Pazarı'nın sokaklarında dolaşırken aynı Finli kızın tıknaz, neredeyse tostoparlak silüetini yine görüyor. Kız yalnız değil. Yanında ince uzun boylu bir kadın var. Kadın öyle hızlı yürüyor ki Finli kız ona yetişmek için sıçraya sıçraya koşmak zorunda kalıyor.

Fyodor Mihayloviç adımlarını hızlandırıyor. Kalabalık içinde onları bir an gözden kaybetse de bir dükkâna girerlerken hemen yakınlarında. Uzun boylu kadın içeri girerken sokağa bir göz atıyor. Kadının gözlerinin mavisi, teninin beyazlığı Fyodor Mihayloviç'i şaşırtıyor. Kadının bakışları onun üzerinde durmadan geçiyor.

Fyodor Mihayloviç karşı kaldırıma geçip orada oyalanıyor, o ikisinin dükkândan çıkmasını bekliyor. Beş dakika geçiyor, on dakika, üşümeye başlıyor.

Dükkânın üzerindeki pirinç levhada *Atelier la*

Fay ya da La Fee, Şapkacı yazıyor. Fyodor Mihayloviç kapıyı itip açıyor; bir çingirak sesi duyuluyor. Dar, iyi aydınlatılmış bir odada, birörnek gri kıyafetler giymiş kızlar iki uzun dikiş masasının başında oturuyorlar. Orta yaşlı bir kadın geleni karşılamak üzere seğirtiyor.

“Mösyö?”

“Birkaç dakika önce bir tanıdığım içeri girdi, genç bir hanım. Düşündüm ki...” Gözlerini dükkânın içinde gezdiriyor, cesareti kırılıyor; ne Finli kızıdan ne de öteki kadından bir iz yok. “Özür dilerim, yanılmış olmalıyım.”

En yakında oturan iki terzi kız onun bu şaşkın haline kıkır kıkır gülüyorlar. Madame la Fay ise yabancıya ilgi göstermiyor artık. “Sanıyorum sizin söylediğiniz kişiler öğrenci,” diyor baştan savarcasına. “Öğrencilerle işimiz yok bizim.”

Fyodor Mihayloviç tekrar özür dileyip dükkândan çıkmaya hazırlanıyor.

“Şuradan!” diyor arkasından bir ses.

Dönüyor. Kızlardan biri sol taraftaki küçük bir kapıyı işaret ediyor. “Şuradan!”

Sokaktan duvarla ayrılmış bir geçide çıkıyor. Demir bir merdiven üst kata götürüyor. Tereddüt ediyor, sonra merdiveni çıkıyor.

Yemek kokan karanlık bir koridorda buluyor kendini. Üst katların birinden Çigan havası çalan gıcırtılı bir keman sesi duyuluyor. Müziğin sesini izleyerek iki kat daha tırmanıyor, çatı katının aralık duvaran kapısını tıklatıyor. Finli kız kapıya geliyor. Toparlak yüzünde en ufak bir şaşkınlık belirtisi yok.

“Seninle konuşabilir miyim?” diyor Fyodor Mihayloviç.

Kız kenara çekiliyor.

Kemanı, siyahlar giymiş bir adam alıyor. Gele-
ni görünce çaldığı parçayı yarıda bırakıyor, uzun
boylu kadına çabucak bir göz atıyor, sonra kasketini
alıp tek sözcük etmeden çıkıp gidiyor.

Fyodor Mihayloviç, Finli kıza, “Sokakta sizi gör-
düm ve peşinizden geldim,” diyor. “Baş başa konu-
şabilir miyiz?”

Kız kanepeye oturuyor ama adama yer göster-
miyor. Ayakları yere güç değıyor. “Konuşun,” diyor.

“Dün oğlumun ölümüyle ilgili bir iddiada bu-
lundun. Daha fazla bilgi edinmek istiyorum. İnti-
kam alma duygusuyla değil. İçimin rahatlaması için
istiyorum bunu. Yani, acımı dindirmek için.”

Kız soran gözlerle bakıyor ona. “Acınızı dindir-
mek için mi?”

“Demek istediğim, Petersburg’a geliş nedeni-
min, araştırmalara girişmek olmadığı,” diye devam
ediyor adam inatla; “ama sen oğlumun ölüm biç-
miyle ilgili bir şey söylediğine göre bunu göz ardı
edemem, yok sayamam.”

Susuyor. Baş dönüyor, birden bitkinleşiyor. Ka-
palı gözlerinin ardından Pavel’in kendisine doğru
yürüdüğünü görür gibi oluyor. Yanında bir kız var,
evlenmek üzere seçtiğı kız. Pavel konuşmak, kızı ta-
nıştırmak üzere; kendisiyse şunu düşünmek üzere:
İyi, bunca yıl babalık yaptım, şimdi sonu geldi bu-
nun, o artık başkasının elinde. Pavel’e gülümsemek
üzere, bu gülümsemede hem sevinç hem ferahlama
var. Ama o gelin adayı kim olabilir? Delici mavi ba-
kışları olan bu uzun boylu (neredeyse Pavel kadar
uzun boylu) genç kadın olabilir mi?

Bu gündüz düşünden sıyrılıyor kendini. Bir son-
raki cümlesi ağzından çıkmak üzere, tekdüze bir
mırıltı gibi: “Ona karşı bir görevim var, bundan kaçı-

namam," diyor.

Hepsi bu. Sözcükler bitiyor, tükeniyor. Sessizlik çöküyor, uzadıkça uzuyor. Pavel'le nişanlısının görüntülerini yeniden canlandırmak istiyor, ama onların yerine onca insan arasından İvanov geliyor gözlerinin önüne, ya da en azından onun elleri: solgun, tombul parmaklar, yeşil yünden parmaksız eldivenlerin içinden tırtıl gibi çıkan parmaklar. Yüzü ise küf rengi bir pusun içinden fırlıyor, sakın durmuyor, Fyodor Mihayloviç gözlerini o yüzün üzerinde sabitleyemiyor. Adamın yüzünde kurnazca, ısrarlı bir gülümseme olduğunu düşünüyor, sanki bu adam kendisine zarar verecek bir şey biliyor ve bunu bildiğini onun bilmesini istiyor.

Başını iki yana sallıyor Fyodor Mihayloviç, aklını toparlamaya çalışıyor. Ama ağzından tek bir sözcük çıkmıyor. Finlandiyalının karşısında repliğini unutmuş bir oyuncu gibi duruyor. Sessizlik, odanın üstüne olanca ağırlığıyla çökmüş. Ağırlık ya da huzur gibi, diye düşünüyor: Her şey dursa, havadaki kuşlar uçarken donuverseler, yerküre yörüngesinde asılı kalsa; nasıl da huzurlu olurduk. Kriz geçireceği kesin, önünü almak elinde değil. Son sakın anların tadını çıkarıyor. Bu sükûnetin sonsuza kadar sürememesi ne yazık. Çok uzaklardan bir çığlık duyuluyor, kendi çığlığı olmalı bu. *Dişler gıcırdatılacak*; sözcükler gözünün önünde yanıp sönüyor; sonra son geliyor.

Kendine geldiğinde sanki uzak bir memlekete gitmiş, orada yaşlanıp saçları ağarmış gibi hissediyor. Ama aslında az önceki gibi o odada, hâlâ ayaklarının üzerinde dikiliyor, bir eli havada. O iki kadın da oradalar, hatırladığı konumlarda, ancak Finlandiyalı biraz bıkkın görünüyor.

“Oturabilir miyim?” diye gevelerken dili ağzının içinde büyüyor.

Finlandiyalı ona yer açıyor, Fyodor Mihayloviç kanepeye onun yanına oturuyor, başını öne eğiyor. “Bir şey mi oldu?” diye soruyor kız.

Yanıt vermiyor. Ne söylemek istiyor ve neden hep yorgun? Sanki beyninin üzerine sis çökmüş. Bir roman kahramanı olsa ne derdi acaba, ya yüreğin konuştuğu ya da sayfanın boş kaldığı böylesi bir anda?

“Senin yanında,” diyor ağır ağır, “kendimi o kadar kederli ve yabancı hissediyorum ki. Senin oynadığın oyuna ben katılamam. Seni ilgilendiren şey, Pavel’i ilgilendirmiş olması gereken şey, beni ilgilendirmiyor. Dürüst olmam gerekirse beni tiksindiriyor.”

Uzun boylu kız tek bir sözcük etmeden odadan çıkıyor. Elbisesinin hışırtısı ve yanından geçerken burnuna gelen lavanta kokusu adamın içinde beklenmedik bir arzu uyandırıyor. Neye karşı arzu? Kızın kendisine mi? Kesinlikle değil; ya da yalnızca o değil. Daha çok gençliğe, sonsuza kadar yitirilene, çıkarılan giysilerin, çıplak bedenlerin sağladığı özgürlüğe. Öyle bile olsa, verdiği yanıtta rahatsız oluyor. Neden burada, neden şimdi? Yorgunluktan olmalı, ama belki Pavel’le ilgisi vardır, kendini Pavel’in dünyasında, onun erotik ortamında bulmasıyla.

“Öldürülecek kişilerin listesini gösterdiler bana,” diyor.

Finlandiyalı gözlerini kısıp bakıyor ona.

“Bu listeler polisin elinde; umarım bunun farkındasındır. Listeleri Pavel’in odasından almışlar. Sormak istediğim şu: Her birinizin belli sayıda in-

san öldürmesi mi gerekiyor, yoksa örneğin senin, yalnızca senin öldüreceğin kişiler belli mi? Eğer ikincisiyse, bu insanları önceden incelemen gerekiyor mu, onların gündelik yaşamına uyum sağlaman için? Onları evlerinde gözetliyor musunuz?”

Finlandiyalı konuşmaya çabılıyor, ama Fyodor Mihayloviç iyice canlanıyor, sesi kızınıkini bastırıyor:

“Eğer öyleyse, kurbanlarınıza ister istemez yakınlaşmak zorunda kalmıyor musunuz? Sokaktan çağrılmış biri gibi olmuyor musunuz, bir dilenci gibi örneğin, yaşlı, kör bir köpeği ortadan kaldırsın diye elli kopek verilen bir dilenci; ipi tutuyor, köpeğin çenesini bağlıyor, yatıştırmak için onu okşuyor, bir-iki şey mırıldanıyor, bunları yaparken de içinde duygular uyanmaya başlıyor, öyle ki o andan sonra köpekle o artık iki yabancı değiller ve sıradan bir iş olması gereken şey kopkoyu bir ihanete dönüşüyor; aslında öyle bir ihanet ki köpeğin boğulurken çıkardığı ses, bir şaşkınlık havlaması: *Neden sen?* Bu ses, adamı günlerce rahat bırakmıyor: Bu düşünce seni yıldırılmaz mı?”

Fyodor Mihayloviç konuşurken uzun boylu kadın geri dönüyor. Odanın öbür ucunda yere çömelip çarşafı katlıyor, bir şilteyi yuvarlıyor. Finlandiyalı ise iyice canlanmış. Gözleri parlıyor, konuşmak için sabırsızlanıyor. Fyodor Mihayloviç bastırmaya devam ediyor:

“Bir köpek bile bunu yaparsa, senin işlerini bitirmek istediğin kadınlarla erkekler kimbilir nasıl rahatsız ederler seni? Bana öyle geliyor ki, bu halk düşmanları ne kadar bilimsel bir yöntemle seçilmiş olurlarsa olsunlar, kendi ruhunu tehlikeye atmadan onları öldürmenin bir yolu yoktur. Örneğin: Pavel’in

ilk kurbanı kim olacaktı? Kimi öldürmek üzere görevlendirilmişti?”

“Neden soruyorsunuz? Neden bilmek istiyorsunuz?”

“Çünkü ben o kişinin evine gitmek, kapısına varmak, dizlerimin üzerine çöküp Pavel oraya gidemediği için şükranlarımı sunmak istiyorum.”

“Demek Pavel öldürüldüğü için mutlusunuz?”

“Pavel ölmedi. Ölebilirdi ama şansı vardı ki canını kurtardı.”

Öteki kadın ilk kez konuşuyor. “Gelip buraya oturun lütfen Fyodor Mihayloviç,” diyor, pencerenin yanındaki iki sandalyeyle masayı işaret ederek.

“Kız kardeşim,” diyor Finli.

“Kardeşiz, ama anne-babalarımız ayrı,” diyor öteki. Kahkahaları rahat, teklifsiz.

Aksanı Petersburg aksam, sesi boğuk. Eğitimli bir ses. Onunla daha önce karşılaştığı duygusuna kapılıyor Fyodor Mihayloviç. Bir şarkıcı mı? Opera ya gittiği günlerden kalan? Ama öyle olamayacak kadar genç bu kadın.

Fyodor Mihayloviç iskemlelerden birine oturuyor, kadın da karşısındakine geçiyor. Masa ensiz. Kadının ayağı adaminkine değiyor, adam ayağını çekiyor.

Kadının sırtı pencereye dönük olsa da onun neden bu kadar kalın bir tabaka pudra sürmüş olduğunu anlıyor. Cildi çiçek bozuğu. Yazık, diye düşünüyor Fyodor Mihayloviç: Çok güzel biri değil ama yine de hoş bir yaratık.

Kadının ayağı yine değiyor ona, hatta dayanıyor; ayağının altı adamın ayağının üst kısmında.

Rahatsız edici bir heyecan yükseliyor adamın içinden. Satranç gibi, diye düşünüyor: Küçük bir

masanın iki yanındaki oyuncular düşünüp taşınarak hamle yapıyorlar. Onu heyecanlandıran bu düşünüp taşınma mı; karşıdaki ayağın bir pençe gibi kalkıp kendi ayağına konması mı? Ve üçüncü kişi, görmeyen gözlemci, yanlış yere bakan o budala, o kız da kendine düşen rolü mü oynuyor? Düşünüp taşınmak ve bayağılık, kendi içinde heyecanlı bir bayağılık. Onun hakkında, arzuları hakkında bunca şeyi nereden öğrenmişlerdi?

Bir şarkıcı, bir kontralto: bir kontralto kraliçesi. “Oğlumu tanıyordunuz,” diyor Fyodor Mihayloviç.

“Bir müritt o. Bir maskot.”

Bu deyiimi biliyor Fyodor Mihayloviç ve bu ona acı veriyor. Bir maskot: öğrenci çevrelerinde dolaşan, ayak işleri gördürülen biri.

“Ama sizin arkadaşınız mıydı?”

Kadın omuz silkiyor. “Arkadaşlık kadınsı bir kavram. Arkadaşlığa ihtiyacımız yok.”

Kadınsı: Bir kadının ağzına yakışmıyor. Bilmek istediğinden daha fazlasını bildiği duygusuna yeniden kapılıyor. Kadının ayağı hâlâ onun ayağının üzerinde, ama şimdi gevşekçe bastırıyor ayağını, gevşek, hantal, hatta tehditkâr. Artık bir ayak değil kendisine degen, bir bot. Pavel olsa bu oyunları oynamazdı. Pavel’in imgesi yeniden geliyor gözlerinin önüne, Pavel ona doğru yürüyor. Yanındaki kız, yani nişanlısı, tam olarak görülemiyor. Pavel gülümsüyor, o gülüşten zafere benzer bir şey yayılıyor. *Dostum*, diye düşünüyor Fyodor Mihayloviç. Vahşi bir sevgi kalbini buruyor. *Ve bu*, diye düşünüyor, *senin yerine buna mı sahip olmalıydım?*

“Arkadaşlığa ihtiyacın yoksa Tanrı yardımcın olsun,” diye fısıldıyor.

Fyodor Mihayloviç masadan kalkıyor ve kadınlara sırtını dönüyor. Acaba neye benziyorum, diye düşünüyor. Odada ayna yok. Yeniden yerine oturduğunda, gözlerine dolan yaşlar yok olmuş.

“Oğluma ne yaptınız?” diye soruyor kaba bir sesle.

Kadın masanın üzerine abanıyor, mavi gözlerini ona dikeyyor. Pudra tabakasının altından, çenesindeki girintilerin çıkıntıların arasından jiletin yakalayamadığı kıllar seçiliyor. Burun kemerinin üstündeki kaşları da çok kalın. Yanında bir kadın olsa o adama kaşlarını almasını söylerdi. Öyleyse Finli de bir erkek mi, şişko, bodur bir delikanlı mı? Birden ikisinden de iğreniyor.

Kadın -ya da erkek- konuşuyor. Neçayev'in ta kendisi o; hiç kuşkusuz. Kılık değiştirmiş olduğu birden apaçık anlaşılıyor. O anı birden, açık seçik geliyor gözlerinin önüne: Barış Kongresi'nin yapıldığı salonda, iki oturum arasında verilen bir molada, Neçayev bir köşede yalnız başına, küçük sandviçleri midesine indirirken, gözleri parlayarak odayı dolduran yetişkinlere meydan okuyordu: *Evet, gülün sıkıysa, öğrenciye gülün sıkıysa!* Yüzündeki ifade, pantolonu dizlerine düşmüş kakasını yaparken yakalanan bir öğrencinin ifadesi, savunmasız ama küstah. *Gülün, ama günün birinde öcümü alacağım!*

Mroczkovski'nin metresi olan Prenses Obolenskaya'nın bir sözünü hatırlıyor: 'Anarşizmin *enfant terrible*'i olabilir o, ama gerçekten de şu sivilcelerin çaresine bakmalı!'

“Polisin oğlunuza yaptığını düşünürsek,” diyor Neçayev, “sizin hiddetlenmemeniz şaşırttı beni. Kutsal kitaplarda, göze göz, dişe diş denir.”

“Seni sefil, kutsal kitaplarda böyle bir şey yazmaz. Pavel hakkında söylediğin ne? Hem neden bu gülünç kılık içindesin?”

“Bu intihar hikâyesine inanıyor olamazsınız. İsaev kendini öldürmedi. Bu polisin uydurduğu bir şey. Bize karşı yasaları işletemiyorlar, bu yüzden bu berbat cinayetleri işliyorlar. Ama sizin kuşkularınız vardır mutlaka, yoksa neden buraya gelesiniz ki?”

Neçayev’in bütün o sahte yumuşaklığı silinip gitmiş: Artık kendi sesiyle konuşuyor. Bir aşağı bir yukarı yürürken mavi elbisesi hışırdıyor. Elbisenin altında ne var acaba, pantolon mu yoksa çıplak bacakları mı? İnsanın bacakları çıplakken ama açıkta değilken, birbirine sürtünerek yürümesi nasıl bir şey acaba?

“Hepimizin tehlikede olduğunu düşünmüyor musunuz? Kendi kentimde, doğduğum kentte kılık değiştirip dolaşmanın çok mu hoşuma gittiğini sanıyorsunuz? Petersburg sokaklarında tek başına dolaşan bir kadın olmanın ne demek olduğunu biliyor musunuz?” Sesi yükseliyor, öfkesine yeniliyor. “Neler dinlemek zorunda olduğunuzu biliyor musunuz? Erkekler aklınıza hayalinize gelmeyecek pislikler fısıldayarak yapışırılar size, sizin de elinizden hiçbir şey gelmez!” Kendini toparlıyor. “Belki de çok iyi tahmin edebilirsiniz bunları. Belki benim anlattığım şey sizin için hiç yabancı değildir.”

Finli, kucağına bir çanak patates koymuş soyuyor. Yüzü dingin; her zamankinden de çok küçük bir nineye benziyor. “Hava soğuyor,” diyor.

Bu ikisi de deli, diye düşünüyor Fyodor Mihayloviç. Burada ne işim var benim? Pavel’e ulaşmalıyım!

“Lütfen... lütfen oğlum hakkında söylediğin şe-

yi tekrarlar mısın?” diyor.

“Pekâlâ, size oğlunuzdan söz edeyim. Resmi açıklama, onun kendini öldürdüğü olacak. Eğer buna inanırsanız gerçekten safdilsiniz demektir, kriminal açıdan safdil. Eskiden siz de bir devrimci değil miydiniz, yoksa yanılıyor muyum? Mücadelenin asla sona ermediğini biliyor olmalısınız. Yoksa siz ayrı bir barış mı yaptınız? Mücadelenin ön saflarında olanların avlanması, işkenceden geçirilmesi ve öldürülmesi sürüyor. Bunu bilmenizi ve hakkında yazmanızı beklerdim. Özellikle de insanlar oğlunuz ve onun gibiler hakkındaki gerçekleri bizim utanç verici Rus basınında asla okuyamayacakları için.”

Neçayev’in sesi alçalıyor, derinleşiyor. “Oğlunuzun başına gelen her an benim ya da öteki yoldaşlarımızın da başına gelebilir. Bu konuda hiçbir şey bilmediğinizi söylüyorsunuz. Ama sokağa çıkın, insanların toplandığı pazaryerlerine ve hanlara gidin, insanların bunu bildiğini göreceksiniz. Bir biçimde biliyorlar. Ve kıyamet günü geldiğinde, insanlar kendileri için kimin acı çektiğini ve öldüğünü, kimin de parmağını bile kıpırdatmadığını unutmayacaklar!”

Gazaba gelen İsa, diye düşünüyor Fyodor Mihayloviç: Bu adam onu kendine örnek alıyor. Kutsal Kitap’taki İsa, tefecileri tapınaktan kamçılıyarak kovan İsa. Kılığı bile uygun: elbise değil cüppe. Bir sahtekâr; numaracı; kutsal şeyleri kirleten biri.

“Beni tehdit etmeyin,” diyor Fyodor Mihayloviç. “Ne hakla halkın adına konuşuyorsunuz? İnsanlar kin gütmezler. İnsanlar zamanlarını entrika hazırlayarak, numaralar çevirerek geçirmezler.”

“İnsanlar düşmanlarının kim olduğunu bilirler ve o düşmanların sonu geldiğinde onlar için ağlamazlar. Bize gelince; en azından ne yapılması gerek-

tiğini biliyoruz ve yapıyoruz! Belki eskiden siz de biliyordunuz ama artık yalnızca homurdanıp başınızı sallıyorsunuz ve ağlıyorsunuz. Bu yumuşaklıktır. Biz yumuşak değiliz, ağlamıyoruz, zamanımızı ukalaca konuşarak geçirmiyoruz. Üzerinde konuşulabilecek şeyler vardır, konuşulamayacak ama yapılması gereken şeyler vardır. Ağlamıyoruz, konuşmuyoruz, durmadan *'bir yandan'* ve *'öte yandan'* diye düşünmüyor, yapıp geçiyoruz!"

"Harika! *Yapıveriyorsunuz*. Ama talimatları nereden alıyorsunuz? Halkın sesine mi kulak veriyorsunuz, yoksa kendi sesinize mi, tanımayasınız diye hafifçe biçim değiştirmiş olan sesinize?"

"Bir akıllıca soru daha! Bir zaman kaybı daha! Bu kurnazlıklardan bıkip usandık. Bu kurnazlık günleri sayılıdır. Bizim kurtulmak istediğimiz şeylerden biri kurnazlıktır. Sıradan insanların günü geliyor. Sıradan insanlar kurnaz değildir. Sıradan insanlar bir iş yapılmasını isterler. Ve o iş yapılıncaya da neyin ne olacağına o sıradan insanlar karar verirler, kurnazlık yapılmasına göz yumulup yumulmayacağına da!"

"Ve kurnazca kitaplara ve onun gibi şeylere göz yumulup yumulmayacağına da," diye söze karışıyor Finli, enerjik, hatta heyecanlı bir sesle.

Mümkün mü, diye düşünüyor Fyodor Mihayloviç, tiksintiyle, Pavel'in bu tür insanlarla arkadaşlık kurmuş olması mümkün mü, ikiyüzlülüğün doruklarında dolaşmak için çıldıran bu insanlarla? Buraşı Loyola zamanındaki bir İspanyol manastırına benziyor: kendilerini kamçılayan, kendinden geçerek, ağızları köpürerek ortalıkta dolaşan iyi aile kızları; ya da Mesih'in kollarına sığınmak için saatlerce bıkip usanmadan dua eden kızlar. Hepsi de aşırı uç-

ta bunların, ölümün hangi biçimi olursa olsun –öldürülme, ölme– tadıp kendilerinden geçmek için yanıp tutuşan şehvet düşkünleri. Pavel de aralarında!

Pavel'in son ânının düşüncesi çöküyor üstüne, gençliğinin baharında delikanlı bir erkeğin bedeninin toprakla buluşması, ciğerlerden dışarı akan hava, kırılan kemikler, şaşkınlık, hepsinden öte şaşkınlık, sonun gerçek olmasının, ikinci bir fırsat olmayacağının şaşkınlığı. Masanın altında ellerini acıyla ovuşturuyor. Toprağa çarpan bir beden; ölüm, her şeyin ölçüsü!

“Kanıtla bana...” diyor, “Pavel hakkında söylediklerinin doğruluğunu kanıtla!”

Neçayev yaklaşıyor. “Sizi oraya götüreceğim,” diyor, her bir sözcüğün üzerine basa basa. “Sizi oraya götüreceğim ve gözlerinizi açacağım.”

Fyodor Mihayloviç sessizce ayağa kalkıp kapiya doğru sendeleyerek yürüyor. Merdiveni bulup aşağı iniyor, ama sonra dar geçide giden yolu kaybediyor. Rasgele bir kapıyı vuruyor. Yanıt alamıyor. İkinci bir kapıyı tıklatıyor. Ayağında terlikler olan yorgun görünüşlü bir kadın açıyor kapıyı ve onun girmesi için yana çekiliyor. “Hayır,” diyor Fyodor Mihayloviç, “dışarı nasıl çıkıldığını öğrenmek istiyorum.” Kadın tek kelime etmeden kapatıyor kapıyı.

Geçidin öteki ucundan uğultulu sesler geliyor. Bir kapı açılıyor; girdiği odanın tavanı o kadar alçak ki kuş kafesine benziyor. Üç genç adam koltuklara yayılmışlar, bir tanesi yüksek sesle gazete okuyor. Birden susuyor. “Dışarı nasıl çıkabilirim?” diyor Fyodor Mihayloviç. “*Tout droit!*” diyor gazete okuyan ve eliyle işaret ediyor, sonra gazetesine dönüyor. Felsefe Fakültesi önünde öğrencilerle jandarmaların

arasında çıkan bir çatışmanın haberini okumakta. Başını kaldırıp bakınca, evine davetsiz giren kişinin yerinden kıpırdamadığını görüyor. “*Tout droit, tout droit!*” diye üsteliyor; arkadaşları gülüyorlar.

Finli kız birden Fyodor Mihayloviç’in yanında beliriyor. “Aman Tanrım,” diyor eğlenerek, “en olmayacak yerlere sokuyorsunuz burnunuzu.” Adamın kolunu tutuyor, bir körü yönetir gibi onu önce alt kata indiriyor, sonra boylu boyunca kutularla sandıkların sıralandığı karanlık bir koridordan geçirip kilidini açtığı bir kapıya götürüyor. Sokaktalar. Kız ona elini uzatıyor. “Sizinle buluşuyoruz,” diyor.

“Yo. Ne buluşması?”

“Bu gece saat onda Fontanka’daki Gorokhovaya Sokağı’nın köşesinde olun.”

“Oraya gelmeyeceğime emin olabilirsin.”

“Pekâlâ, gelmezseniz gelmeyin. Belki de gelirsiniz. Aile duygunuz yok mu sizin? Bize ihanet etmeyeceksiniz, öyle değil mi?”

Şaka yapar gibi soruyor bu soruyu, sanki onlara zarar vermek adamın elinde değilmiş gibi.

“Çünkü, biliyorsunuz, her şeye rağmen bize ihanet edeceğinizi söyleyenler var,” diye devam ediyor kız. “İhanetin sizin doğanızda olduğunu söylüyorlar. Ne dersiniz?”

Elinde bir sopa olsaydı kızı döverdi. Ama sadece eliyle böyle toparlak, kalın bir bedenin neresine vurabilir ki?

İnsanın kendi doğasını tanımasının pek yararı yok, öyle değil mi?” diyor kız düşünceli düşünceli. “Demek istiyorum ki üzerinde ne kadar düşünürseniz düşünün, insanın doğası kendisini yönetir. Eğer yaptığı şey bir insanın doğasında varsa, onu asmak neye yarar? Bu, kuzuyu yedi diye kurdu asmaya

benzer. Bunu yapmak kurtların doğasını değiştirmez ki. Ya da İsa'ya ihanet eden adamı asmak... bu da hiçbir şeyi değiştirmedir, öyle değil mi?"

"Onu kimse asmadı," diye tersleniyor Fyodor Mihayloviç, sinirli bir sesle. "O kendini astı."

"Aynı şey. Bir yararı yok, öyle değil mi? Yani, ha siz onu asmışsınız, ha o kendini asmış, demek istiyorum."

Bu gevezeliğin içinden korkunç bir şey kendini belli etmeye başlıyor. "İsa kim?" diye soruyor Fyodor Mihayloviç, alttan alarak.

"İsa mı?" Hava kararmakta; bu soğuk, boş arka sokakta onlardan başka insan yok. Kız inanmaz gözlerle bakıyor ona. "İsa'nın kim olduğunu bilmiyor musunuz?"

"Benim Yahuda olduğumu söylüyorsan İsa kim?"

Kız gülümsüyor. "Laf olsun diye böyle söylenir," diyor. Sonra, kendi kendine konuşur gibi, "Hiçbir şey anlamıyorlar," diyor. Yeniden elini uzatıyor: "Saat onda Fontanka'da. Orada sizi karşılayan olmazsa bilin ki bir şey olmuştur."

Adam kızın elini sıkıyor, sokakta yürümeye başlıyor. Arkasından yarı fısıldayarak söylenmiş bir sözcük duyuyor. Ne acaba? Yahudi mi? Yahuda mı? Yahudi olduğunu tahmin ediyor. Olağanüstü: O sözcüğün oradan doğduğunu mu düşünüyorlar? Peki kıza dokunmaktan neden kaçındı? Kız Pavel'i tanımiş, çok yakından, hatta beden bedene tanımiş olabilir diye mi? Neçayev'le ötekiler kadınlarını paylaşıyorlar mı? Bu kadının ortak kullanıldığını düşünmek pek güç. Onun erkekleri ortak kullanıyor olması daha olası. Pavel'i bile. Bu düşünceyi aklından çıkarmak istiyor, sonra teslim oluyor. Finli kızı ıp-

lak olarak getiriyor gözünün önüne, kızıl yastıklı bir yatağın üzerine kurulmuş, iri bacakları ayrılmış, kollarını iki yana açıp göğüslerini ve şişman, tüysüz, neredeyse çocuksu karnını ortaya çıkarmış. Pavel dizlerinin üzerinde, örtülmeye ve tüketilmeye hazır.

Bu düşünceyi kafasından silkeleyip atıyor. Kıskaç hayaller! Kendisine neler kaldığını görmek için aşk mekânına sonradan gri bir kedi gibi sızan baba. Karanlıkta cesedin üzerine oturup kulaklarını dikerek, kemirerek, kulak vererek. Polis güruhu Petersburg'un özgür gençliğini bu yüzden mi böylesine intikam hırsıyla arıyor, başlarında Maksimov, iyi baba, iri fare.

Anya'yla evlendikten sonra Pavel'in nasıl davranışlarını hatırlıyor.

Pavel on dokuz yaşındaydı, ama Anna Grigoryevna'nın bundan böyle babasının yatağını paylaşacağını inatla kabul etmek istemiyordu. Birlikte yaşadıkları bir yıl boyunca Pavel, Anya'nın babasına yalnızca arkadaşlık ettiği düşüncesinden vazgeçmedi; yaşlı kadınlara arkadaşlık eder gibi. Eve bakacak, alınacakları ısmarlayacak, çamaşırlarla ilgilecek biri olarak gördü Anya'yı. Belki de akşam oynanan bir el iskambilin ardından Fyodor Mihayloviç yatmaya gideceğini her söyleyişinde Pavel Anya'nın onun peşinden gitmesine izin vermiyordu: Kadını bir el daha oynayalım diye kıskırtıyordu ('İkimiz baş başa!'), kadın kızarmış yanaklarıyla odasına çekilmeye çalışıldığında anlamazlıktan geliyordu (Burası taşra değil, süt sağmak için sabahın köründe kalkman gerekmiyor!).

Babalarla oğullar hep böyle midir: En derin rekabetleri şakalar mı örter? Yoksun kalmasının gerçek nedeni bu mu? Hayatının temeli, oğluyla çekiş-

mesi artık olmadığı ve günleri boş kaldığı için mi? Halkın İntikamı değil de Oğulların İntikamı: Devrimlerin altında yatan bu mu, babaların oğullarının kadınlarını kıskanması, oğulların babalarının para kutularını çalmak için planlar kurmaları? Başını bıkkınlıkla iki yana sallıyor.

Kurşun kulesi

Eve dönünce koridorda Matriyona karşıyor onu, kız çok heyecanlı. “Polis geldi Fyodor Mihayloviç,” diyor, “bir katili arıyorlarmış!”

Zaman duruyor; Fyodor Mihayloviç taş kesiliyor. “Neden buraya gelsinler?” Sözcükler onun ağzından çıkıyor ama sanki çok uzaktan geliyorlar, bir başkasının zor duyulur konuşması gibi.

“Her yeri arıyorlar, bütün binayı!”

Anna Sergeyevna’dan hikâyenin tamamını öğreniyor. “Buralarda dolaşan bir dilenci hakkında sorular soruyorlar herkese. Onu görmüş olmalıyım, ama anımsamıyorum. Bu binaya sığınmış olduğunu söylüyorlar.”

Tam bu noktada, İvanov’un kendi odasında bir gece geçirmiş olduğunu söyleyebilirdi, ama söylemiyor. “Suçu neymiş?” diye soruyor bunun yerine.

“Polis bu konuda çok ketum. Matriyoşa onun birini öldürmüş olduğunu söylüyor, ama bu sadece de-

dikodu.”

“Mümkün değil. O adamı biliyorum, durup uzun uzun konuştum onunla, katil olamaz o.”

Ama dedikodu olmadığı çıkıyor ortaya. Gerçekten de bir cinayet işlenmiş; kurbanın cesedi, dilencinin ta kendisi, sokağın aşağısındaki bir aralıkta bulunmuş. Bunu kapıcıdan öğreniyor Fyodor Mihayloviç ve sarsılıyor. İvanov: insanın ölüm döşeginde ya da mezarının başında ortaya çıkan şu tiplerden biri, herkesten sonra ölenlerden.

“Soğuktan ölmediğine eminler mi?” diye soruyor. “Neden öldürülmüş olsun ki?”

“Yo, cinayet bu,” diye yanıtlıyor onu yaşlı adam, bilmiş bir tavırla. “Beni asıl şaşırtan, önemsiz biri için bunca zahmete girmeleri.”

Akşam yemeğinde bu cinayet Matriyona’nın dilinden düşmüyor. Kendini iyice kaptırmış: Gözleri parlıyor, ağzından sözcükler birbirine dolanarak dökülüyor. Fyodor Mihayloviç’e gelince; onun da anlatacak bir hikâyesi var, ama annesi küçük kızı sakın-’leştirip yatağına yatırana kadar beklemesi gerek.

Kızın uyuduğuna emin olunca Anna Sergeyevna’ya Neçayev’le karşılaşmasını anlatmaya başlıyor. Alçak sesle konuşuyor, büyüklerin fısıldaşmalarının –güvenilmez, büyüleyici– bir çocuğun en derin uykusunu bile delip geçebileceğinin farkında.

Anna, Neçayev’in adını bilse de onun kim olduğu hakkında fazla bir fikir sahibi değilmiş gibi davranıyor. Yine de Fyodor Mihayloviç’e öğüt vermeye hazır ve öğüdü mutlak oluyor. “Randevunuza gitmelisiniz. Gerçekte neler olup bittiğini öğrenmezseniz asla huzur bulmazsınız.”

“Ama neler olduğunu biliyorum ben. Daha fazlasını bilmeye ihtiyacım yok.”

Kadın sabırsız bir el işareti yapıyor. Adamın bu konuda çaba harcamak istememesini anlamıyor; bunu ilgisizlik olarak yorumluyor. Anna'nın bunu anlamasını nasıl sağlayabilir? Onun anlayabilmesi için suların altından gelen bir sesle konuşması gerek, karanlıkların içinden yalvaran bir oğlan çocuğun berrak, cınlamalı sesiyle. "Bana şarkı söyle babacığım!" diye seslenmesi gerek o sesin ve kadının da duyması. Kendi içinde bir yerde yalnızca o sesi değil, sözcükleri de, doğru sözcükleri de bulması gerek adamın. Şimdi, burada onları bulamaz. Belki -seziyor bunu- eski baladlardan birinde o sözcükler karşısına çıkacaktır. Oysa o balad hiçbir kitapta yer almıyor, Rus halkının göğsünün içinde duruyor, ve Fyodor Mihayloviç oraya uzanamaz. Ya da bir çocuğun göğsünün içinde olabilir.

"Pavel kinci değildir," diyor sonunda, ağır ağır. "Onu her kim öldürdüyse, geçmişte kaldı, kordon kesildi, o insandan koptu. Ben ondan ders almak istiyorum. Kin duygularıyla zehirlenmek istemiyorum."

Söyleyebileceği çok şey var, ama söyleyemez, şimdi olmaz. Nasıl düştüğünün hikâyesinin yeniden anlatılmasıyla Pavel'in hiç ilgilenmediğini, Pavel'in her şeyden önce yalnız olduğunu, o yalnızlığın içinde kendisine şarkı söylenmesine, avutulmaya, suların dibinde yalnız bırakılmayacağını diye kendisine söz verilmesine ihtiyacı olduğunu söyleyebilir örneğin.

Kadınla arasına bir sessizlik giriyor. Pazar gününden beri ilk kez baş başalar. Kadın yorgun görünüyor. Omuzları düşük, elleri cansız, boynunda kırışıklar var. Onun, kendi karısından daha yaşlı olduğunu yeniden anımsıyor; bir önceki kuşaktan değil

ama ona yakın. Keşke bunu görmek durumunda kalmasaydım, diye düşünüyor. Genç ve şeytani bir enerjiyle dolu Neçayev'in yanından ayrılalı çok olmamış çünkü, zaten bütün küçük iblisler gençtir.

İçinden gelerek kadının elini tutuyor. Kadın şaşırarak bakıyor ona.

"Öç almanız için zorlamıyorum sizi," diyor kadın alçak sesle. "Elbette haklısınız Pavel konusunda; kinci bir yapıda değildi. Ama neyin doğru ve adil olduğunu sezerdi. Randevunuza gidin. Öğrenebildiğinizi öğrenin. Yoksa huzur bulamazsınız."

Fyodor Mihayloviç kadının elini bırakmıyor. O eli sıkıyor, kadın da ona karşılık veriyor, dostça diyebileceği bir karşılık.

"Adalet," diyor Fyodor Mihayloviç, "geniş bir sözcük. Adaletle hınc arasında bir çizgi çizilebilir mi?" Kadın anlamamış gibi durunca da, "Neçayev'in özgünlüğü de burada yatmıyor mu?" diye ekliyor. "Kendisini Halkın İntikamı diye adlandırıyor, Halkın Adaleti değil. En azından dürüst."

"Öyle mi? İnsanlar bunu mu duymak istiyorlar: Aradıklarının adalet değil, intikam olduğunu mu? Hiç sanmıyorum. İnsanlar Neçayev'i neden ciddiye alsınlar ki? Neden herhangi biri -bir öğrenci, heyecanlı bir genç adam- onu ciddiye alsın ki? Ne gibi bir gücü olabilir ki onun?"

"Hayatın gücü değil ölümün gücü elbette. Bir çocuk da bir adam kadar mutlak bir katil olabilir, eğer içinde böyle bir ruh varsa. Belki Neçayev'in özgünlüğü buradadır: Çocuklarımız konusunda hayal bile edemeyeceğimiz şeyleri o düşünüyor, genç Rusya'da sessizce ve şiddetle akan bir şeye ses veriyor. Biz kulaklarımızı tıkıyoruz buna, sonra o elinde baltasıyla gelip duymamızı sağlıyor."

Kadının eli o âna kadar canlı bir şeyken birden cansızlaşıyor. Duygulu bir kadın diye düşünüyor Fyodor Mihayloviç, eli elinden bırakırken. Kızı gibi. Belki onun gibi kolayca inciniyordur da.

İçinden kadını kucaklamak, kollarına alıp kırılan her neyse onu onarmak geliyor. Kadını rahatsız eden, aralarını açan bu konuşmaya bir son vermesi gerek. Ama vermiyor.

“İnsanlara yabancı gelen ya da hiçbir anlam ifade etmeyen bir ruh uyandırarak onları amacına bağlayamazsın. Neçayev’in gençler arasında müritler edinmesinin nedeni, onların içinde kendi içindeki ne yanıt veren bir ruh olması. Elbette *kendisi* böyle açıklamıyor bunu. Kendini materyalist olarak niteliyor. Ama bu, moda bir jargon. İşin aslı şu ki, Yunanların iblis dediği şey var onda. Bu iblis Neçayev’le konuşuyor. Enerjisinin kaynağı o.”

Artık susmalıyım, diye düşünüyor yine. Ama o kuru, ölümcül sözcükler ağzından çıkmaya devam ediyor. Kadınlara arasındaki bağlantının koptuğunu biliyor.

“Aynı iblis, Pavel’in içinde de vardı herhalde, yoksa neden onun çağrısına yanıt vermiş olsun ki? Pavel’in hınç duymadığını düşünmek güzel, ölümleri hayırla anmak güzel. Ama bu onu yalnızca pohpohlar. Duygusallığı bırakalım, günlük hayatında Pavel de herhangi bir genç adam kadar kinci idi.”

Kadın ayağa kalkıyor. Fyodor Mihayloviç, onun ağzından çıkacak sözcükleri bildiğini düşünüyor ve sırf görünüşü kurtarmak için bile olsa kendini savunmaya hazır. *Pavel’in babasıym diyorsun ama onu sevdiğine inanmıyorum* – beklediği sözcükler bunlar. Oysa yanılıyor.

“Bu anarşist Neçayev hakkında hiçbir şey bilmi-

yorum, yalnızca sizin bana söylediklerinizi doğru kabul edebilirim,” diyor kadın; “ama sizi dinledikçe, Pavel’in intikamcılarının tarafında olmasını sizin mi yoksa Neçayev’in mi daha çok istediğini söylemem çok güç. Pavel için hiçbir önemim yok benim, onun annesi de değilim, ama itiraz etmek zorundayım, bunu ona –ona ve anısına– borçluyum. Siz ve Neçayev, birbirinizle mücadele ederseniz Pavel’i bu işe bulaştırmayın.”

“Neçayev anarşist değil. İnsanlar bu konuda hep yanılıyorlar. Başka bir şey o.”

“Anarşist olsun, nihilist olsun, ne olursa olsun, bu konuda artık tek bir sözcük bile duymak istemiyorum! Evime nifak ya da kin sokulmasını da istemiyorum! Zaten Matriyona yeterince heyecanlandı: Daha fazla bulaşmasın bu işe!”

“Ne anarşisttir, ne de nihilist,” diye inatla devam ediyor Fyodor Mihayloviç. “Ona böyle adlar takmakla onun biricik özelliğini gözden geçiriyor-sun. O, düşünceler adına hareket etmez. Bedeninin içinde kıpırdamaya başlayan bir şeyler olduğunu hissettiği anda harekete geçer o. Duyu adamıdır. Duyuları alabildiğine yaşar. Duyuların uç sınırlarındaki bir bedenin içinde yaşamak ister, bedensel bilginin sınırlarında. İşte bu yüzden *her şey mubahtır* diyebilir o; ya da böyle diyebilirdi eğer kendini açıklamak konusunda bu kadar kayıtsız olmasaydı!”

Duruyor. Kadının ne söylemek istediğini biliyorum, diyor içinden; ya da kadın bilmese de kendisi biliyor onun ne söylemek istediğini: *Ya siz? Siz çok mu farklısınız*, demek istiyor kadın.

“Onun baltayı neden seçtiğini biliyor musun?” diyor Fyodor Mihayloviç. “Baltayı düşünürsen, onun ne anlama geldiğini düşünürsen...” Ellerini çaresiz-

lik içinde havaya kaldırıyor. Sözcükleri ağzından doğru dürüst çıkaramıyor. “Balta, halkın öcünün aleti, halkın silahı, kaba, ağır, karşılık verilemeyen, arkasındaki bedenin tüm gücüyle savrulan, bedenin ve yaşam boyu o bedenin içinde birikmiş kinin ve öfkenin ağırlığıyla, kara bir keyifle savrulan bir silah.”

Bir sessizlik çöküyor.

“Doğal yollardan duyuları harekete geçemeyen insanlar vardır,” diyor Fyodor Mihayloviç sonunda, daha düzgün bir sesle. “Sergey Neçayev benim dikkatimi ta baştan böyle çekmişti; örneğin bir kadınla doğal bir ilişki kuramayacak bir adam olduğunu düşünmüştüm. Onun pek çok öfkeli hareketinin altında yatan bu olabilir mi, diye merak etmiştim. Ama belki gelecek böyle olacaktır: İnsanların duyuları artık eski, bildik yollardan uyanmayacaktır. Eski usuller tüketilecektir. Aşktan söz ediyorum. Aşk kullanılıp tüketilecektir. Böylece başka yolların bulunması gerekecektir.”

“Yeter artık,” diyor Anna Sergeyevna. “Daha fazla konuşmak istemiyorum. Saat dokuzu geçti. Gidecekseniz...”

Adam ayağa kalkıyor, eğilerek kadını selamlıyor ve çıkıyor.

Saat onda Fontanka'daki randevuya gidiyor. Yağmuru önüne katan sert bir rüzgâr, kanalın kara sularını kamçılıyor. Kanalın bomboş kıyısındaki lamba direkleri gıcırtılı, çingırtılı bir konser veriyorlar. Çatılarda ve yağmur oluklarında guruldayan suların sesi duyuluyor.

Fyodor Mihayloviç bir kapı eşiğine sığınıyor, öfkesi gitgide kabarmakta. Bir de üşütürsem, diye dü-

şünüyor, üzerine tüy diker! Kolayca    t yor. Pavel de öyleydi, çocukluğundan beri. O kad n n yanında ya arken Pavel hiç    tm    müydü acaba? Kadın ona kendisi mi bakm   tı, yoksa bu i i Matriyona'ya mı bırakm   tı? Matriyona'n n elinde dumanları tüten bir fincan limonlu çayla odaya girdiğini, çay dökülmesin diye dikkatle adım attığını hayal ediyor; Pavel'i gözünün önüne getiriyor, siyah saçları beyaz yastı ın üzerinde, gülümsüyor. "Teşekkürler, kardeşim," diyor, bo uk bir erkek  ocuk sesiyle. Bir erkek çocuğun ya am , bütün sıradanlı ıyla! Nasıl olsa beni duyan yok deyip, ba ını  ne e erek hasta bir öküz gibi inliyor Fyodor Mihayloviç.

Kız karşısına geçip onu merakla inceliyor – Matriyona değil gelen, Finli. " yi değil misiniz, Fyodor Mihayloviç?"

Utanarak ba ını iki yana sallıyor adam.

"Gelin  yleyse," diyor kız.

Korktu u başına geliyor, kız onun önüne düşüyor, kanal boyunca batıya, Stolyarni Rihtımı'na ve eski kurşun kulesine doğru götürüyor. R zg rda duyulabilmesi için sesini yükselterek dostça gevezelik ediyor. "Biliyorsunuz Fyodor Mihayloviç," diyor, "bugün yaptığınız gibi insanlar hakkında öyle konu manız hiç iyi olmadı. Sizin gibi geçmişi olan biri bizi hayal kırıklığına u ratt . Ne de olsa inançlarınız uğruna Sibirya'ya gitmi tiniz. Bu bakımdan size saygı duyuyoruz. Pavel Aleksandroviç bile size saygı duyard .şimdi gev ememelisiniz."

"Pavel bile mi?"

"Evet, Pavel bile. Siz kendi ku a ınızda ac  çektiniz,şimdi de Pavel kendini feda etti. Ba ınızı gururla dik tutmak hakkınız."

Bir yandan hızlı hızlı yürürken bir yandan da

gevezelik edebiliyor kız. Adamınsa böğrüne bir sancı saplanmış, soluğu kesiliyor. “Yavaşla,” diyor soluk soluğa.

“Ya siz,” diyor sonunda, “siz?”

“Ben ne?”

“Ne mi? Gelecekte siz başınızı dik tutabilecekmisiniz?”

Kopacak gibi sallanan bir lambanın altında duruyor kız. Yüzünde ışık ve gölgeler oynuyor. Onu kılık değiştirme oyunu oynayan bir çocuk sanmakla hata etmişti. Biçimsiz görünüşüne rağmen onda şimdi serinkanlı, kadınsı bir nitelik seziyor.

“Burada fazla kalacağımı sanmıyorum, Fyodor Mihayloviç,” diyor kız. “Sergey Gennadeviç de kalmayacak. Ötekiler de. Pavel’in başına gelen her an hepimizin başına gelebilir. Bu yüzden şaka yapmayın. Bizim hakkımızda şaka yaparsanız unutmayın ki Pavel hakkında da şaka yapıyorsunuz demektir.”

O gün ikinci kez kıza vurmak geliyor içinden. Kız da onun öfkesini seziyor, bu kesin: Aslında kendisine vursun diye kıskırtmak istercesine çenesini öne çıkarıyor. Fyodor Mihayloviç neden böyle öfkeli? Neler oluyor ona? Öfkelerini kontrol edemeyen yaşlı adamlara mı benzemekte? Yoksa daha mı kötü? Artık arkasında bırakacağı bir evlat olmadığına göre yalnız yaşlı değil aynı zamanda bir hayalet mi oldu, kızgın, terk edilmiş bir ruh mu?

Stolyarni Rıhtımı’ndaki kule, Petersburg kurulu beri mevcut, ama çoktandır kullanılmıyor.¹ İçeri girmenin yasak olduğuna işaret eden bir levha olsa da semtin gözü pek oğlanlarına bir sığınak olmuş orası, çocuklar duvara gömülü bir dizi demir halkaya basarak yerden otuz metre yüksekliğindeki fırın

---

¹ Silahlar için kurşundan saçma üretilen kule.

bölmesine tirmanıyorlar, hatta daha da yukarıya, tuğla bacanın tepesine.

Çivilerle bezenmiş büyük kapılar sürgülenmiş ve kilitlenmış, ama arkadaki küçük kapıyı uzun zaman önce barbarlar kırmış. Bu kapının eşiğine sığınmış bir adam onları bekliyor. Finli kızı mırıldanarak selamlıyor, kız onun peşinden gidiyor.

İçeride pislik ve çürüyüp ufalanan duvarların kokusu var. Karanlıktan açık saçık konuşmalar bir akıntı gibi ulaşıyor kulaklarına. Adam kibrit çakıp bir lamba yakıyor. Neredeyse ayaklarının dibinde üç adam birbirine sokulmuş, çuvalların üzerinde yatıyorlar. Fyodor Mihayloviç başını çeviriyor.

Elinde lamba taşıyan adam, Neçayev, üzerinde muhafız alayı subaylarının uzun siyah pelerini var. Yüzü olağanüstü beyaz. Pudrayı silmeyi mi unuttu?

“Yukarıda başım döner, ben burada bekleyeceğim,” diyor Finli. “Size o yol gösterecek.”

Kulenin iç duvarı boyunca spiral bir merdiven yükseliyor. Neçayev lambayı yükseğe kaldırarak tırmanmaya başlıyor. Kapalı mekânda adımları tok sesler çıkarıyor.

“Üvey oğlunuzu buraya çıkarmışlardı,” diyor Neçayev. “Büyük olasılıkla işleri kolay olsun diye önceden sarhoş ettiler.”

Pavel. Burada.

Çıktıkça çıkıyorlar. Altlarındaki kule boşluğu karanlığın içinde kayboluyor. Fyodor Mihayloviç, Pavel’in öldüğü güne doğru geri geri sayıyor, yirmiyeye geliyor, karıştırıyor, yeniden başlıyor, yeniden karıştırıyor. Pavel o kadar gün önce bu merdiveni tırmanmış olabilir mi? Kendisi neden sayamıyor o günleri? Basamaklar, günler... birbiriyle ilintisi var bunların. Her bir basamak, Pavel’in toplamından

eksilen bir başka gün. Aynı anda hem yukarı, hem de aşağı doğru bir sayma bu; aklını karıştıran bu mu?

Merdivenin üst başına varıp geniş, çelik bir sahanlığa çıkıyorlar. Rehberi elindeki feneri sallıyor. "Buradan," diyor. Paslı makineler çarpıyor Fyodor Mihayloviç'in gözüne.

Rıhtımın epeyce yukarısında dışarı çıkıyorlar, kulenin dışında, bel hizasında bir parmaklıkla çevrili bir platforma ayak basıyorlar. Bir yanda, duvarın içine gömülü olarak bir makara mekanizması ve zincirli bir vinç var.

Rüzgâr bir anda şiddetle çarpıyor yüzlerine. Fyodor Mihayloviç şapkasını çıkarıp parmaklığa sımsıkı yapıyor, aşağıya bakmamaya çalışıyor. Bir metafor, diye düşünüyor, hepsi bu; bilinç kaybı, mevcut olmama, yokluk anlamında bir başka sözcük. Yeni bir şey değil. Saralı bunları bilir: kenara yaklaşmak, aşağıya bakmak, ruhun sendelemesi, kafanın içinde çalan bir çan gibi kendini çılgınca durmadan düşünen düşünce: *Zaman sona erecek, ölüm olmayacak.*

Parmaklığa sıkı sıkı tutunuyor, baş dönmesinden kurtulmak için başını sallıyor. Metaformuş – ne saçmalık! Ölümler var, yalnızca ölüm! Ölüm, hiçbir şeyin metaforu değildir. Ölüm ölümdür. Buraya gelmeyi asla kabul etmemeliydim. Artık hayatımın sonuna kadar şu görüntü gözlerimin önünden gitmeyecek: yağmur altında parıldayan Petersburg damları, rıhtım boyunca sıralanmış küçük lambalar.

Sıkılmış dişlerinin arasından yineliyor: *Gelmemeliydim.* Ama sözcüklerin içindeki olumsuz ekler dağılmaya başlıyor, İvanov'da olduğu gibi. *Burada olmamalıyım, öyleyse burada olmalıyım. Başka*

hiçbir şey görmeyeceğim, demek ki her şeyi göreceğim. Ne biçim bir hastalık bu, nasıl bir mantık yürütme hastalığı?

Rehberi, elindeki feneri içerde bırakmış. Fyodor Mihayloviç yanı başındaki gencecik bedenini iyice farkında, kuşkusuz güçlü, kaslı, yorulmak bilmez bir beden olmalı bu. Her an kendisinin beline sarılabılır, parmaklıktan aşağı, boşluğa gönderebilir. Ama bu platformda duran *kendisi* kim, *o adam* kim?

Genç adama bakmak için ağır ağır dönüyor. “Pavel’in öldürülmek üzere buraya getirildiği doğrusa,” diyor, “beni buraya getirmiş olmanı bağışlayacağım. Ama eğer bu adı bir numaraysa, onu buradan aşağı atan sensen, seni uyarıyorum, seni asla bağışlamam.”

Aralarında otuz santim var yok. Ay gizlenmiş, yağmur üzerlerinde kırbaç gibi şaklıyor, ama Fyodor Mihayloviç, Neçayev’in kendisinden korkmadığına emin. Büyük olasılıkla, hasmı oyunu başından sonuna kadar oynamıştır daha önce, bütün uyarlamalarıyla. Söyleyebileceği hiçbir şey onu şaşırtmayacaktır. Ya da bedduaları üzerinden su gibi akıtan bir şeytandır o.

“Böyle konuştuğunuz için utanmalısınız,” diyor Neçayev. “Pavel İsaev bizim yoldaşımızdı. Ailesi yokken biz ona aile olduk. Siz yurtdışına gidip onu burada bıraktınız. Onunla ilişkinizi kopardınız, ona bir yabancı oldunuz. Şimdi damdan düşer gibi ortaya çıkıyor, dünyada sahip olduğu tek gerçek akrabasını saçma sapan suçluyorsunuz.” Pelerinin boynunun çevresine sıkıştırıyor. “Bana neyi hatırlattığınızı biliyor musunuz? Mezarın başında, sırtında heybesiyle birden ortaya çıkıp hiç görmediği birinden kalan mirasta hak iddia eden uzak bir akrabayı. Siz

Pavel'in dördüncü, beşinci dereceden kuzenisiniz, babası değilsiniz, üvey babası bile değilsiniz."

Sert bir darbe bu. Neçayev'i itip geçmeye çalışıyor ama adam kapının önüne dikiliyor. "Söylediğim şeylere kulaklarınızı tıkamayın Fyodor Mihayloviç! Siz İsaev'i yitirdiniz, bizse kurtardık. Onun ölümüne neden olabileceğimizi nasıl düşünürsünüz?"

"Ölümsüz ruhunun üzerine yemin et!"

Daha ağzından çıkarken bile o sözcüklerdeki melodramatik tınıyı duyuyor. Aslında o sahnenin tamamı -sokağın çok yukarısında, ay ışığının aydınlattığı bir platformda hava koşullarıyla mücadele ederek, rüzgârın sesini bastırmaya çalışarak bağırarak, birbirini suçlayan iki adam- sahte, melodramatik. Ama doğru sözcükleri nereden bulacaklar, Pavel'in hafifçe gülümseyerek, başını sallayarak onaylayacağı sözcükleri?

"İnanmadığım bir şey üzerine yemin edecek değilim," diyor Neçayev, sertçe. "Ama mantığınızı dinlerseniz doğru söylediğime inanırsınız."

"Peki ya İvanov? İvanov'un ölümünde parmağın olmadığına da mantığımı kullanarak mı inanmalıyım?"

"İvanov kim?"

"İvanov, benim oturduğum binayı gözetlemekle görevli sefil adamın kullandığı addı. Pavel'in oturduğu binayı. Senin kadın arkadaşının beni ziyarete geldiği."

"Ah, polisin casusu! Sizin ahbablık ettiğiniz adam. Ona ne oldu?"

"Dün ölü bulundu."

"Ya! Bizden bir kayıp, onlardan bir kayıp."

"Onlardan bir kayıp mı? Pavel'le İvanov'u bir mi tutuyorsun? Senin hesabın böyle mi işliyor?"

Neçayev başını sallıyor. “İşi şahsiyete dökme-
yin, durumu karıştırmaktan başka işe yaramaz.
İşbirlikçilerin düşmanı çoktur. Halk onlardan nefret
eder. İvanov’un ölümüne hiç şaşırmadım.”

“Ben ne İvanov’un dostuydum ne de yaptığı iş-
ten hoşlanıyordum. Ama bütün bunlar onu öldürme
nedeni olamaz! *Halk’a* gelince, saçmalık bu! Halk
yapmadı bunu. Halk cinayet tasarlamaz. İzlerini de
saklamaz.”

“Halk, düşmanının kim olduğunu bilir ve düş-
manları ölünce gözyaşı dökmez.”

“İvanov bir halk düşmanı değildi, on binlerce
kişi gibi cebinde beş parası olmayan, ailesini besle-
mesi gereken bir adamdı. Eğer o halktan biri değil-
se o zaman halk kim?”

“Onun kalbinin halk için atmadığını siz de bili-
yorsunuz. Onu halktan biri saymak boş laftır. Halkı
oluşturan, köylülerle işçilerdir. İvanov’un halkla
hiçbir bağı yoktu, onların arasından bile seçilme-
mişti. Kökleri olmayan biriydi, bir ayyaştı da, kolay
bir avdı, kolayca halka karşı oldu. Sizin gibi akıllı
bir adamın bu kadar basit bir tuzağa düşmesine şa-
şırdım.”

“Akıllı olayım ya da olmayayım, böyle korkunç
bir mantık yürütmeyi kabul edemem! Beni neden
buraya getirdin? Pavel’in öldürüldüğüne ilişkin ka-
nıt sunacağını söylemiştin bana. Kanıt nerede? Bu-
rada bulunmak kanıt sayılmaz.”

“Elbette kanıt sayılmaz. Ama cinayetin işlendiği
yer burası, bu cinayet aslında devletin yönettiği bir
eylemdi. Kendi gözlerinizle göresiniz diye getirdim
sizi buraya. Görme fırsatınız oldu şimdi; Hâlâ inan-
mamakta direniyorsanız o zaman şansınıza küsün.”

Fyodor Mihayloviç parmaklığa tutunuyor, aşağı-

ya, önünde açılan boşluğa bakıyor. *Burası*'yla *orası* arasında sonsuz bir zaman var, öyle büyük bir zaman ki zihnini bunu kavraması olanaksız. *Burası*'yla *orası* arasında Pavel canlıydı, hiç olmadığı kadar canlı. Düşerken hayatı en dolu dolu yaşıyor; yürek burkan bir gerçek!

"İnanmazsanız inanmayın," diye yineliyor Neçayev.

İnanmak: bir başka sözcük. İnanmak, ne demek? Aşağıdaki kaldırımda yatan bedene inanıyorum. Kana ve kemiklere inanıyorum. Kırık bedeni yerden kaldırıp ona sarılmak: İnanmak bu işte. İnanmak ve sevmek; aynı şey.

"Yeniden doğuşa inanıyorum," diyor Fyodor Mihayloviç. Hiç düşünmeden söylenmiş sözcükler bunlar. Sesindeki çılgın, saldırgan ton gitmiş. Bu sözcükleri söylerken, duyarken birden neşeleniyor, onu neşelendiren sözcüklerin kendisinden çok ağzından nasıl çıktıkları, bir başkası konuşurcasına ağzından çıkmaları. *Pavel*, diye düşünüyor.

"Ne?" Neçayev ona sokuluyor.

"Yeniden doğuşa ve ebedi hayata inanıyorum."

"Bunu sormadım." Rüzgâr öyle uğulduyor ki genç adam bağırarak zorunda kalıyor. Pelerini bedene çarpıyor; ayakta durabilmek için parmaklığı daha sıkı sarılıyor.

"Olsun, benim söylediğim bu!"

Eve döndüğünde saat gece yarısını geçmiş olsa da Anna Sergeyevna yatmayıp onu beklemiş. Kadının kendisini merak etmesine şaşırarak ancak minnettar kalan Fyodor Mihayloviç, rıhtımdaki buluşmayı anlatıyor ona, Neçayev'in kulede söylediklerini aktarıyor. Sonra kadından Pavel'in öldüğü gece-

nin hikâyesini tekrarlamasını istiyor. Örneğin Pavel'in rıhtımda öldüğünden emin miydi?

"Bana öyle anlattılar," diyor kadın. "Başka neye inansaydım? Pavel o gece nereye gittiğini söylemeden çıktı evden. Ertesi sabah bir haber getirdiler: Kaza geçirmişti, hastaneye gitmem gerekiyordu."

"Ama sana haber vereceklerini nereden bildiler?"

"Pavel'in ceplerinden kâğıtlar çıkmış."

"Sonra?"

"Hastaneye gidip onu teşhis ettim. Sonra Bay Maykov'a bildirdim."

"Sana nasıl bir açıklamada bulundular?"

"Bana açıklama yapmadılar. Ben onlara açıklama yapmak zorunda kaldım. Karakola gidip soruları yanıtlamam gerekti. Kim olduğu, ailesinin nerede oturduğu, onu son olarak ne zaman gördüğüm, yanımızda ne kadardır kaldığı, arkadaşlarının kim olduğu; filan falan! Bana bütün söyledikleri, bulunduğu çoktan ölmüş olduğuydu, bir de olayın Stolyarni Rıhtımı'nda geçtiği. Ben Bay Maykov'a bu haberi gönderdim. Onun size sonradan neler anlattığını bilmiyorum."

"Maykov, *kaza* sözcüğünü kullandı. Kuşkusuz polisle görüşmüştü. Polis intihara *kaza* der. Telgraftı, bu yüzden fazla ayrıntıya giremedi."

"Ben de böyle anladım. Yani, böyle bir olay olduğunu düşündüm. Eğer yaptıysa neden böyle yaptığını hiç anlayamadım. Bizi hiç uyarmadı. Böyle bir şeye girişeceğine ilişkin hiçbir belirti yoktu."

"Son bir soru: O gece Pavel'in üzerinde ne vardı? Tuhaf bir kılıkta mıydı?"

"Dışarı çıktığında mı?"

"Yo, sen onu gördüğünde... sonradan."

“Bilmiyorum. Hatırlayamıyorum. Bir çarşaf örtülüydü. Bu konuda konuşmak istemiyorum. Ama çok huzurluydu. Bunu bilmenizi isterim.”

Kadına içtenlikle teşekkür ediyor. Konuşma böylece sona eriyor. Ama kendi odasında uyku tutmuyor. Maykov’un gecikmeli telgrafını hatırlıyor (neden o kadar gecikmişti). Telgrafı Anya açmıştı, bu gece bile başının içinde hüzünlü çanlar gibi çınlayan, her biri güm güm gürleyen sözcükleri söyleyen Anya olmuştu: “Fedya, Pavel ölmüş!”

Telgrafı eline almış, okumuş, sarı kâğıda sersem sersem bakmış, o Fransızca sözcükleri, yazıldığından farklı bir şey söylemeye zorlamıştı adeta. Ölmüş. Işıkların dünyasından geçmişin hapishanesine gitmiş, sonsuza kadar. Dönmemecesine. Cenaze merasimi çoktan yapılmış. Hesap kapanmış, hayatla olan hesap. Defter dürülmüş. Matbaacıların dediği gibi, iş bitmiş.

Mésaventure: Maykov’un şifreli sözcüğü. İntihar. Şimdi Neçayev kalkmış başka bir şey söylüyor. İçinden Neçayev’e inanmamak geliyor, hem de bütün kalbiyle, resmi açıklamanın geçerliliğini korumasını istiyor. Ama neden? Çünkü Neçayev’den nefret ediyor; kişiliğinden mi, doktrininden mi? Çünkü Pavel’i, sonradan olsa bile, onun pençelerinden uzak tutmak istiyor. Yoksa daha sefil bir nedeni mi var? Oğlu için adalet isteme zorunluluğundan olabildiğince uzak durmak mı istiyor?

Çünkü kendi içinde bir durgunluk hissediyor, Pavel’in ölümü bu durgunluğun yalnızca ilk akla gelen nedeni. Yaşlanıyor, sonunda mutlaka olacağı kişi oluyor günbegün: Bir köşede oturmuş kaybettiklerini anmaktan başka yapacak bir şey bulamayan yaşlı bir adam.

Ölen ve gömülen benim, diye düşünüyor, yaşayan ve hep yaşayacak olan da Pavel. Benim şimdi yapmaya çabaladığım şey, mezardan nasıl bir biçimde geri döndüğümü anlamak.

Sibirya'daki öteki mahkûmlardan biri geliyor aklına, on iki yaşındaki kızının ırzına geçip sonra da onu boğan uzun boylu, kamburu çıkmış bir adam. Olaydan sonra bir süs havuzunun yanında bulunmuştu, kızının cansız bedenini kucağına almış oturuyordu. Hiç karşı koymadan teslim olmuştu, yalnız kızın cesedini eve kendi götürüp masanın üzerine uzatmakta direnmişti; raporda belirtildiğine göre bütün bunları son derece sevecen bir tavırla yapmıştı. Öteki mahkûmlar ondan uzak durduklarından kimseyle konuşmuyordu. Geceleri ranzasında sessizce gülümseyerek oturur, içinden dua okurken dudakları kıpırdardı. İnsanların zamanla onu toplum dışına itmekten vazgeçecekleri, pişmanlığının kabul edileceği düşünülebilirdi. Ama gerçek şu ki, ondan uzak durmayı sürdürdüler, bunun nedeni, yirmi yıl önce işlediği bir suçtan ziyade yüzündeki insanın kanını donduracak kadar sinsi ve delice gülümseme idi. Suçu işlerken de yüzünde böyle bir gülümseme vardı mutlaka, diyordu mahkûmlar birbirlerine: Onun yüreğinde değişen bir şey olmamış.

Kucağında ölü bir çocukla bir su kıyısında oturan bu adamın görüntüsü neden şimdi düşüyor aklına? O çocuk fazlasıyla sevilmiş ve öylesine bir mahremiyetin nesnesi olmuş ki yaşamasına izin verilmez. Öldürücü bir sevgi, sevgi dolu bir öldürücülük. Çirkin dikişleri görünecek biçimde tersyüz edilmiş bir eldiven gibi bir sevgi. Sevgi neyle dikilmiştir? O mahkûmun görüntüsü tekrar geliyor gözünün önüne, yüzüne dikkatle bakıyor, transa geçmişçesine

kapalı duran gözler üzerinde durmuyor, hafifçe kıpırdayan ağza yöneliyor bakışları. Tecavüz değil yağma mı? Çocuklarını yalayıp yutan babalar, yemek üstüne tatlı gibi yemek üzere güzelce yetiştiren babalar. *Delikatessen*.

Neçayev'in hıncını açıklayan bu mu: Gözlerinin çıplak durumdaki babalara, iştahları açığa çıkmış bir baba güruhuna açılmış olması mı? Yaşlı Neçayev, baba Gennadi nasıl bir adamdı acaba? Bir gün, oğlunun artık yaşamadığı haberi gelirse, ki mutlaka gelecektir, bir köşeye sinip ağlayacak mıdır, yoksa bıyık altından gülümseyecek midir?

Kendisini rahatsız eden iblislerden kurtulmak istercesine kafasını sertçe sallıyor Fyodor Mihayloviç. Yasının bütünlüğünü bozan, bunun acıklı bir kılık değiştirmeden başka bir şey olmadığında ısrar eden nedir? İçinde bir yerde, gerçeklik kaybolmuş. Sanki beyninin kıvrımları içinde, ama aynı zamanda bedeninin dolambaçlarında -damarlar, kemikler, bağırsaklar, organlar- minicik bir çocuk dolaşıyor, ışığı arıyor, dışarı çıkış yolunu arıyor. Kendi içinde kaybolmuş o çocuğu nasıl bulabilir, hüznülü şarkısını söylemesi için ona nasıl bir ses verebilir?

Bir kemiğin üzerinde düdük çalmak. Öldürülen, hırpalanan, paramparça edilen, rüzgârestikçe uyluk kemiği inleyip duran ve katillerinin adını söyleyen bir gencin hikâyesi geliyor aklına eskilerden. Aslında eski hikâyeler birer birer geliyor aklına, büyükannesinden dinlediği ama anlamını bilmediği, bilmeyerek gelecek için biriktirdiği hikâyeler, kemikler gibi. Tarihöncesi çağlardan kalan ve insanların geliştirip koruduğu bir sandık dolusu hikâye. Bırakalım Pavel benim uyluk kemiğime giden yolu bulsun ve oradan bana düdük çalsın! *Baba, beni neden*

o karanlık ormanda bıraktın? Baba, ne zaman gelip beni kurtaracaksın?

İkonanın önünde duran mum, eriyip göl olmuş; çiçekler boyunlarını bükmüşler. Dua köşesini hazırladıktan sonra küçük kız onu unutmuş ya da yanına bir daha uğramamış. Pavel'in artık babasıyla konuşmadığını tahmin ediyor mu acaba, Fyodor Mihayloviç'in de kaybolduğunu, artık şeytanın seslerinden başka ses duymadığını?

Fyodor Mihayloviç fitili kazıyarak doğrultuyor, yakıyor, dizlerinin üzerine çöküyor. Meryem'in gözleri bebeğinin üzerine kilitlenmiş, minik parmağını uyarırcasına kaldıran bebek resimden adama bakıyor.

Yürüyüş

Son kez birlikte olduklarından bu yana geçen haftalar içinde Anna Sergeyevna ile arasında tuhaf bir resmiyet engeli oluşmuş. Kadının ona karşı davranışı o kadar zorakileşmiş ki, sürekli onları gözleyen ve konuşmalarını dinleyen çocuk mutlaka annesinin adamın evden gitmesini istediği sonucuna varacaktır, bundan emin.

Birbirlerine mesafeli olma numarasını kimin hatırı için sürdürüyorlar? Kendileri için olmadığı kesin. Olsa olsa çocuklar için olabilir, o iki çocuk için, yanlarında olan ve olmayan.

Yine de Anna'yı kollarına almak için yanıp tutuşuyor. Kadının da ona karşı kayıtsız olmadığına inanıyor. Kendi adına, gitgide küçülen daireler çizerek kendi kuyruğunu kovalayan bir köpek gibi hissediyor. Anna'yla karanlıktayken uzuvlarının gevşeyeceğini, ruhunun serbest kalacağını seziyor, o ruh ki şimdi omuzlarından, kalçalarından ve dizlerinden

bedenine düğümlü gibi.

Açlığının özünde bir arzu yatıyor, ilk gecede kendini tam olarak tanıyamayan bu arzu şimdi Anna'nın kokusu üzerinde yoğunlaşmışa benziyor. Anna ve kendisi hayvan olsalardı kadının çevresindeki havada bulunan bir şey onu çekiyor olurdu: sonbaharın kokusu, özellikle de cevizlerin kokusu. Fyodor Mihayloviç, hayvanların nasıl yaşadığını anlamaya başlamış, küçük çocukların da; güzel kokuların, auraların, atmosferlerin çekiciliğine kapılırlar onlar ya da tiksiniirler. Kendini kadının üzerinde bir aslan gibi yayılmış yatarken görüyor, ağzını onun ensesindeki saçların arasına sokup burnunu onun koltukaltına gömüyor, yüzünü onun mahrem yerine sürüyor.

Kapıda kilit yok. Çocuğun böyle bir anda içeri girmesi ve adamı bir şehvet -bu sözcüğe tiksintiyle yaklaşıyor, ama doğru sözcük bu- ânında görmesi olmayacak şey değil. Uykusunda yürüyen öyle çok çocuk vardır ki: Gece vakti yatağından kalkıp hiç uyanmadan adamın odasına girebilir bu kız. Bu mahrem kokular anneden kıza geçer mi acaba? Annesini seven biri ister istemez kızını da mı arzular? Oradan oraya gezen düşünceler, arzular! Bütün bunlar onunla birlikte gömülmeli, sonsuza kadar, bir kişi dışında, herkesten gizlenmeli. Çünkü Pavel şimdi onun içinde ve Pavel asla uyumaz. Bir zamanlar oğlanı tiksindirmiş olabilecek bir zayıflığın şimdi onun dudaklarına bir gülümseme, keyifli ve hoşgörülü bir gülümseme kondurması için dua edebilir yalnızca.

Karanlık ırmaktan geçip ölüme ulaşınca Neçayev de böyle bir kurt olmaktan çıkıp yeniden gülümsemeyi öğrenebilir.

Ertesi akşam, Anna Sergeyevna, Yakovlev'in dükkânından çıkarken Fyodor Mihayloviç karşı kaldırımında bekliyor. Karşıya geçiyor, kadının kendisini görünce düştüğü şaşkınlığın tadını çıkarıyor. "Yürüyelim mi?" diye soruyor ona.

Kadın sırtındaki siyah şalı çenesinin altına sıkıştırıyor. "Bilmiyorum. Matriyoşa beni bekler."

Yine de yürüyorlar. Rüzgâr kesilmiş, hava taze ve serin. Sokakta rahatsız etmeyen bir telaş var. Hiç kimse onlara dikkat etmiyor. Evli bir çiftte benziyorlar.

Anna'nın elindeki sepeti alıyor. Onun uzun adımlarla, kollarını göğsünün altına kavuşturup yürümesi hoşuna gidiyor.

"Yakında buradan ayrılacağım," diyor.

Kadın yanıt vermiyor.

Karısı konusu aralarında hassas bir dengede duruyor. Ayrılacağına değinmekle, kendini, görülse de görülmese de daha derin komplikasyonlara götüreceği belli bir hamle yapan satranç oyuncusu gibi hissediyor. Kadınlarla erkekler arasındaki ilişkiler hep böyle midir: Biri dolap çevirir, ötekine dolap çevrilir. Dolap çevirmek, zevkin bir ögesi midir: Bir başkasının entrikasının nesnesi olmak, bir köşeye kısıtılmak ve teslim olmak için hafifçe zorlanmak? Kadın onun yanında yürürken, kendi usulünce adama karşı bir dolap mı çevirmekte?

"Soruşturmanın yoluna girmesini bekliyorum. Karar alınıncaya kadar kalmama gerek yok. Benim bütün istediğim kâğıtlar. Gerisi önemsiz."

"Sonra Almanya'ya mı döneceksiniz?"

"Evet."

Kıyıya varıyorlar. Karşıdan karşıya geçerken Anna'nın kolunu tutuyor. Suyun kıyısındaki par-

maklığa yan yana yaslanıyorlar.

“Pavel’e yaptıkları için bu kentten nefret mi etmeliyim,” diyor Fyodor Mihayloviç, “yoksa ona daha da sıkı mı bağlanmalıyım, bilmiyorum. Çünkü burası artık Pavel’in yuvası. Buradan asla ayrılmayacak, istediği yolculuklara çıkamayacak.”

“Saçmalamayın, Fyodor Mihayloviç,” diyor Anna, yan yan gülümseyerek. “Pavel sizinle. Onun yuvası sizsiniz. O sizin yüreğinizde, nereye giderse-
niz gidin sizinle birlikte gidiyor. Herkes görebilir bunu.” Eldivenli eliyle yavaşça adamın göğsüne dokunuyor.

Anna’nın parmak ucu sanki yüreğine gerçekten değmiş gibi kalbinin çarptığını hissediyor. Koketlik, cilve mi kadının yaptığı, yoksa içinden gelerek mi değdirdi elini? Onu kollarına almak dünyanın en doğal hareketi olurdu. Kadının, gülümsemenin hâlâ silinmediği biçimli dudaklarını, gözleriyle tam anlamıyla yiyip yuttuğunu hissedebiliyor. Bu bakışı gözünü kırpmadan karşılıyor Anna. Genç bir kadın değil o. Bir çocuk da değil. Pavel’in bedeninin üzerinden adama bakarken birbirlerine meydan okuyorlar. Bir anlık bir düşünce: *Keşke Pavel burada olmasaydı!* Sonra bu düşünce bir köşenin ardında kayboluyor.

Bir sokak satıcısından akşam yemeği için balıklı küçük sandviçler alıyorlar. Matriyona kapıyı açıyor, ama annesinin yanındakini görünce sırtını dönüyor. Sofrada huysuzluk ediyor, okuldaki bir arkadaşıyla arasında geçen bir tartışmayı uzun uzun, karmakarışık anlatırken annesinin kendisini dinlemesi için ısrar ediyor. Fyodor Mihayloviç, öteki kızın tarafını tutar gibi olunca da suratını asıp adama ya-

nıt bile vermiyor.

Matriyona'nın bir şeyler sezmiş olduğunu, bu yüzden annesini geri almak istediğini biliyor Fyodor Mihayloviç. Neden olmasın? Hakkı bu. *Keşke kız burada olmasaydı!* Bu kez bastırmıyor bu düşünceyi. Kız burada olmasaydı boşa konuşarak zaman harcamazdı Fyodor Mihayloviç. Işığı söndürürdü, karanlıkta Anna'yla yeniden buluşurdu. Büyük yatağa, dulun yatağına –kaç yıl demişti kadın?–, dört yıldır bir erkeğin bedeninden dul kalmış yatağa yatarlardı.

Anna Sergejevna'nın, kösnüllüğü göze kaba gelen bir görüntüsünü getiriyor gözünün önüne. Kombinasyonu iyice sıyrılmış, öyle ki çıplak göğüsleri ortada. Kendisi kadının bacaklarının arasında yatıyor: Anna'nın uzun, beyaz bacakları onu kavramış. Kadın başını yana çevirmiş, gözleri kapalı, derin derin soluk alıyor. Anna'yla birleşen erkek kendisi olsa da bütün bunları her nasılsa yatağın yanından seyrediyor. Görüntüyü kaplayan, kadının kalçaları. Adamın elleri onları kavıyor, kendi göğsüne bastırıyor.

“Haydi, bitir şu yemeğini,” diyor Anna, kızına.

“Aç değilim, boğazım ağrıyor,” diye sızlanıyor Matriyona. Tabağındaki yemekle oynuyor, sonra tabağı kenara itiyor.

Fyodor Mihayloviç ayağa kalkıyor. “İyi geceler Matriyoşa. Umarım yarın kendini daha iyi hisseder-sin.” Çocuk yanıt vermek zahmetine girmiyor. Fyodor Mihayloviç, savaş alanını kıza terk edip odadan çıkıyor.

O görüntünün nereden kaynaklandığını anlıyor: Yıllar önce Paris'te satın aldığı ve Anya ile evlenirken öteki müstehcen şeylerle birlikte ortadan kaldırdığı bir kartpostaldan. Uzun siyah saçlı bir

kız, bıyıklı bir adamın altında yatıyor. Resmin altında, süslü bir yazıyla ÇİNGENE AŞKI yazıyordu. Ama resimdeki kızın bacakları tombuldu, cildi gevşemiş, adama (adam kolları üzerinde doğrulmuştu) çevrili yüzü ifadesizdi. Anna Sergeyevna'nın kalçaları ise -aklında kalan Anna Sergeyevna'nın kalçaları- daha ince, daha güçlüydü; o kalçaların kendisini sarmasında kasıtlı bir şey vardı, bunu onun çocuk değil, yetişkin, haris bir kadın olmasına bağlıyor. Yetişkin ve bu nedenle de ölüme (bu sözcük ısrarla kendini dayatıyor) açık. Sonsuza kadar var olmaya-çağını bildiği için bir şeyler yaşamaya hazır bir beden. Bu düşünce heyecanlandırıcı ama aynı zamanda rahatsız edici de. O kalçalar kimi kıştırdığına hiç aldırıyor; yatağın yan, üst tarafından çekilmiş bu fotoğraftaki adam hem kendisi hem değil.

Yatağında, yastığın üzerine bırakılmış bir mektup duruyor. Bir an için, Pavel'in ruhunun odaya girip o mektubu bıraktığına ilişkin çılgınca bir düşünce geçiyor aklından. Ama elyazısı bir çocuğa ait. 'Pavel Aleskandroviç'in (Pavel'in soyadı yanlış yazılmış) resmini yapmaya çalıştım' diyor mektupta, 'ama beceremedim. Dua köşesine koymak istiyorsanız koyabilirsiniz. Matriyona.' Kâğıdın arkasında geniş alınlı, etli dudaklı bir genç adamı gösteren kurşunkalemle çizilmiş bir resim var, çok net değil. Kaba saba bir çizim, çocuğun gölgelendirme diye bir şeyden haberi yok; bununla birlikte, dudaklarda ve kendinden emin bakışlarda Pavel'i olduğu gibi yansıtabilmiş.

"Evet," diye fısıldıyor Fyodor Mihayloviç, "dua köşesine koyacağım." Resmi dudaklarına götürüyor, sonra şamdana dayıyor ve yeni bir mum yakıyor.

Bir saat sonra Anna Sergeyevna kapıyı tıklattı-

ğında o hâlâ gözlerini aleve dikmiş durumda. “Çamaşırlarınızı getirdim,” diyor kadın.

“İçeri gir. Otur.”

“Oturamam. Matriyoşa çok huzursuz; sanırım iyi değil.” Yine de oturuyor yatağın üzerine.

“Bize karşı çok iyiler, şu bizim çocuklar,” diyor Fyodor Mihayloviç.

“İyiler mi?”

“Ahlakımızı koruyorlar. Bizi birbirimizden uzakta tutuyorlar.”

Aralarında yemek masasının olmayışı bir teselli. Mumun ışığı da insana huzur veriyor.

“Gitmek zorunda olmanıza üzüldüm,” diyor Anna, “ama belki de bu hüzünlü kentten uzaklaşmanız sizin için daha iyidir. Aileniz için de. Sizi özlüyorlardır. Siz de onları özlüyorsunuzdur.”

“Farklı bir insan olarak döneceğim oraya. Karım beni tanıyamayacak. Ya da beni tanıdığını düşünecek ama yanılıyor olacak. Bunun hepimiz için güç bir dönem olacağını tahmin ediyorum. Seni düşüneceğim. Ama kim olarak? Soru bu işte. Karımın adı da Anna.”

“Bu adı o almadan ben aldım.” Yanıt sert, şakacı bir yanı yok. Bir kez daha anlıyor Fyodor Mihayloviç: Bu kadını severse bunun bir nedeni de onun genç olmaması. O kadın, karısının henüz varmadığı bir sınırı aşmış. Bu kadını karısından daha çok sevebilir ya da sevmeyebilir ama ona karısından daha yakın olduğu bir gerçek.

İçinde yine erotizm uyanıyor, öncekinden de güçlü bu kez. Bir hafta önce aynı yatakta birbirlerinin kollarındaydılar. Kadının şu anda bunu düşünmüyor olması mümkün mü?

Uzanıp elini Anna'nın kalçasına koyuyor. Kuca-

ğindeki çamaşırları bırakmadan başını eğiyor kadın. Fyodor Mihayloviç iyice yaklaşıyor ona. Kadının çıplak ensesini başparmağıyla işaretparmağı arasına alıp yüzünü onun yüzüne yaklaştırıyor. Anna gözlerini kaldırıyor: Bir an bir kedinin gözlerine bakar gibi oluyor adam: ihtiyatlı, tutkulu, açgözlü.

“Gitmeliyim,” diye mırıldanıyor Anna. Kendini adamın elinden kurtarıp gidiyor.

Kadını çok arzuluyor. Daha da ötesi: Onu bu daracık çocuk yatağında değil, yan odadaki dul yatağında istiyor. Onu kızının yanında yatarken düşünüyor, gözleri açık ve ışıltılı. Anna’nın, o güne kadar hiçbir kitabında yazmadığı türden bir kadın olduğunu ilk kez fark ediyor. Alışkın olduğu kadınların da kendilerine özgü bir yoğunlukları var, ama o yoğunluk tümüyle ciltleriyle ve sinirleriyle ilgili. Duyuları yoğun, elektrikli, dolaysız ve yüzeysel. Ama bu kadınla, kanayan bir bedene giriyor, duyuları kendi içinde uyanan içsel bir bedene.

Acaba bu, başka kadınlara aktarılabilen ya da başka kadınların içinde de geliştirilebilen bir özellik mi? Kendi karısında? Bu kadında bulduğu için artık başka yerlerde de özgürce arayabileceği bir duyusal nitelik var mıdır?

Ne hilebazlık!

Fransızcasına biraz daha güvenebilse bu rahatsız edici heyecanı, Rusya’da yayınlanamayacak türde bir kitaba –bir çırpıda, iki ya da üç haftada tamamlanabilecek, hatta yazarken daktiloya bile gerek duyulmayacak– yönlendirebilirdi; on imzâ, üç yüz sayfa. Gecenin kitabı olurdu bu, her aşırılığın temsil edileceği, sınır tanımayan bir kitap. Kendisiyle arasında asla ilişki kurulamayacak bir kitap. Müsveddesi Dresden’den Paris’teki Paillard’a posta-

lanacak, gizlice basılacak ve *Rive Gauche*'da el altından satılacak. *Bir Rus Soylusunun Anıları*. Gerçek kaynağı olan Anna Sergeyevna'nın hiçbir zaman görmeyeceği bir kitap. İçindeki bölümlerden birinde soylu yazar, metresinin küçük kızına genç bir kıızı nasıl baştan çıkardığının öyküsünü yüksek sesle okuyacak ve baştan çıkaranın kendisi olduğu gitgide daha da açık bir biçimde ortaya çıkacak. Mahrem ayrıntılarla ve dokundurmalarla dolu bir hikâye; kıızı hiçbir biçimde baştan çıkarmayacak, tam tersine onu ürkütecek, uykularını bozacak ve kendi masumiyetinden öylesine kuşkuya düşürtecek ki üç gün sonra çaresizlikten kendini adama verecek kız, en utanç verici biçimde, öyle bir hikâye olacak ki bu, dinlediğinin, kendi baştan çıkarılışının ve teslim oluşunun öyküsü olduğunu hiçbir çocuk kavrayamaz, bunun yapılış tarzının çok önceden beynine işlendiğini de.

Hayali anılar. İmgelemin anıları.

Kendine sorduğu sorunun yanıtı mı bu? Anına kendisini bunu yapması için mi özgür bırakıyor? Bir kötülük kitabı yazması için mi? Ne amaçla? Kendini kötülükten kurtarması için mi, iyilikle arasındaki bağları koparması için mi?

Dalıp gittiği bu uzun süre boyunca (ev şimdi tümüyle sessiz) bir kez bile Pavel'i düşünmemiş olduğunun farkına varıyor. Ve şimdi, sızlanarak, solgun, başını koyacağı bir yer arayarak geri dönüyor Pavel! Zavallı çocuk! Kendine miras kalabilecek duyular festivali elinden alınmış! Pavel'in yatağında yatarken elinde olmadan karanlık bir zaferle titriyor Fyodor Mihayloviç.

Sabahları genellikle evde yalnız olur. Ama bu-

gün Matriyona okula gitmiyor, yüzü alev alev, öksürüyor, zor soluk alıyor. Kız evdeyken dikkatini yazmaya vermesi daha da güçleşiyor. Yandaki odada Matriyona'nın yalınayak yürürken çıkaracağı seslere kulak verirken yakalıyor kendini; kızın gözlerinin sırtını deldiğine yemin edebileceği anlar oluyor.

Öğlen, kapıcı bir mesaj getiriyor. Gri kâğıtla kırmızı mührü hemen tanıyor. Bekleyişin sonu: P. A. İsaev vakasıyla ilgili olarak Adli Müfettiş P. P. Maksimov'un bürosuna gitmesi istenmekte.

Sveçnoy Sokağı'ndan çıkıp rezervasyon yaptırmak üzere tren garına gidiyor, oradan da emniyet müdürlüğüne. Bekleme odası tıklım tıklım; görevli memura adını bildirip bekliyor. Saat dördü vurur vurmaz masadaki görevli polis kalemını elinden bırakıyor, geriniyor, ışığı kısıyor ve bekleyenleri dışarı çıkarmaya başlıyor.

"Bu da ne?" diye itiraz ediyor Fyodor Mihayloviç.

"Cuma, erken kapatıyoruz," diyor memur. "Yarın sabah gelin."

Saat altıda Yakovlev'in dükkânının önünde beklemekte. Onu orada gören Anna Sergeyevna paniğe kapılıyor. "Matriyoşa?.." diye soruyor.

"Ben çıkarken uyuyordu. Eczaneye uğrayıp öksürüğü için bir şey aldım." Cebinden küçük, kahverengi bir şişe çıkarıyor.

"Sağ olun."

"Pavel'in kâğıtlarıyla ilgili olarak beni yine emniyete çağırdılar. Bu konunun yarın artık bir sonuca ulaşacağını umuyorum."

Bir süre sessizce yürüyorlar. Anna Sergeyevna düşünceli görünüyor. Sonunda, "Bu kâğıtları elde etmek istemenizin özel bir nedeni var mı?" diye so-

ruyor.

“Bunu sorman beni şaşırttı. Pavel kendiyle ilgili başka ne bıraktı ki geride? Bu kâğıtlardan daha önemli bir şey yok benim için. Bu kâğıtlar onun bana söylediği şeyler.” Ve sonra, biraz durduktan sonra, “Bir hikâye yazdığını biliyor muydun?” diye soruyor.

“Hikâye yazardı, evet biliyordum.”

“Benim kastettiğim, kaçan bir mahkûmla ilgili olanı.”

“Onu bilmiyorum. Bazen yazdıklarını Matriyoşa ile bana okurdu, ne düşündüğümüzü öğrenmek için. Ama mahkûmla ilgili bir hikâye dinlemedim.”

“Başka hikâyeler de yazdığını bilmiyordum.”

“Vardı, başka hikâyeler de vardı. Şiirler de; ama onları bize göstermeye utanırdı. Polis öteki kâğıtlarla birlikte onları da almış olmalı. Odasında uzunca bir süre kalıp araştırdılar. Size söylememiştim. Yer döşemelerini bile kaldırıp altına baktılar. Buldukları her kâğıt parçasını aldılar.”

“Pavel zamanını böyle mi geçiriyordu yani, yazarak mı?”

Kadın ona tuhaf tuhaf bakıyor. “Başka ne yaptığını sanıyordunuz?”

Fyodor Mihayloviç dilinin ucuna kadar gelen yanıtı söylemiyor.

“Babası yazar olunca ne yapmasını bekliyordunuz?” diye devam ediyor Anna.

“Yazmak kalıtsal değildir.”

“Olmayabilir. Ben buna karar veremem. Ama hayatını kazanmak için yazmamış olabilir. Belki de yalnızca babasına ulaşmanın bir yolu bu.”

Fyodor Mihayloviç öfkelenildiğini gösteren bir el hareketi yapıyor. *Hikâye yazmasa da severdim onu,*

diye düşünüyor. Yüksek sesle, "İnsanın babasının sevgisini kazanması gerekmez," diyor.

Kadın yeniden söze başlamadan bir tereddüt geçiriyor. "Bir konuda sizi uyarmalıyım, Fyodor Mihayloviç," diyor. "Pavel babasını gözünde bir tür kült yapmıştı, yani Aleksandr İsaev'i demek istiyorum. Bu konuda kâğıtları arasında birtakım ipuçları bulacağınızı düşünmeseydim size bundan hiç söz etmezdim. Hoşgörülü olmalısınız. Çocuklar ana-babalarını gözlerinde büyütürler. Matriyona bile..."

"İsaev'i gözünde büyütme mi? İsaev ayyaşın tekiydi, bir hiçti, berbat bir kocaydı. Karısı, Pavel'in annesi, sonunda ona katlanamaz olmuştu. Ölmemiş olsaydı, o adamı terk ederdi. Onun gibi bir adam nasıl gözde büyütülür ki?"

"Onu bir pusun gerisinden görerek elbette. Pavel'in sizi bir pusun gerisinden görmesi güçtü. Darılmazsanız, sizin onun çok yakınında olduğunuzu söylemem gerek."

"Onu günbegün büyüten bendim de ondan. Yanında hiç kimse kalmamışken onu kendi oğlum yaptım."

"Abartmayın. Öz annesiyle babası onu bırakıp gitmediler, öldüler. Hem sizin onu oğlunuz olarak seçme hakkınız varsa neden onun da kendine bir baba seçme hakkı olmasın?"

"Çünkü o, İsaev'den daha iyisini bulabilirdi! Gençlerin artık hoşlanmadıkları için ailelerine, yuvalarına, yetiştirilişlerine sırtlarını dönmeleri çağımızın bir hastalığı halini aldı! Görünüşe bakılırsa Stenka Razin'in ya da Bakunin'in evlatları olmak dışında hiçbir şey tatmin etmiyor onları!"

"Saçmalamayın. Pavel evden kaçmadı ki. Siz ondan kaçtınız."

Öfke dolu bir sessizlik çöküyor aralarına. Gorokhovaya Sokağı'na ulaştıklarında Anna'dan izin isteyip yanından ayrılıyor.

Kıyıya vardığında kadının söyledikleri üzerinde düşünüyor. Kendisi hakkında utanç verici bir şeyin ortaya çıkmasına izin vermiş olduğu belli, kadın buna tanık olduğu için de ona kızıyor. Aynı zamanda bu dar kafalılığından utanıyor da. Yabancıları olmadığı bir ahlak karmaşasına yakalanmış, aslında o kadar yabancı değil ki, artık onu rahatsız etmiyor, öyleyse daha da utanç verici olmalı. Ama onu kaygılandıran başka bir şey daha var, tıpkı bir ayakkabının tabanından ucunu göstermeye başlayan bir çivi gibi, tanımlayamıyor bunu ya da tanımlamak umurunda değil.

Eve döndüğünde havada hâlâ bir gerginlik var. Matriyona yatağında değil. Geceliğinin üzerine annesinin mantosunu almış ama ayakları çıplak. Durmadan, "Canım sıkılıyor!" diye sızlanıp duruyor. Fyodor Mihayloviç'e bakmıyor bile. Sofraya otursa da yemek yemek istemiyor. Ekşi bir koku salıyor, hırıltılı sesler çıkarıyor, ara sıra da sert sert öksürüyor. "Yatakta olmalıydın canım," diyor Fyodor Mihayloviç yumuşak bir sesle. "Bana ne yapacağımı söyleyemezsiniz, siz benim babam değilsiniz!" diye karşılık veriyor kız. "Matriyoşa!" diye azarlıyor onu annesi. "Evet efendim, değil!" diye yineliyor kız, sonra da somurtup susuyor.

Fyodor Mihayloviç odasına çekildikten sonra Anna Sergejevna kapıyı tıklatıp içeri giriyor. İhtiyatla ayağa kalkıyor adam. "Kızın nasıl?"

"Sizin aldığınız ilaçtan verdim, şimdi biraz daha rahat görünüyor. Yataktan çıkmaması gerekir aslında ama inatçı, onu durduramıyorum. Söylediğim

şey için özür dilemeye geldim sizden. Hem yarınki planlarınızı da öğrenmek istiyorum.”

“Özür dilemene gerek yok. Hatalı olan bendim. Akşam treninde yer ayırttım. Ama değiştirebilirim.”

“Neden? Yarın kâğıtlarınızı alacaksınız. Bir şey değiştirmeniz gerekmez. Neden gereğinden uzun kalasınız ki? Ne de olsa sonsuza kadar kiracım olmak istemezsiniz. Bu adda bir kitap vardı, değil mi?”

“Ebedi kiracı mı? Yo, bildiğim böyle bir kitap yok. Bütün düzenlemeler değiştirilebilir, yarınki dahil. Hiçbir şey kesin değildir. Ama bu sefer değiştirmek benim elimde değil.”

“Kimin elinde peki?”

“Senin elinde.”

“Benim elimde mi? Hiç değil. Sizin yaptığınız düzenleme yalnızca sizin elinizdedir, benim hiçbir rolüm olamaz. Şimdi vedalaşalım. Sabah sizi göremem. Erken kalkacağım, yarın pazar kuruluyor. Anahtarı kapının üzerinde bırakabilirsiniz.”

Demek vakit geldi. Derin bir soluk alıyor Fyodor Mihayloviç. Zihni bomboş gibi. O boşluğun içinden konuşmaya başlıyor, kendini gelen sözcüklere teslim ediyor, götürdükleri yere gidiyor.

“Feribotta, beni Pavel’in mezarını görmeye götürdüğünde,” diyor, “Matriyoşa ile seni parmaklığa dayanmış pusu seyrederken izledim –o günkü pusu hatırlıyor musun– ve kendi kendime şöyle dedim: ‘O, Pavel’i geri getirecek. O..’ derin bir soluk daha alıyor, ‘o, ruhları yöneten bir kadın.’ O zaman dilime gelen bu değildi, ama şimdi onun doğru sözcük olduğunu biliyorum.”

Anna ifadesiz bir yüzle bakıyor ona. Fyodor Mihayloviç onun elini kendi ellerinin arasına alıyor.

“Onun geri gelmesini istiyorum,” diyor. “Bana

yardım etmelisin. Onu dudaklarından öpmek istiyorum.”

Bu sözcükler daha ağzından çıkarken ne kadar saçma olduklarını duyuyor. Açık bir pencereden içeri girip çıkan bir sinek gibi kendisi de deliliğe adım atıp geri geliyor sanki.

Anna iyice gerginleşmiş, her an kaçabilir. Onu daha sıkı kavıyor adam, geri çekiyor.

“Gerçek bu. Senin hakkında düşündüğüm bu. Pavel buraya rastlantıyla gelmedi. Onun buradan... gecenin içine götürüleceği bir yerde yazılıydı.”

Kendi söylediklerine hem inanıyor hem inanmıyor. Bir anı parçası geliyor aklına, bir galeride gördüğü bir tablo: Koyu renk, ciddi giysili bir kadın, bir pencerede duruyor, yanında bir çocuk var, ikisi de başlarını kaldırmış yıldızlı gökyüzüne bakıyorlar. Tablonun kendisinden çok çerçevenin yaldızlı kıvrımları kalmış aklında.

Kadının eli, onun ellerinin arasında cansız yatıyor.

“Senin elinde,” diye devam ediyor Fyodor Mihayloviç, sözcükleri hâlâ işaret ateşini izler gibi izliyor, kendisini nereye götüreceklerini görüyor. “Onu geri getirebilirsin. Bir dakikalığına. Bir tek dakika için.”

Anna’yla ilk karşılaştığında ne kadar kuru görünmüş olduğunu hatırlıyor. Bir mumya gibiydi: bir dokunuşta un ufak olacak, kefene sarılmış kuru kemikler. Kadın konuştuğunda sesi boğazından çatlak çatlak çıkıyor. “Onu öyle çok seviyorsunuz ki,” diyor, “mutlaka yine göreceksiniz.”

Anna’nın elini bırakıyor. Kemikten bir zincir gibi çekiyor elini kadın. *Beni güldürme*, demek istiyor ona.

“Siz bir sanatçısınız, bir ustasınız,” diyor kadın. “Onu hayata döndürmek sizin elinizde, benim değil.”

Usta. Metalle bağlantılıyor bu sözcüğü, kılıçlara su verilmesiyle, çan dökümüyle. Demirci ustası, döküm ustası. *Hayat ustası:* Tuhaf bir deyim. Ama bu sözcük üzerinde düşünmeye hazır. Eğer Pavel sözcüğünün yerine geçebilme olasılığı varsa ne kadar tuhaf, ne kadar alışılmadık olursa olsun herhangi bir sözcüğü bağrına basmaya hazır.

“Ben usta filan değilim,” diyor. “İçimden bir çatlak geçiyor. Çatlak bir çan ne işe yarar? Çatlak bir çan onarılamaz.”

Söylediği doğru. O sırada Sergiyev'deki Teslis Katedrali'nin çanlarından birinin çatlak olduğu geliyor aklına, hatta Katerina'nın döneminden bile önce çatlamış. Çanı yerinden çıkarıp eritmemişler. Her gün kentin üstünde çalıyor. Halk ona Aziz Sergius'un tahta bacağı diyor.

Anna'nın sesinde bıkkınlık okunuyor. “Sizi anlıyorum, Fyodor Mihayloviç,” diyor, “ama unutmayın ki çocuğunu kaybeden ilk baba siz değilsiniz. Pavel yirmi iki yıl yaşadı. Küçücükken ölen bütün o çocukları düşünün.”

“Yani?..”

“Birisini kaybetmenin istisna değil, kural olduğunu bilin. Ve kendinize şunu sorun: Pavel'in mi yasını tutuyorsunuz kendi yasınızı mı?”

Birini kaybetmek. Kadınla arasına buz gibi bir mesafe yerleşiyor. Sıkıdığı dişlerinin arasından, “Onu kaybetmedim, o kayıp değil,” diyor.

Anna omuzlarını silkiyor. “Eğer kayıp değilse onun yerini biliyor olmalısınız. Bu odada olmadığı kesin.”

Fyodor Mihayloviç çevresine göz gezdiriyor. Köşede öbeklenmiş gölgeler: Bunlar Pavel'in hayaletinin, gölgesinin, soluğunun izleri olamaz mı? "İnsanın bir yerde yaşayıp geride kendisinden hiçbir şey bırakmaması mümkün değil," diye fısıldıyor.

"Hayır, elbette geride hiçbir şey bırakmamak olmaz. Bugün öğleden sonra ben de size bunu söyledim. Ama onun geride bıraktığı şey bu odada değil. Pavel buradan gitti, onu burada bulamazsınız. Matriyona'yla konuşun. Ayrılmadan önce onunla barışın. Oğlunuzla birbirlerine çok yakındılar. Oğlunuz geride bir iz bırakmışsa o iz Matriyona'dadır."

"Ya sende?"

"Ondan çok hoşlanırdım Fyodor Mihayloviç. Pavel iyi ve cömert bir delikanlıydı. Oğlunuz olarak hayatı hiç de kolay değildi. Yalnızdı, kendine güveni yoktu, yolunu bulmaya çabalıyordu. Bütün bunları görebiliyordum. Ama ben onun kuşağından değilim. Matriyona ile konuştuğu gibi konuşamıyordu benimle. O ve Matriyona birlikte çocuklaşabiliyorlardı." Duruyor. "Pavel'in içindeki çocuğun çok erken, oyun oynamak için yeterince zamanı olmadan terk edildiği duygusuna kapılırdım – bunu söylememe izin verin, çünkü birbirimizle dürüstçe konuşuyoruz şimdi. Bunun sizin aklınıza da gelip gelmediğini bilmiyorum. Belki gelmemiştir. Ama geç saatlere kadar uyuması gibi son derece önemsiz bir şeyi bahane edip ona öfkelenmeniz hâlâ şaşırtıyor beni."

"Neden şaşırtıyor?"

"Çünkü sizin, bir sanatçının daha anlayışlı olmasını beklerdim. Kimi çocuklar geceleri düş görür, kimileriye sabahı bekler düş görmek için. Düş gören bir çocuğu uyandırmadan önce durup düşünmeli. Pavel, Matriyona ile birlikteyken içindeki çocuk

dışarı çıkma olanağı bulurdu. Bu olabildiği için çok memnunum şimdi, iyi ki bu fırsatı kaçırmadı.”

Pavel'in yedi yaşındaki bir hali geliyor Fyodor Mihayloviç'in gözlerinin önüne, gri kareli paltosu, kulaklıkları ve ayağına büyük gelen çizmeleriyle, karların içinde koştururken, deli gibi bağırırken. Bu resmin köşesinde beliren bir şey daha var, kendisinin eliyle ittiği bir şey.

“Pavel ile ben Semipalatinsk'te birbirimizi ilk kez gördüğümüzde o yedi yaşındaydı,” diyor. “Bana yanaşmadı. Annesiyle onun, yanında yaşayacakları yabancıydım ben. Annesini ondan alan adamdım.”

Dul annesi. Bir dulun oğlu. Duloğlu.

Ancak kenara ittiği, konuşurken sürekli kendini hatırlatan şey, olsa olsa bir ifrit olabilir, çarpık çurpuk bir küçük yaratık, kızıl saçlı, kızıl sakallı, boyu üç-dört yaşlarında bir çocuk kadar. Pavel hâlâ karların içinde koşup bağırıyor; sevinçten dizleri birbirine vuruyor. İfritse bir kenarda durmuş seyrediyor. Yakası açık, pas rengi bir kısa ceket var üzerinde; soğuğu hissetmiyor gibi.

“...bir çocuk için güç...” Kadının söylediği şeye yarım yamalak kulak verebiliyor. Bu ifrit de kim? Fyodor Mihayloviç onun yüzüne daha dikkatle bakıyor. Birden derin bir şaşkınlık içinde anlıyor: delik deşik cilt, soğukta kabaran, canlanan yara izleri, çiçekbozuğu cildinden çıkan seyrek sakal; yine Neçayev bu, küçülmüş bir Neçayev, Sibirya'da oğlunun gençliğine rahat vermeyen Neçayev! Bu görüntünün anlamı ne? Kendi kendine yavaşça inleyince Anna Sergeyevna hemen susuyor. “Özür dilerim,” diyor Fyodor Mihayloviç. Ama kadını incitmiş. “Bavulunuzu toplayacaksınız herhalde,” diyor Anna ve adamın özür sözcükleri arasında odadan çıkıyor.

İsaev

Daha önce girdiği büroya götürülüyor. Ama masanın arkasındaki görevli Maksimov değil. Kendini tanıtmayan bu adam, eliyle bir sandalyeyi işaret ediyor. “Adınız?” diye soruyor.

Adını söylüyor Fyodor Mihayloviç. “Müfettiş Maksimov’la görüşeceğimi sanmıştım,” diyor.

“O konuya da geleceğiz. Mesleğiniz?”

“Yazar.”

“Yazar mı? Ne tür bir yazar?”

“Kitap yazıyorum.”

“Ne tür kitaplar?”

“Öyküler. Öykü kitapları.”

“Çocuklar için mi?”

“Hayır, özellikle çocuklar için değil. Ama çocukların okumasını isterdim.”

“Müstehcen şeyler mi?”

Müstehcen şeyler mi? Düşünüyor. “Bir çocuğu rahatsız edecek şeyler değil,” diyor sonunda.

“İyi.”

“Ama herkesin yüreğinde karanlık köşeler vardır,” diye ekliyor istemeyerek, “bilinmez ki.”

Görevli, başını önündeki kâğıtlardan ilk kez kaldırıyor. “Ne demek istediniz?” Maksimov’dan daha genç bu. Asistanı mı acaba?

“Hiçbir şey. Hiçbir şey.”

Adam kalemini masaya bırakıyor. “Merhum İvanov konusuna gelelim. Onu tanıyor muydunuz?”

“Anlamıyorum. Ben buraya oğlumun kâğıtlarıyla ilgili olarak çağrıldığımı sanmıştım.”

“Her şeyin sırası var. İvanov. Onunla ilk kez ne zaman karşılaştınız?”

“Onunla ilk kez bir hafta önce konuştum. Şu sırada kalmakta olduğum binanın kapısında duruyordu.”

“Sveçnoy Sokağı, altmış üç numara.”

“Sveçnoy Sokağı, altmış üç numara. Hava çok soğuktu, ben de ona sığınacak yer önerdim. Geceyi benim odamda geçirdi. Ertesi gün bir cinayet işlenmiş olduğunu ve ondan kuşkulandığını öğrendim. Daha sonra...”

“İvanov’dan kuşkulandı mı? Cinayet yüzünden mi? Yani siz İvanov’un katil olduğunu mu düşündünüz? Neden böyle düşündünüz?”

“Bırakın da bitireyim! Ya binada böyle bir söylenti dolaşıyordu ya da söylentiye bana aktaran çocuk her şeyi yanlış anlamıştı, hangisi doğru bilmiyorum. Gerçek şu ki adam ölmüş, başka bir şeyin önemi var mı? Böyle birinin öldürülmüş olması beni hem şaşırttı hem de dehşet içinde bıraktı. Çok zararsız biriydi.”

“Ama görüldüğü gibi biri değildi, öyle değil mi?”

“Yani dilenci mi demek istiyorsunuz?”

“Dilenci değildi, değil mi?”

“Bir bakıma hayır, değildi, bir bakıma da öyleydi, evet, dilenciydi.”

“Açık konuşmuyorsunuz. İvanov’un nasıl bir görevde bulunduğu farkında olmadığınızı mı söylüyorsunuz? Bu yüzden mi şaşırmıştınız?”

“Beni şaşırtan, birinin kalkıp zararsız, beş para etmez bir adamı öldürerek kendi ölümsüz ruhunu tehlikeye atması.”

Memur ona alaycı alaycı bakıyor.

“Beş para etmez... Hristiyanlığa sığdırdığınız sözcük bu mu?”

Tam o anda Maksimov giriyor içeri telaşla. Kolu-
nun altında pembe kurdeleyle bağlı bir yığın dosya
var. Dosyaları masaya bırakıyor, bir mendil çıkarıyor
ve alnını kuruluyor. “Ne kadar sıcak burası!” diye
homurdanıyor; sonra da meslektaşına dönüp, “Sağ
ol,” diyor. “İşin bitti mi?”

Görevli tek sözcük etmeden kâğıtlarını toplayıp
odadan çıkıyor. İçini çekerek, alnını kurulayarak
sandalyeye oturuyor Maksimov. “Çok özür dilerim
Fyodor Mihayloviç. Gelelim üvey oğlunuzun kâğıt-
ları konusuna. Sanırım bir tanesini alıkoymamız ge-
rekecek, dostlarımızın dediği gibi, ortadan kaldırıl-
cak kişilerin listesini, eminim siz de aynı fikirdesi-
nizdir, bu listenin ortalıkta dolaşmaması gerek, pa-
nik yaratmaktan başka işe yaramaz. Hem yakın bir
zamanda Neçayev’e açılacak davanın da bir parçası
olacak bu liste. Geri kalan kâğıtları alabilirsiniz, bi-
zim işimiz bitti, deyim yerindeyse biz, balımızı aldık.

“Bununla birlikte, onları size teslim etmeden
önce, beni dinlemek lütfunda bulunursanız, söyle-
mek istediğim bir şey daha var.

“Kendimi yalnızca, görevini yaparken sizin rastlantıyla karşısına çıktığınız bir memur olarak görseydim bu kâğıtları size hiç mesele çıkarmadan verirdim. Ama bu vakada ben yalnızca bir memur değilim. İzin verirsiniz şöyle söyleyeyim, ben aynı zamanda bir dostum, sizin iyiliğinizi gözeten biriyim. Ve böyle biri olarak bu kâğıtları size vermekte tereddüt ediyorum. Bu tereddüdümü açıklayayım. Sizi acı verecek pek çok şey keşfedeceksiniz; acı verecek ve gereksiz keşifler bunlar. Eğer benim naçizane yardımlarımı kabul edebilseydiniz, üzerinde durmamanız gereken bazı sayfaları size gösterebilirdim. Ama elbette, sizi tanıdığım kadarıyla, demek istediğim insan bir yazarı kitaplarından ne kadar tanıyabilirse, yani yakından ama sınırlı bir biçimde, çabalarımın tam tersi bir etki yaratacağını sanıyorum, merakınız kamçılanacak. Bu yüzden şunu söylemekle yetineyim: Bu kâğıtları okuduğum için beni suçlamayın –ne de olsa sarayın sırtına yüklediği bir sorumluluk bu–, vereceğiniz tepkiyi doğru tahmin ettiğim (eğer ettiysem) için bana kızmayın da. Olaylar beklenmedik biçimde başka yöne dönmezse sizinle ben artık birbirimizi görmeyeceğiz. Nasıl ki bir kitabı kapatır kapatmaz içindeki kahramanların artık mevcut olmadıklarını söyleyebilirsek, benim de artık mevcut olmadığımı düşünmemeniz için hiçbir neden olmayacak. Benim açımdan, ağzıma mühür vuracağıma emin olabilirsiniz. Bu üzücü olay hakkında hiç kimseye tek laf etmeyeceğim.”

Böyle diyen Maksimov, sağ elinin yalnızca ortaparmağını kullanarak dosyayı masanın karşı tarafına itiyor, içinde Pavel’in kâğıtları bulunan ve şaşırtıcı derecede kalın olan dosyayı.

Fyodor Mihayloviç ayağa kalkıyor, dosyayı alı-

yor, eğilip selam veriyor, tam gitmek üzereyken Maksimov yine konuşmaya başlıyor. "Farklı bir konuda sizi bir dakika daha tutabilir miyim: Neçayev'in buradaki, Petersburg'daki çetesiyle rastlantıyla ilişkiye girdiniz mi acaba?"

İvanov! Neçayev! Demek bu yüzden çağrıldı buraya! Pavel, kâğıtlar, Maksimov'un yaptığı pişmanlık dansı, demek bunlar önemsiz bir sorundan öte değildi, bir kandırmacaydı!

"Sorunuzun ne anlama geldiğini çıkaramadım," diye yanıtlıyor Maksimov'u, sertçe. "Bu soruyu hangi hakla sorduğunuzu ya da yanıtlamamı beklediğinizi anlamıyorum."

"Hiçbir hakkım yok! Rahatlayın; hiçbir şeyle suçlanmıyorsunuz. Basit bir soru. Anlamına gelince; yanıtlamanın bu kadar güç olacağını sanmazdım. Üvey oğlunuz konusunu benimle görüştüğünüze göre şimdi Neçayev üzerine konuşmanın size kolay geleceğini düşünmüştüm. Geçen günkü konuşmamızda, seçtiğiniz sözcüklerin bazen çift anlamlı olduğunu görmüştüm. Adeta bir sözcüğün arkasında ikinci bir sözcük gizli oluyordu. Ne dersiniz? Haksız mıydım?"

"Hangi sözcükler? Arkalarında yatan neydi?"

"Bunu siz söyleyeceksiniz."

"Yanılıyorsunuz. Ben bulmaca gibi konuşmam. Kullandığım her sözcük ne demek istiyorsa odur. Pavel Pavel'dir, Neçayev değil."

Bunu söyler söylemez dönüyor ve odadan çıkıyor, Maksimov arkasından seslenmiyor.

Moskovskaya Mahallesi'nin dolambaçlı sokaklarında elindeki dosyayla yürüyüp Sveçnoy Sokağı, 63 numaraya gidiyor, merdivenlerden üçüncü kata çıkıyor, odasına girip kapıyı kapatıyor.

Kurdeleyi söküyor. Kalbinin atışları rahatsız edici. Telaşında nahoş bir yan olduğunu yadsıyamıyor. Sanki çocukluğuna geri dönmüş, arkadaşı Albert'in yatak odasındaki, Albert'in amcasının kitaplığından aşırıdıkları kitaplara daldıkları uzun, terli öğle sonralarına. Suçüstü yakalanmanın korkusu (bu dehşet duygusunun kendisi zevkliydi) ve yaptığı işe kendini vermesi, tıpkı o zamanki gibi.

Albert'in kendisine iki sineğin çiftleşmesini gösterdiğini hatırlıyor, erkek olan dişinin sırtına binmişti. Albert ellerinin arasına hapsedmişti sinekleri. "Bak," demişti. Erkeğin kanatlarından birini parmak uçlarıyla sıkıştırıp hafifçe çekmişti. Kanat kopmuştu. Sinek buna aldırmamıştı. Albert ikinci kanadı koparmıştı. Sinek o tuhaf, çıplak sırtıyla işine devam etmişti. Albert yüzünde bir hoşnutsuzluk ifadesiyle iki sineği yere fırlatıp ayağıyla ezmişti.

Kanatları koparılırken sineğin gözlerinin içine bakmayı hayal edebiliyordu: Sineğin gözlerini kırpmayacağından emindi, hatta belki kendisini görmeyecekti bile. Sanki bütün o çiftleşme boyunca ruhu dışısının ruhuna akmıştı. Bu düşünce ürpertmişti Fyodor Mihayloviç'i; dünya üzerindeki bütün sinekleri yok etmek gelmişti içinden.

Anlamadığı bir duruma karşı çocukça bir tepki, korktuğu bir durum, çünkü çevresindeki herkes fısıldaşarak, sırtıtarak sanki bir gün onun da bu işi yapması gerekeceğini ima ediyordu. "Yapmayacağım, yapmayacağım!" diye itiraz etmek istiyor çocuk. "Neyi yapmayacaksın?" diye soruyor, onu seyretenler, birden gözlerini iri iri açmışlar; şaşırmışlar. "Tanrım, bu tuhaf çocuk neler söylüyor?"

Dosyanın içinde deri ciltli bir günlük var, beş tane okul defteri, birbirine tutuşturulmuş yirmi-yirmi

beş tane tek sayfa, iple bağlı bir deste mektup ve birkaç basılı broşür: Blanqui ile İşutin'in tefrika metinleri, Pisarev'den bir yazı. En tuhafı Cicero'nun *De Officiis*'i, Fransızca çevirileriyle birlikte alıntılar. Sayfaları karıştırıyor. Son sayfada, tanımadığı bir elyazısıyla düşülmüş iki not görüyor: *Salus populi suprema lex esto* ve biraz altında, daha açık renkli bir mürekkeple, *Talis pater qualis filius*.

Bir mesaj, mesajlar; ama kimden kime?

Günlüğü eline alıyor ve okumadan, bir deste iskambil gibi karıştırıyor sayfalarını. Yarıdan sonrası boş. Yine de önemli olan içindeki yazıların miktarı. İlk tarihe bakıyor. 29 Haziran 1866, Pavel'in isim günü. Günlük bir hediye olmalı. Kimden? Hatırlamıyor. 1866, yalnızca Anya'nın yılı onun için, evleneceği kadınla tanıştığı ve ona âşık olduğu yıl. 1866, Pavel'e boş verilen bir yıl.

Sıcak bir kaba el değdirir gibi, tetikte, geri çekilmeye hazır durumda ilk kaydı okumaya başlıyor. Pavel'in gününü nasıl geçirdiğine ilişkin bir liste, hem de son derece ayrıntılı bir liste. Günlük tutmaya yeni başlamış birinin işi. Ne bir suçlama var ne bir sistem. İçi rahatlayarak kapatıyor defteri. Dresden'e dönünce, diye söz veriyor kendine, zamanım olunca tamamını okuyacağım.

Mektuplara gelince; hepsi kendisinin gönderdikleri. En yenisini açıyor, Pavel'in ölümünden önce gönderdiği son mektubu. 'Apollon Grigoreviç'e elli ruble gönderiyorum,' diye okuyor. 'Şu anda bundan fazlasına gücümüz yok. Lütfen A.G.'yi daha fazlası için zorlama. Ayağını yorganına göre uzatmalısın.'

Pavel'e söylediği son sözler, hem de ne dar kafalıca sözler! Maksimov'un gördüğü bu işte. Tevekkeli, okuma, diye uyardı. Ne rezalet! Mektubu yak-

mak, tarihten silmek istiyor.

Maksimov'un yüksek sesle bir bölümünü okuduğu öyküyü arıyor dosyada. Maksimov haklıydı: Bir öğrenci ayaklanmasına önderlik ettiği için Sibirya'ya sürgüne gönderilen öykünün genç kahramanı Sergey karakteri, iyi olmamış. Ama öykü Maksimov'un ima ettiğinden çok daha fazla uzuyor. Kötü yürekli çiftlik sahibi öldürüldükten sonra Sergey ile Marfa günlerce askerlerden kaçıyorlar, ahırlara sığınıyorlar, kendilerini saklayıp doyuran, onları izleyenlerin sorularını aptal numarası yaparak yanıtsız bırakan köylüler onlara yataklık ediyorlar. Başlangıçta iki genç iffetli bir biçimde dostça, yan yana yaşıyorlar. Ama aralarında bir aşk doğuyor, duygularından, inançtan yoksun olmayan güçlü bir aşk. Belli ki Pavel tutkulu bir sahne kotarmak istiyor. Üzeri çizilerek iptal edilmiş bir sayfa var, burada Sergey, Marfa'ya, gençlik heyecanı içinde, onun kendisi için bir mücadele arkadaşından çok daha öte biri haline geldiğini, kalbini çaldığını itiraf ediyor; bu sayfanın yerine çok daha ilginç bir bölüm koymuş, bu bölümde kıza yalnız, kardeşsiz geçen çocukluğunun, kadınlara karşı gençliğinde nasıl beceriksiz olduğunun hikâyesini anlatıyor. Bu bölüm, Marfa'nın kekeleyerek aşkını itiraf etmesiyle bitiyor. 'Sen belki... sen belki...' diyor kız.

Fyodor Mihayloviç sayfaları geri çeviriyor. 'Benim annem ve babam yok,' diyor Sergey Marfa'ya. 'Babam, yani asıl babam devrimci görüşleri nedeniyle Sibirya'ya sürgüne gönderilen bir soyluydu. Ben yedi yaşındayken öldü. Annem yeniden evlendi. Yeni kocası benden hoşlanmadı. Yaşım uygun olunca beni askeri okula verdi. Sınıfımdaki en küçük çocuk bendim; işte orada hakkımı savunmayı

öğrendim. Sonradan Petersburg'a taşındılar, bir ev açtılar ve beni yanlarına aldılar. Sonra annem öldü, ben üvey babamla baş başa kaldım, benimle neredeyse hiç konuşmayan iç sıkıcı bir adamdı. Yalnızdım; tek dostlarım hizmetkârlardı; halkın neler çektiğini onlardan öğrendim.'

Yalan değil, tümüyle yalan değil, ama nasıl da ustaca çarpıtılmış, baştan aşağı! 'Benden hoşlanmazdı'!.. O yedi yaşındaki arkadaşsız çocuğa acıyabilirdi insan ve onu korumak isteğiyle dolup taşardı; ama bu kadar kuşkucu, bu kadar suratsız, annesine sülük gibi yapışıp onun kendisinden uzak geçirdiği her dakikadan nefret eden, kendisini ısırarak sivrisineği öldürmesi için yandaki odadan bir gecede tam altı kez annesine seslenen o tiz, inatçı sesli çocuk nasıl sevilirdi ki?

Elyazmasını bir kenara bırakıyor. Soylu babaymış ha! Zavallı çocuk! Gerçek bundan daha yavan, eksiksiz gerçek daha da yavan. Ama kayıtları tutan melekten başka eksiksiz, yavan gerçeği kayda geçirmeyi kim düşünür ki? Kendisi yirmi iki yaşındayken bunca tutkuyla yazmış mıydı?

Söylemek istediği son derece önemli bir şey var şimdi, ama oğlan bunu artık asla duyamayacak. Eğer yazma yeteneğiyle donatılmışsan demek istiyor ona, o yeteneğin kaynağını aklından çıkarma. Yazıyorsun, *çünkü* çocukluğun yalnız geçti, *çünkü* sevilmedin. (Yine de hikâyenin tamamı değil bu, diye eklemek istiyor, *sevildin sen, sevillebilirdin ama sevilmemeyi sen seçtin*. Ne karışıklık! Bir goril armoni çalsa daha iyi becerirdi!) Her şeye sahip olunca yazmayız, demek istiyor, acı çekince yazarız, eksiklik duyunca/Yüreğinin derininde bunu biliyor olmalısın! Sözümona asıl babana ve onun devrimci

sempatizanlığına gelince... Ne saçmalık bu! İsaev bir memurdu, bir kalemkâr. Yaşamış olsaydı, sen onun izinden gitmiş olsaydın, sen de bir memurdan başka bir şey olmazdın ve arkanda bu hikâyeyi bırakmazdın. (*Evet, evet, diyen oğlanın tiz sesini işitiyor; ama hayatta olurdum!*)

Beyaz giysili delikanlılar Fransızların kroket denen oyununu oynuyorlar, *croixquette*, küçük haç oyunu ve sen de çimenlikte onların arasında, hayatta! Zavallı çocuk! Petersburg sokaklarında, şurada birinin başını çevirişinde, burada birinin elini sallayışında seni görüyorum, her seferinde yüreğim dalga dalga kabarıyor. Hiçbir yerde ve her yerde, Orpheus gibi parçalanmış ve parçaları etrafa saçılmış olarak. Genç, *altın gibi*, parlak, şanslı.

Bana düşen görev: ortalığı toplamak, dağılan parçaları bir araya getirmek. Şair, lir çalgıcısı, sihirbaz, diriliş tanrısı, bana böyle diyorlar. Ya gerçek? Yazı masasının üzerine abanan kasılmış omuzlar ve yavaş hareket eden bir yüreğin sancısı. Bir tosbağa yüreği.

Tabutun kapağını kaldırmaya yetişemedim, senin pürüzsüz, soğuk alnını öpemedim. Körlerin parmak uçları kadar yumuşak olan dudaklarım sana bir tek kez değebilseydi, bu dünyadan yüreğin bana kırıgın ayrılmazdın. Ama İsaev adını taşıyarak ayrıldın dünyadan, ve ben, bu yaşlı adam, bu yaşlı hacı, arkadan gelmek zorundayım, gri üzerine mor bir gölgenin, bir yankının izinde.

Yine de ben buradayım, baba İsaev ise yok. Eğer boğulurken elini İsaev'e uzatırsan eline bir hayaletin eli degecek. Semipalatinsk'in belediye binasında, arka taraftaki merdivende duran bir kutunun içindeki tozlu dosyalarda onun imzası belki hâlâ

okunuyordur; bunun dışında hiçbir iz yok ondan, bir tek bu anımsamada var, dul karısıyla çocuğunu kucaklamış olan adamın anımsamasında.

Kılık değiştirme

Pavel'in dosyası kapandı. Fyodor Mihayloviç'in Petersburg'da kalmasını gerektiren bir neden yok artık. Tren saat sekizde hareket ediyor; salı günü Dresden'de karısıyla çocuğunun yanında olabilir. Ama gitme vakti yaklařtıķça, dua köşesindeki resimleri kaldırması, mumu söndürmesi ve Pavel'in odasını bir yabancıya terk etmesi gitgide inanılmaz görünüyor gözüne.

Ama eğer bu gece buradan ayrılmazsa ne zaman ayrılır? 'Ebedi kiracı' - Anna Sergeyevna bu sözü nereden duymuştu? Bir hayaleti daha ne kadar bekleyebilir? Ancak kendini kadınla bir başka düzeye getirirse, bambaşka bir düzeye. Ama o zaman karısı ne olacak?

Kafası karmakarışık, ne istediğini bilmiyor, bütün bildiği saat sekiz'in tepesinde bir ölüm fermanı gibi asılı olduğu. Kapıcıyı arıyor ve uzun pazarlıklar-dan sonra biletini istasyona götürüp rezervasyonu

bir sonraki güne erteletecek bir ulak buluyor.

Geri döndüğünde, odasının kapısını açık ve içerde birini bulmak şaşırtıyor onu: Sırtı kendisine dönük duran bir kadın dua köşesini inceliyor. Bir an, suçluluk içgüdüleriyle, onun karısı olduğunu, izini sürerek Petersburg'a geldiğini sanıyor. Sonra kim olduğunu anlıyor, ve boğazından bir itiraz çığlığı yükseliyor: Sergey Neçayev, daha önce de giydiği mavi elbise ve boneyle!

Tam o anda kendi bölümlerinden gelen Matriyona giriyor içeriye. Fyodor Mihayloviç ağzını açmadan kız atılıp konuşuyor. "İnsanların arkasından böyle sinsice yaklaşmamalısınız!" diyor.

"Ama siz ikiniz benim odamda ne arıyorsunuz?"

"Bizim de hakkımız..." diye söze başlıyor kız, ateşli bir sesle. Ama Neçayev onun sözünü kesiyor.

"Biri polisi üzerimize saldı," diyor, Fyodor Mihayloviç'e yaklaşarak. "Umarım bu siz değilsinizdir."

Lavanta kokusunun bastıramadığı ekşi erkek kokusu geliyor Fyodor Mihayloviç'in burnuna. Neçayev'in boynundaki pudra yol yol katılaşmış, kılların ucu görünmeye başlamış.

"İğrenç bir suçlama bu, iğrenç bir suçlama. Tekrar soruyorum: Odamda ne arıyorsun?" Matriyona'ya dönüyor. "Ve sen... hastasın, yatağında olman gerek!"

Adamı duymazlıktan gelen kız, Pavel'in bavulunu çıkarıyor ortaya. "Pavel Aleksandroviç'in elbisesini alabileceğini söyledim ona," diyor; ve sonra, onun itiraz etmesine fırsat bırakmadan, "evet, alabilir!" diyor, "Pavel o elbiseyi kendi parasıyla aldı ve Pavel onun arkadaşıydı!"

Kız bavulun kilidini açıp beyaz elbiseyi çıkarı-

yor. "İşte!" diyor küstahça.

Neçayev elbiseye çabucak göz atıyor, yatağın üzerine yayıyor ve kendi elbisesinin düğmelerini çözmeye başlıyor.

"Lütfen açıkla..."

"Zaman yok. Bir de gömlek gerek bana."

Kollarını çıkarıyor, elbisesi ayak bileklerine düşüyor, odadakilerin önünde kirli pamuklu iç çamaşırları ve siyah rugan botlarıyla kalıyor. Çorap giymemiş, bacakları zayıf ve kıllı.

En ufak bir çekingenlik göstermeyen Matriyona onun Pavel'in elbisesini giymesine yardım ediyor. Fyodor Mihayloviç itiraz etmek istiyor, ancak söz dinlemeyen, yaşlılara karşı aynı safta birleşen gençlere ne söyleyebilir ki insan?

"Finli arkadaşına ne oldu? Seninle değil mi?"

Neçayev ceketini giyiyor. Boyu çok uzun geliyor, omuzları da geniş. Pavel kadar yapılı değil o, onun kadar yakışıklı da değil. Oğluyla gurur duyuyor Fyodor Mihayloviç, keder içinde. Ölüm, yanlış kişiyi seçmiş!

"Finliyi bırakmak zorunda kaldım," diyor Neçayev. "Hemen kaçmalıyım."

"Diğer bir ifadeyle onu terk ettin." Ve sonra Neçayev'in yanıt vermesine fırsat tanımadan, "Yüzünü yıka," diyor. "Maskaraya benziyorsun."

Matriyona odadan sessizce çıkıp elinde ıslak bir bez parçasıyla dönüyor. Neçayev yüzünü siliyor. "Alnını da sil," diyor kız. "Dur." Bezi Neçayev'in elinden alıp gözkapaklarında birikmiş olan pudrayı temizliyor.

Kız kardeş. Pavel'e de böyle yapar mıydı? Fyodor Mihayloviç'in yüreğini bir şey kemiriyor: kıskançlık.

“Böyle kış ortasında yazlık giysilerle polisin elinden kurtulacağını mı sanıyorsun?” diyor Neçayev’e.

Neçayev bu alaycı sözlerin tuzağına düşmüyor. “Paraya ihtiyacım var,” diyor.

“Benden alamazsın.”

Neçayev çocuğa dönüyor. “Paran var mı?”

Matriyona odadan dışarı fırlıyor. Döşemenin üzerinde çekilen bir sandalyenin gıcırtısını duyuyorlar; kız elinde içi para dolu bir kavanozla dönüyor. Kavanozu yatağın üzerine boşaltıp paraları saymaya başlıyor. “Yetmez,” diye homurdanıyor Neçayev, ama yine de bekliyor. “Beş ruble ve on beş kopek,” diye bildiriyor Matriyona.

“Daha fazla gerek.”

“O zaman sokağa çıkıp dilen. Benden para alamazsın. Git ve halk adına sadaka dilen.”

Bakışıyorlar.

“Neden ona para vermiyorsun?” diyor Matriyona. “Pavel’in arkadaşı o.”

“Verecek param yok.”

“Doğru değil bu! Anneme çok paran olduğunu söyledin. Neden yarısını ona vermiyorsun? Pavel Aleksandroviç olsaydı yarısını ona verirdi.”

Pavel ve İsa! “Ben öyle bir şey söylemedim. Çok param yok benim.”

“Haydi ver şunu!” Neçayev kolunu tutuyor, gözleri ıslıl ıslıl. Bir kez daha genç adamın korkusunu kokluyor Fyodor Mihayloviç. Vahşi ama ürkmüş: zavallı adam! Sonra, ağır ağır, kapısını merhamete kapatıyor: “Kesinlikle olmaz.”

“Neden bu kadar cimrisin?” Matriyona çemkiriyor, bu sözcüğü içinde biriken tüm nefretle söylüyor.

“Cimri değilim ben.”

“Elbette cimrisin! Pavel’e karşı cimriydin, şimdi de onun arkadaşlarına karşı cimrisin! Bir sürü paran var ama hepsini kendine saklıyorsun.” Neçayev’e dönüyor. “Kitap yazsın diye ona binlerce ruble ödüyorlar, o da hepsini kendine saklıyor! Doğru bu! Pavel anlattı bana!”

“Saçmalama! Pavel para konularında bir şey bilmezdi.”

“Doğru söylüyorum! Pavel senin çalışma masasına bakmış! Muhasebe defterlerine bakmış!”

“Lanet olsun Pavel’e! Pavel muhasebe defterlerini okumayı bilmez, yalnızca görmek istediğini görür o! Yıllardır öyle borçlarım var ki sen bunları hayal bile edemezsin!” Neçayev’e dönüyor. “Saçma bir konuşma bu. Sana verecek param yok. Bence bir an önce buradan git.”

Ama artık Neçayev’in acelesi yok. Hatta gülümsemekte. “Bu konuşma hiç de saçma değil,” diyor. “Tam tersine, çok eğitici. Babalar konusunda hep bir kuşku vardı, onların gerçek günahlarının, asla itiraf etmedikleri günahlarının açgözlülük olduğunu düşünürdüm. Her şeyin kendilerinin olmasını isterler. Para keselerini vermek istemezler, zamanı geldiğinde bile. Onlar için önemli olan tek şey, para keseleridir; sonuçta ne olacağı umurlarında bile değildir. Üvey oğlunuzun bana anlattıklarına inanmamıştım, çünkü sizin kumarbaz olduğunuzu duymuştum ve kumarbazların da paraya aldırmadıklarını düşünürdüm. Ama kumarın bir de öteki yüzü var, öyle değil mi? Bunu anlamalıydım. Siz, asla tatmin olmadığı için, kumar oynayan türden olmalısınız, hep daha fazlasına gözünü diken türden.”

Gülünç bir itham bu. Dresden’deki Anya’yı düşünüyor, çocuğun karnını tok sırtını pek tutmak için

parasını idareli harcayan Anya'yı. Yakaları tersyüz edilen kendi elbiselerini, çoraplarındaki delikleri düşünüyor. Yıllar yılı Strahov'a, Krayevski'ye, Lyubimov'a, özellikle de Stellovski'ye avans dilenmek için yazmış olduğu mektupları düşünüyor, bunların hepsi birer kendini alçaltma örneği idi. *Dostoëvski l'avare* – akıl almaz! Elini cebine atıp son birkaç rublesini çıkarıyor. "İşte," diyor, paraları Neçayev'in burnunun dibine uzatarak, "bütün param bu!"

Neçayev kendisine uzanan ele serinkanlılıkla bakıyor, sonra bir hamlede kapıyor parayı, bir tek yere düşüp yatağın altına yuvarlanan metal para kaçıyor elinden. Matriyona paranın peşinden atlıyor.

Fyodor Mihayloviç parasını geri almaya çalışıyor, hatta genç adamla boğuşuyor. Ama Neçayev onu kolayca bir kenara savururken parayı alıp cebine atıyor. "Durun... durun... durun!" diye mırıldanıyor sonra. "Yüreğinizin içinde, Fyodor Mihayloviç, yüreğinizin içinde oğlunuzun hatırı için o parayı bana vermek istediğinizi biliyorum." Geriye doğru bir adım atıyor, güzelliğini göstermek istercesine eliyle elbiseyi düzeltiyor.

Ne numaracı bir adam! Ne biçim bir ikiyüzlü! Halkın İntikamı'ymış! Yine de kendi yüreğine belli bir neşenin sızmakta olduğunu yadsıyamıyor Fyodor Mihayloviç, bildiği bir neşe bu, mirasyedi kocanın neşesi. Bu krizleri elbette utanılacak şeyler. Elbette, eve beş parasız döndüğünde, karısına itirafta bulunurken, başını öne eğip onun sitemlerine katlanırken, bir daha kaçamak yapmayacağına yemin ederken dürüst. Ama yüreğinin en derin yerinde, yalnızca Tanrı'nın görebileceği bir yerde, bütün o içtenliğin altında, kendisinin haklı, karısının haksız olduğunu biliyor. Para harcanmak içindir, kumar-

dan daha dolaysız bir harcama yolu var mıdır?

Matriyona elini uzatıyor. Avucunda elli kopek duruyor. Parayı kime vereceğini bilemiyor gibi. Fyodor Mihayloviç kızın elini Neçayev'e doğru itiyor. "Ona ver, onun ihtiyacı var." Neçayev parayı cebine atıyor.

İyi. Tamam. Şimdi parasız erdemli rolünü oynamak sırası kendisinde, başını öne eğip azar işitmek sırası da Neçayev'de. Ama ne söyleyebilir ki o? Hiç, hiçbir şey.

Neçayev hiç beklemiyor. Mavi elbiseyi katlıyor. "Bunu bir yere sakla," diyor Matriyona'ya, "evde saklama, başka bir yere götür." Kıza şapkayla perüğü de uzatıyor, pantolonunun paçalarını şık botlarının içine sokuşturuyor, paltosunu giyiyor, dalgın dalgın başını sıvazlıyor. "Çok vakit kaybettim," diye mırıldanıyor. "Siz..." Koltuğun üzerindeki kürk kasketi kapıp kapıya yöneliyor. Sonra aklına bir şey geliyor ve geri dönüyor. "İlginç bir adamsınız Fyodor Mihayloviç. Uygun yaşta bir kızınız olsaydı onunla evlenmek isterdim. Eminim ki olağanüstü bir kız olurdu. Üvey oğlunuza gelince; o başka bir hikâye, size hiç benzemiyordu. Onunla nasıl baş ederdim bilemiyorum. Bir şey eksikti onda. Görüşüm bu, bir değeri varsa."

"Eksiği neydi?"

"Tam bir aziz gibiydi. Ona mum yakmakta haklısınız."

Konuşurken elini mumun üzerinden geçiriyor, mumun alevi titriyor. Sonra parmağının birini aleve sokup orada tutuyor. Saniyeler geçiyor: bir, iki, üç, dört, beş. Yüzündeki ifade değişmiyor. Transa geçmiş gibi.

Sonra çekiyor elini. "İşte onda eksik olan buy-

du. Kız gibiydi, aslında.”

Kolunu Matriyona'nın omzuna atıp sarılıyor ona. Kız hiç çekinmeden karşılık veriyor, sarışın başını adamın göğsüne yaslıyor, o da onu kucaklıyor.

“*Wachsam, wachsam!*” diye fısıldıyor Neçayev, anlamlı anlamlı, ve kızın başının üstünden yanmış parmağını adama sallıyor. Sonra gidiyor.

O garip sözcüklerin ne olduğunu anlamak Fyodor Mihayloviç'in bir-iki dakikasını alıyor. Sözcüğü tanıdıktan sonra bile anlayamıyor. *Uyanık*: Neye karşı uyanık?

Matriyona pencereye gitmiş, sarkıp sokağa bakıyor. Gözleri yaşarmış, ama heyecanı üzüntüsünü bastırıyor. “Sizce güvencede olur mu?” diye soruyor; sonra adamın yanıtını beklemeden, “Onunla gideyim mi?” diyor. “Kör numarası yapar, ben de ona yol gösteriyor olurum.” Ama gelip geçici bir fikir bu.

Fyodor Mihayloviç kızın tam arkasında duruyor. Hava neredeyse kararmış, kar yağmaya başlıyor, az sonra annesi eve dönecek.

“Ondan hoşlanıyor musun?” diye soruyor kıza.

“Hımm.”

“Hayatı çok dolu, öyle değil mi?”

“Hımm.”

Adamı duymuyor bile. Eşit olmayan bir rekabet bu. Serüven ve gizem soluyarak hiçbir yerden gelip hiçbir yerde kaybolan bu genç adamlarla nasıl rekabet etsin ki Fyodor Mihayloviç? Onların hayatları gerçekten de dolu, *wachsam* olması gereken kişi, kız.

“Ondan neden bu kadar hoşlanıyorsun Matriyona?”

“Çünkü o Pavel Aleksandroviç'in en yakın arkadaşı.”

“Doğru mu bu?” diye itiraz eder gibi yapıyor Fyodor Mihayloviç. “Ben de Pavel Aleksandroviç’in en yakın arkadaşının ben olduğumu sanırdım. Ötekiler onu unuttuğunda ben onun arkadaşı olmaya devam edeceğim. Ben onun can dostuyum.”

Kız pencereden dönüp tuhaf tuhaf bakıyor adama, dilinin ucunda bir şey var sanki. Ama ne? Siz Pavel Aleksandroviç’in yalnızca üvey babasısınız, mı diyecek? Ya da bambaşka bir şey mi: Benimle konuşurken bu ses tonuyla konuşmayın mı diyecek?

Matriyona, saçını yüzünden çekerek –ki bu hareketin bir sıkıntı ifadesi olduğunu artık öğrenmiş adam– onun kolunun altından sıvışmaya çalışıyor. Fyodor Mihayloviç kızın önüne geçip onu engelliyor. “Bırakın...” diye fısıldıyor kız, “bu giysileri gizlemem gerek.”

Güçsüzlüğünü hissetmesi için bir an daha bekletiyor kızı. Sonra yana çekiliyor. “Onları apteshane deliğine at,” diyor. “Oraya kimse bakmaz.”

Kız burnunu kırıstırıyor. “Deliğe mi?” diyor. “Yani?..”

“Evet, dediğimi yap. Ya da onları bana ver, sen de git yat. Ben yaparım senin yerine.”

Neçayev için yapmam, ama senin için yaparım.

Fyodor Mihayloviç giysileri bir havluya sarıyor, merdivenden sessizce inip apteshaneye gidiyor. Ama sonra aklına başka bir şey geliyor. İnsan pisliği arasında giysiler. Acaba apteshane çukurlarından çıkarılan pislikleri toplayanları fazla mı küçümsüyor?

Kapıcının, kulübesinden kendisini gözetlediğini görüyor ve kasıtlı olarak sokağa yöneliyor. Sonra paltosunu giymemiş olduğunun farkına varıyor. Yeniden merdiveni tırmanırken Amalia Karlovna ile burun buruna geliyor, ilk katta oturan yaşlı kadınla.

Onu karşılamak ister gibi bir tabak tarçınlı kek uzatıyor kadın. "İyi günler efendim," diyor törensel bir edayla. Fyodor Mihayloviç ağzında bir şeyler geveleyip kadının yanından geçiyor.

Aradığı ne? Ansızın ve inatla *kendinin* oluveren o bohçanın girip unutulacağı bir delik, bir yarık mı? Hiçbir nedeni ya da mantığı olmadan, ölü bir bebek doğuran bir kıza benziyor şimdi ya da kanlı balta-sıyla bir katile. İçinde Neçayev'e karşı yeniden öfke kabarıyor. *Ne diye kendimi senin için tehlikeye atıyorum*, diye bağırmak istiyor, *sen benim için hiçbir şey ifade etmiyorsun ki!* Ama görünüşe bakılırsa artık çok geç. O bohçayı Matriyona'nın elinden aldığı andan beri bir şey yerinden oynamış, artık geriye dönüş yok.

Koridorun sonunda, boş odalardan birinde bir öbek alçı ve moloz duruyor. Botunun ucunu isteksiz isteksiz sürtüyor o yığına. Mala sallayan bir işçi açık kapıdan kuşkuyla bakıyor ona.

En azından peşinde İvanov yok. Ama belki de onun yerine birini koymuşlardır bile. Yeni casus kim acaba? Yoksa şu işçi kendisini gözetlesin diye para mı alıyor? Kapıcı mı yapıyor bu işi?

Bohçayı ceketinin altına sokuyor ve yeniden so-kağa çıkıyor. Rüzgâr buzdan bir duvar gibi. İlk köşe-den dönüyor, sonra bir daha dönüyor. Köpeği buldu-ğu çıkmaz sokakta yine. Bugün köpek yok. Terk et-tiği gece köpek öldü mü acaba?

Bohçayı bir köşeye bırakıyor. Şapkaya tutturul-muş bukleler rüzgârda çırpınıyor, hem komik hem de meşum. Neçayev bu bukleleri nereden bulmuş olabilir, kız kardeşlerinin birinden mi? Güzelim buklelerini onun hatırı için kesmeye hazır kaç tane kız kardeşi var acaba?

İğneleri çıkarıp şapkayı boşuna bir çabayla ikiye ayırmaya çabalıyor, sonra buruşturup daha önce köpeğin bağlanmış olduğu yağmur borusundan içeri itiyor. Aynı şeyi elbiseyle yapmayı deniyor, ama boru çok dar.

Sırtına dikilen gözler olduğunu hissediyor. Dönüyor. İkinci kattaki bir pencereden iki çocuk ona bakıyor, arkalarında da daha uzun boylu, gölge gibi bir üçüncü kişi.

Şapkayı borunun içinden çıkarmaya çalışıyor, ama eli yetişmiyor. Aptallığına lanet ediyor. Boru tıkanmış için yağmur oluğu taşacak. Biri araştırma yapacak ve şapka bulunacak. Suçlu birinden başka bir şapkayı borudan yukarı kim iter ki?

Yine İvanov'u hatırlıyor; onun adını o kadar çok yinelemiş ki bir şapka gibi üzerine oturmuş. İvanov öldürüldü. Ama Ivanov şapka takmıyordu ya da kadın şapkası takmıyordu. Demek ki şapkanın peşinden giderek İvanov'a ulaşamaz. Öte yandan, bu şapka İvanov'un katiline ait olamaz mı? Bir kadının bir erkeği öldürmesi ne kadar kolay: Onu kandırıp dar bir sokağa sok, sırtını duvara dayayıp seni kucaklamasına izin ver, ve sonra, hareket doruktayken kaburgalarını yoklayıp şapka iğnesini kalbine sapla, hiç kan çıkmaz, yara izi de bir iğne deliği kadar olur.

Şapka iğnelerini fırlatmış olduğu köşede dizüstü çöküyor, ama karanlıkta onları bulamıyor. Mum gerek. Ama bu rüzgârda hangi mum yanar ki?

O kadar yorgun ki ayaklarının üzerinde doğrulamıyor. Hasta mı? Matriyona'dan bir şey mi buluştu? Yoksa yeni bir kriz mi geçirecek? Bu aşırı yorgunluk ona mı işaret ediyor?

Dörtayak üzerinde, başını kaldırıyor, vahşi bir hayvan gibi havayı koklayarak dikkatini kendi için-

deki ufukta toplamaya çalışıyor. Ama eğer bir kriz yaklaşıyorsa bu kriz duyularını da alıp götürmekte. Duyuları da elleri kadar kör.

Polis

Anahtarını yanına almadığından kapıyı çalması gerekiyor. Kapıyı Anna Sergeyevna açıyor ve ona şaşkınlıkla bakıyor. “Treninizi mi kaçırdınız?” diye soruyor. Sonra onun garip görünümünün farkına varıyor: Titreyen ellerini, sakalından damlayan suları görüyor. “Bir şey mi oldu? Rahatsız mısınız?”

“Yo, hasta değilim. Gidişimi erteledim. Sonra her şeyi açıklarım.”

Odada biri daha var, Matriyona’nın yatağının başında duruyor: Belli ki bir doktor, genç, Alman usulü tertemiz tıraşlı. Eczaneden alınan kahverengi şişe elinde, önce kokluyor, sonra isteksizce açıyor kapağını. Çantasını sertçe kapatıyor, odayla yandaki bölmeyi ayıran perdeyi çekiyor. “Kızınızın bronşlerini üşüttüğünü anlatıyordum,” diyor, Fyodor Mihayloviç’e. “Ciğerleri sağlam. Aynı zamanda...”

Fyodor Mihayloviç doktorun sözünü kesiyor: “Kızım değil. Ben burada kiracıyım.”

Doktor sabırsızca omuzlarını silkip Anna Sergeyevna'ya dönüyor. "Aynı zamanda... bunu söylemeden geçemeyeceğim, hafif bir isteri durumu da var."

"Ne anlama geliyor bu?"

"Anlamı şu: Kızınız şimdiki heyecanlı durumunda kaldığı sürece doğru dürüst iyileşemez. Bu heyecan onun rahatsızlığının bir parçası. Sakinleştirilmeli. Bunu başarırsak, birkaç gün içinde okuluna dönebilir. Bedensel olarak güçlü, bünyesi sağlam. Tedavi olarak her şeyden önce sükûnet öneriyorum, huzur ve sükûnet. Yataktan çıkmamalı ve hafif şeyler yemeli. Ona sakın süt ve sütlü şeyler vermeyin. Size göğsü için bir merhem bırakıyorum ve gerekirse kullanmanız için bir uyku ilacı, sakinleştirici olarak. Düşük dozda verin, aman dikkat, yarım çay kaşığı."

Doktor gider gitmez Fyodor Mihayloviç açıklama yapmaya çabılıyor. Ama Anna Sergeyevna onu dinleyecek havada değil. "Matriyoşa ona bağırdığınızı söyledi," diyor fısıltıyla, sesi gergin. "Buna izin veremem!"

"Doğru değil bu! Ona asla bağırmadım!" Fısıldarak konuşmalarına rağmen perdenin gerisindeki Matriyona'nın kendilerini dinlediğinden ve içinden oh dediğinden emin. Anna Sergeyevna'yı kolundan tutup kendi odasına götürüyor, kapıyı kapatıyor. "Doktorun dediğini duydun, aşırı heyecanlı. Elbette onun bu durumdayken söylediği her şeye inanamazsın. Bu sabah burada neler olduğunu sana baştan sona anlattı mı?"

"Pavel'in bir arkadaşının uğradığını ve sizin ona çok kaba davrandığınızı söyledi. Sözüünü ettiğiniz şey bu mu?"

"Evet..."

“Bırakın da bitireyim. Pavel’in arkadaşıyla sizin aranızda neler olduğu umurumda değil. Ama siz Matriyona’ya da kaba davrandınız ve onu hırpaladınız. Buna katlanamam.”

“Matriyona’nın sözünü ettiği arkadaş Neçayev, Neçayev’in ta kendisi, başkası değil. Bunu da söyledi mi kızın? Neçayev, bir kanun kaçağı, bugün burada, senin evindeydi. Onu içeri aldığı ve onun –o numaracının, ikiyüzlünün– tarafını tuttuğu için kızına kızdım diye beni suçlayabilir misin?”

“Yine de Matriyona’ya böyle öfkelenmeye hakkınız yok. Neçayev’in kötü biri olduğunu nereden bilsin? Ben nereden bileyim? Siz onun numaracı olduğunu söylüyorsunuz. Ya siz? Sizin davranışınıza ne demeli? Siz hep içtenlikle mi hareket ediyorsunuz? Hiç sanmam.”

“Ne diyorsun sen! Elbette içtenlikle hareket ediyorum. Bir zamanlar belki öyle yapmazdım, ama şimdi öyleyim, şimdi. Gerçeği söylüyorum.”

“Şimdi mi? Durup dururken neden şimdi? Size neden inanayım? Siz neden kendinize inanasınız?”

“Çünkü Pavel’in benden utanmasını istemiyorum.”

“Pavel mi? Pavel’in bununla bir ilgisi yok.”

“Pavel’in babasından utanmasını istemiyorum, şimdi her şeyi gördüğüne göre. Değişen bu işte; şimdi gerçek de dahil, her şeyin bir ölçüsü var artık, bu ölçü de Pavel. Matriyona’ya kaba davrandığım için özür dilerim, pişmanım ve ondan özür dileyeceğim. Ama sen de biliyorsun ki...” –kollarını iki yana açıyor– “Matriyona benden hoşlanmıyor.”

“Sizin burada ne yaptığınızı anlamıyor, hepsi bu. Pavel’in neden bizim yanımızda kaldığını anlamıştı, daha önce de öğrenci kiracılarımız olmuştu,

ama yaşça büyük bir kiracı aynı şey değil. Sizi evimden çıkarmaya çalışmıyorum Fyodor Mihayloviç, ama bugün gideceğinizi bildirdiğinizde ferahlamıştım. Dört yıldır Matriyona ile ben çok sakin, çok düzgün bir hayat geçirdik. Kiracılarımızın bunu bozmasına hiçbir zaman izin vermedik. Pavel öldüğünden bu yana gürültü patırtıdan başka bir şey olmadı. Bir çocuk için iyi değil bu. Evdeki atmosfer bu kadar tutarsız olmasaydı Matriyona bugün böyle hasta olmazdı. Doktorun dediği doğru: Matriyona heyecanlı, heyecan da bir çocuğu savunmasız kılar.”

Fyodor Mihayloviç, kadının asıl konuya gelmesini bekliyor: Matriyona’nın, annesiyle kendisi arasında neler geçtiğinin farkında olduğundan ve annesini kıskanıp onu sahiplenmek istediğinden söz etmesini bekliyor. Ama görünüşe bakılırsa Anna henüz bu konuyu açmaya hazır değil.

“Karmaşa için, her şey için özür dilerim. Planlamış olduğum gibi bu gece buradan ayrılmam mümkün olmadı; nedenlerine girmeyeceğim, önemli değil. Burada en fazla bir-iki gün daha kalacağım, arkadaşlarımdan para gelene kadar. Sonra sana borcumu ödeyip gideceğim.”

“Dresden’e mi?”

“Ya Dresden’e ya da başka bir kiralık odaya, bunu henüz bilmiyorum.”

“Pekâlâ, Fyodor Mihayloviç. Paraya gelince, geçmişe bir sünger çekelim. Sizin alacaklılarınızın uzun listesine dahil olmak istemiyorum.”

Kadının öfkesinde nedense anlamadığı bir yan var. Daha önce hiç böyle kırıncı konuşmamıştı.

Hemen oturup Maykov’a mektup yazıyor. “Benim hâlâ Petersburg’da olduğumu öğrenince şaşıracaksın Apollon Grigoreviç. Umarım son kez senden

bir iyilikte bulunmanı istiyorum. İşin aslı şu: O kadar güç durumdayım ki bırak ailemin yanına dönmek, kiramı ödemek için bile paltomu rehine koymaktan başka çarem kalmadı. İki yüz ruble işimi görür.”

Karısına da şöyle yazıyor: “Budalalık edip Pavel’in arkadaşlarından birinin, kendisine borç vermem konusunda beni ikna etmesine razı oldum. Yine Maykov gelecek yardımına. Borçlarımı öder ödemez sana telgraf çekerim.”

Suçlu yeniden Fedya’nın cömert kalbi oldu. Ama gerçek şu ki, Fedya’nın kalbi cömert değil. Fedya’nın kalbi... Evin kapısı sertçe vuruluyor. Anna Sergeyevna kapıyı açma fırsatı bulamadan Fyodor Mihayloviç onun yanına gidiyor. “Polis olmalı,” diye fısıldıyor, “bu saatte ancak polis gelir. Bırak onlarla ben konuşmaya çalışayım. Sen Matriyona’nın yanında kal. Onu sorguya çekmemeleri daha iyi olur.”

Kapıyı açıyor. Karşısında Finli kız duruyor, iki yanında da mavi üniformalı iki polis memuru. Bir tanesi şef.

“Adam bu mu?” diye soruyor şef.

Kız başını sallıyor.

Fyodor Mihayloviç yana çekiliyor, gelenler kızı önlerine katıp içeri giriyorlar. Finlinin görünümündeki değişiklik Fyodor Mihayloviç’i dehşete düşürüyor. Yüzü kâğıt gibi bembeyaz, kolları bacakları iplerle oynatılan bir kukla gibi yürüyor.

“Odama geçebilir miyiz?” diyor Fyodor Mihayloviç. “Evde hasta bir çocuk var, rahatsız edilmemesi gerek.”

Şef, iri adımlarla odanın öbür ucuna geçiyor, bir çekişte perdeyi açıyor. Korurcasına kızının üzerine eğilen Anna Sergeyevna çıkıyor ortaya. Yerinden fir-

layıp onlara dönüyor, gözleri alev alev. "Çekilin!" diye tıslıyor. Adam yavaşça perdeyi kapatıyor.

Fyodor Mihayloviç, polisleri kendi odasına götürüyor. Finlinin ayaklarını sürüyerek yürütmesinde tanıdık gelen bir şey var. Sonra ne olduğunu görüyor: Ayak bilekleri zincirli.

Şef, dua köşesini ve fotoğrafı inceliyor. "Kim bu?"

"Oğlum."

Bir tuhaflık var, dua köşesinde değişen bir şey var. Fyodor Mihayloviç bunun ne olduğunu fark ettiğinde damarlarındaki kan donuyor.

Sorgulama başlıyor.

"Bugün buraya Sergey Gennadeviç Neçayev adında biri geldi mi?"

"Neçayev olduğundan kuşkulandığım, ama o adı kullanmayan biri geldi, evet."

"Hangi adı kullanıyor?"

"Bir kadın adı. Kadın kılığındaydı. Lacivert bir elbise üzerine siyah bir palto giymişti."

"Bu şahıs neden geldi buraya?"

"Para istemeye."

"Başka nedeni yok muydu?"

"Benim bildiğim bir nedeni yok. Onun arkadaşı değilim ben."

"Ona para verdiniz mi?"

"Reddettim. Yine de elimdekini aldı, onu durdurdum."

"Sizi soyduğunu mu söylüyorsunuz?"

"Benim isteğim dışında aldı paramı. Paramı geri almaya çalışmanın akıllıca olmayacağını düşündüm. Siz buna soygun demek istiyorsanız diyebilirsiniz."

"Kaç paraydı?"

“Otuz ruble kadar.”

“Başka ne oldu?”

Finliye bir göz atmayı göze alıyor. Kızın dudakları sessizce titriyor. Bu adamların ellerinde olduğu süre içinde kıza ne yapmışlarsa tavrı tümüyle değişmiş. Mezbahada bıçağın inmesini bekleyen bir hayvan gibi duruyor orada.

“Oğlum hakkında konuştuk. Neçayev bir bakıma oğlumun arkadaşı sayılırdı. Bu evi bu sayede öğrenmişti. Oğlum burada kiracıydı. Yoksa Neçayev buraya gelmezdi.”

“Yoksa gelmezdi, demekle ne demek istiyorsunuz? Yani buraya oğlunuzu görmeyi umarak mı gelmişti?”

“Yo. Oğlumun arkadaşlarından hiçbiri onu görmeyi ummuyor artık. Neçayev buraya benden anlayış görmeyi beklediği için değil, geçmişte kalan o arkadaşlık yüzünden geldi.”

“Evet, oğlunuzun suç ilişkilerini biliyoruz.”

Fyodor Mihayloviç omuzlarını silkiyor. “Belki suç ilişkisi değildir. Belki ilişki değildir; belki yalnız arkadaşlıktır. Ama bunu burada bırakalım. Artık üzerinde tartışılamayacak bir konu bu.”

“Neçayev’in buradan çıkınca nereye gittiğini biliyor musunuz?”

“Hiçbir fikrim yok.”

“Belgelerinizi gösterin.”

Pasaportunu veriyor, İsaev’inkini değil kendinkini. Şef, pasaportu cebine atıp kasketini başına takıyor. “Yarın sabah ifade vermek üzere Sadovaya Sokağı’ndaki karakola gelin. Aksine bir karar alman kadar aynı karakola her gün öğleden önce geleceksiniz, haftanın yedi günü. Petersburg’dan ayrılmayacaksınız. Anlaşıldı mı?”

“Burada kalırsam masraflarımı kim karşılayacak?”

“O beni ilgilendirmez.”

Tutukluyu götürmesi için arkadaşına işaret ediyor. Ama o dakikaya kadar ağzını açmamış olan Finli, giriş kapısında duruyor. “Karnım aç!” diyor, sızlanırcasına, polis memuru onu tutup zorla dışarı çıkarmaya çalışınca ayaklarını yere yapıştırıyor, kapının koluna asılıyor: “Karnım aç, yemek verin bana!” diyor.

Kızın çığlığı ağlamaklı, umarsız. Anna Sergeyevna ona daha yakın olmasına karşın kızın yakarışı belli ki yatağından sessizce inip başparmağı ağzında onları gözleyen çocuğa yönelik.

“Durun!” diyen Matriyona bir hamlede dolaba fırlıyor. Bir parça çavdar ekmeği ve bir salatalıkla dönüyor; küçük para cüzdanı da elinde. “Hepsini alabilirsin!” diyor heyecanlı bir sesle ve yiyeceklerle parayı birlikte Finlinin eline tutuşturuyor. Sonra bir adım geri çekiliyor ve kafasını yana eğerek, tuhaf, modası geçmiş bir reverans yapıyor.

“Para olmaz!” diye dikleniyor bekçi ve cüzdanı kıza geri veriyor.

Finliden en ufak bir teşekkür sözcüğü yok, bir anlık bir isyanın ardından kayıtsızlığa bürünmüş. Sanki, diye düşünüyor Fyodor Mihayloviç, içindeki kıvılcım sönmüş. Acaba gerçekten dövdüler mi onu ya da daha kötüsü mü? Ve Matriyona bir biçimde biliyor mu bunu? Acımasının nedeni bu mu? Ama bir çocuk böyle şeyleri nasıl bilebilir?

Onlar gittikten sonra odasına dönüyor, mumu söndürüyor, ikonayı, resimleri, mumu yere koyuyor, şifoniyerin üzerine yayılmış üç çubuklu bayrağı kaldırıyor. Sonra öbür odaya dönüyor. Anna Sergeyev-

na, Matriyona'nın yatağının yanına oturmuş dikiş dikeyyor. Adam bayrağı yatağın üzerine atıyor. "Kızınla konuşursam kendimi yine tutamayacağımdan korkuyorum," diyor, "bu yüzden belki sen ona bunun benim odama nasıl geldiğini sorabilirsin."

"Siz neden söz ediyorsunuz? Nedir bu?"

"Ona sor."

"O bir bayrak," diyor Matriyona somurtarak.

Anna Sergeyevna bayrağı yatağın üzerine seriyor. Bir metre uzunluğunda; çok kullanılmış olduğu belli, çünkü renkleri -eşit dikey çubuklar halinde beyaz, kırmızı ve siyah renkleri- iyice yıpranıp solmuş. Acaba onu nereden sallandırıyorlardı, Madame la Fay'ın dükkânının damından mı?

"Kimin bayrağı bu?" diye soruyor Anna Sergeyevna.

Fyodor Mihayloviç, çocuğun yanıt vermesini bekliyor.

"Halkın. Halkın bayrağı o," diyor çocuk sonunda, istemeye istemeye.

"Artık yeter," diyor Anna Sergeyevna. Kızını alından öpüyor. "Uyuma zamanı." Perdeyi çekip kapatıyor.

Beş dakika sonra adamın odasında, iyice katladığı bayrak da yanında. "Açıklayın bakalım," diyor.

"Elindeki, Halkın İntikamı'nın bayrağı. İsyân bayrağı. Renklerin ne anlama geldiğini anlatmamı istiyorsan anlatırım. Ya da Matriyona'ya sor, bildiğine eminim. Bu bayrağı teşhir etmekten daha kıskırtıcı ve daha suçlayıcı başka bir hareket olamaz. Matriyona ben yokken onu odama koydu, polis kolayca görebilirdi. Ona ne olduğunu anlayamıyorum. Aklını mı kaçırdı?"

"Onun hakkında bu sözcüğü kullanmayın! Poli-

sin geleceğini bilmiyordu. Bayrağa gelince; bu kadar dert olacaksa hemen götürüp yakayım.”

“Yakmak mı?” Fyodor Mihayloviç şaşırıp kalıyor. Ne kadar basit! Kendisi o mavi elbiseyi neden yakmadı ki?

“Ama şunu da söyleyeyim,” diye ekliyor Anna, “bu iş burada bitmeli, tamamen bitmeli. Bir çocuğu hiç ilgilendirmemesi gereken işlere bulaştırıyorsunuz Matriyona’yı.”

“Baştan sona haklısın. Ama onu bulaştıran ben değilim, Neçayev.”

“Hiç fark etmez. Siz burada olmasaydınız Neçayev diye biri de olmayacaktı.”

Bodrum

Gece yoğun kar yağmış. Dışarı çıkınca ani beyazlık gözünü alıyor. Durup eğiliyor, başı sanki soldan sağa değil de yukarıdan aşağıya doğru dönüyormuş gibi bir duyguya kapılıyor. Hareket etmeye çalışırsa öne doğru tökezleyip yere kapaklanacağını hissediyor.

Bu ancak bir krizin prelüdü olabilir. Baş dönmeleriyle, çarpıntılarla, bitkinlik ve sinirlilik halleriyle günlerdir geleceğini belli etse de, bir türlü gelmiyordu kriz. Ya da içinde bulunduğu durumun tamamı bir kriz sayılabilirdi.

63 numaranın girişinde dururken ve kafası, içinde neler olduğuyla meşgulken, hiçbir şey duymuyor; biri kolunu sıkıca tutunca, birden sarsılıp gözlerini açıyor. Neçayev'le yüz yüze.

Dişlerini göstere göstere sırtıyor Neçayev. Yüzündeki çibanlar soğuktan mosmor kesilmiş. Fyodor Mihayloviç kendini onun elinden kurtarmaya çaba-

lıyor ama Neçayev daha da sıkı tutuyor.

“Yaptığınız delilik,” diyor. “Fırsat varken terk etmeliydiniz Petersburg’u. Yakalayacaklar sizi.”

Bir eliyle Fyodor Mihayloviç’in kolunun dirsekten yukarısını, öteki eliyle de bileğini yakalayan Neçayev onu döndürüyor. Sveçnoy Sokağı’nda yan yana, gönülsüz bir köpekle sahibi gibi yürüyorlar.

“Ama belki de içten içe yakalanmak istiyorsunuzdur.”

Neçayev’in başındaki siyah şapkanın iki yanındaki kulaklıklar başını oynatırken sallanıyorlar. Sabırlı, tekdüze bir sesle konuşuyor adam. “Siz insanları hep sapkın gerekçelerle donatırsınız Fyodor Mihayloviç. Oysa insanlar öyle değildir. Bir düşünün: Ben neden yakalanıp hapse tıkmak isteyeyim? Hem bizim gibi bir ikiliye kim dikkat eder? Gezintiye çıkmış baba ile oğula?” Ve keyifli bir gülümsemeyle adama bakıyor.

Sveçnoy Sokağı’nın sonuna geliyorlar; Neçayev kolunu hafifçe sıkarak onu sağa döndürüyor.

“Arkadaşının neler çektiğinden haberin var mı?”

“Arkadaşım mı? Finli kızı mı kastediyorsunuz? Dayanır o, ona güveniyorum.”

“Onu gördün mü?”

“Polis onu kaldığım yere getirdi, beni teşhis etsin diye. Aldırmayın, onun için korkmuyorum, cesurdur o, üzerine düşeni yapar. Ev sahibenizin küçük kızıyla konuşma fırsatı buldu mu?”

“Matriyona ile mi? Neden konuşsun ki?”

“Nedeni yok, nedeni yok. Çocukları sever. Kendisi de çocuk zaten. Çok yalın, çok dürüst.”

“Polis beni sorguya çekti. Yine çekecek. Hiçbir şey gizlemedim. Hiçbir şey gizlemeyeceğim. Seni uyarıyorum, Pavel’i bana karşı kullanamazsın.”

“Pavel’i size karşı kullanmama gerek yok. Sizi kendinize karşı kullanabilirim.”

Saman Pazarı’nın göbeğinde, Sadovaya Sokağı’ndalar. Fyodor Mihayloviç topuklarını yere çakıp duruyor. “Pavel’e öldürülmesini istediğin kişilerin listesini vermişsin,” diyor.

“Listeden daha önce söz ettik, hatırlamıyor musunuz? Birçok listeden biriydi o. Pek çok listenin pek çok kopyasından biri.”

“Ben bunu sormadım. Bilmek istediğim...”

Neçayev başını geriye atıp gülüyor. Ağzından buhar çıkıyor. “Listede kendinizin de olup olmadığını merak ediyorsunuz!”

“Pavel’in bu yüzden mi seninle yolunu ayırdığını bilmek istiyorum, listede benim adıma gördüğünü ve katılmayı reddettiği için mi?”

“Amma da mantıksız bir düşünce Fyodor Mihayloviç! Elbette ki hiçbir listede yoksunuz. Siz çok değerli birisiniz. Aramızda kalsın, listelere kimin adının girdiği hiç önemli değil. Önemli olan onların öğrenileceğini bilmeleri ve korkudan tir tir titremeleri. Halk böyle bir şeyi anlar ve onaylar. Halk tek tek vakalarla ilgilenmez. Ta ezelden beri acı çekmiştir halk; şimdi acı çekme sırasının ötekilere gelmesini istiyor. Kaygılanmayın. Sizin zamanınız gelmedi. Aslında sizin gibilerin işbirliğinden memnun olurlar.”

“Benim gibilerin mi? Benim gibi olanlar kim? Sizin için broşürler yazmamı mı istiyorsunuz?”

“Tabii ki hayır. Sizin yeteneğiniz broşür yazmakta kullanılamaz, bu iş için fazla dürüstsünüz. Gelin yürüyelim. Sizi bir yere götürmek istiyorum. Niyetim, içinize bir tohum ekmek.”

Neçayev koluna giriyor ve Sadovaya Sokağı’nda

yürümeye devam ediyorlar. Atlı süvari birliğinin nefti paltolarını giymiş iki subay yaklaşıyor. Neçayev onlara yol verirken bir elini neşeyle kaldırıp selamlıyor onları. Subaylar başlarıyla selamını alıyorlar.

“Sizin *Suç ve Ceza* adlı kitabınızı okudum,” diye söze yeniden başlıyor Neçayev. “Fikrimi oradan edindim. Harika bir kitap. Onun gibi bir şey okumadım hiç. Yer yer beni dehşete düşürdüğü de oldu. Raskolnikov’un hastalığı filan. Pek çok kişiden övgü almışsınızdır. Yine söylemeliyim ki...” Bir eliyle göğsüne vuruyor ve sonra, kalbini yerinden söker gibi elini öne savuruyor. Hareketinin tuhaflığı kendisini de şaşırtmış gibi kızarıyor.

Fyodor Mihayloviç, Neçayev’in böyle hesapsız bir hareketine ilk kez tanık oluyor ve bu onu şaşırtıyor. Bakir bir yürek, diye düşünüyor, kendi heyecanları kendini şaşırtıyor. Tıpkı Dr. Frankenstein’in canlanan yaratığı gibi. Karşısındaki katı, silik adama karşı ilk kez hafif bir acıma duyuyor.

Artık Saman Pazarı’nın içlerindeler. Öne düşen Neçayev onu işportacıların tezgâhlarıyla, el arabalarıyla dolu daracık sokaklardan, pis kokulu insan kalabalığının arasından geçiriyor.

Bir bina girişinde duruyorlar. Neçayev cebinden mavi bir eşarp çıkarıyor. “Gözlerinizi kapamama izin vermenizi istiyorum,” diyor.

“Beni nereye götürüyorsunuz?”

“Size göstermek istediğim bir şey var.”

“Ama beni nereye götürüyorsunuz?”

“Şu anda yaşadığım yere, halkın arasına. İkimizin de işini kolaylaştıracak. Benim yerimi bilmediğinizi gönül rahatlığıyla söyleyebileceksiniz.”

Gözleri bağlı olduğuna göre kendini yeniden

baş dönmesinin lüksüne bırakabilir. Neçayev yol gösteriyor; yanlarından geçenler Fyodor Mihayloviç'e çarpıyor, itiyorlar; bir seferinde ayağını boşa basıyor, birileri yardım edip doğrultuyor onu.

Sokaktan ayrılıp bir avluya giriyorlar. Bir meyhaneden şarkı sesleri geliyor, bir gitar tıngırtısı, keyifli haykırırlar. Lağım ve balık artıklarının kokusu da var.

Elini tutup bir parmaklığa koyuyor Neçayev. "Basamağa dikkat," diyor sesi. "Burası öyle karanlık ki, gözbağınızı çıkarsam da fark etmez."

Basamakları yaşlı adamlar gibi ayağını sürüye sürüye iniyor. İçeride boğucu ve durgun bir hava var. Bir yerden ağır ağır damlayan suyun sesi geliyor. Bir mağaraya girer gibiler.

"Geldik," diyor Neçayev. "Başınıza dikkat."

Duruyorlar. Fyodor Mihayloviç gözbağını çıkarıyor. Işıksız tahta bir merdivenin dibindeler. Karşılarında kapalı bir kapı var. Neçayev önce dört, sonra üç kez vuruyor kapıya. Bekliyorlar. Damlayan suyun sesinden başka ses duyulmuyor. Neçayev parolayı yineliyor. Yanıt yok. "Beklememiz gerek," diyor. "Gelin."

Merdivenin öteki tarafındaki kapıyı vuruyor, açıp yana çekiliyor.

Bir bodrumdalar, tavanı öyle alçak ki Fyodor Mihayloviç tökezliyor; bodrumu bir tek baş hizasındaki, kâğıtla kaplı bir pencereden sızan ışık aydınlatıyor. Zemin çıplak taş; ayakta dikilirken soğğun botlarından geçip içine işlediğini hissedebiliyor. Duvarların dibinden borular dönüyor. Nemli sıva, nemli tuğlakokusu var içeride. Öyle olması mümkün değil ama sanki duvarlardan aşağı tabaka tabaka sular süzülüyor.

Bodrumun karşı duvarında bir ip gerilmiş, ipten asılı çamaşırlar en az o mekân kadar nemli ve gri. Çamaşır ipinin altında bir yatak duruyor, üzerinde benzer pozlarda üç çocuk oturuyor, sırtları duvara yaslanmış, dizleri çenelerine dayanmış, kollarıyla bacaklarını sarmışlar. Yalınayaklar, üzerlerinde pamuklu giysiler var. En büyükleri bir kız. Saçları yağlı, taraz taraz. Üst dudağı sümükle kaplı, sümüğü cansız cansız yalıyor. Öteki çocuklardan biri henüz bebek. Hiçbirinde ne bir ses var ne bir hareket. Sulu, meraksız gözlerini içeri girenlere dikmişler.

Neçayev bir mum yakıp duvardaki bir girintiye yerleştiriyor.

“Burada mı yaşıyorsun?”

“Hayır. Ama bunun önemi yok.” Bodrumun içinde bir aşağı bir yukarı yürümeye başlıyor. Kafese tıkılmış enerji, diye düşünüyor Fyodor Mihayloviç bir kez daha. Pavel’i Neçayev’in yanında hayal ediyor. Pavel böyle atılgan değildi. Onun Neçayev’i önder olarak kabul etmesini anlamak artık eskisi kadar güç gelmiyor.

“Sizi neden buraya getirdiğimi anlatayım Fyodor Mihayloviç,” diye söze başlıyor Neçayev. “Yandaki odada bir baskı makinesi var, bir el baskısı. Yasadışı elbette. Anahtar kendisinde olan salak dışarı çıkmış, oysa burada olacağına söz vermişti. Petersburg’dan ayrılmanızdan önce bu baskı makinesini kullanmanızı öneriyorum size. Söyleyeceğiniz ne varsa binlerce kopyasını çıkararak onu birkaç saat içinde dağıtabiliriz. Böyle bir zamanda, önemli şeylerin eşiğinde, sizin yapacağınız bir katkının büyük etkileri olacaktır. Sizin saygın bir adınız var, özellikle öğrenciler arasında. Kendi adınızı kullanarak oğlunuzun nasıl öldüğünü anlatmaya hazırsanız, öğ-

renciler gazaba gelip sokaklara döküleceklerdir.” Dolaşmayı bırakıp adamın karşısında duruyor. “Pavel İsaev’in ölümüne çok üzüldüm. İyi bir yoldaşı. Ama geçmişe bakınakla yetinemeyiz. Onun ölümünü bir ateş yakmak için kullanmalıyız. Pavel olsa beni desteklerdi. Öfkenizin bir işe yaraması için sizi zorlardı.”

Bu sözleri söylerken biraz ileri gittiğini fark etmiş benziyor. Üstünkörü düzeltiyor sözlerini. “Yani öfkenizin ve kederinizin demek istiyorum. Böylece Pavel bir hiç uğruna ölmüş olmaz.”

Bir ateş yakmak: Bu kadarı fazla! Fyodor Mihayloviç dönüp gitmeye hazırlanıyor. Ama Neçayev onu kolundan yakalıyor, geri çekiyor. “Henüz gidemezsiniz!” diyor sıkılı dişlerinin arasından. “Rusya’yı nasıl terk edip o iğrenç burjuva yaşama dönersiniz? Böyle bir gösteriyi nasıl görmezden gelirsiniz?” Eliyle bodrumu gösteriyor, “Tüm ülkede binlerce, milyonlarca kez çoğalabilecek bir gösteriyi? Size ne oldu? İçinizde en ufak bir kıvılcım kalmadı mı? Gözlerinizin önündeki şeyi *göremiyor musunuz?*”

Fyodor Mihayloviç dönüp nemli bodruma bakıyor. Gördüğü ne? Ölüm meleğini bekleyen üç üşümüş, aç çocuk. “Ben de senin kadar görüyorum,” diyor, “daha da iyi.”

“Hayır! Gördüğünüzü sanıyorsunuz, ama görmüyorsunuz! Görmek yalnızca gözlerle yapılan bir şey değildir, doğru anlamaktır aynı zamanda. Sizin bütün gördüğünüz bu bodrumdaki sefil yaşam koşulları, ki bir fare ya da bir hamamböceği bile burada yaşamaya mahkûm edilemez. Açlıktan ölmek üzere olan üç çocuğun dramını görüyorsunuz; biraz beklerseniz annelerini de görürsünüz, evine bir lokma ekmek getirebilmek için kendini sokaklarda sa-

tan annelerini. Petersburg'daki yoksulun yoksulu insanların nasıl yaşadığını görüyorsunuz. Ama bu görmek değil, bu yalnızca ayrıntı! Bu insanların yaşamaya mahkûm oldukları hayatlar üzerinde karar veren güçleri ne yazık ki göremiyorsunuz. Güçler: Sizin gözlerinizin görmediği bu!"

Bir parmağıyla, durduğu yerden (çömelip yere dokununca parmağı ıslanıyor) gökyüzüne bakan yarı karanlık pencereye doğru bir çizgi çiziyor.

"Çizgiler burada bitiyor, ama sizce nerede başlıyor? Bakanlıklarda ve devlet hazinesinde başlıyor, borsalarda ve ticari bankalarda. Avrupa'nın başbakanlıklarında başlıyor. Güç çizgileri oralarda başlıyor, dört bir yana yayılıyor, buna benzer bodrumlarda, yeraltındaki bu yoksul hayatlarda sona eriyor. *Bunu* yazacak olursanız dünyanın gerçekten de gözlerini açarsınız. Ama elbette..." -acı bir kahkaha atıyor- "bunu yazarsanız yayınlamanıza izin verilmez. Yoksulların sessizce çektiği acıların hikâyesini içinizden geldiği gibi yazmanıza izin verirler, bunun için size alkış da tutarlar, ama asıl gerçeğe gelince, bunu yayınlamanıza asla izin vermezler! İşte ben size baskı makinesini bunun için veriyorum. Başlayın! Onlara üvey oğlunuzu ve neden kurban edildiğini anlatın."

Kurban edilmek. Belki akıllı karışık olduğundan, belki de yorgun olduğundan, Fyodor Mihayloviç, Pavel'in nasıl ve ne uğruna kurban edildiğini anlayamıyor. Neçayev'in çizgilerle ilgili bu hiddeti de onu etkilemiyor. Palavra dinleyecek havada da değil. "Gördüğümü görüyorum ben," diyor soğuk bir sesle. "Çizgi filan görmüyorum."

"O zaman demek ki gözünüzde gözbağı olsa da fark etmeyecek! Size bir ders mi vermeliyim? Açlı-

ğın, hastalığın ve yoksulluğun biçimsiz görünüşü sizi tiksindirdi. Ama açlık, hastalık ve yoksulluk düşmanımız değildir. Bunlar ancak gerçek güçlerin kendilerini ortaya koyuş biçimleridir. Açlık bir güç değildir, bir araçtır, tıpkı suyun araç oluşu gibi. Balıkların suda yaşaması gibi yoksullar da açlıkları içinde yaşarlar. Gerçek güçlerin kaynağı güç merkezleridir, oralarda yer alan çıkar çatışmasıdır. Adınızın listelerimizde bulunmasından ürktüğünüzü söylemiştiniz. Sizi temin ederim ki, yemin ederim ki adınız listelerde yok. Bizim listelerimizde yalnızca ağların tam ortasında çöreklenmiş örümceklerin ve kan emicilerin adları var. Örümcekler ve ağları yok edilince şuradakine benzer çocuklar özgür kalacaklar. Rusya'nın her yanında çocuklar bulundukları bodrumlardan dışarı çıkabilecekler. Herkes yiyecek, giysi ve ev bulacak, doğru dürüst ev. Yapacak iş de olacak, bir sürü iş! İlk iş, bankaları, borsaları ve hükümetin bakanlıklarını yerle bir etmek olacak, öylesine yerle bir edilecekler ki bir daha asla yeniden kurulamayacaklar.”

İlk başta onları dinler görünen çocukların ilgisi artık dağılmış. En küçükleri yana devrilip ablasının kucağında uyuyakalmış. Ablaları Matriyona'dan daha küçük, ama daha sakın, daha uysal olduğu belli, yoksa erkeklere evet demeye başladı mı?

O çocukların sessizce kendilerini gözlemelerinde de bir tuhaflık var. Oraya geldiklerinden beri Neçayev onlarla konuşmadı ya da adlarını bildiğini belli eden bir harekette bulunmadı. Kent yoksulluğunun örnekleri; o çocukların Neçayev için bunun ötesinde bir anlamları var mı? *Size bir ders mi vermeliyim?* Prenses Obolenskaya'nın kötü niyetli sözünü hatırlıyor: O genç Neçayev okul müdürü olmak isti-

yordu, ama yeterlik sınavını kazanamadı, sonra da kendisini sınavyanlardan öç almak için devrimci oldu. Ustası Jean Jacques gibi Neçayev'in yüreğinde de pedagogluk mu yatıyor?

Ve o çizgiler. Neçayev'in çizgilerle neyi kastettiğini hâlâ anlayabilmiş değil. Bankerlerin para istiflediğini, harisliğin ise insanın yüreğini büzdüğünü kimsenin söylemesine gerek yok. Ama Neçayev'in ısrar ettiği konu başka. Ne bu? Penceredeki kâğıdı delip geçen ve bu çocukların boş midelerine çarpan dizi dizi sayılar mı?

Yine başı dönüyor. *Size bir ders vermek*. Derin bir soluk alıyor. "Beş rublen var mı?" diye soruyor.

Neçayev dalgın dalgın ceplerini yokluyor.

"Şu küçük kız..." başıyla çocuğu gösteriyor Fyodor Mihayloviç, "onu iyice bir yıkarsan, saçlarını ke-sersen ve yeni bir elbise giydirirsen, seni bir yere götürebilirim, orada bu gece, bir gecede senin yatır-dığın beş rubleye karşılık tam yüz ruble kazanabilir. Kızı doğru dürüst besleyip temiz tutarsan, aşırı kul-lanmazsan ya da hastalanmasına göz yummazsan, en azından beş yıl boyunca senin için her gece beş ruble kazanabilir. Kolayca."

"Ne?.."

"Sözümü kesme. Petersburg'un bodrumlarında yeterince çocuk var, sokaklarda da ceplerinde bol para olan, genç bedenlerden hoşlanan, kentteki bütün yoksulları kalkındırabilecek yeterince beyefendi. Gereken tek şey, serinkanlı bir kafa. Bodrumda yaşayan halk, çocuklarının sırtında gün ışığına çıkabilir."

"Bu ahlaksız meselin anlamı ne?"

"Mesel anlatmıyorum. Masum insanların acı çekmesi senin gibi beni de öfkeliendiriyor. Seni ya-

nıltmıyorum Sergey Gennadeviç. Uzunca bir zaman, oğlumun senin müridin olabileceğine inanmak istemedim. Sende ne bulmuş olduğunu şimdi anlamaya başlıyorum. Sen içinde adalet duygusuyla doğdun ve bu duygu henüz bastırılmış değil. Eminim ki bu çocuk, bu küçük kız Petersburglu hovar-dalardan biri tarafından sokak arasına çekilseydi ve sen –örneğin kızı korumak için gözün üstünde ol-saydı da– onları bu durumda yakalasaydın, kızı kurtarmak için adamın sırtına hançerini saplamakta bir dakika bile tereddüt etmezdin. Ya da kızı korumak için artık çok geç olduysa, onun öcünü alırdın.

“Bu bir mesel değil. Çocuklar ve onların nasıl kullanıldıkları hakkında bir hikâye. Bir çocuğun yardımıyla Petersburg’un sokakları kan emicilerden temizlenebilir, hatta kan emen bir bankacıdan bile. Çok geçmeden ölmüş adamın karısıyla çocukları da sokağa düşebilirler, böylece eşitlik bir açıdan daha sağlanmış olur.”

“Sizi domuz!”

“Yo, sen beni hikâyede yanlış yere oturtuyorsun. Ben domuz değilim, ben dar sokağa domuz gibi sıkışmış kişi değilim. Tekrar söylüyorum: Bu bir mesel değil, bir hikâye. Hikâyeler başka insanlar hakkında olabilirler: Onların içinde kendine yer bulmak zorunda değilsin. Ama adalet duygun, masum çocukların çektiği acıları, hikâyelerde bile olsa, görmezden gelmene izin vermiyorsa, onlara çullanan örümcekleri cezalandırmanın başka yolları da var. Örneğin, bir adamı karanlık bir sokağa sürüklemek için illa da çocuk olmak gerekmez. Sakalını kesip yüzünü pudralaman ve kadın elbisesi giyip karanlıkta kalmaya çalışman yeter.”

Şimdi Neçayev gülümsüyor, daha doğrusu dişle-

rini gösteriyor. “Bütün bunlar sizin kitaplarınızdan çıkma! Hepsi sizin sapkın uydurmalarınız!”

“Belki de. Ama yine de sana bir sorum var: Eğer sen bugün istediğin kimliğe bürünmekte, istediğin kişi olmakta ve adalet duygunun götürdüğü yere gitmekte özgürsen (bu duygunun yüreğinde hâlâ bulunduğu inanıyorum), yarın, Halkın İntikamı fırtınası görevini yerine getirdikten ve herkes eşitlendikten sonra durum nasıl olacak? Sen yine istediğin kimliğe bürünmekte özgür olacak mısın? Her birimiz sonunda istediğimiz kişi olmakta özgür olacak mıyız?”

“Böyle bir şeye ihtiyaç olmayacak o zaman.”

“Kılık değiştirmeye ihtiyaç olmayacak mı? Karnaval sırasında bile mi?”

“Saçma sapan bir konuşma bu. Karnavala da gerek kalmayacak.”

“Karnaval günü olmayacak mı? Tatil günleri?”

“Dinlenme günleri olacak. İnsanlar ya dinlenmeyi seçecek ya da hasat zamanı yardımcı olmak üzere köylere gidecek.”

“Evet, hasat günlerini duydum. Çalışırken şarkıda söyleriz herhalde. Ama soruma döneyim. Ben ne olacağım, sizin ütopyanızda benim yerim ne olacak? Benim de canım istediğinde kadın kılığına girmeme izin verilecek mi ya da züppeler gibi bembeyaz bir elbise giyebilecek miyim? Yoksa ancak bir tek adım, bir tek adresim, bir tek yaşımla ve bir tek ailem mi olabilecek?”

“Bunu ben söyleyemem. Size yanıtı halk verecek. Neye hakkınız olduğunu halk belirleyecek.”

“Ama *sen* ne diyorsun Sergey Gennadeviç? Eğer sen o halkın bir parçası değilsen kimsin ve nasıl bir geleceğin var? Benim hâlâ canım kim olmak istiyor-

sa o kişi olma 6zg6rl6ğ6m olacak mı; 6rneğın boş saatlerini, hoşlanmadığı insanların listesini çıkarak ve o insanlar için kanlı cezalar bularak geçiren bir delikanlı olabilecek miyim ya da görevi, giyotin altındaki sepete konulacak talaş rendesini bulup getirmek olan bir dükkâncı? Bu kadar özgürlüğüm olacak mı? Yoksa senin Cenevre'de söylediğın şeyi aklımda tutmak zorunda mı kalacağım: 'Yeteri kadar Kopernik'imiz oldu, eğer yeni bir Kopernik ortaya çıkarsa gözleri oyulmalıdır.'"

"Abuk sabuk konuşuyorsunuz. Siz Kopernik değilsiniz."

"Haklısın, Kopernik değilim. Gözlerimi gökyüzüne çevirdiğim zaman yalnızca biz doğarken bizi kollayan, hangi kılığa girersek girelim, gizlendiğimiz bodrumlar yerin ne kadar altında olursa olsun ölürken de kollayacak olan yıldızları görüyorum."

"Ben gizlenmiyorum. Bu kentin görünmez halkıyla ve beni oluşturan koşullarla bütünleştirdim. Ama siz bu koşulları göremiyorsunuz."

"Açık konuşabilir miyim? Saçmalıyorsun. Gökyüzünde çizgiler ve rakamlar görmüyor olabilirim, ama kör değilim."

"Hiç kimse, görmek istemeyen biri kadar kör olamaz! Bodrumda açlıktan ölen çocuklar görüyorsunuz; o çocukların hayatlarını neyin belirlediğiniyse görmek istemiyorsunuz. Buna görmek denir mi? Ama kuşkusuz sizin ve size para veren kişilerin açlıktan ölen, gözleri çukura kaçmış çocuklardan çıkarı var. Sizlerin okumaktan hoşlandığınız şey bu: incecik, tiz sesli, içli, gözleri çukura kaçmış çocuklar. Bakın, size açlık hakkındaki gerçeği anlatayım. Bu gözleri çukura batmış çocuklar size baktıklarında ne görürler bilir misiniz? Sorun onlara! Ben anlatayım

size. Tombul yanaklar ve sulu bir dil görüyorlar. Onları dövecek kadar güçlü olduğunuzu bilmeseler bu masum çocuklar, fareler gibi üzerinize atlayıp sizi ısırırlardı. Ama siz bunu görmezden geliyorsunuz. Siz, dünyaya kısa bir ziyarette bulunan üç küçük melek görüyorsunuz.

“Sizinle konuştukça, Fyodor Mihayloviç, Raskolnikov’u nasıl yazmış olabileceğinizi anlamakta daha da güçlük çekiyorum. Ateşten ya da her neyse ondan yatağa düşünceye kadar hiç değilse canlıydı Raskolnikov. Şu anda gözüme nasıl görünüyorsunuz, biliyor musunuz? Her gün aynı bildik hikâyeyi mırıldanarak durmadan olduğu yerde dönüp duran, at gözlüğü takmış yaşlı bir at gibi. Kılık değiştirme konusunda bana söz söylemeye ne hakkınız var? Kendi hayatınızı kurtarmak için kılık değiştirememiş birisiniz siz. Siz kurumuş yaşlı bir adamdan başka bir şey değilsiniz, hayatının son günleri gelen yaşlı bir sütçü beygirisiniz. Evde oturup baskı gören insanlar hakkında yazıp paralarınızı sayacağınıza, o insanların hayatlarını *paylaşmaya* çalışmanızın zamanı gelmedi mi? Görüyorum ki yerinizde duramamaya başladınız. Sanırım eve koşup, aklınızdan çıkmadan bu bodrumla bu çocukları defterinize geçirmek istiyorsunuz. Midemi bulandırıyoryorsunuz!”

Duruyor, Fyodor Mihayloviç’e yaklaşıp dikkatle bakıyor. “Çok mu ileri gidiyorum, Fyodor Mihayloviç?” diye daha yumuşak bir sesle devam ediyor. “Terbiye sınırlarını aşıyor muyum, üstü açılmaması gerekenin üstünü açıyor muyum, yani hepimizin sizin içinizi okuduğumuzu, hepimizin, oğlunuzun da? Niye sustunuz? Bıçak kemiğe dayandı mı?” Cebinden eşarbı çıkarıyor. “Gözbağını yine takalım mı?”

Kemiğe dayanmak mı? Evet, belki. Neçayev’in

suçlaması değil de o suçlamanın arkasından duyduğu ses: Pavel'in sesi. Pavel arkadaşına yakınıyor ve arkadaş bu sözcükleri zehir gibi biriktiriyor.

Keyfi kaçan Fyodor Mihayloviç eşarbı eliyle itiyor. "Neden beni kışkırtmaya çalışıyorsun?" diye soruyor. "Beni buraya baskı makinenizi göstermek için getirmediğin ya da açlıktan ölen çocukları. Bunlar bahaneden başka bir şey değil. Benden asıl istediğin ne? Beni kudurtup çileden çıkartmak, polise gidip seni ihbar etmemi sağlamak mı? Petersburg'dan niye ayrılmadın? Aklını başına toplayıp buradan kaçmaktansa Kudüs önündeki İsa gibi davranıyorsun, seni cellatlarının eline teslim edecek eşeği bekler gibisin. Benim bu eşeğin rolünü oynamamı mı bekliyorsun? Sen gizlenen prens sanıyorsun kendini, çağrılmayı bekleyen prens ve kurban. Sen İsa'dan Paskalya'yı çalmak istiyorsun. İkinci kez kışkırtıyorsun beni, bense kışkırtılmıyorum."

"Konuyu değiştirmeyin! Biz Rusya'dan söz ediyoruz, İsa'dan değil. Hem suçu bana yüklemekten de vazgeçin. Beni ihbar ederseniz bunun tek nedeni benden nefret etmeniz olacak."

"Senden nefret etmiyorum. Bunun için nedelim yok."

"Evet var. Bana darbe indirmek istiyorsunuz, çünkü ben sizin; sizin ve sizin kuşağınızın nasıl insanlar olduğunu görmeleri için halkın gözünü açıyorum."

"Peki nasıl insanlarmışız biz, ben ve benim kuşağımdakiler?"

"Anlatayım. Sizin devriniz sona erdi. Ama sahneden sessizce çekilmek yerine kendinizle birlikte bütün dünyayı da batırmak istiyorsunuz. Dizginlerin, dünyayı düzeltecek daha genç ve daha güçlü in-

sanların eline geçmesine bozuluyorsunuz. İşte siz aslında böylesiniz. İnançları uğruna Sibirya'ya gitmiş bir devrimci olduğunuzu söylemeyin bana. Sizin Sibirya'da bile bir soylu muamelesi gördüğünüzü biliyorum ben. Halkın çektiği acıları paylaşmadınız siz, bunlar göz boyamasıydı. Siz ihtiyarlar midemi bulandırıyoryorsunuz! Otuz beş yaşına geldiğim gün beynime bir kurşun sıkacağım, yemin ederim!"

Bu son sözcükler öyle aksi ve sertçe çıkıyor ki Neçayev'in dudaklarından Fyodor Mihayloviç gülümsemesini gizleyemiyor; Neçayev ise bocalayıp kızanıyor.

"Umarım o yaştan önce baba olabilirsin, böylece bu kadehten içmenin ne demek olduğunu anlarsın."

"Hiçbir zaman baba olmayacağım," diye mırıldanıyor Neçayev.

"Nereden biliyorsun? Emin olamazsın. Erkeğin yapacağı tek şey tohumu ekmektir; ondan sonra o tohum kendi hayatına başlar."

Neçayev kararlı bir biçimde başını sallıyor. Ne demek istiyor? Tohumunu ekmeyeceğini mi? İsa gibi el değmemiş kalmaya yeminli olduğunu mu?

"Emin olamazsın," diye yineliyor Fyodor Mihayloviç alçak sesle. "Tohum oğul olur, prens kral olur. Günün birinde tahta çıkarsan (o zamana kadar beynin dağılmamışsa) ve ülke, bodrumlarda ya da çatılarda gizlenen, sana darbe düzenleyen önemsiz prenslerle dolu olursa ne yaparsın? Kafalarını kopartmaları için askerler mi yollarsın üzerlerine?"

Neçayev yiyecekmiş gibi bakıyor ona. "Saçma sapan mesellerinizle beni kızdırmaya çalışıyorsunuz. Sizin babanızla ilgili gerçeği biliyorum, Pavel İsaev anlatmıştı bana; nasıl adi bir diktatör olduğunu, herkesin ondan nasıl nefret ettiğini, sonunda

kendi köylüleri tarafından öldürüldüğünü. Babanız-
la birbirinizden nefret ettiğiniz için dünya tarihinin
birbiriyle çatışan babalarla oğullardan oluşması ge-
rektiğini düşünüyorsunuz. Devrimin anlamını bil-
miyorsunuz. Devrim bütün eski şeylerin sonudur,
babalarla oğullar dahil. Devrim, hanedanların, baba-
dan oğula geçen şeylerin sonudur. Ve cğer gerçek bir
devrimse kendini sürekli yeniler. Her yeni kuşakla
birlikte eski devrim silinir ve tarih yeniden başlar.
İşte yeni fikir *bu*, gerçek yeni fikir. Yıl Bir. *Carte
blanche*. Her şeyin yeniden icat edildiği, her şeyin
silinip yeniden doğduğu: yasalar, ahlak, aile, her şey.
Bütün tutukluların serbest bırakılacağı, bütün suç-
ların bağışlanacağı. Bu öyle müthiş bir fikir ki siz
anlayamazsınız, siz ve sizin kuşağınız. Ya da, pekâlâ
anlıyorsunuz ama daha doğmadan boğmak istiyor-
sunuz bu fikri.”

“Ya para? Suçları bağışlayınca parayı yeniden
dağıtacak mısınız?”

“Daha da fazlasını yapacağız. Ara sıra, en bek-
lenmedik anda, mevcut paranın değerini sıfıra dü-
şürüp taze para basacağız. Fransızlar işte burada ha-
ta yaptılar, eski paranın tedavülde kalmasına göz
yumdular. Fransızlarıntaki gerçek devrim değildi çün-
kü her şeyi göze almaya cesaret edemediler. Aristok-
ratlardan kurtuldular ama eski düşünce yapısını de-
ğiştirmediler. Biz okullarımızda halkın düşünce sis-
temini öğreteceğiz, şimdiye kadar bastırılmıştı bu.
Herkes yeniden okula gidecek, öğretmenler bile.
Köylüler öğretmen olacak, öğretmenler de öğrenci.
Okullarımızda yeni erkekler ve yeni kadınlar yara-
tacağız. Herkes yeni bir yürekle yeniden doğacak.”

“Ya Tanrı? Tanrı ne diyecek buna?”

Genç adam içinden gelerek bir kahkaha atıyor.

“Tanrı mı? Tanrı kıskanacak.”

“Buna inanıyor musunuz?”

“Elbette inanıyoruz! Yoksa ne anlamı kalırdı ki? Yoksa her şeyi ateşe verirdik, dünyayı kül ederdik. Yo, biz Tanrı’ya gidecek, tahtının önünde duracak ve onu oradan indireceğiz. O da inecek. Başka şansı olmayacak, bizi dinlemesi gerekecek. Sonunda hepimiz aynı basamakta yan yana duracağız.”

“Ya melekler?”

“Melekler çevremizde halka olup şükredecekler. Melekler dolaşabilecek. Onlar da özgür bırakılmış olacak, sıradan insanlar gibi gezinecekler dünya yüzünde.”

“Ya ölülerin ruhları?”

“Ne çok soru soruyorsunuz! Ölülerin ruhları da, Fyodor Mihayloviç, merak ettiyseniz. Ölülerin ruhları da yeniden dünya yüzünde dolaşacak, Pavel İsaev de. Yapılacak şeylerin sınırı yok.”

Ne biçim bir şarlatan! Fyodor Mihayloviç ustalığın kimde olduğunu bilemiyor, o mu Neçayev’le oyun oynuyor, Neçayev mi onunla? Bütün engeller aynı anda un ufak olup dağılıyor sanki: gözyaşlarının, kahkahaların önündeki engeller. Anna Sergeyevna burada olsaydı –bu düşünce ansızın düşüyor aklına– onca zaman söyleyemediği sözcükleri sıralayabilecekti ona.

Öne doğru bir adım atıyor ve kendini dev gibi güçlü hissederek Neçayev’i yakalayıp göğsünün üstünde kısıtıyor. Onu sarmalıyor, kollarını iki yanına bastırıyor, çıbanlı cildinin ekşi kokusunu içine çekiyor, hıçkıra hıçkıra ağlayarak, kahkahalar atarak onu önce sol, sonra sağ yanağından öpüyor. Onunla kalça kalçaya, göğüs göğüse, sarmaş dolaş duruyor orada.

Merdivenden tıkır tıkır ayak sesleri geliyor. Neçayev onu itip kendini kurtarıyor. "Geldiler!" diye bağıyor. Gözleri zaferle parlıyor.

Arkasına dönüyor. Kapının eşiğinde siyahlar giymiş bir kadın duruyor, başında uyumsuz küçük bir beyaz şapka var. Fyodor Mihayloviç, gözlerini dolduran yaşlarla, loş ışıktaki kadının yaşını kestiremiyor.

Neçayev hayal kırıklığına uğramış gibi. "Aa," diyor. "Kusura bakmayın. İçeri girin!"

Ama kadın olduğu yerde kalıyor. Kolunun altında beyaz bir beze sardığı bir şey taşıyor. Çocukların burunları Fyodor Mihayloviç'inkinden daha keskin. Tek sözcük etmeden hep birlikte yataktan aşağı kayıyorlar, iki erkeğin yanından süzülüp geçiyorlar. Kız çocuğu, bezi çekiştirip açıyor, odanın içini taze ekmeğin kokusu dolduruyor. Hiç konuşmadan ekmekten parçalar koparıyor ve kardeşlerinin ellerine veriyor. Annelerinin eteklerine yapışarak, boş ve ifadesiz gözlerle ayakta durup ekmeği çiğniyorlar. Hayvan gibiler, diye düşünüyor Fyodor Mihayloviç, ekmeğin nereden geldiğini biliyorlar ama aldırıyorlar.

Baskı makinesi

Fyodor Mihayloviç kadını eğilerek selamlıyor. O aptal şapkanın altından utangaç denebilecek, genç kız gibi, çilli bir yüz bakıyor. Bir an, içinde bir cinsel arzu doğar gibi olsa da hemen geçiyor. Siyah bir kravat takmış olsaydı keşke ya da İtalyanlar gibi kolunda siyah bir bant olsaydı, o zaman durumu daha iyi belli olurdu; kendi gözünde de. Artık bütün bir adam değil o, yarım bir adam. Ya da yakasına Pavel'in resminin bulunduğu bir madalya takabilirdi. İyi yarısı gitmişti, kendisinden sonra gelecek olan yarısı.

"Gitmeliyim," diyor.

Neçayev ona sitemli bir bakış atıyor. "Gidin," diyor, "sizi durduran yok." Sonra kadına dönüyor: "Nereye gittiğini bilmediğimi sanıyor."

Bu cümle Fyodor Mihayloviç'e nedensizce söylenmiş gibi geliyor. "Nereye gittiğimi sanıyorsun?" diye soruyor.

“Açık açık söyleyeyim mi? Bu sizin için oç alma fırsatı değil mi?”

Öç: Az önce olanlardan sonra bu sözcük Fyodor Mihayloviç'in suratına çarpılmış bir pislik gibi. Neçayev'in sözü, Neçayev'in dünyası; bir intikam dünyası. Bunun kendisiyle ne ilgisi var? Yine de bu çirkin sözcük suratına nedensizce çarpılmış değil. Bir şey hatırlıyor: ilk karşılaştıklarında Neçayev'in davranışı; iskemlesinin sırtına telaşla değen etekler, masanın altından ayağını bastıran ayak, bedenini utanmazca ama yine de beceriksizce kullanış biçimi. Bu çocuk ne istediğini tam olarak biliyor mu, yoksa nereye kadar gideceğini görmek için aklına geleni deniyor mu? *O benim gibi, ben onun gibiydim*, diye düşünüyor Fyodor Mihayloviç, *tek farkla ki benim cesaretim yoktu. Sonra: Pavel bu yüzden mi onun peşinden gitti: Cesareti öğrenmeye çalıştığı için mi? O gece kuleye bu nedenle mi tırmanmıştı?*

Gitgide daha belirginleşiyor her şey: Neçayev polisin eline düşene kadar, bunu da tadana kadar tatmin olmayacak. Böylece cesareti ve kararlılığı sınanmış olacak. Ve geçecek bu sınavı. Kuşkusuz geçecek. Pes etmeyecek. Nasıl dayak yerse yesin ya da aç bırakılırsa bırakılsın teslim olmayacak, hatta hastalanmayacak bile. Bütün dişleri dökülse de sırtacak. Kırık kemikleriyle yürüyecek, bir aslan kadar güçlü olacak, kükreycik.

“Öç almamı istiyor musun? Gidip seni ihbar edeyim mi? Bütün bu muammasa gibi dolambaçlı yolların, gözbağlarının amacı bunu sağlamak mıydı?”

Neçayev heyecanla gülüyor, birbirlerini anladıklarını biliyor. “Bunu neden isteyeyim ki?” diye yanıtlıyor adamı, yumuşak, sinsî bir sesle; kızı da şakanın içine çekmek istercesine ona yan yan bakıyor.

“Ben sizin üvey oğlunuz gibi kayıp bir genç değilim. Polise gidecekseniz bu konuda dürüst olun. Bana duygusallık taslamayın, düşmanım değilmişsiniz gibi davranmayın. Sizin duygulara nasıl hitap ettiğinizi biliyorum. Eminim ki kadınlara da böyle davranıyorsunuzdur. Kadınlara ve küçük kızlara.” Kıza dönüyor. “Bunları bilirsin, değil mi? Bu tip erkeklerin senin canını yaktıklarında, vicdanlarını yağlamak ve kendilerini heyecanlandırmak için nasıl da göz-yaşı döktüklerini bilirsin.”

Bu yaşta biri için ne kadar da çok şey biliyor! Hatta sokaklarda sürten bir kadından bile daha çok şey, çünkü çok uyanık. Dünyanın kaç bucak olduğunun farkında. Pavel de keşke daha çok şey bilseydi. Hikâyesindeki sarsak sarsak yürüyen, pis, yaşlı ayı-neydi adı? Karamzin mi?-, yarattığı o öteki, can sıkıcı, ukala kahramandan çok daha fazla gerçek hayatla doluydu; çok erken öldürmüştü Karamzin’i hikâyede – kötü bir hata.

“Seni ihbar etmek niyetinde değilim,” diyor Fyodor Mihayloviç bıkkınlıkla. “Evine git, babanın yanına. Hatırladığım kadarıyla İvanovo’da bir baban vardı. Ona git, önünde diz çök, seni saklamasını iste. Bunu yapacaktır. Bir babanın yapacağı şeylerin sınırı yoktur.”

Neçayev gürültülü bir kahkaha atıyor. Artık yerinde duramıyor: Çocukları bir kenara iterek bodrumda iri adımlarla dolaşıyor. “Babammış! Babam hakkında ne biliyorsunuz ki? Ben sizin üvey oğlunuz gibi alık değilim. Bana baskı yapan insanlara yapışmam. Ben babamın evinden on altı yaşındayken ayrıldım, bir daha da geri dönmedim. Nedenini biliyor musunuz? Çünkü beni dövüyordu. ‘Beni bir daha döversen yüzümü göremezsin,’ dedim ona. Be-

ni yine dövdü ve bir daha yüzümü göremedi. O günden sonra artık babam olmadı. Ben artık kendi babamım. Kendimi yeniden yarattım. Beni saklayacak bir babaya ihtiyacım yok. Buna gerek görürsem halk beni saklar.

“Bir babanın yapacağı şeylerin sınırı yoktur diyorsunuz. Benim babamın, mektuplarımı polise gösterdiğini biliyor musunuz? Kız kardeşlerime yazdığım mektupları alıyor, kopyalarını çıkarıp polise veriyor, onlar da bunun için babama para ödüyorlar. Onun sınırları bunlar işte. Bu da polisin ne kadar çaresiz olduğunu gösteriyor, böyle bir şey için para ödüyor, bulduğu her dala tutunuyor. Çünkü benim yaptığım hiçbir şeyi kanıtlayamıyorlar, hiçbir şeyi!”

Çaresiz. Çaresizce ihbar edilmeyi istiyor. Çaresizce kendisini ihbar edecek bir baba bulmak istiyor.

“Bir şey kanıtlamayabilirler, ama senin masum olmadığını biliyorlar, sen de biliyorsun bunu, ben de. Liste düzenlemekten çok daha ileriye gittin, öyle değil mi? Elin kana bulandı, öyle değil mi? Senden itirafta bulunmanı istemiyorum. Yine de soruyorum, hangi varsayıma dayanıyorsun, *neden yapıyorsun bunu?*”

“Hangi varsayım mı? Çünkü öldürmezseniz sizi ciddiye almazlar. Ciddiyetin tek geçerli kanıtı bu.”

“Neden ciddiye alınmak istiyorsun? Neden olabildiğince genç ve tasasız yaşamıyorsun? Ciddi olacak çok zaman bulacaksın daha sonra. Seni ciddiye almak hatasını gösteren o zayıf arkadaşlarını da bir düşün. Finli kız arkadaşını düşün ve bu işin bir sonucu olarak tam şu anda onun neler yaşadığını.”

“Finli arkadaşın diye tutturmayın. Onunla meşgul oldular, artık acı çekmiyor. Ciddiye alınmam için

yaşlanmayı beklememi de söylemeyin durmadan. Yaşlanınca neler olduğunu gördüm ben. O zaman artık kendim olmayacağım!"

Böyle bir bilgeliği Neçayev'den değil Pavel'den beklerdi. Ne ziyan! "Keşke," diyor Fyodor Mihayloviç, "Pavel'le seni bir arada dinleyebilseydim." Ama, "Tıpkı iki kılıç gibi, iki yalın kılıç gibi," diye eklemiyor.

Neçayev onu merhamete karşı önceden uyar-makla ne kadar akıllık etmiş! Çünkü hissetmeye başladığı şey tam bu: denizde tek başına kalmış, çabalayan, boğulan bir çocuğa duyulan acıma. Neçayev'in kaygılı duruşunun, dalgın bakışlarının (şaşırtıcı bir biçimde sessizleşmiş çünkü) fazla hesaplı olduğunu düşünmekle yanılıyor mu, aslında hesaplıdan da öte: sinsî. Sözcüklerin yürekten yüreğe ulaşacağına güvenmeyeli ne kadar zaman oldu? Rol çağındayız artık, kılık değiştirme çağında. Pavel bu çağda kendini gösteremeyecek kadar çocuktü ve çok eski kafalıydı. Pavel'in hikâyesindeki kadın ve erkek kahraman yüreğın o komik, kekeleyen, modası geçmiş diliyle konuşuyorlardı. "İsterdim ki... isterdim ki..." "Elbette... elbette..." Ama en azından Pavel bir başka göğse girmeyi denemişti. Sergey Neçayev'i bir yazar olarak hayal etmekse olanaksız. Bencil biri o, hatta daha da kötü. Mutlaka âşık olarak da işe yaramazdır. Duygusuz, sevgiden yoksun. Duyguları olgunlaşmamış, kısılıp kalmış, bir cüce gibi. Geleceğın, gelecek yüzyılın adamı, kocaman bir kafası ve engin iştahı var ama başkaca bir şeyi yok. Bir başına, yalnız. Ona en uygun yer, boş bir odada bir taht. Düşüncelerin tahtı. Düşüncelerin papası, yavan düşüncelerin papası. Öyleyse Tanrı inananları korusun, Tanrı hükmedilenleri korusun!

Merdivendeki bir tıkırtı Fyodor Mihayloviç'in düşüncelerini bölüyor. Neçayev kapıya fırlayıp kulak veriyor, sonra dışarı çıkıyor. Telaşlı bir fısıldaşma duyuluyor, kilide giren bir anahtar sesi, sonra sessizlik.

Küçük beyaz şapkasını başından çıkarmayan kadın, çocuklardan en küçüğüne memesini verip yatağın kenarına oturmuş. Adamla göz göze gelince kızarıyor, sonra meydan okurcasına çenesini kaldırıyor. "Bay İşutin sizin bize yardım edebileceğinizi söylüyor."

"Bay İşutin mi?"

"Bay İşutin. Arkadaşınız."

"Neden böyle söyledi ki? Durumumu biliyor."

"Kira yüzünden bizi sokağa atıyorlar. Bu ayın kirasını ödedim, ama geçmiş kiraları ödeyemiyorum, çok fazla."

Çocuk emmeyi kesip kıvranıyor. Kadın onu kucağından bırakıyor, çocuk yere kayıp odadan çıkıyor. Merdivenin altında kustuğunu duyuyorlar, kusarken hafifçe inliyor.

"Haftalardır hasta," diye yakınıyor annesi.

"Göğüslerinizi gösterin bana."

Kadın bir düğme daha açıp her iki göğsünü de ortaya çıkarıyor. Meme başları soğukta dikleşiyor. Meme başlarını parmaklarının arasına alan kadın onları yavaşça bastırıyor. Bir damla süt görünüyor.

Anna Sergeevna'dan borç aldığı beş rublesi var Fyodor Mihayloviç'in. İkisini kadına veriyor. Kadın metal paraları hiç konuşmadan alıp bir mendile sarıyor.

Neçayev dönüyor. "Demek Sonya sana sorunlarından söz etti," diyor. "Ev sahibenizin onlar için bir şeyler yapabileceğini düşündüm. Eliaçık bir kadın,

öyle değil mi? İsaev öyle söylemişti.”

“Söz konusu bile değil. Ben nasıl...”

Kız –adı gerçekten de Sonya olabilir mi– utanarak başını çeviriyor. Kışın giymeye hiç mi hiç uygun olmayan ucuz çiçekli bir kumaştan yapılma elbisesi yukarıdan aşağıya kadar düğmeli. Titremeye başlamış.

“Bunu sonra konuşalım,” diyor Neçayev. “Size makineyi göstermek istiyorum.”

“Sizin baskı makinenizle ilgilenmiyorum.” Ama Neçayev onu kolundan yakalamış bile, yarı iterek yarı çekerek kapıya doğru götürüyor. Kendi edilgenliğine bir kez daha şaşıyor Fyodor Mihayloviç. Sanki ahlaki transa geçmiş gibi. Pavel, onun kendi katili tarafından böyle kullanıldığını görse ne düşünürdü? Yoksa kendisini yöneten Pavel mi?

Makineyi hemen tanıyor, erkek kardeşinin el ilanları ve reklam basmak için kullandığı makinenin aynısı, eski model bir *Albion of Birmingham*. Bu makineyle binlerce kopya basmak söz konusu bile değil, olsa olsa saatte iki yüz kopya.

“Her yazarın gücünün kaynağı bu,” diyor Neçayev makineye bir şaplak indirerek. “Sizin açıklamanız hücrelere bu gece dağıtılacak, yarın da sokaklarda. Ya da siz sınırı geçene kadar bekletebiliriz, eğer tercihiniz bu olursa. Sizi bu konuda suçlayacak olurlarsa sahte olduğunu söylersiniz. O zamana kadar zaten artık hiç önemi kalmaz, etkisini göstermiş olur.”

Odada biri daha var, Neçayev’den daha büyük, solgun benizli, donuk siyah gözlü, zayıf, siyah saçlı bir adam, çenesini ellerine dayayıp dizgi masasının üzerine eğilmiş. Adam onları görmezlikten geliyor, Neçayev de tanıştırmıyor.

“Açıklamam mı?” diyor Fyodor Mihayloviç.

“Evet, açıklamanız. Hangi açıklamada bulunmak isterseniz. Şimdi, şuracıkta yazabilirsiniz, zaman kazanmış oluruz.”

“Ya gerçeği söylemeyi seçersem?”

“Ne yazarsanız yazın, dağıtacağız, söz veriyorum.”

“Gerçek, elle çalışan bir baskı makinesinin üstesinden gelemeyeceği kadar büyük olabilir.”

“Rahat bırak onu.” Konuşan, hâlâ önündeki yazının üzerine kapanmış duran öteki adam. “O bir yazar, böyle çalışmaz o.”

“Nasıl çalışırmış peki?”

“Yazarların kendi kuralları vardır. Omuzlarının üzerinden bakan insanlar olursa çalışamazlar.”

“Öyleyse yeni kuralları öğrenmeliler. Mahremiyet bizim için lüks, olmasa da olur. İnsanların mahremiyete ihtiyacı yok.”

Seyirci karşısında Neçayev eski tavrına dönmüş. Fyodor Mihayloviç ise bu acemice konuşmalardan bıkmış, usanmış. “Gitmem gerek,” diyor bir kez daha.

“Siz yazmazsanız sizin adınıza biz yazarız.”

“Ne diyorsun sen? Benim adıma yazmak mı?”

“Evet.”

“İmzamı mı koyarsınız?”

“İmzanızı da koyarız; başka seçeneğimiz yok.”

“Bunu kimse kabul etmez. Size kimse inanmaz.”

“Öğrenciler inanır. Size söylemiştim, öğrenciler arasında size bağlı olan pek çok kişi var. Özellikle de verilecek mesajı almak için kalın bir kitap okumak zorunda kalmazlarsa. Öğrenciler her şeye inanır.”

“Haydi ama, Sergey Gennadeviç,” diyor öteki

adam. Sesi hiç de keyifli değil. Gözlerinin altında halkalar var; bir sigara yakmış, sinirli sinirli tütürüyor. "Kitaplarla ne alıp veremediğin var? Öğrencilerle ne alıp veremediğin var?"

"Eğer bir şey tek bir sayfada söylenemiyorsa söylenmeye değmez demektir. Hem bazıları lüks içinde oturup kitap okuyabilirken başkaları neden hiçbir şey okuyamasın? Sence yan odadaki Sonya'nın kitap okuyacak zamanı var mı? Hem öğrenciler gevezelik ederler. Oturup tartışırlar ve enerjilerini boşa harcarlar. Üniversitede insana tartışmayı öğretirler, tartışasın ki hiçbir zaman hiçbir şey yapmayasın. Tıpkı Yahudilerin Samson'un saçlarını kesmeleri gibi. Tartışmak bir tuzaktan başka bir şey değildir. Konuşarak dünyayı düzeltebileceklerini sanıyorlar. Şunu anlamıyorlar: Her şeyin düzelmesi için önce kötüye gitmesi gerekir."/

Yoldaşı esniyor; onun kayıtsızlığı Neçayev'i tahrik ediyor. "Söylediğim doğru! Bu yüzden kıskırtmak gerekir öğrencileri! Onları kendi hallerine bırakırsan dönüp dönüp tartışırlar, konuşurlar ve her şey bozulur. Sizin üvey oğlunuz böyle biriydi Fyodor Mihayloviç: Durmadan konuşurdu. Acı çekenlerin konuşması değil, bir şeyler yapması gerekir. Bize düşen görev, onları harekete geçirmektir. Onları yüreklendirip harekete geçmelerini sağlarsak savaşı yarı yarıya kazanmış sayılırız. Çökertilebilirler, yeniden baskı görebilirler, ama bu ancak yeni acılara ve daha fazla öfkeye neden olacak, sonunda da kazanma hırsları pekişecektir. Bu işin aslı budur. Bazı insanlar acı çekiyorlarsa, herkes acı çekene kadar adalet sağlanabilir mi? Hem her şey hız kazanacak. Harekete geçtiğimizde tarihin çarkının ne kadar hızlı döndüğünü görüp şaşıracaksınız. Devreler gitgide

kısalacak. Bugün harekete geçerse göz açıp kapayıncaya kadar gelecek karşımızda olacaktır.”

“Demek sahtekârlık mubah. Her şey mubah.”

“Neden olmasın? Yeni bir şey değil ki bu. Gelecek uğruna her şey mubahtır. Dindarlar bile böyle söyler. Bu söylediğim Kutsal Kitap’ta da varsa hiç şaşmam.”

“Böyle bir şey elbette yok orada. Bunu söyleyenler yalnızca Cizvitler ve asla bağışlanmayacaklar. Sen de öyle.”

“Bağışlanmamak mı? Kimbilir? Biz burada bir broşürden söz ediyoruz, Fyodor Mihayloviç. Broşürü kimin yazdığına kim bakar? Sözcükler rüzgâr gibidir, bugün buradadır, yarın yok olur. Sözcüklere kimse sahip çıkamaz. Biz kalabalıklardan söz ediyoruz. Mutlaka kalabalığa girmişsinizdir. Kalabalık, yazarlığın incelikleriyle ilgilenmez. Kalabalığın zekâsı yoktur, tutkuları vardır. Yoksa siz başka bir şey mi demek istemiştiniz?”

“Demek istediğim şu: Eğer sen acı çekmeyi, gelecek adına, yan odadaki sefil çocuklara bilerek indirgiyorsan, asla bağışlanmayacaksın, asla.”

“Bilerek mi? Bu da ne anlama geliyor? Siz insanların kafalarının içleri hakkında konuşup duruyorsunuz. Tarih, düşünceler değildir, tarih insanların zihinlerinde yaratılmaz. Tarih sokaklarda yapılır. Hem şu anda *düşüncelerden* söz ediyorsun demeyin bana. Bu da bir başka kurnazca tartışma numarası, öğrencilerin kafalarını karıştıran türden. Ben düşünceler üzerinde konuşmuyorum, hem konuşsam bile hiç fark etmez. Şimdi aklımda bir düşünce var, bir dakika sonra başka şey düşüneceğim, ama *harekete geçmedikçe* bunların beş kuruşluk bile önemi olmaz. İnsanlar *harekete geçerler*. Hem siz yanılıyor-

sunuz! Dinbiliminden haberiniz yok! Tanrıanası'nın Haccını hiç duymadınız mı? Son günü izleyen gün, her şeyin kararı verildikten, cehennemin kapıları mühürlendikten sonra, Tanrı Anası Cennet'teki tahtından inecek ve lanetlenmişler adına şefaet istemek üzere Cehennem'e gidecek. Dizlerinin üzerine çökecek, Tanrı yumuşayana kadar ve herkes, ateistler bile, dine küfredenler bile bağışlanana kadar ayağa kalkmayı reddedecektir. Demek ki yanılıyorsunuz, kendi kitaplarınız sizin söylediğinizi çürütüyor." Neçayev ona gözlerinde zafer ışıltısıyla bakıyor.

Herkesin bağışlanması. Bunu düşünmek bile başını döndürüyor Fyodor Mihayloviç'in. *Ve onlar birleşecek, baba ile oğul.* Bir dinsizin sefil ağzından çıkıyor diye gerçek sayılmayacak mı bu söylenen? Tanrıanası'nın evini nereye kuracağını kim belirleyecek? Eğer İsa gizleniyorsa, neden burada, bu bodrumda gizlenmiş olmasın? Tam şu anda neden burada olmasın, yan odadaki kadının göğsündeki çocuğun içinde, koyu renkli, bilge gözlü kızın içinde, hatta Sergey Neçayev'in içinde?

"Tanrı'yı kışkırtıyorsun. Tanrı'nın lütfu üzerine kumar oynarsan mahvolursun. Bu düşünceyi aklından geçirme bile -bana dikkat et- yoksa düşersin!"

Sesi öylesine boğuk ki bu sözcükleri doğru dürüst çıkaramıyor ağzından. Neçayev'in yoldaşı ilk kez başını kaldırıp bakıyor, Fyodor Mihayloviç'i ilgiyle inceliyor.

Neçayev onun zayıflığını sezmişçesine üzerine çullanıyor, bir köpek gibi hırpalıyor adamı. "Tanrı'nın doğumundan bu yana on sekiz yüzyıl geçti, neredeyse on dokuz! İstedığımız her şeyi özgürce düşünebileceğimiz yeni bir çağın eşiğindeyiz. Düşüne-

meyeceğimiz hiçbir şey yok. Bunu biliyor olmalısınız. Bilmeniz gerekir; sizin kitabınızdaki Raskolnikov da hastalanmadan önce böyle diyordu!”

“Sen delisin, okumayı bilmiyorsun!” diye kekeliyor Fyodor Mihayloviç. Ama kaybetmiş durumda, bunu biliyor. Kaybetmiş, çünkü bu tartışmada kendine inanmıyor o. Kendine inanmıyor, çünkü kaybetti. Her şey çökmekte: mantık, akıl. Neçayev’e bakınca çöl ışığında yanıp sönen bir kristalden başka bir şey görmüyor; kendi içine kapanmış, nüfuz edilemez biri.

“Dikkatli olun,” diyor Neçayev, bir parmağını anlamlı anlamlı sallayarak. “Benimle ilgili kullandığınız sözcüklere dikkat edin. Ben Rusyalıyım, bana deli derseniz Rusya’ya deli demiş olursunuz.”

“Aferin!” diyor yoldaşı ve ellerini gevşek gevşek, alaycı bir tavırla çırpıyor.

Fyodor Mihayloviç sesini son bir kez yükseltmeye çabalıyor. “Yo, bu doğru değil, safsata bu. Sen Rusya’nın yalnızca bir parçasısın, Rusya’nın deliliğinin bir parçası. Deli olan,” bir elini göğsüne koyuyor, sonra bu hareketin yapmacık olduğunu görüp yanına düşürüyor “deli olan benim. Delilik benim kaderim, benim sorunum, sizin değil. Bu ağırlığı henüz taşıyamayacak kadar çocuksunuz.”

“Yine aferin,” diyen öteki adam ellerini çırpıyor. “Seni kıstırdı Sergey!”

“Seninle bir pazarlık yapalım,” diye devam ediyor Fyodor Mihayloviç. “Şu açıklamayı yazacağım. Gerçeği söyleyeceğim, sizin istediğiniz gibi tek bir sayfada söyleyeceğim gerçeği. Koşulum şu: Onu olduğu gibi basacaksınız, bir tek sözcüğü bile değişmeyecek ve öylece dağıtacaksınız.”

“Tamam!” Neçayev zafer sarhoşu. “Pazarlıklara

bayılırım. Ona bir kalemle kâğıt ver!”

Öteki adam dizgi masasının üstüne bir levha koyup kâğıt getiriyor.

Fyodor Mihayloviç şunları yazıyor: ‘Yüce Rabbin senesi 1869’un Ekim ayının on ikinci gününün gecesi, üvey oğlum Pavel Aleksandroviç İsaev, Stolyarni Rıhtımı’ndaki kurşun kulesinden düşüp öldü. Çarlık Polisi’nin Üçüncü Bölüğü’nün bu ölümden sorumlu olduğu söylentisi yayıldı. Bu söylenti kasıtlı bir uydurmadır. Ben üvey oğlumun, hain arkadaşı Sergey Gennadeviç Neçayev tarafından öldürüldüğüne inanıyorum.

“Tanrı günahlarını affetsin.

F. M. Dostoyevski.

18 Kasım 1869.’

Eli titreyerek kâğıdı Neçayev’e uzatıyor.

“Harika!” diyor Neçayev ve kâğıdı öteki adama veriyor. “Bir körün gördüğü gerçek bu.”

“Basın şunu.”

“Diz,” diyor Neçayev arkadaşına.

Öteki, Neçayev’e soru soran gözlerle bakıyor. “Gerçek mi bu yazan?”

“Gerçek mi? Gerçek nedir?” Neçayev öylesine tiz bir sesle bağırıyor ki bütün bodrum çınlıyor. “Diz şunu! Yeterince zaman yitirdik!”

Tam o anda, Fyodor Mihayloviç bir tuzağa düşürülmüş olduğunu anlıyor.

“Bir değişiklik yapmak istiyorum,” diyor. Kâğıdı geri alıyor, buruşturup cebine sokuyor. Neçayev onu durdurmaya kalkışmıyor. “Çok geç, artık vazgeçemezsiniz,” diyor. “Tanık önünde yazdınız bunu. Size söz verdiğim gibi, bir tek sözcüğünü bile değiştirmeden basacağız.”

Bir tuzak bu, şeytani bir tuzak. Sandığı gibi,

üvey oğluyla anarşist Sergey arasındaki bir kavgaya sahne gerisinden, yanlış zamanda müdahale eden bir figür değil artık. Pavel'in ölümü, kendisini kandırıp Dresden'den Petersburg'a getirecek yemdi. Ta baştan beri avdı Fyodor Mihayloviç. Kandırılıp gizlendiği yerden çıkartılmıştı, şimdi de Neçayev üstüne çullanmış, boğazına sarılmıştı.

Ters ters bakıyor ama Neçayev'in kılı bile kıpırdamıyor.

Zehir

Güneş, soluk, bulutsuz bir gökyüzünde alçalıyor. Voznesenski Mahallesi'ndeki dar sokakların kalabalığından çıkarken gözlerini kapatması gerekiyor, yine başı dönüyor, sersemliyor, neredeyse gözbağının ve kendisine yol gösteren bir elin özlemini çekiyor.

Petersburg'un karmaşasından usanmış. Dresden, karısı, kitapları ve kâğıtları, ve temiz çamaşır giymenin rahatlığı da aralarında olmak üzere bir evi yuva yapan yüzlerce küçük, rahat ettirici şey bir huzur adacığı gibi çağırıyor onu. Oysa pasaportu elinden alınmış, buradan ayrılamıyor! "Pavel!" diye fısıldıyor, o büyülü sözcüğü yineleyerek. Ancak Pavel'le bağlantısını yitirmiş ve Petersburg'a neden bağlı olduğunu -Pavel burada öldüğü için- açıklayan mantıkla da. Onu burada tutan artık Pavel'in anısı değil, hatta Anna Sergeyevna da değil, onu burada tutan Pavel'e ihanet eden kişinin kendisi için

kazdığı çukur. Sola, Sveçnoy Sokağı'na değil de sağa, karakolun bulunduğu Sadovaya Sokağı'na sapıyor, Neçayev'in peşinde olmasını, kendisini izliyor olmasını umuyor, keyifsizce.

Bekleme odası her zamanki gibi tıklım tıklım dolu. Kuyruğa giriyor, yirmi dakika sonra bankoya ulaşıyor. "Dostoyevski; istenildiği üzere tekmil veriyorum," diyor.

"Kim istemiş?" Bankodaki görevli çok genç bir adam, üzerinde üniforma bile yok.

Öfkeyle iki yana açıyor ellerini. "Ben nereden bileyim? Buraya gelip tekmil vermem istendi, ben de veriyorum."

"Oturun, sizinle ilgilenilecek."

Hiddetten köpürüyor. "Benimle ilgilenilmesi gerekmez, burada bulunmam yeterli! Beni etimle kemiğimle gördünüz, başka ne istiyorsunuz? Hem oturacak yer yokken nasıl oturabilirim?"

Fyodor Mihayloviç'in sert çıkışı belli ki memuru gafil avlamış, öteki bekleyenler de merakla bakıyorlar ona.

"Adımı yazın da bitsin şu iş!" diyor buyururcasına.

"Adınızı yazmam yetmez," diye mantıklı bir açıklamada bulunuyor memur. "Onun sizin adınız olduğunu nereden bileceğim? Pasaportunuzu gösterin."

Artık öfkesine gem vuramıyor. "Hem pasaportuma el koyuyor hem de şimdi göstermemi istiyorsunuz! Delilik bu! Müfettiş Maksimov'u görmek istiyorum!"

Maksimov'un adının memuru etkileyeceğini düşünmüş olsa da yanıldığı ortada. "Müfettiş Maksimov meşgul. Bence oturup sakinleşin. Sizinle ilgili-

nilecek.”

“Peki ne zaman olacak bu?”

“Nereden bileyim? Derdi olan tek kişi siz değilsiniz ki.” Eliyle odadaki kalabalığı gösteriyor. “Hem bir şikâyetiniz varsa yapılacak şey onu yazılı olarak bildirmektir. Elimizde yazılı bir şey olmadan harekete geçemeyiz, deyim yerindeyse tabağımız boşken bir şey yiyemeyiz. Kültürlü birine benziyorsunuz. Durumu anlayacağınızdan eminim.” Ve sıradaki kişiye dönüyor.

Maksimov’u bir görebilse, pasaportunu almak için karşılığında Neçayev’i vereceğinden emin. Tereddüt edecek olsa bile bunun tek nedeni, Neçayev’in isteğinin de ihbar edilmek –hem de kendisi, Dostoyevski tarafından– olması. Yoksa durum daha mı kötü, başka bir numara daha mı var? Neçayev, kendisinin, yani Dostoyevski’nin ihanet becerisi hakkında onca imalı söz etmişti, bunların altında onun aklını karıştırmak ve engellemek amacı mı yatıyordu? Yaptığı her hamlede önüne geçildiğini hissediyor Fyodor Mihayloviç, belki de böyle olmasını kendisi istediği için böyle oluyordur; teslim olmaksızın, kendisine karşı entrika çevrilmesinden, tuzağa düşürülmekten, baştan çıkarılmaktan zevk aldığını, tanıştığı günden, hatta daha öncesinden beri anlamış olan ve bu bilgiyi kendi amaçları için kullanan bir oyuncu tarafından alt edilmeyi istiyordur belki. Bu budalaca edilgenliğini, bilincinin böyle yarı uyuşmuş durumunu başka nasıl açıklayabilirdi?

Pavel de aynı durumda mıydı? Pavel, yüreğinin ta derinlerinde üvey babasının oğlu muydu, baştan çıkarılmanın şehvani vaadiyle baştan çıkarılabilir biri miydi?

Neçayev bankacıları örümceklere benzetmişti,

ama şu anda Fyodor Mihayloviç de kendini Neçayev'in ağına düşmüş bir sinek gibi hissediyor. Neçayev'den daha büyük bir tek örümcek olabilir: masasında oturan örümcek Maksimov, yalanarak bir sonraki avını gözleyen Maksimov. Neçayev'i pençesine düşüreceğini, onu çiğnemedен yutacağını, kemiklerini kıracağını ve kalan artıkları tüküreceğini umuyor.

Demek kendisini bunca zaman üstün gördükten sonra en adi intikam düzeyine düşmüştü Fyodor Mihayloviç. Daha ne kadar alçalabilirdi? Maksimov'un sözünü hatırlıyor: Böylesi bir çağda kız babası olmak bir lütuf. Oğlun olacaksa, onlara uzaktan babalık et, kurbağalar ya da balıklar gibi.

Örümcek Maksimov'u evindeyken getiriyor gözünün önüne, çevresinde dolaşıp duran üç kıızıyla, pençeleriyle onu okşuyorlar, alçak sesle tıslıyorlar; Maksimov'a karşı da derin bir öfke duyuyor.

Apollon Maykov'un yanıtının gecikmeyeceğini ummuştu; ama kapıcı yanıt gelmediğinde ısrarlı.

"Mektubumun yerine gittiğine emin misiniz?"

"Bana sormayın, götüren çocuğa sorun." Çocuğu bulmaya çalışıyor, ama nerede olduğunu bilen yok.

Yeniden mi yazmalı? Eğer ilk mektubu Maykov'a ulaşır da göz ardı edildiyse ikinci bir kez yazması sefilce bir şey olmaz mı? Henüz dilenmiyor. Ama günbegün Anna Sergeyevna'nın bağışıyla yaşıyor olması da acı bir gerçek. Ayrıca, Petersburg'da bulunduğunun gizli kalması da artık pek mümkün görünmüyor. Bugüne kadar yayılmadıysa bile burada bulunduğu haberi yayılacak, alacaklılarından bazıları onun tutuklanması için girişimde bulunabilir.

ler. Parasız olması onu korumaz, alacaklılarının aklına, son çare olarak, karısının ya da karısının ailesinin, hatta yazar meslektaşlarının onu bu utanç verici durumdan kurtaracak parayı toplayacakları gelebilir kolayca.

Demek ki Petersburg'dan gitmesi için nedenler çok! Pasaportunu geri almalı, bunu beceremezse yine İsaev'in belgeleriyle yolculuk etmeyi göze almalı.

Anna Sergeyevna'ya hasta çocuğa göz kulak olacağına söz vermişti. Bölmenin önündeki perdeyi açık buluyor, Matriyona yatakta oturuyor.

"Kendini nasıl hissediyorsun?" diye soruyor kıza.

Matriyona kendi dünyasına dalmış, yanıt vermiyor.

Kıza yaklaşıp alnına elini koyuyor. Yanakları pençe pençe, kesik kesik soluk alıp veriyor, ama ateşi yok.

"Fyodor Mihayloviç," diyor Matriyona alçak sesle ve adama bakmadan konuşuyor, "insan ölürken canı acır mı?"

Kızın düşüncelerinin nereye yönelmiş olduğunu görmek çok şaşırtıyor onu. "Matriyona'cığım," diyor, "sen ölmeyeceksin! Yatağına uzan, biraz uyu, uyandığında kendini daha iyi hissedeceksin. Birkaç güne kalmadan da okuluna dönersin; doktorun dediğini duydun."

Adam konuşurken kız başını iki yana sallıyor. "Ben kendimden söz etmiyorum ki," diyor, "yani, herhangi biri ölürken canı acır mı?"

Kızın ciddi olduğunu anlıyor. "Tam o anda mı?"

"Evet. Tam öldüğün zaman değil de ölmeden hemen önce."

"Öldüğünü anladığında?"

“Evet.”

İçi minnetle doluyor. Matriyona günlerdir kendini ona kapamıştı, kalın kafalı ve çocukça davranmış, öfkeye kapılmış, içinde taşıdığı Pavel’in değerli anısını ona açmamıştı. Şimdiyse yine kendisi olmuştu.

“Ölmek hayvanlara güç gelmez,” diyor Fyodor Mihayloviç, yumuşak bir sesle. “Belki onlardan ders almalıyız. Belki onlar dünyada bunun için bizim yanımızdadırlar, yaşamanın ve ölmenin sandığımız kadar güç olmadığını bize kanıtlamak için.”

Susuyor, sonra yeniden deniyor.

“Ölmek konusunda bizi en çok ürküten şey acı değildir. Bizi sevenleri geride bırakıp yolculuğa yalnız çıkmaya korkarız. Ama bu böyle değildir, hiç değildir. Öldüğümüz zaman sevdiklerimizi yüreğimizde birlikte götürürüz. Pavel de ölürken seni yanında götürdü, beni de, anneni de. Hâlâ hepimizi yanında taşıyor. Pavel yalnız değil.”

Hâlâ cansız, dalgın bir tavırla, “Pavel’i düşünmüyordum,” diyor Matriyona.

Fyodor Mihayloviç huzursuz oluyor, anlamıyor; ama ne kadar anlamadığının farkına varması için bir dakika daha geçmesi gerekiyor.

“Öyleyse kimi düşünüyordun?”

“Cumartesi günü burada olan kızı.”

“Hangi kızıdan söz ettiğini anlayamadım.”

“Sergey Gennadeviç’in arkadaşından.”

“Finli kız mı? Polis onu alıp götürdüğü için mi? O kız için kaygılanmamalısın!” Matriyona’nın elini eline alıp sakinleştirircesine okşuyor. “Hiç kimse ölmeyecek! Polis insan öldürmez! Onu Karelia’ya geri gönderecekler, hepsi bu. Olsa olsa bir süre hapiste tutarlar, o kadar.”

Kız elini çekip yüzünü duvara dönüyor; Fyodor Mihayloviç'in aklına birden, belki şu anda bile hiçbir şey anlamadığı geliyor; kız belki avutulmak, çocukça korkularından kurtarılmak istemiyordur; hat-ta dolaylı yoldan kendisine bilmediği bir şeyi anlat-maya çalışıyordur.

“Onun öldürülmesinden mi korkuyorsun? Korktuğun şey bu mu? Onun yaptığı ve senin de bil-diğin bir şey yüzünden?”

Kız başını iki yana sallıyor.

“O zaman anlat bana. Ne düşündüğünü tahmin edemiyorum.”

“Asla ele geçmeyeceğiz diye yemin etmişler hepsi. Ele geçirilirse kendimizi o anda öldürürüz demişler.”

“Yemin etmek kolaydır Matriyoşa, yeminleri tutmaksa güçtür, özellikle de arkadaşların seni terk etmişse ve tek başına kalmışsan. Hayat çok değerli-dir, hayata tutunmakta haklı, onu ayıplamamalısn.”

Bir süre daha bu sözleri zihninde evirip çeviri-yor kız, dalgın dalgın çarşafı oynuyor. Konuştuğun-da başı öne eğik, sesi mırıltı gibi, bu yüzden sözleri güçlkle duyuluyor: “Ona zehir verdim.”

“Ne verdin?”

Kız eliyle saçını kaldırıncı saklamakta olduğu şey görünüyor: ufak bir gülümseme.

“Zehir,” diyor yine kız, aynı alçak sesle. “Zehir canını acıtır mı?”

“Nasıl yaptın bunu?” diye soruyor Fyodor Mi-hayloviç, zihni deli gibi çalışırken zaman kazanıyor.

“Ona ekmeği verirken. Kimse görmedi.”

Nedense kendisini etkilemiş olan o sahneyi anımsıyor adam; eski moda reverans, tutukluya yi-yecek verme.

“Kız biliyor muydu?” diye fısıldıyor, ağzı kupkuru.

“Evet.”

“Emin misin? Ne olduğunu bildiğinden emin misin?”

Kız başıyla evetliyor. Finlinin o sırada ne kadar ifadesiz durduğunu, minnetini göstermediğini anımsayan adam Matriyona’ya inanıyor.

“Ama zehri nereden buldun?”

“Ona vermem için Sergey Gennadeviç bırakmıştı.”

“Başka ne bıraktı?”

“Bayrağı.”

“Bayraktan başka?”

“Başka şeyler. Onlara göz kulak olmamı istedi.”

“Göster bana.”

Matriyona yataktan iniyor, çömeliyor, elini yatağın yaylarının arasına sokuyor ve yelken bezine sarılı bir paket çıkarıyor. Adam paketi yatağın üzerinde açıyor. Amerikan malı bir tabanca ve fişekler. Birkaç broşür. Uzun bağcığı olan küçük bir pamuklu para kesesi.

“Zehir içinde,” diyor Matriyona.

Kesenin bağını gevşetip içindekileri boşaltıyor: içinde ince, yeşil bir toz bulunan üç tane cam kapsül.

“Kıza bunu mu verdin?”

Matriyona başıyla evetliyor. “Bunlardan birini boynunda taşıması gerekirmiş ama taşımıyordu.” Kesenin bağcığını ustalıkla boynundan geçiriyor, kese iki göğsünün arasında madalyon gibi sallanıyor. “Eğer bu keseciğı boynunda taşısaydı onu yakalayamazlardı.”

“Demek bunlardan birini ona verdin?”

“Yeminini yerine getirmek için istedi. Sergey Gennadeviç için her şeyi yapar o.”

“Belki. En azından Sergey Gennadeviç böyle söylüyor. Yine de kıza zehri vermeseydin, Sergey Gennadeviç’e vermiş olduğu ve tutulması çok güç olan sözü tutmaması çok daha kolay olurdu, öyle değil mi?”

Fyodor Mihayloviç’in, ne anlama geldiğini artık bildiği bir ifadeyle burnunu kırıstırıyor kız: Köşeye kıştırılmakta ve bundan pek hoşlanmıyor. Yine de devam ediyor adam.

“Sence Sergey Gennadeviç ölümü biraz fazla rahatça kullanmıyor mu? Öldürülen dilenciği anımsıyor musun? Bunu Sergey Gennadeviç yaptı ya da birine yaptırdı, yaptırdığı kişi de ona itaat etti, tıpkı senin ettiğin gibi.”

Kız yeniden kırıstırıyor burnunu. “Neden? Onu neden öldürmek istedi?”

“Sanırım dünyaya bir mesaj vermek için; kendisiyle, Sergey Gennadeviç Neçayev’le oyun oynanmayacağını göstermek için. Ya da cinayeti işlemekle görevlendirdiği kişinin kendisine itaat edip etmeyeceğini sınamak için. Bilmiyorum. Onun kalbinin içini okuyamam, hem artık okumak da istemiyorum.”

Bir süre düşünüyor Matriyona. “Ondan hoşlanmamıştım,” diyor sonunda. “Balık kokuyordu.”

Fyodor Mihayloviç kıza gözlerini kırpmadan bakıyor, kız da içtenlikle yanıtlıyor bakışlarını.

“Ama Sergey Gennadeviç’ten hoşlanıyorsun?”

“Evet.”

Sormayı düşündüğü, ama sormayı göze alamadığı şey şu: Onu seviyor musun? Sen de onun için her şeyi yapar mısın? Ama kız onun ne demek istediğini çok iyi anlıyor ve yanıtını da vermiş zaten.

Böylece ortada soracak bir tek soru kalıyor: "Pavel'den daha mı çok?"

Matriyona duraksıyor. Fyodor Mihayloviç, onun kafasında o iki kişiyi tarttığını görebiliyor, sevdiği iki kişiyi, biri sağ elinde biri sol, elma gibi. "Hayır," diyor sonunda, adamın ancak incelik diye niteleyebileceği bir tavırla. "Ben hâlâ Pavel'i daha çok seviyorum."

"Çünkü o ikisi birbirinden alabildiğine farklı, değil mi? Akla kara gibi."

"Akla kara mı?" Bu düşünce eğlendiriyor kızı.

"Öyle denir. Atla kurt gibi. Kurtla kuzu gibi."

Kız bu yeni benzerliğe kuşkuyla bakıyor. "İkisi de eğlenceden hoşlanır – hoşlanırdı," diye itiraz ediyor, yüklemnin zamanını değiştirerek.

Adam başını iki yana sallıyor. "Hayır, yanılıyor-sun. Sergey Gennadeviç espriden anlamaz. İçinde ruh gibi bir şey var, ama bu eğlence ruhu değil." İyi-ce eğiliyor, kızın yüzündeki saçları geri atıyor, yanına dokunuyor. "Dinle Matriyoşa. Bunları annenden gizleyemezsin." Eliyle ölüm araçlarını işaret ediyor. "Elbiseden kurtulduğum gibi seni bunlardan da kurtaracağım. Neçayev ne söylerse söylesin bunları alıkoyamazsın. Çok tehlikeli. Anlıyor musun?"

Kızın dudakları aralanıyor, ağzının kıyıları titreşiyor. Şimdi ağlayacak, diye düşünüyor Fyodor Mihayloviç. Ama hiç de öyle olmuyor. Kız gözlerini kaldırdığında hem utanmaz hem de alaycı bakışları kuşatıyor adamı. Elini onun elinden çekiyor, saçlarını geri atıyor. "Hayır!" diyor adam. Matriyona'nın yüzündeki gülümseme müstehzi, kışkırtıcı. Sonra büyü bozuluyor, kız yeniden az önceki çocuk oluyor, şaşkın, mahcup.

Fyodor Mihayloviç'in az önce görmüş olduğu

şey gerçekten olmuş olamaz. Gördüğü şey, tanıdığı dünyadan değil bir başka yaşamdan gelme. Sanki bir kriz ânında ilk kez böylesine kendinde ve her şeyin bilincinde; kriz geçirirken bulunduğu yere ilk kez açık gözlerle bakabiliyor sanki. Acaba kriz hâlâ doğru sözcük sayılabilir mi, yoksa başından beri doğru sözcük *ele geçme* mi – son yirmi yıldır kriz adı altında yaşanan her şey bu olanların çok önceden sezilmesi miydi; bedenın, ürperip titremesi, ruhun titreyişine uzun bir prelüd müydü?

Masumiyetin ölümü. Fyodor Mihayloviç hayatında kendini hiç bu kadar yalnız hissetmemişti. Geniş bir düzlükteki yolcuya benziyor. Başının üzerinde fırtına bulutları toplanıyor; ufukta şimşekler çakıyor; karanlık katlanarak artıyor. Sığınacak bir yer yok; bir zamanlar bir hedefi olmuş olsa da çoktan yitirmiş onu; bulutlar kümелendikçe ağırlaşıyorlar. *Ne olacaksa olsun*, diye dua ediyor Fyodor Mihayloviç, geciktirmenin ne anlamı var?

Saat altı; elinde paketle evden dışarı fırladığında sokaklar hâlâ kalabalık. Gorohovaya Sokağı'ndan geçip Fontanka Kanalı'na gidiyor, köprüden geçen insan kalabalığına katılıyor. Yarı yolda durup köprünün kenarından aşağı sarkıyor.

Kanalın suyu tümüyle donmuş, yalnızca ortasında girintili çıkıntılı bir yol kalmış. Kanal yatağında, buzun altında kimbilir nasıl bir birikinti vardır. İlkbaharda karlar eriyince insan burada suç dolu sırların hasadını bolca alabilir: bıçaklar, baltalar, kanlı giysiler. Daha kötüsü de. Ruhu öldürmek kolaydır da ondan geriye kalanlardan kurtulmak güçtür. Cenaze töreni ve törende söylenen sihirli sözler, doğruyu söylemek gerekirse, ruha değil inatçı bede-

ne yöneliktir, dirilip geri gelmesin diye büyü yaparlar ona.

Böylece, gayretle, kendi yarasını elleriyle yoklayan biri gibi, Pavel'i yeniden düşüncelerine katıyor Fyodor Mihayloviç. Yelagin Adası'ndaki toprak ve kardan oluşan örtüsü altında, Pavel tatmin edilmiş varlığını hâlâ inatla sürdürüyor. Soğuğa karşı direniyor, mezarların parçalanıp açılacağı, tabutların ortaya çıkacağı dirilişin son gününe kadar dayanmak için direniyor; bir kafatası gibi dişlerini gıcırdatıyor, güneş onu yeniden ısıtana, gergin uzuvlarını gevşetene kadar katlanması gereken şeye katlanacak. Zavallı çocuk!

Yanında genç bir çift duruyor, erkek koluyla kızın omzunu sarmış. Fyodor Mihayloviç onlardan uzaklaşıyor. Köprünün altında kapkara sular ölgün ölgün akıyor, buz tutmuş kırık bir sepete vuruyor. Yelken bezine sarılıp iple bağlanmış paketi korkuluktan aşağı sallıyor. Kız ona bakıyor, sonra başını çeviriyor. Tam o anda Fyodor Mihayloviç paketi bırakıyor.

Paket, kanalın bir yanındaki buzun üzerine düşüp herkesin göreceği bir yerde kalıyor.

Bu olana inanamıyor Fyodor Mihayloviç! Kanalın tam üzerinde durmasına karşın beceremedi! Bir kaydırmaca numarası mı bu? Bazı nesneler dikey olarak düşmezler mi?

"İşte şimdi başınız dertte!" diyor solundan bir ses, irkiliyor. İşçi kasketi takmış yaşlı, kır sakallı bir adam eliyle işaret ediyor. Şeytan gibi bir surat! "Bana kalırsa bu buzun üzerine daha bir hafta basılamaz. Şimdi ne yapacaksınız?"

Kriz geçirmenin sırası, diye düşünüyor Fyodor Mihayloviç. İşte o zaman işim bitmiş olur. Kendini

çırpınırken, ağzından köpükler çıkarken canlandırıyor gözünde, çevresinde kalabalık birikmiş, kır sakallı adam herkes görsün diye tabancanın buzun üzerinde durduğu yeri işaret ediyor. Gökten inen bir yıldırım gibi günahkârı yere çarpan bir kriz. Ama yıldırım düşmüyor. “Kendi işinize bakın siz!” diye mırıldanan Fyodor Mihayloviç telaşla uzaklaşıyor oradan.

Günlük

Pavel'in kâğıtlarını üçüncü kez okumaya başlıyor. Okumayı bunca zorlaştıran şeyin ne olduğunu bilemiyor, ama dikkati sözcüklerin anlamından sözcüklerin kendilerine kayıyor, kâğıdın üzerindeki harflere, elin hareket etmesinin mürekkebe dökülen izine, parmakların bastırması sonucu kâğıtta kalan gölgelere. Bazen gözlerini kapayıp dudaklarını kâğıda değdiriyor. Değerli: Kâğıdın üzerindeki her çizik değerli benim için, diye düşünüyor.

Ama isteksizliğinin nedeni yalnızca bu değil. Pavel'in mahremiyetine böyle girilmesinde çirkin bir yan ve bir çocuğun *Nachlass*'ı¹ düşüncesinde gerçekten de müstehcen bir şey var.

Maksimov'un alaya alması yüzünden Pavel'in Sibiryâ öyküsünün tadı, belki de sonsuza kadar, kaçmış. Fyodor Mihayloviç o metnin bir yerden tü-

---

¹ Tereke.

retilmiş ya da acemice olmadığını öne sürecek değil elbette. Yine de o öyküye can katmak o kadar az zaman alırdı ki! Kalem eline almamak, duygusallıkla, doktrinlerle dolu uzun uzun paragrafların üstünü çizmemek ve metne, ihtiyacı olan can verici fırça darbelerini kondurmamak için zor tutuyor kendini. Öyküdeki genç Sergey, ikiyüzlü bir ukala; uzakta tutulması, özellikle de bedenini katı bir disipline sokması konusunda ciddiye alınmaması gereken biri. Köylü kızını ona çeken evlilik beklentisi olamaz (görüldüğü kadarıyla kuru ekmekle şalgam yiyecek ve kuru tahtalar üzerinde uyuyacaklar), kızı çeken, onun kendini gizemli bir geleceğe hazır tutma havaları olmalı. Bu nereden geliyor? Mutlaka Çernişevski'den, ama Çernişevski'nin de ötesinde İncil'den, İsa'dan, bir grup müridini toplayıp ölümle sonuçlanacak işlere sokan utcist Neçayev kadar kalın kafalı ve sapkın olan taklit bir İsa'dan. Peşinde dans eden biralay domuzla yürüyen bir kavalcı. Matriyona, domuz-kız Katri için, "Neçayev için her şeyi yapar," demişti. Her şeyi yapar, aşağılanır, ölüme katlanır. Hiç utanmadan, bütün özsaygısını yitirerek. Madame la Fay'ın üst katındaki odada Neçayev ile kadınları arasında neler yaşanırdı? Ya Matriyona? O da hareme katılmak üzere mi hazırlanıyordu?

Fyodor Mihayloviç, Pavel'in elyazmasını kapatıp bir yana itiyor. Metnin üzerinde not tutmaya başlarsa onu lanetli bir şeye çevireceği kuşkusuz.

Bir de günlük var. Sayfalarını karıştırırken ilk kez kalemle yapılmış işaretleri fark ediyor, Pavel'in elinden çıkmamış küçük, düzgün işaretler, mutlaka Maksimov koymuştur bunları. Kimin için konulmuşlar? Herhalde bunları temize çekecek kişi için; ama içinde bulunduğu durumda Dostoyevski elinde

olmadan bunların kendine yönelik olduğunu düşünüyor.

11 Kasım 1868'e, neredeyse bir yıl öncesine ait ve yanına çizik atılmış kayıta, 'Bugün A.'yı gördüm' yazıyor. 14 Kasım: Esrarlı bir 'A'. 20 Kasım: 'A., Antonov'da.' Bunun ardından gelen A. ile ilgili notların yanına da kalemle çizik atılmış.

Sayfaları geriye çeviriyor. 'A.', ilk kez 6 Haziran'da not edilmiş, ancak ondan önce 14 Mayıs'ta, '... ile uzun uzun konuştum' diye yazıyor. Bu notun yanında bir çizik, bir de soru işareti var.

14 Eylül 1869, Pavel'in ölümünden bir ay önce: 'Bir öykü taslağı (fikir A.'dan). Kilitli bir kapı, dışında duruyoruz, kapıyı yumrukluyoruz, içeriye girmek için bağıriyoruz. Birkaç günde bir, kapı azıcık aralanıyor, nöbetçi içimizden birini içeri çağırıyor. Seçilen kişi her şeyinden arınıyor, giysilerinden bile. Bir kul oluyor, eğilmeyi, alçak sesle konuşmayı öğreniyor. Kul olarak en uysal olanlarını, en kolay ehlileştirebileceklerini seçiyorlar. Güçlüleri içeri sokmuyorlar.

'Tema: ruhun kullar arasında yayılması. İlk önce homurtu, sonra öfke, başkaldırı, sonunda da ellerin birleşmesi, intikam yemini edilmesi. Kapanış sadık bir eski uşak tarafından yapılacak, beyaz saçlı, dede gibi, 'üzerine düşeni yapmak için' (öyle diyor) elinde bir şamdanla gelecek, perdeleri tutuşturacak.'

Bir alegori, bir fabl için uygun olabilir bu fikir, ama bir hikâye için olamaz. Bir canlılığı yok, bir özü yok. Ruhu yok.

6 Temmuz 1869: 'Snitkina'dan postayla on ruble geldi, isim günüm için (geç); paradan Usta'ya söz etmemem istendi.'

'Snitkina: Anya, karısı. Usta: kendisi. Üzücü paragraflara karşı uyardığında Maksimov bunları mı kastetmişti? Eğer öyleyse, Maksimov bu okun kısa olduğunu bilmeli. Daha fazlasına katlanabilir o, çok daha fazlasına.

Daha gerideki sayfalara gidiyor, ilk günlere.

26 Mart 1867: 'Dün gece sokakta F.M. ile karşılaştım. Bir şeyler gizler gibiydi (bir fahişeyle mi birlikteydi?), bu nedenle olduğumdan daha sarhoşmuş gibi davrandım. 'Eve dönmeme yardımcı' oldu (sefahat düşkünü oğlunu bağışlayan baba rolü oynamaya bayılır), beni bir ceset gibi kanepeye uzatırken Snitkina'yla fısıldaşarak uzun uzun tartıştılar. Ayakkabılarımı kaybetmiştim (belki de birisine vermiştim). Sonunda gömleğinin kollarını sıvayan F.M. ayaklarını yıkamaya çalıştı. Çok sıkıntı vericiydi. Bu sabah S.'ye ayrı eve çıkmak istediğimi söyledim, F.M.'yi ikna edemez miydi, kandıramaz mıydı? Ama S. ondan çok korkuyor.'

Acı veriyor mu? Evet, acı veriyor gerçekten. Fyodor Mihayloviç, Maksimov'a hak veriyor. Ama onu, bunları okumamaya ikna edecek bir şey varsa o da acı değil korku. Örneğin karısına duyduğu güvenin baltalanacağı korkusu. Pavel'e duyduğu güven konusundaki korkusu.

Bu kötü niyetli sayfalar kimin için yazılmıştı? Pavel bunları babası okusun diye mi yazmış, sonra da ölmüştü, böylece suçlamalarına yanıt vermek olanaksız olmuştu? Elbette hayır: Bunu düşünmek delilikti! Daha çok âşığına yazan bir kadındı sanki, kocasının hayaleti de omzunun üzerinden yazdıklarını okuyordu. Her sözcük çift yönlüydü: birine, tutku ve teslim olma vaadi; ötekine, bir rica, bir serzeniş. İkiye bölünmüş bir yürekte ikiye bölünmüş

yazılar. Maksimov bunun değerini anlar mıydı?

2 Temmuz 1867, üç ay sonrası: 'Serf kurtuldu! Sonunda özgürüm! F.M. ile karısını tren istasyonundan yolcu ettim. Sonra da hemen, beni koymuş olduğu bu *dayanılmaz* evden ayrıldım (*kendi fincanını, kendi peçetem, saat 10.30'da da sokağa çıkma yasağı*). V.G., kendime başka bir yer bulana kadar yanında kalabileceğimi söyledi. Kiramı doğrudan ödeyebilmek için paranın bana verilmesi konusunda yaşlı Maykov'u ikna etmeliyim.'

Fyodor Mihayloviç, dalgın dalgın sayfaları bir geriye bir öne çeviriyor. Bağışlama: Bağışlama sözcüğü hiç mi yok, ne kadar üstü örtülü, ne kadar gizlenmiş olsa da? Son sözünde bağışlamayı ağzına almayan bir çocuğu içinde barındırarak son günlerini geçirmesi mümkün değil.

Kurşun kutunun içinde bir gümüş kutu. Gümüş kutunun içinde de bir altın kutu. Altın kutunun içinde, ellerini göğsünün üzerinde kavuşturmuş, beyaz giysiler içindeki bir genç adamın bedeni var. Parmaklarının arasında bir telgraf. Gözleri yaşarana kadar telgrafa bakıyor, kâğıtta olmayan bağışlama sözcüğünü arıyor. Telgraf, İbranice, Süryanice yazılmış, daha önce hiç görmediği sembollerle.

Kapı vuruluyor. Gelen Anna Sergeyevna, üzerinde sokak kıyafeti var. "Matriyona ile ilgilendiğiniz için size teşekkür etmek istiyorum," diyor. "Sorun çıkardı mı?"

Kendini toparlaması, Neçayev'in çocuğu iğrenç bir biçimde kullandığını Anna'nın bilmediğini hatırlaması bir dakikasını alıyor.

"Hiç sorun çıkarmadı. Sen nasıl buldun onu?"

"Uyuyor. Uyandırmak istemedim."

Anna, yatağın üzerine yayılmış kâğıtları fark

ediyor.

“Görüyorum ki Pavel’in kâğıtlarını okuyorsunuz. Rahatsız etmeyeyim.”

“Yo, hemen gitme. Hoş bir iş değil.”

“Fyodor Mihayloviç, sizden bir kez daha rica ediyorum, size ait olmayan şeyleri okumayın. Sizi incitmekten başka bir şeye yaramaz.”

“Keşke öğüdünü tutabilseydim. Ne yazık ki burada bulunmamın nedeni bu değil; yani incinmekten sakınmak. Pavel’in günlüğünü okudum ve çok iyi hatırladığım bir olaya rastladım orada, evvelki yıla ait bir olaya. O olayı şimdi bir başkasının gözlelerinden görmek çok aydınlatıcı. Pavel gece yarısı eve gelmişti, bitkindi, içmişti. Onu soyarken daha önce hiç farkına varmadığım bir şey beni şaşırttı, ayak tırnakları çok küçüktü, sanki çocukluğundan o yana hiç uzamamışlardı. Enli, etli ayaklar; sanırım babasına çekmiş, ama tırnaklar... Ayakkabılarını kaybetmişti ya da birine vermişti, ayakları buz kütüğü gibi.”

Gece yarısından sonra soğuk sokaklarda çoraplarıyla dolaşan Pavel. Yitik bir melek, kusurlu bir melek, Tanrı’nın gözdesi olmayanlardan. Ayakları bir yürüyüşçünün ayakları, vatan toprağını çiğneyenlerden birinin, bir köylünün ayakları; bir dansçının değil.

Sonra kanepede yatışı, başının iki yana devrilişi, üstü başı kismuk içinde.

“Ona eski bir çift çizme verdim ve sabah giderken seyrettim onu, suratsızdı, çizme elindeydi. Ve bu iş burada bitti, diye düşündüm. Sıkıntılı bir çağ, on sekiz, on dokuz, herkes için sıkıntılı, yani büyümelerine karşın hâlâ yuvadan uçamazlar. Tüyleri uzamıştır, ama uçamazlar. Hep yerler, karınları hep

açtır. Bana pelikanları hatırlatırlar: o uzun bacaklı yaratıkları, kuşların en hantalıdır, ta ki o kocaman kanatlarını açıp yerden yükselene kadar.

“Ne yazık ki Pavel geceyi benim anlattığım gibi hatırlamıyordu. Onun anlatımında kuşlara ya da meleklerle yer yok. Anne-babaların ilgisiyle ilgili bir şey de yok. Anne-babanın sevgisiyle.”

“Fyodor Mihayloviç, kendinizi böyle yaralamanızın yararı yok. Bu kâğıtları yakmaya hazır değilseniz, hiç değilse bir süre bir yere kilitleyin ve ancak Pavel ile uzlaşınca dönün onlara. Beni dinleyin, size söylediğimi yapın, kendi iyiliğiniz için.”

“Teşekkürler, sevgili Anna. Sözlerini duyuyorum, yüreğime işliyorlar. Ama kendimi incinmekten korumamdan söz ederken, neden burada bulunduğumdan söz ederken, bu evi ya da Petersburg’u kasdetmiyorum. Demek istiyorum ki, bu çağda ve Rusya’da üzüntüsüz bir hayat geçirmek için bulunmuyorum. Nasıl desem, Rus gibi yaşamak zorundayım: Rusya’nın içinde bir yaşam sürmeliyim ya da Rusya’yı içimde tutarak, Rusya her ne anlama geliyorsa. Bu yazgıdan kaçınamam.

“Buna çok büyük önem verdiğimi sanma. Böyle bir yaşam fazla ilgiyi kaldırmaz. Aslına bakarsan bu bir yaşam olmaktan çok bir bedel ya da bir para birimi. Yazabilmek için ödemek zorunda olduğum bir şey. Pavel’in anlamadığı da bu işte: benim de bedel ödediğim.”

Anna kaşlarını çatıyor. Matriyona’nın alışkanlığını kimden aldığı belli. Bağırsakların ortaya dökülmesine sabrı yok. Eh, bu yüzden ona saygı duymak gerek, Rusya’da bağırsaklar fazlasıyla değişiyor.

Bununla birlikte *ben de bedel ödüyorum*: Bunu duymak Anna’ya acı verecekse bir kez daha söyleye-

bilirdi bu cümleyi. Bir kez daha söylerdi, hatta daha da çoğunu söylerdi. Öderim ve satarım; benim hayatım böyle. Kendi hayatımı satarım, çevremdekilerin hayatlarını da satarım. Herkesi satarım. Hayat alıp satan bir Yakovlev. Finli sonunda haklı çıktı: Bir Yahuda'yım, İsa değil. Seni satarım, kızını satarım, sevdiğim herkesi satarım. Pavel'i hayattayken sattım, şimdi bir yolunu bulsam içimdeki Pavel'i de satarım. Sergey Neçayev'i satmanın bir yolunu bulmayı da umuyorum.

Onursuz bir hayat; sınırsız ihanet; sonu gelmeyen itiraflar.

Anna, düşüncelerini bölüyor. "Hâlâ buradan gitmeyi düşünüyor musunuz?"

"Evet, elbette."

"Bunu sormamın nedeni, odayı isteyen birinin olması. Nereye gideceksiniz?"

"Öncelikle Maykov'a."

"Ona gidemem dediğinizi sanmıştım."

"Bana ödünç para verir, buna eminim. Dresden'e geri dönebilmek için bu paraya ihtiyacım olduğunu söyleyeceğim ona. Sonra da kalacak başka bir yer bulacağım."

"Neden Dresden'e dönmüyorsunuz? Bu, bütün sorunlarınızı çözmez mi?"

"Pasaportum hâlâ poliste. Başka şeyleri de dikkate almam gerek."

"Çünkü elinizden geleni yaptınız kuşkusuz, Petersburg'da boşa zaman harcıyorsunuz."

Söylediğini duymadı mı Anna? Yoksa kendisini kıskırtmaya mı çalışıyor? Fyodor Mihayloviç ayağa kalkıyor, kâğıtları topluyor, kadına dönüyor. "Hayır, sevgili Anna," diyor, "zamanımı boşa harcamıyorum. Burada kalmam için çok neden var. Dünyada

başka kimsenin bundan çok nedeni yoktur. Senin yüreğinin derininde bunu bildiğine eminim.”

Kadın başını iki yana sallıyor. “Bilmiyorum,” diye mırıldanıyor, sesi sözlerine karşı çıkılmasını bekleyen birinin sesi.

“Bir zamanlar senin beni Pavel’e götüreceğine emindim. İkimizi bir teknede hayal ediyordum, sen ön tarafa oturmuştun, bizi pusun içinden geçiriyordun. Bu tablo hayatın kendisi kadar canlıydı. Sana tam anlamıyla güvenmiştim.”

Kadın yine başını sallıyor.

“Ayrıntılarda hata yapıyor olabilirim, ama duygularımda yanılmamıştım. Ta başından sana karşı bir şeyler hissetmiştim.”

Anna onu durduracak olsa tam bu noktada durdururdu. Ama durdurmuyor. Bir bitkinin suyu içmesi gibi o da adamın sözlerini içiyor. Hem neden olmasın?

“Acele ederek... acele ettiğimiz şeyde yani, durumu güçleştirdik,” diye devam ediyor Fyodor Mihayloviç.

“Benim de suçum vardı,” diyor Anna. “Ama şimdi bu konuda konuşmak istemiyorum.”

“Ben de. Ancak şunu söylememe izin ver, sadakatin bizim için, her ikimiz için ne kadar önemli olduğunu anladım şu son bir haftada. Sadakatimize yeniden kavuştuk. Haklıyım, değil mi?”

Gözleri kadının üzerinde. Ama kadın onun sözlerine devam etmesini bekliyor, sadakatin ne anlama geldiğini adamın bildiğinden emin olmak istiyor.

“Yani, senin açıdan, kızına karşı sadakat. Benim açımdansa oğluma karşı sadakat. Onlar bizi onaylamazsa sevemeyiz. Haklı mıyım?”

Anna'nın kendisiyle aynı düşüncede olduğunu bilse de kadının ağzından beklediği sözcük çıkmıyor. Bu hafif direnişe karşı Fyodor Mihayloviç bastırıyor: "Senden çocuğum olmasını istiyorum."

Kadın kızarıyor. "Saçmalamayın! Sizin bir karınız ve çocuğunuz var zaten!"

"Onlar farklı bir aile. Sen Pavel'in ailesindensin, sen ve Matriyona, her ikiniz. Ben de Pavel'in ailesindenim."

"Ne demek istediğinizi anlamıyorum."

"Kalbinin içinde anlıyorsun."

"Kalbimin içinde anlamıyorum! Ne teklif ediyorsunuz? Yurtdışında yaşayan ve bana postayla nafaka yollayan bir adamdan çocuk doğurmamı mı? Akıl almaz bir şey!"

"Neden? Sen Pavel'e baktın."

"Pavel kiracımdı, çocuğum değil!"

"Hemen karar vermen gerekmez."

"Hemen karar vereceğim! Hayır! Kararım bu."

"Ya çoktan gebe kalmışsan?"

Birden aksileniyor kadın. "Bu sizi ilgilendirmez."

"Ya Dresden'e geri dönmezsem? Ya burada kalıp Dresden'e nafaka yollarsam?"

"Burada mı? Benim evimde mi? Petersburg'da mı? Alacaklılarınız tarafından hapse atılacağınız için Petersburg'da kalamayacağınızı sanıyordum."

"Borçlarımı silebilirim. Bir tek zafere bağlı bu."

Anna gülüyor. Öfkelenmiş olabilir, ama incinmemiş. Fyodor Mihayloviç ona ne isterse söyleyebilir. Anya'dan ne kadar farklı! Anya olsaydı gözyaşları akardı, kapılar çarpılırdı; barışmaları için bir hafta geçmesi gerekirdi.

"Fyodor Mihayloviç," diyor Anna, "yarın sabah

uyandığınızda bunların hiçbirini hatırlamayacaksınız. Öylesine kapıldığınız bir fikir bu. Hiç düşünmeden ortaya attınız.”

“Haklısın. Birden geldi aklıma. Bu yüzden güveniyorum ona.”

Anna onun kollarına atılmıyor, ama onu geri püskürtmüyor da. “Zina!” diyor yumuşak bir sesle, aşağılayarak ve yine kahkahalarla sarsılıyor. Sonra daha temkinli bir sesle, “Bu gece yanınıza gelmemi ister misiniz?” diye soruyor.

“Bundan daha çok istediğim bir şey olamaz.”

“Bakalım.”

Gece yarısı geliyor Anna. “Kalamayacağım,” diyor, ama bir yandan da arkasındaki kapıyı kapatıyor.

Ölüm fermanları yazılmışçasına sevişiyorlar, kendilerini iyice vererek, amaçlı. Öyle bir an geliyor ki Fyodor Mihayloviç kim kimdir bilemiyor, kim kadın, kim erkek, tek beden gibi oluyorlar, birbirinin içine bastırılmış kemikler ve eklemler, küme küme, dudak dudağa, göz göze, kaburgalar birbirine geçmiş, bacak kemikleri birbirine dolanmış.

Sonra, daracık yatakta adamın yanma uzanıyor Anna, başı onun göğsünde, uzun bacaklarından birini onun bacağının üzerine atmış. Fyodor Mihayloviç’in başı hafifçe dönüyor. “Mesih’in doğumu böyle mi sağlanacak?” diye mırıldanıyor Anna. Adam anlamayınca da, “Gerçek bir tohum seli. İyice emin olmak istediniz herhalde. Yatak sıırılsıklam.”

Anna’nın kutsal şeylere saygısızlığı ilgisini çekiyor adamın. Her defasında yeni ve şaşırtıcı bir şey keşfediyor onda. Petersburg’dan ayrıldığı takdirde geri dönmemeyi akli almıyor. Anna’yı bir daha görmemeyi akli almıyor.

“Neden Mesih dedin?”

“Görevi bu değil mi o oğlanın, sizi kurtarmak, ikimizi de kurtarmak?”

“Erkek olduğuna bu kadar emin misin?”

“Kadınlar bilir.”

“Matriyoşa ne diyecek buna?”

“Matriyoşa mı? Küçük bir erkek kardeşe mi? Öyle çok ister ki bunu. İsteddiği gibi annelik eder ona.”

Fyodor Mihayloviç’in sorusu görünüşte Matriyoşa ile ilgili; ama bu, başka bir sorunun, yanıtını zaten bildiği için sormadığı bir sorunun saptırılmış hali. Pavel bir erkek kardeş istemezdi. Pavel onu ayaklarından yakalayıp duvara çarpar, beynini dağıtırdı. Pavel’in gözünde bir kurtarıcı değil, bir sahtekâr, bir gaspçı, tombul bebek kılığında kurnaz bir küçük şeytan olurdu o. Ve Pavel’in yanıldığını kim ileri sürebilir ki?

“Kadınlar hep bilir mi?”

“Yani gebe olduğumu bilip bilmediğimi mi soruyorsunuz? Merak etmeyin, olmayacak.” Ve sonra: “Biraz daha oyalanırsam uyuyakalacağım.” Örtüyü kenara atıp adamın üzerinden aşıyor. Ay ışığında giysilerini bulup giyinmeye başlıyor.

Fyodor Mihayloviç’in kalbine bir sızı giriyor. Eski duyguların anıları canlanıyor; içinde hâlâ yaşayan genç adam, henüz gömülmemiş ölü, sesini duyurmaya çabalıyor. Ne kadar tedbirli olursa olsun kurtulamayacağı bir aşka düşmek üzere. Düşme korkusu yine, ya da onun bir türü.

Dürtü güçlü, ama geçiyor. Güçlü ama yeterince değil. Bir yerden bir destek bulmadıkça bir daha da asla kendini duyuramayacak.

“Bir dakika yanıma gelsene,” diye fısıldıyor Anna’ya.

Anna yatağın kenarına oturuyor, Fyodor Mihayloviç onun elini tutuyor.

“Bir öneride bulunabilir miyim? Matriyoşa’nın Sergey Neçayev ve arkadaşlarıyla haşır neşir olmasının iyi bir fikir olduğunu sanmıyorum.”

Anna elini çekiyor. “Elbette değil. Ama neden şimdi böyle diyorsunuz?” Sesi soğuk ve yavan.

“Çünkü Neçayev buraya her an gelebilir, Matriyoşa’yı yalnız bırakmamalısın.”

“Ne öneriyorsunuz?”

“Sen eve gelene kadar gündüzleri aşağıda, Amalia Karlovna’da kalamaz mı?”

“Hasta bir çocuğa bakmasını yaşlı bir kadından isteyemem. Üstelik de Matriyoşa ile araları iyi değil. Matriyoşa’ya yabancıları içeri almamasını söylemek yetmez mi?”

“Sen Neçayev’in, kızının üzerinde ne derece etkili olduğunu bilmiyorsun.”

Anna ayağa kalkıyor. “Hoşuma gitmedi bu,” diyor. “Gece yarısı neden kızından söz etmeye gerek duyduğumuzu anlamıyorum.”

Aralarındaki atmosfer birden hiç olmadığı kadar soğuyor.

“Kızının adını her ağzıma aldığımda bu kadar sinirlenmen gerekir mi?” diye soruyor Fyodor Mihayloviç, umarsızca. “Gerçekten onun iyiliğini düşünmesem bu konuyu açar mıydım sanıyorsun?”

Anna yanıt vermiyor. Kapı açılıp kapanıyor.

Yangınlar

Tazelenen yakınlıktan çıkıp yeniden yabancılaşmak Fyodor Mihayloviç'i aciz bırakıyor, keyfini kaçırıyor. Bu güç, kırılğan kadınla uzlaşmak arzusuyla yalnızca sonuçsuz bir ilişkiden değil, kederle, entrikalarla dolu ve artık arasında canlı bir bağ olduğunu hissetmediği bir kentten de kurtulmak özlemi arasında bocalıyor.

Fyodor Mihayloviç tökezliyor. *Pavel*, diye fısıldıyor, kendini toparlamaya çalışırken. Ama Pavel elini bırakmış, Pavel onu kurtarmayacak.

Sabah boyu kendini odasına kapatıyor, başını öne eğip kollarıyla dizlerini sarıyor. Yalnız değil. Ama odanın içinde hissettiği varlık, oğlununki değil. Binlerce küçük iblis, bir kavanozdan boşaltılmış çekirgeler gibi havada kaynaşıyor.

Sonunda ayağa kalktığında, Pavel'in iki resmini bulundukları yerden alıyor; biri Dresden'den gelirken yanında getirdiği eski fotoğraf, biri de Matriyo-

na'nın çizdiği desen, onları yüz yüze bakacak biçimde paketliyor ve kaldırıyor.

Günlük yoklama için karakola gitmek üzere sokağa çıkıyor. Döndüğünde Arına Sergeyevna'yı evde buluyor, her zamankinden saatler önce dönmüş, huzursuz bir hali var. "Dükkânı kapatmak zorunda kaldık," diyor. "Bütün gün polisle öğrenciler çatıştı. Genellikle Petrogradskaya semtinde, ama nehrin bu tarafında da oldu. Bütün dükkânlar kapatıldı, sokağa çıkmak çok tehlikeli. Yakovlev'in yeğeni el arabasıyla pazardan dönüyormuş, biri ona durup dururken bir kaldırım taşı fırlatmış. Taş, el bileğine gelmiş, çok acı çekiyor, parmaklarını oynatamıyor, bir kemiğinin kırıldığını düşünüyor. İşçilerin de olaya katılmaya başladığını söylüyor. Öğrenciler yangın çıkarıyorlarmış."

"Biz de gidip bakalım mı?" diye sesleniyor Matryona yatağından.

"Elbette olmaz. Çok tehlikeli. Hem buz gibi rüzgâr esiyor."

Bir gece önce yaşadıklarını hatırladığını gösteren en ufak bir işaret yok.

Fyodor Mihayloviç yeniden sokağa çıkıyor, bir çayevine uğruyor. Gazetelerde, sokaklarda çatışma olduğuna ilişkin bir haber yok. Ama, 'öğrenciler arasındaki disiplinsizliğin yaygınlaşması' nedeniyle üniversitenin yeni bir talimata kadar kapatıldığı duyurusu var.

Saat dördü geçmiş. Buz gibi esen rüzgâra rağmen, kıyı boyunca doğruya doğru yürüyor. Bütün köprüler tutulmuş; gök mavisi üniformalı, tüylü miğferli jandarmalar, süngü elde nöbet tutuyorlar. Karşı kıyıda, alacakaranlığın içinde yangınlar görülüyor.

Yangının içini dışını tahrip ettiği, duman tüten depoları görene kadar nehir boyunca yürümeye devam ediyor. Kar başlamış; kar taneleri, yanarak kömür haline gelmiş kütüklere değer değmez eriyorlar.

Anna Sergeyevna'nın bir daha yanına gelmesini beklemiyor. Ama Anna geliyor, tıpkı bir önceki gelişinde olduğu gibi neredeyse hiçbir açıklamada bulunmuyor. Matriyona'nın yan odada olduğu düşünülünce, kadının böyle gözü pek sevişmesi Fyodor Mihayloviç'i şaşırtıyor. Çılgınlıklarını ve derin soluklarını pek bastırmıyor Anna; hayvani bir zevk almanın sesleri değil bunlar, şimdiye kadar da olmadılar, adam bunu anlamaya başlıyor, bunlar Anna'nın kendini erotik açıdan transa geçirişinin bir yolu.

İlk başta, kadının kendini böyle kaptırışı adama da bulaşıyor. Yine uzunca bir süre kendinin ve kadının kim olduğunu unutuyor. Akkor halini almış bir zevk küresinin içinde gibiler; o kürenin içinde topağ gibi dönüyor, ikiz gibi dolaşıyorlar.

Kendini erotizme böylesine kayıtsız şartsız veren başka bir kadın tanımadı hiç. Yine de Anna'nın kendinden tamamen geçtiği bir noktada Fyodor Mihayloviç geri çekilmeye başlıyor. Anna'nın içinde bir şey değişmekte, birlikte geçirdikleri ilk gece kadının bedeninin derinlerinde oluşan duyular yüzeye çıkmakta gibi. Aslında Anna tanımış olduğu birçok kadın gibi 'elektrik' yüklü olmakta.

Anna, şifoniyerin üzerindeki mumu söndürmek istememişti. Doyuma yaklaşırken, gözkapakları titremeye, bedeni sarsılmaya başlasa bile, kara gözleri artan bir dikkatle Fyodor Mihayloviç'in yüzüne dikiyor. Bir ara, adamın yarım yamalak anlayabildiği bir sözcük çıkıyor ağzından. "Ne?" diye soruyor Fyo-

dor Mihayloviç. Ama Anna başını bir yandan öte yana atmakla, dişlerini gıcırdatmakla yetiniyor.

Yarım yamalak. Yine de ne olduğunu biliyor: *şeytan*. Kendisinin de kullandığı bir sözcük, ama onu kadınla aynı anlamda kullandığına inanamıyor. *Şeytan*: doyuma ulaşırken, ruhun bedenden kıvrıla kıvrıla çıkıp unutuluşa doğru döne döne indiği an. Ve başını iki yana atan, çenesini sıkın, domuz gibi hırıldayan kadının da şeytanın etkisine girdiğini görmek güç değil.

İkinci bir kez, hatta bu kez daha ateşli bir biçimde kendini adama veriyor. Ama pınar kurumuş, çok geçmeden ikisi de anlıyor bunu. "Yapamıyorum," diyor Anna soluk soluğa ve hareketsiz kalıyor. Elleri havada, avuç içleri açık, teslim olmuş gibi yatıyor. "Devam edemeyeceğim!" Yanaklarından aşağı göz yaşları yuvarlanıyor.

Mumun alevi parlak. Fyodor Mihayloviç, Anna'nın gevşemiş bedenini kollarının arasına alıyor. Gözyaşları akmaya devam ediyor, Anna onları durdurmaya kalkışmıyor.

"Sorun ne?"

"Devam edecek gücüm yok. Elimden geleni yaptım, tükendim. Lütfen bizi artık yalnız bırakın."

"Biz mi?"

"Evet, bizi, ikimizi, her ikimizi. Sizin ağırlığınız altında boğuluyoruz. Soluk alamıyoruz."

"Bunu daha önce söylemeliydin. Ben her şeyi farklı algıladım."

"Sizi suçlamıyorum. Her şeyi kendim üstlenmeye çabaladım, ama artık yapamayacağım. Bütün gün ayaktaydım, dün gece hiç uyumadım, yorgunluktan bittim."

"Seni kullandığımı mı düşünüyorsun?"

“O biçimde kullanmak değil. Ama çocuğuma ulaşmak için beni kendinize yol yapıyorsunuz.”

“Matriyona’ya mı? Neler saçmalyorsun? Buna inanıyor olamazsın.”

“Gerçek bu, apaçık ortada. Siz beni ona ulaşmak için yol olarak kullanıyorsunuz, ben de buna katlanamayacağım!” Anna yatakta doğrulup oturuyor, kollarını çıplak göğüslerinin üzerinde kavuşturuyor, umarsızca öne arkaya sallanıyor. “Siz benim gücümün ötesindeki bir şeyin pençesindesiniz. Buradaymışsınız gibi duruyorsunuz ama aslında burada değilsiniz. Ben size yardıma hazırdım ama...” Umarsızca omuzlarını silkiyor. “Ama artık yapamıyorum.”

“Pavel yüzünden mi?”

“Evet, Pavel yüzünden, sizin söyledikleriniz yüzünden. Denemeye hazırdım. Ama artık bana çok pahalıya patlıyor. Beni çökertiyor. Matriyoşa’yı da bu biçimde kullanacağınızdan korkmasaydım asla bu kadar ileri gitmezdim.”

Fyodor Mihayloviç bir eliyle kadının dudaklarına dokunuyor. “Sesini yükseltme. Korkunç bir suçlama bu. Sana neler söyleyip duruyor kızın? Ona elimi bile sürmem, yemin ederim.”

“Kimin üzerine yemin edersiniz? Ne üzerine? Neye inanıyorsunuz ki üzerine yemin edersiniz? Hem elini sürmekle ilgisi yok benim dediğimin. Siz de biliyorsunuz bunu. Hem bana sesini yükseltme de demeyin.” Çarşafı bir kenara itip sabahlığını arıyor. “Yalnız kalmalıyım, yoksa aklımı kaçıracağım.”

Bir saat sonra Fyodor Mihayloviç tam uyumak üzereyken, Anna yatağa geri dönüyor, teni sıcacık, adama sarılıyor, bacaklarını bacaklarına doluyor. “Söylediklerime aldırmayın,” diyor, “kimi zaman

kendim olmuyorum, buna alışmalısınız.”

Fyodor Mihayloviç gece bir kez daha uyanıyor. Perdeler çekili olmasına karşın dolunay varmışçasına aydınlık oda. Ayağa kalkıp camdan dışarı bakıyor. Bir mil kadar uzaklıkta gecenin içinde alevler yükseliyor. Nehrin öte yakasındaki yangın öylesine öfkeyle yükseliyor ki, sıcaklığını duyduğuna yemin edebilir.

Yatağa, Anna'nın yanına dönüyor. Matriyona sabah onları bu durumda buluyor: Annesi, saçı-başı darmadağın, adamın kolunun altında derin uykuda, hafifçe horluyor; ve Fyodor Mihayloviç, gözlerini açıp kapıdaki ciddi bakışlı çocuğu görmek üzere.

Bu görüngü pekâlâ da bir düş olabilirdi. Ama böyle olmadığını biliyor Fyodor Mihayloviç. Kız her şeyi görüyor, her şeyi biliyor.

Stavrogin

Kentin üzerinde bir duman bulutu asılı duruyor. Gökten kül yağıyor, kimi yerde kar bile kül rengi.

Bütünü sabah tek başına odasında oturuyor. Yelagin Adası'na neden dönmediğini biliyor artık. Toprağın eşelendiğini, mezarın kazıldığını, cesedin götürüldüğünü görmekten korktuğu için. Doğru dürüst gömülmemiş bir ceset; şimdi onun içine gömülü, göğsüne; artık ağlamıyor ama içinde kabaran delilik ona düşmesini fısıldıyor.

Fyodor Mihayloviç hasta ve hastalığının adını biliyor. Çağın sesi Neçayev, buna hınç diyor, ama öfke daha doğru, daha iddiasız bir ad olurdu.

Önünde bir seçenek var. Bu utanç verici düşünün orta yerinde bağırabilir, kollarını kanat gibi çırpabilir, kendisini kurtarsın diye Tanrı'yı ya da karısını yardıma çağırabilirdi. Ya da kendini o düşüşe bırakır, duyacağı dehşetle kendinden geçmeyi ya da bayılmayı reddedebilir, karanlığa dalan bir beden ol-

maktan çıkıp nüvesinde karanlığa dalışın gerçekleşmekte olduğu, kendi düşüşünü ve kendi karanlığını içeren bir bedene dönüşeceği, ama gelip gelmeyeceği -bunu kendisi tayin edemezdi- belli olmayan bir ânı beklerdi.

Çağımızın deliliği içinde yaşamaya yazgılanmış biri varsa o da benim, demişti, Anna Sergeyevna'ya. Önemli olan düşüşten yara bere almadan kurtulması değil, oğlunun beceremediğini beccermesiydi: uğultulu karanlıkla boğuşmak, onu özümsemek, onu kendine araç yapmak; düşüşü bir kaplumbağanınki kadar yavaş, eski ve hantal olsa da onu bir uçuşa dönüştürmek. Pavel'in öldüğü yerde yaşamak. Rusya'da yaşamak ve Rusya'nın seslerinin kendi içinde mırıldandığını duymak. Hepsini içinde barındırmak: Rusya'yı, Pavel'i, ölümü.

Söylediği buydu. Ama bu gerçek miydi, yoksa yalnızca böbürlenme mi? Gözünü kırpmadığı sürece yanıtın ne olduğu önemli değil. Kendi sefil ve iğrenç illetini çağın simgesel hastalığı yaparak, rakamlar vererek konuşması da önemli değil. Delilik onun içinde, o da deliliğin; birbirlerini düşünüyorlar; birbirlerine ne ad taktıkları hiç önemli değil, delilik de olabilir bu ad, epilepsi de, hınç da, çağın ruhu da. İçinde yaşadığı yer delilik pansiyonu değil, Petersburg da deliler kenti değil. Deli olan kendisi ve deli olduğunu kabul eden kişi delidir de. Söylediği hiçbir şey doğru değil, yanlış da değil, hiçbir şeye güvenilemez, hiçbir şey bir yana itilemez. Tutunacak hiçbir şey yok, düşmekten başka yapacak bir şey de yok.

Yazı takımını açıyor, malzemesini çıkarıyor. Artık söz konusu olan, karanlık ırmaktan seslenen kayıp çocuğu dinlemek değil, herkes sırt çevirmişken

Pavel'e sadık kalmak da değil. Sorun sadakat de değil. Tam tersine, bir ihanet sorunu bu, öncelikle aşka ihanet, sonra Pavel'e ve anneye ve çocuğa ve herkese. *Sapkınlık*: Her şey ve herkes başka türlü kullanılıyor, kendisine tutturuluyor ve kendisiyle birlikte düşüyor.

Maksimov'un yardımcısı ve sorduğu soru geliyor aklına: "Ne tür kitaplar yazarsınız?" Vermiş olması gereken yanıtı şimdi biliyor artık: 'Ben gerçeği saptırırım yazdıklarımnda. Dolambaçlı yolu seçer ve çocukları karanlık yerlere götürürüm. Kalemimin dansını izlerim.'

Şifoniyerin üzerindeki aynada gözü kendisine ilişiyor, masanın üzerine eğilmiş. Loş ışıktaki, gözlüksüz olarak kendini bir yabancı sanabilir. Koyu renkli sakalı bir peçe olabilir ya da arılardan oluşan bir örtü.

Aynaya bakmak zorunda kalmamak için iskemlesinin yerini değiştiriyor. Ama odada kendisinden başka birinin daha bulunduğu duygusu silinmiyor; tam bir kişı olmasa da uydurma bir kişı, başının yerinde içi doldurulmuş bir şeker çuvalı ve ağzının üzerinde bir mendil bulunan, eski bir giysi giydirilmiş bir korkuluk.

Dikkati dağılıyor, dağıldığı için de kendisine kızıyor. Bu kızma duygusu korkuluğu tuhaf bir biçimde canlı tutuyor; kendi öfkesine korkuluğun kayıtsız kalması öfkesini ikiye katlıyor.

Odayı arşınıyor, masanın yerini bir kez daha değiştiriyor. Aynaya eğiliyor, yüzünü inceliyor, cildindeki gözenekleri inceliyor. Yazamıyor, düşünemiyor.

Düşünemiyor, *öyleyse ne?* Gece hırsızını unutmamış. Eğer kurtulacaksa gece gelen hırsız sayesinde olacak bu, o hırsızı durup dinlenmeden bekle-

mek zorunda. Ama ev sahibi kendisini unutup uykuya dalana kadar gelmeyecek hırsız. Ev sahibi sürekli tetikte durmayabilir ve uyanık kalmayabilir, yoksa mesel gerçekleşmez. Ev sahibi uyumalı; ve uyuması gerekiyorsa Tanrı onun uykusunu nasıl lanetleyebilir? Tanrı onu kurtarmalı, Tanrı'nın başka çaresi yok. Ama Tanrı'ya tuzak kurup onu böyle bir mantık ağına düşürmek bir kışkırtmadır, küfürdür.

Eski labirentte. Kılık değiştirip kumar oynamasının öyküsü bu. Tanrı konuşmadığı için kumar oynuyor. Tanrı'yı konuşturmak için kumar oynuyor. Ama iskambil kâğıdını kullanarak Tanrı'yı konuşturmak günah. Tanrı ancak sessizken konuşur. Tanrı konuşur gibi görüldüğü zaman konuşmuyordur.

Masada saatlerce oturuyor. Kalemı kıpırdamıyor. O düzmece figür, kendisinin büzüşük, yaşlanmış haldeki travestisi durmadan ortaya çıkıyor. Fyodor Mihayloviç'in önü kesilmiş, tutuklu.

Bu nedenle? Bu nedenle ne?

Gözlerini kapatıp o figürün karşısına çıkmaya zorluyor kendini, görüntüyü berraklaştırıyor. Yüzünün üzerinde hâlâ bir peçe var, Fyodor Mihayloviç'in gücü bunu kaldırmaya yetmiyor. Bunu ancak o figürün kendisi başarabilir, oysa kendisinden istenmeden böyle bir şeye kalkışmaz. Bunu istemek için de o figürün adını bilmek gerek. Adı ne? İvanov mu? Bu İvanov geri mi geldi, geçmişe gömülü, unutulmuş İvanov? İvanov'un gerçek adı neydi? Yoksa Pavel mi o? Bu odada kendisinden önce hangi kiracı kalmıştı? Bavulun sahibi olan P.A.I. kimdi? P, Pavel anlamına mı geliyordu? Pavel, Pavel'in gerçek adı mıydı? Pavel takma bir adla çağrılırsa gelir mi?

Bir zamanlar kayıp olan Pavel'di. Şimdi kayıp olan kendisi, öylesine kayıp ki nasıl yardım isteye-

ceğini bile bilemiyor.

Kalemi elinden bıraksa masanın karşı tarafındaki figür onu eline alıp yazar mı?

Anna Sergeyevna'nın sözünü hatırlıyor: *Sen kendi kendinin yasını tutuyorsun.*

Yanaklarından aşağı yuvarlanan yaşlar dupdu-ru, tadınca neredeyse tuzsuz. Eğer içten dışa bir temizlenme söz konusuysa, dışarı çıkan her neyse inanılmaz derecede temiz, katıksız.

Sonunda, Fyodor Mihayloviç'e ölmüş oğlanı geri getirme görevi verilmeyecek. Sonunda, eğer onunla buluşmak istiyorsa ancak ölümden buluşabilecek.

Bavul var. Beyaz elbise var. O beyaz elbise bir yerlerde duruyordur. Ayaklardan başlayarak surat ortaya çıkana kadar o elbisenin içinde bedeni yeniden oluşturmanın bir yolu var mı, o surat Baal'in öküz surati olsa bile?

Masanın karşı tarafındaki figürün kafası büyükçe, insan kafasının ölçülerinin biraz üzerinde. Aslında o figürün bütün orantılarında bir tuhaflık, bir aşırılık var.

Acaba ateşim mi çıktı, diye düşünüyor. Yazık ki yan odadaki Matriyona'yı ateşine baksın diye yanına çağıramaz.

O figürden hiçbir duygu almıyor, hiç. Daha doğrusu, onun çevresinde son derece güçlü bir kayıtsızlık alanı hissediyor, karanlık bir pelerin gibi. Bu yüzden mi adını bulamıyor o figürün; adı gizlendiği için değil, o figür bütün adlara, bütün sözcüklere, kendisi hakkında söylenebilecek herhangi bir şeye karşı kayıtsız olduğu için mi?

Öylesine büyük bir güç ki o, dalga dalga üzerine gelirken yaptığı baskıyı hissediyor.

Üçüncü sinama. Anna Sergeyevna'ya, 'Ruslar gibi yaşayayım diye gönderildim,' demişti. Rusya kendisini böyle mi ortaya koyuyor: bu güçte, bu karanlıkta, adlara karşı böylesi bir kayıtsızlıkta?

Yoksa kendisinden gizlenen ad öteki çocuğun adı mı, yadsıdığı çocuğun adı mı, Neçayev mi? Öğrenmek zorunda olduğu şey bu mu: 'Tanrı'nın gözünde o ikisinin, Pavel İsaev'le Sergey Neçayev'in hiçbir farkının olmadığı mı, eşit oldukları mı? Pavel'in masum olduğuna ilişkin inancından artık vazgeçip onun gerçekte Neçayev'in yoldaşı ve bendesi olduğunu, Neçayev'in sunduğu her şeyi -yalnızca suç ortaklığıyla gelen serüveni değil, ölüme bulaşmanın ruhu tutuşturan coşkularını da- gözü kapalı benimseyen huzursuz bir genç olduğunu kabul etmek zorunda mı kalacak? Neçayev babalardan nefret ettiğine, onlara amansız bir savaş açtığına göre Pavel'in onun peşinden gitmesine izin verilecek mi?

Fyodor Mihayloviç bu soruyu sorarken, Pavel'in nefreti ve kana susamışlığı ilk kez tatmasına izin verirken, kendi içinde de bir şeylerin kıpırdadığını hissediyor: Pavel'i yanıtlayan, Neçayev'i yanıtlayan, hepsini yanıtlayan bir öfkenin kıpırtısını. Babalar ve oğullar: düşmanlar; ölene kadar düşmanlar.

Böylece felç inmiş gibi oturuyor. Ya Pavel içinde kalacak, babasının kederinin mahzen-mezarına gömülmüş, durmaksızın ağlayan bir çocuk olarak; ya da kendisi, babaların yasalarına karşı duyduğu hiddet nedeniyle Pavel'i serbest bırakacak. Kendi hiddetini de, şişeden çıkan cin gibi, oğulların saygısızlığına ve nankörlüğüne karşı serbest bırakacak.

Bütün görebildiği bu: seçenek olmayan bir seçenek. Düşünemiyor, yazamıyor, ancak kendisinin, kendi adına yasını tutabiliyor. Pavel, gerçek Pavel

çağırmadan, gönül rızasıyla onu ziyarete gelene kadar kendi göğüs kafesinin içinde tutuklu kalacak. Belki de Pavel gece geldi bile, çoktan konuştu bile, buna asla emin olamayacak.

Pavel'in bir tek kez konuşma hakkı var. Ancak Pavel konuştuğunda onun söyleyeceği sözcüğü duymadığı, uykuda olduğu ya da anlamadığı için bağışlanmamayı kabul edemez. Bu yüzden kulak verdiği şey, Pavel'in ikinci sözcüğü. İkinci sözcüğü duymaya hakkı olmadığına, ikinci sözcüğün söylenmeyeceğine kesin inancı var. Öte yandan ikinci sözcüğün söyleneceğine kesin olarak inanıyor da.

İkinci fırsat üzerinde kumar oynama tehlikesiyle karşı karşıya olduğunun farkında. Elindeki fişleri ikinci fırsat üzerine koyarsa kaybedecek. Yapamayacağını yapmalı: Ne gelirse gelsin kabullenmeli, konuşmayı ya da suskunluğu.

Pavel'in çoktan konuşmuş olmasından korkuyor. Pavel'in konuşacağına inanıyor. Her ikisi de. Akla kara.

Pavel'in masasında bu ruh hali içinde oturuyor, gözleri karşısındaki görüntüye dikili, onun gösterdiği dikkat kendisinininkinden daha az amansız değil, onu var etmekse kendi görevi.

Neçayev değil, bunu artık biliyor. Neçayev'den daha büyük. Pavel de değil. Belki de Pavel yaşıydı bir gün öyle olabilirdi: çocukluktan çıkmış, soğuk yüzlü, yakışıklı bir erkek, hiçbir sevginin ulaşamayacağı, hatta *onun için her şeyi göze alabilecek* bir kız çocuğun hayranlığının bile ulaşamayacağı bir yetişkin.

Bu biçim, rahatsız ediyor onu. Gerçek değil bu ya da henüz değil. Çocukluktan çıkmış, sevgiden uzaklaşmış -insan gibi değil de değişiminin her ev-

resinde biçim değiştiren bir böcek gibi büyümüş- Pavel'in bu görüntüsü ürpertiıyor onu. Bu görüntüyle yüz yüze gelmek, Nil'in sularına dalmak ve bir zamanlar bir kadından doğmuş olsa da çağlar geçtikçe taşa dönüşen, Fyodor Mihayloviç'in dünyasına ait olmayan, onun algılama gücünü dumura uğratacak, boğacak, kocaman ve soğuk ve gri bir şeyle karşılaşmak gibi bir şey.

Golgotha'daki İsa da boğuyor onu. Ama karşısındaki figür İsa değil. Bu figür sevgisiz, yalnızca taşın soğuk ve devasa kayıtsızlığını taşıyor.

Bu varlık, karanlık ve hatları belli olmayan bu varlık: Babalık edeceği, kanını canını vereceği, hayat vereceği varlık bu mu? Yoksa yanlış mı anlıyor ve en başından beri yanlış mı anladı? Kendini, şimdiki halini, en ufak ayrıntısına kadar bütünöyle bir kenara bırakması ve yeniden küçük bir bebek olması mı isteniyor? Baba olan, karşısındaki nesne mi, onun kendisine babalık etmesine göz mü yummalı?

Bunun olması gerekiyorsa, eğer gerçek buysa, yeniden doğuşun yolu buysa, uyacak buna. Her şeyi bir yana bırakacak. Bu gölgenin peşine takılıp anadan doğma, cehennemin gırtladına girecek.

Son bir aydır uzak durmaya çalıştığı bir görüntü geliyor gözünün önüne: Pavel, çırılçıplak, kemikleri kırılmış, kan içinde, morgda; bedenindeki tohum da ölmüş ya da ölmekte.

Artık hiçbir şey mahrem değil. Gözlerini kırpmamaya çalışarak Pavel'in bedeninde dölleme için gerekli olan uzuvlara bakıyor. Ve düşünceleri yeniden Berlin'deki müzeye gidiyor, cesetten tohumu çekip saklayan düşman tanrıçaya.

Böylece sonunda vakit geliyor ve kalemi tutan el yazmaya başlıyor. Ama kalemin ucunda şekille-

nen sözcükler kurtuluş sözcükleri değil. Sineklerden söz ediyorlar, ya da, kapalı bir cama çarpıp vızıldayan bir tek kara sinekten. Petersburg'da yazın ortası, hava sıcak ve yapış yapış; aşağıdaki sokaktan gürültüler ve müzik sesi geliyor. Odada, kahverengi gözlü, düz sarı saçlı bir kız çocuğu bir adamın yanında çırılçıplak yatıyor, narin ayakları adamın ayak bileklerine zor yetiştiriyor, yüzünü adamın omzuna gömmüş, oraya sokulup bir bebek gibi yerleşmiş.

Kim bu adam? Bedeni, bir tanrı bedeni kadar kusursuz. Ama öyle bir mermer soğukluğunda ki kucağındaki çocuğun iliklerine kadar donmaması olanaksız. Yüzüne gelince, yüzü görünmüyor.

Kalem elinde oturuyor, dünyada yeri olmayan birtakım işaretlerin içine düşmemek için zorluyor kendini, ama düşmek üzere, bütün yaratılanların ayaklarının dibine yayıldığı bir ânın içinde hapsolmüş, tutunduğu yeri bırakıp düşmeye başlamadan hemen önceki an bu.

O ânın uzmanı, o ânın verdiği hazzın düşkünü olmakta. Bu yüzden lanetlenecek.

Huzursuzluk içinde ayağa kalkıyor. Bavuldan Pavel'in günlüğünü alıyor ve ilk boş sayfayı açıyor, oraya bir şey yazmamış Pavel çünkü o sayfaya sıra geldiğinde ölmüş. Bu sayfaya, ikinci kez, yazmaya başlıyor.

Yazdığı yazıda, bu odada, şimdi olduğu gibi masada oturmakta. Ama bu oda Pavel'e, yalnızca Pavel'e ait. Ve Fyodor Mihayloviç de artık kendisi değil, kırk dokuzuncu yaşını süren bir adam değil. Yeniden genç, gençliğin bütün o kibirli gücüne sahip. Üzerinde beyaz bir elbise var, tam üzerine oturmuş. Bir bakıma Pavel İsaev o, oysa kendine takacağı ad bu değil.

Bu genç adam, Pavel'in bu versiyonu, kanında bir zafer duygusu taşıyor. Ölümün kapılarından geçip geri dönmüş, artık ona hiçbir şeyin zararı dokunamaz. Bir tanrı değil ama artık insan da değil. Bir anlamda insan ötesi, erkek ötesi o. Elinden gelmeyecek hiçbir şey yok.

Bu genç adam kanalıyla, küf kokulu koridorları ve karanlık köşeleriyle bu bina kendini yazmaya başlıyor, Petersburg'daki, Rusya'daki bu bina.

Fyodor Mihayloviç sayfaya büyük harflerle DAİRE diye bir başlık atıp şunları yazıyor:

Geç saate kadar uyuyor, öğleden önce kalktığı olmuyor, o zaman da evin içi o kadar sıcak ki yatak çarşafı terden sıırıslı oluyor. Sendeleyle sendeleyle merdiven sahanlığındaki küçük banyoya gidiyor, yüzüne su çarpıp parmağıyla dişlerini temizliyor ve yine sendeleyle sendeleyle dairesine dönüyor. Orada, tıraş olmadan, saçları karmakarışık, ev sahibesinin hazırladığı kahvaltıyı yiyor (tereyağı erimiş, sütün üzerinde sivrisinekler yüzüyor); sonra tıraş olup bir gün önceki iç çamaşırlarını geçiriyor üzerine, bir gün önceki gömleğini ve beyaz elbiseyi (bütün gece şiltenin altında duran pantolonun ütü yerleri jilet gibi olmuş), saçını ıslatıp yatırıyor; güne böylece hazırlandıktan sonra ilgisi kayboluyor, hevesi kaçıyor: Üzerinde hâlâ kahvaltı artıkları duran masaya oturuyor, hayal kurmaya başlıyor ya da uzanıp yatıyor, bir bıçak alıp tırnaklarını temizliyor, bir şeyler olmasını, çocuğun okuldan gelmesini bekliyor.

Ya da dairenin içinde dolaşıyor, çekmeceleri açıp kapatıyor, şunu bunu elliyor.

İçinde ev sahibesiyle ölmüş kocasının resimleri bulunan bir madalyon geçiyor eline. Camına tükürüp mendiliyle siliyor. Karı-koca, küçük hapishanelerinden birbirlerine pırıl pırıl bakıyorlar.

Yüzünü kadının hafif lavanta kokulu iç çamaşırlarına gömüyor.

Üniversiteye kaydını yaptırmış ama derslere girmiyor. Bir *kruzhok*'a katılıyor, üyelerinin serbest aşk denedikleri bir cemiyet bu. Bir gün odasına bir kız getiriyor. Kapıyı kilitlemesi gerektiği aklına gelse de yapmıyor bunu. Kızla sevişiyor, sonra da uyuyakalıyorlar.

Bir sesle uyanıyor. Gözetlendiklerini anlıyor.

Kıza dokunup uyandırıyor. Her ikisi de çıplak, güzel, gençliklerinin doruğunda. Bir kez daha sevişiyorlar.

Sevişmeleri boyunca kapının hafifçe aralandığının, çocuğun kendilerini gözetlediğinin farkında. Müthiş zevk alıyor; zevk kıza da geçiyor; daha önce hiç böylesine derin bir haz almamışlar.

Daha sonra kızı evine götürdüğünde yatağını dağınık bırakıyor, böylece odayı araştıran çocuk aşk kokularını tanıyabilecek.

O günden sonra yaz boyunca her çarşamba öğleden sonra kızı odasına getiriyor, hep aynı kızı. Her defasında ayrılırlarken ev boş gibi duruyor, her defasında çocuğun gizlice içeri süzülüğünü, onları gözetlediğini ya da dinlediğini ve şimdi bir yerlerde saklandığını biliyor.

“Bir daha yap,” diye fısıldıyor kız.

“Neyi?”

“Onu!” diye fısıldıyor kız, yanakları arzudan kıpkırmızı.

“Önce ne olduğunu söyle,” diyor genç adam, ve kıza söyletiyor. “Daha yüksek sesle,” diyor. O sözcükleri söylemek kıızı inanılmaz derecede uyarıyor.

Svidrigaylov’u hatırlıyor genç adam: ‘Kadınlar aşağılanmaktan hoşlanırlar.’

Çocuğun bütün bunların *tadını alacağını* düşünüyor, tıpkı tuhaf yiyeceklerin, midyelerin ya da paskalya çöreğinin tadını almak gibi.

Bunu neden yapıyorum, diye soruyor kendine. Yanıtı şu: Tarih sona ermekte, eski hesap defterleri yakında ateşe atılacak, eski ile yeni arasındaki bu ölü zamanda her şey mubah. Kendi yanıtına ne tam olarak inanıyor, ne de inanmıyor. Ama işe yarıyor.

Ya da şunu söylüyor kendine: Suç, Petersburg yazının; pencere camlarına çarpan sinekleriyle bu uzun, sıcak, havasız öğle sonralarının, sivrisinek vızıltılarıyla dolu gecelerin. Yazı geçireyim, kışı da; ilkbahar geldiğinde İsviçre’ye gideceğim, dağlara, ve farklı bir insan olacağım.

Yemeklerini ev sahibesi ve kızıyla birlikte yiyor. Bir çarşamba akşamı, keyfi yerindeymiş numarası yaparak uzanıp çocuğun saçlarını karıştırıyor. Kız geri çekiliyor. Ellerini yıkamamış olduğunu ve kızın, ellerindeki sevişme kokusunu duyduğunu anlıyor. Kızarak, şaşkın durumda tabağının üzerine eğiliyor kız ve genç adamın gözlerine bakmıyor.

Fyodor Mihayloviç bütün bunları, okunaklı, özenli bir yazıyla yazıyor, bir tek sözcüğü bile çizmi-

yor. Yazmak olağanüstü bir şehvani zevk veriyor ona, bugün, başparmağının oyuğuna oturttuğu kalemi de; ama harflerin kesin, katı biçimleriyle, alfabenin disipliniyle sayfanın bir yanından öte yanına giderken rotasından hafifçe saptırılan eli, daha da büyük zevk veriyor.

Anya, Anna Snitkina, karısı olmadan önce sekreteriydi. Elyazmalarını düzene sokması için yanına almış, sonra da evlenmişti onunla. Bir tür peri kıızıydı o, karmakarışık yazılarını çözüp bir altın ip haline getirsin diye çağırılmıştı. Bugün yazısı böyle okunaklıysa artık Anya okumayacağı içindi. Artık kendisi için yazıyor Fyodor Mihayloviç. Sonsuzluk için yazıyor. Ölüler için yazıyor.

Burada böyle sakin oturan adam bir yandan da bir kasırgaya yakalanmış. Döne döne şahlanıp yükselen burgaçla yerinden sökülen, eski bir hayatın parçaları, bir kâğıt seli, dört bir yanında uçuşuyor. Yukarılara taşınıyor, hava akımlarıyla savruluyor; sonra rüzgârın şiddeti azalıyor, ve bir an, düşmeye başlamadan önce, sessizliği ve aydınlığı tadıyor adam, dünya kendi kendisinin haritası gibi altında açılıyor.

Kasırganın getirdiği mektuplar. Dağılmış yaprakları topluyor; yeniden bir araya getirdiği darma-
dağın bir beden.

Kapı vuruluyor. Geceliği içindeki Matriyona bir an şaşılacak derecede annesini andırıyor. "Girebilir miyim?" diyor boğuk bir sesle.

"Boğazın hâlâ ağrıyor mu?"

"Hı-hı."

Kız yatağa oturuyor. Fyodor Mihayloviç, bu kadar uzaktan bile onun güçlkle soluk aldığını duyabiliyor.

Neden geldi buraya? Barışmak mı istiyor? O da mı çok üzölmüş?

“Pavel de yazarken böyle otururdu,” diyor. “İçeri girdiğimde sizi Pavel sandım.”

“Bir şey yazıyordum,” diyor, “devam edebilir miyim?”

Matriyona arkada sessizce oturuyor ve yazı yazan adamı seyrediyor. Odada elektrikli bir hava var: Toz zerrecikleri bile havada asılı duruyor gibi.

“Adından hoşlanıyor musun?” diye soruyor adam usulca, bir süre sonra.

“Kendi adımdan mı?”

“Evet. Matriyona’dan.”

“Hayır, nefret ediyorum. Babam seçmiş. Neden bu adı taşımam gerektiğini bilmiyorum. Babaanne-min adıymış. Ben doğmadan ölmüş.”

“Ben sana başka bir ad buldum. Duşa.” Bu adı sayfanın tepesine yazıp kıza gösteriyor. “Hoşuna gitti mi?”

Yanıt vermiyor kız.

“Pavel’e aslında ne oldu?” diye soruyor Fyodor Mihayloviç. “Sen biliyor musun?”

“Sanırım... sanırım kendini feda etti.”

“Ne için feda etti?”

“Gelecek için. Şehitlerden biri olabilmek için.”

“Şehit mi? Şehit de ne?”

Kız duraksıyor. “Kendini feda eden biri. Gelecek için.”

“O Finli kız da şehit miydi?”

Matriyona başıyla evetliyor.

Acaba Pavel de sonunda böyle kesik cümlelerle konuşmaya mı alışmıştı, diye düşünüyor Fyodor Mihayloviç. İlk kez, Pavel’in ölmüş olmasının iyi olabileceği geliyor aklına. Bu düşünce aklına gelince tam

anlamıyla benimsiyor onu, dışlamıyor.

Bir savaş: Yaşlılar gençlere karşı, gençler yaşlılara karşı.

“Artık gitsen iyi olur,” diyor kıza, “işim var.”

Bir sonraki sayfaya ÇOCUK diye başlık atıp şunları yazıyor:

Bir gün bir mektup geliyor adama, adı ve adresi özenli, düzgün büyük harflerle yazılmış. ocuk mektubu kapıcıdan alıyor, adamın odasındaki aynanın önüne bırakıyor.

‘O mektup... onu kimin gönderdiğini bilmek istiyor musun?’ diye soruyor kızla yalnız kaldıklarında, öylesine sorar gibi. Sonra kıza Maria Lebyatkin’in öyküsünü anlatıyor; Maria’nın, erkek kardeşi Yüzbaşı Lebyatkin’e nasıl utanç verdiğini ve kimliğini açıklamaktan kaçındığı bir hayranının kendisiyle evlenmek istediğini anlatarak Tver’in maskarası olduğunu.

‘Mektup Maria’dan mı geliyor?’ diye soruyor ocuk.

‘Bekle, ğrenirsin.’

‘Ama neden gülmüşler ona? Neden biri onunla evlenmek istemesin ki?’

‘nk Maria basit bir kızmış, ve basit insanlar basit çocuklar doğururlar, bu yüzden evlenmemeliler, o basit çocukların da çocukları basit olur, böylece sürer, sonunda bütün ülke basit çocuklarla dolar. Salgın gibi.’

‘Salgın mı?’

‘Evet. Devam etmemi istiyor musun? Bütün bunlar geçen yaz, ben teyzemi ziyaret ederken oldu. Maria’nın ve görünmeyen hayranının hi-kyesini duydum ve bu konuda bir şeyler yap-

maya karar verdim. Önce kendime beyaz bir elbise diktirdim, böylece bu rol için yeterince zarif görünecektim.'

'Bu elbiseyi mi?'

'Evet, bu elbiseyi. Elbise hazır olduğunda herkes neler olduğunu biliyordu, Tver'de haberler tez yayılır. Elbiseyi giydim ve bir buket çiçekle Lebyatkinlerin kapısını çaldım. Yüzbaşı şaşırmıştı, ama kız kardeşi şaşırmadı. O inancını asla yitirmemişti. O günden sonra her gün gittim onlara. Bir keresinde kızı ormana gezmeye götürdüm, baş başaydık. Petersburg'a gitmemden önceki gündü.'

'Demek onun hayranı sendin?'

'Yo, durum öyle değildi. Hayranı filan yoktu, hayalindeydi. Basit insanlar hayallerle gerçeği ayırt edemezler. Hayallere inanırlar. O benim hayalindeki adam olduğumu sandı. Çünkü ben bir hayal gibi davrandım, anlıyor musun.'

'Geri dönüp onu görecek misin?'

'Sanmam. Aslında gitmeyeceğim. Eğer o beni aramak için buraya gelirse sakın içeri alma. Başka bir eve taşındığımı söyle. Adresimi bilmediğini söyle. Ya da ona sahte bir adres ver. Uydur. Onu hemen tanırsın. Uzun boylu, kemikli, dişlek, durmadan gülümser. Aslında cadı gibi bir şey o.'

'Mektupta öyle mi yazıyor, buraya geleceğini mi?'

'Evet.'

'Ama neden?..'

'Bunu neden mi yaptım? Şaka olsun diye. Köyde yaz öyle sıkıcıdır ki, ne kadar sıkıcı olduğunu tahmin bile edemezsin.'

Bu sahneyi yazmak on dakikasını bile almıyor, bir tek sözcüğün bile üstü çizilmemiş. Son biçimini aldığı anda daha dolu dolu olmalı hikâye, ama şimdilik yeterli. Fyodor Mihayloviç ayağa kalkıyor, o iki sayfayı masanın üzerinde açık bırakıyor.

Bir çocuğun masumiyetine saldırı bu. Bu hareketinin bağışlanmasını beklemeye hakkı yok. Böyle yaparak sınırı aşmış oluyor. Tanrı artık konuşmalı, Tanrı artık daha fazla sessiz kalamaz. Bir çocuğa kötülük etmek Tanrı'yı zorlamaktır. Fyodor Mihayloviç'in yaptığı alet, gerilip bir kapan gibi kapanıyor, Tanrı'yı yakalayacak bir kapan.

Fyodor Mihayloviç ne yaptığını biliyor. Öte yandan, Tanrı ile arasındaki bu kurnazlık yarışında kendisinin dışına çıkmış, belki ruhunun da dışına. Bir yerde durmuş, Tanrı ile kendisinin birbirinin çevresinde dolanmasını seyrediyor. Zaman da duruyor ve onları gözlüyor. Zaman asılı kalıyor, düşüşten önce her şey asılı kalıyor.

Ruhumun içindeki yerimi yitirdim, diye düşünüyor.

Şapkasını alıp evden çıkıyor. Şapkayı tanımıyor, ayağında kimin ayakkabıları olduğunun farkında değil. Aslında kendisine ait hiçbir şeyi tanımıyor. Şimdi bir aynaya bakacak olsa, oradan kendisine boş boş bakan bir başka surat da görse hiç şaşırmayacak.

Herkese ihanet etti; bu ihanetlerinin daha da derine inebileceğini göremiyor. İhanetin tadının sirkeye mi safraya mı benzediğini merak ettiyse şimdi bunu öğrenmenin tam sırası.

Ama ne ağzında bir tat var, ne de yüreğinde bir ağırlık. Aslında kalbinin bomboş olduğunu hissediyor.

yor. Böyle olabileceğini önceden bilmiyordu. Ama nereden bilebilirdi? İşkence çekmek değil bu, işkence çekmemenin yavanlığı. Savaş alanında vurulan bir asker gibi; kanayan, kanı gören, acı duymayan, 'ölüp ölmediğini' merak eden bir asker.

Bunun büyük bir bedel olduğunu düşünüyor. *Yazdığı kitaplar için ona çok para ödüyorlar*, demişti kız, ölü çocuğun sözlerini yineleyerek. Söylemeyi ihmal ettikleri şey, bunun karşılığında ruhunu satmak zorunda kalmış olmasıydı.

Şimdi tadını almaya başlıyor. Tadı safra gibi.

J. M. Coetzee

2003 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

PETERSBURG'LU

USTA

1869 yılının sonbaharında, ünlü Rus yazarı *Fyodor Mihayloviç Dostoyevski*, gönüllü bir sürgün olarak yaşadığı Almanya'dan Petersburg'a çağrılır. Ellisine merdiven dayayan, mutsuz ve öfkeli yazar, alacaklılarına yakalanma tehlikesine, gizli polisten korkmasına rağmen sahte bir ad kullanarak döner Petersburg'a. Üvey oğlu *Pavel*'in gizemli ve beklenmedik ölümüdür dönüş nedeni. Kederli *Dostoyevski*, çok sevdiği halde uzak düştüğü *Pavel*'in ölümünün ardındaki sırrı öğrenmeden huzur bulamayacaktır. Oğlunun ölümü intihar mıdır, yoksa cinayet mi? *Pavel*, üvey babasını sevmiş midir, yoksa ondan nefret mi etmiştir? Şiddet eylemlerine girişerek devleti ve tüm kurumlarını devirmeye çalışan devrimci *Neçayev*'e bağlılık yemini edenlerden biri midir? *Dostoyevski*'nin, *Pavel*'in ev sahibesiyle girdiği erotik ilişki nasıl sonuçlanacaktır? Ünlü yazar, *Pavel*'in ölümünün izini sürerken kendi kimliğiyle ve hayattaki duruşuyla ilgili kabul etmesi güç gerçeklerle de yüzleşmek zorunda kalır. *J. M. Coetzee*, romanında *Dostoyevski*'yi yeniden yaratırken zoru başarıyor; bir başka yazarın, *Dostoyevski*'nin kafasının içinden yazıyor; insan zihninin kimi zaman son derece itici çelişkilerini cesaretle ve riske girerek ortaya koyuyor; kurduğu dünyada ve yarattığı karakterlerde, *Dostoyevski*'nin romanlarının karanlık ortamını, ruhsal çözümlemelerini ustalıkla yansıtıyor. *Petersburg'lu Usta*, aynı zamanda müthiş bir değişimin eşliğindeki Rus toplumunun da dönemsel bir tablosu.

Kapaktaki resim: PAUL BUCKLEY

ISBN 975-07-0347-2

9 789750 170347 8

<http://www.canyayinlari.com>

KDV İÇİNDEDİR